

ANALIZA E PJEKURISË EMOCIONALE TË NXËNËSVE ADOLESHENTË TË SHKOLLAVE TË MESME TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS SI INDIKATORË PËR ARRITJEN E SUKSESIT NË MËSIMET

NERXHIVANE KRASNIQI

Dorëzuar
Universitetit Europian të Tiranës
Shkollës Doktorale

Në përmbushje të detyrimeve të programit të Doktoratës në
Shkencat Sociale, me profil “Psikologji,, për marrjen e gradës shkencore
“Doktor”

Udhëheqës shkencor:
Prof. Dr. Ylli Pango

Numri i fjalëve: 53469 fjalë

Tiranë, shtator 2016

DEKLARATA E AUTORËSISË

Nën përgjegjësinë time deklaroj se ky punim është shkruar prej meje, nuk është prezantuar asnjëherë para një institucioni tjetër për vlerësim dhe nuk është botuar i tëri. Punimi nuk përmban material të shkruar nga ndonjë person tjetër, përveç rasteve të cituara dhe referimeve.

Emri, mbiemri: Mr. Sc. Nerxhivane Krasniqi

Firma

ABSTRAKT

Ky punim doktoral vë në qendër të hulumtimit të saj problemin e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në shkollat e mesme të Republikës së Kosovës, duke e parë këtë si një nga indikatorët kryesorë për arritjen e suksesit në veprimtari mësimore dhe në edukimin e tyre të përgjithshëm. Vitet e fundit, në literaturën psikologjike flitet shumë për inteligjencën emocionale dhe për rolin e saj në orientimin e sjelljes së individit; ka kërkime dhe gjetje të shumta lidhur me format e zhvillimit dhe edukimit të saj tek moshat e reja e sidomos në adoleshencë. Në aspektin profesional, këto janë çështje me interes për mësuesit dhe edukatorët e brezit të ri, prandaj në qendër të shtjellimeve vihet ***Pyetja kërkimore: A njihen dhe vlerësohen si duhet nga mësuesit dhe edukatorët problemet e inteligjencës emocionale, zhvillimi dhe edukimi hap pas hapi tek të rinjtë i aftësisë për të njohur, kontrolluar dhe menaxhuar botën e ndjenjave dhe emocioneve, për të arritur në qëndrime të matura të adoleshentëve ndaj vetes dhe në sjellje të tyre të pranuar nga rrethi social?***

Metodologjia e përdorur për realizimin e punimit është kryesisht **sasiore**. Si instrument kryesor për grumbullimin e të dhënave përdoret “**Pyetësori i vlerësimit të njohurisë emocionale**”, duke përfshirë 1200 subjekte në plotësimin e tij. Në punim, rezultatet e analizave teorike mbi emocionet dhe adoleshencën të autorëve të ndryshëm, krahasohen me rezultatet empirike të kryera me grupe përfaqësues të nxënësve adoleshentë në shkollat e mesme të Republikës së Kosovës (Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë), duke u referuar si grupmoshave të njëjta për të dyja gjinitë, ashtu dhe grupmoshave të ndryshme shkollore.

Nga analiza dhe përpunimi statistikor i të dhënave rezulton si **gjetje kryesore** se problemet e inteligjencës emocionale dhe të pjekurisë emocionale të nxënësve nuk njihen dhe nuk vlerësohen si duhet nga mësuesit dhe edukatorët tanë. Për më tepër, në realitetin shkollor nuk kuptohen si duhet varësitë mes pjekurisë emocionale, moshës shkollore, gjinisë apo dhe llojit të shkollës që frekuentojnë nxënësit adoleshentë. Në këtë vështrim, punimi është një arritje dhe ndihmesë për mësuesit që punojnë me këtë moshë.

Fjalë kyçe: inteligjencë emocionale, pjekuri emocionale e nxënësve, moshë shkollore, shqetësime emocionale, pjekuri emocionale dhe sukcesi në të nxënë e të tjera.

ABSTRACT

This doctoral paper highlights at the center of its research the problem of emotional maturity of teenager students in secondary schools of the Republic of Kosovo, looking it as one of the key indicators for achieving success in teaching activities and in their education overall. In recent years, the psychological literature talks much about emotional intelligence and its role in guiding the behavior of the individual; there are numerous researches and findings regarding the format of its development and education of young ages, especially in their teens. In professional terms, these are issues of interest to teachers and educators of the young generation, therefore at the center of discussion it is put the research question: Are the problems of emotional intelligence well recognized and properly evaluated by teachers and educators, development and education step by step to young people of the ability to recognize, control and manage the world of feelings and emotions, to reach adolescents's measured attitudes to themselves and their behavior recognized by the social community?

The methodology used for the realization of this paper is mainly quantitative. As the main instrument for data collection there is used "Assessment of emotional knowledge", including 1200 subjects in his fullfilment. On paper, the results of theoretical analysis on the emotions and adolescence of different authors,are compared with empirical results conducted with representative groups of students teenagers in secondary schools of the Republic of Kosovo (Prishtina, Gjilani and Gjakova), being referred to as same ages for both genders. Analysis and statistical data processing results as the main findings of the problem of emotional intelligence and emotional maturity of students is not recognized and properly evaluated by our teachers and educators. Moreover, in school reality there are not well understood the dependencies between emotional maturity, school age, gender and type of school that adolescents attend. In this regard,the paper is an achievement and contribution for teachers working with this age.

Keywords: emotional intelligence, emotional maturity of students, school age, emotional distress, emotional maturity and success in achievements etc.

FALENDERIME

Për të arritur në finalizimin e këtij studimi mu desh të përballoja një punë të madhe, të cilën nuk do kisha mundur ta përfundoja pa ndihmën e kolegëve të mi me të cilët pata fatin të udhëtoja këto tri vite. Njohuritë dhe eksperiencat e tyre më kanë rritur profesionalisht, por edhe më kanë dhënë një siguri më të madhe në vetvete.

Një falenderim i veçantë vjen për udhëheqësin tim të temës Prof. Dr. Ylli Pango, i cili si në konsultime apo në ditët doktorale më ka dhënë ide dhe këshilla të mençura për t'ia arritur qëllimit të këtij studimi.

Do të doja të falenderoja edhe gjithë pjesëmarrësit në këtë studim: fëmijët, prindërit, mësuesit dhe nxënësit, të cilët me mendimet dhe përvojat e tyre më ndihmuan për ta realizuar këtë studim.

Një tjetër falenderim vjen për familjen time dhe shoqërinë që më kanë mbështetur pa u kursyer duke më dhënë kurajo dhe siguri të madhe.

Faleminderit.

PËRMBAJTJA E LËNDËS

KAPITULL I: HYRJE	Faqe 16
--------------------------------	----------------

KAPITULLI II: TRAJTIMI TEORIK I EMOCIONEVE DHE ADOLESHENCËS.....21

2.0. Kuptimet themelore për emocionet dhe llojet e tyre	21
2.1. Teoritë kryesore mbi emocionet	24
2.1.1. <i>Teoria e James – Longe</i>	24
2.1.2. <i>Teoria Kenon – Bard e emocioneve</i>	25
2.1.3. <i>Teoria e Pepec – Meklin</i>	26
2.1.4. <i>Teoria sociale e emocioneve</i>	27
2.1.5. <i>Teoria konjitive</i>	27
2.1.6. <i>Teoria funksionale e Plutchik-ut</i>	28
2.1.7. <i>Teoria e kalimit nga një emocion në një emocion tjetër</i>	29
2.2. Llojet e emocioneve	29
2.2.1. <i>Frika si emocion primar</i>	31
2.2.2. <i>Ankthi (Anksioziteti)</i>	33
2.2.3. <i>Fobitë</i>	32
2.2.4. <i>Zemërimi</i>	33
2.3. Teoritë mbi adoleshencën	35
2.3.1. <i>Teoria e G. Stanley Hall-it</i>	39
2.3.2. <i>Teoria e Arnold Gesell-it</i>	40
2.3.3. <i>Teoria e psikanalizës</i>	40
2.3.4. <i>Teoria socialpsikologjike</i>	41
2.3.5. <i>Teoria sociologjike</i>	42
2.3.6. <i>Teoria antropologjike</i>	43
2.3.7. <i>Teoria psikosociale</i>	43
2.4. Trajtimi teorik i pjekurisë emocionale	44
2.4.1. <i>Përcaktimi i pjekurisë emocionale dhe analiza e saj</i>	47
2.4.2. <i>Rëndësia e pjekurisë emocionale</i>	52
2.4.3. <i>Njohja e vetes dhe e emocioneve tek të tjerët</i>	53
2.4.4. <i>Kontrollimi dhe menaxhimi i emocioneve</i>	54

2.4.5. Empatia dhe zhvillimi i marrëdhënieve ndërpersonale	57
2.4.6. Faktorët që ndikojnë në zhvillimin e pjekurisë emocionale	58
2.4.7. Ndikimi i prindërve në pjekurinë emocionale	59
2.4.8. Ndikimi i mësimdhënësve në pjekurinë emocionale	62
KAPITULLI III: METODOLOGJIA E HULUMTIMIT	66
3.1. Hipotezat kryesore dhe ndihmëse të hulumtimit	68
3.2. Variablat e hulumtimit	69
3.3. Kampioni i përfshirë në studim dhe mënyra e përzgjedhjes së tij	72
3.4. Instrumenti i përdorur dhe përshkrimi i tij	74
3.5. Procedura e plotësimit të Pyetësorit	78
3.6. Rezultatet e pritshme të kërkimit	82
3.7. Vështirësi dhe kufizime gjatë kryerjes së testimit	82
KAPITULLI IV: ANALIZA DHE INTERPRETIMI I TË DHËNAVE	84
4.1. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe suksesi i treguar në mësimë në gjimnaze	85
4.1.1. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe suksesit të arritur në mësimë në Gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë	85
4.1.2. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimë në Gjimnazin “Zenel Hajdini” në Gjilan	98
4.1.3. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimë në Gjimnazin “Hajdar Dushi” në Gjakovë	109
4.2. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimë në shkollat e mesme teknike	120
4.2.1. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimë në Shkollën e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë	120
4.2.2. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimë në Shkollën e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	132
4.2.3. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimë në Shkollën e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” Gjakovë	144

4.2.4. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimet në Shkollën e Mesme Ekonomike “Kadri Kusari” Gjakovë	155
4.3. Analiza e vërtetësisë të hipotezës kryesore me metodën e Hi katrorit (χ^2)	160
4.3.1. Analiza e vërtetësisë të hipotezës kryesore me metodën e Hi katrorit (χ^2) me mostrën prej 1200 nxënës të klasave të 10-ta dhe klasave të 12-ta në gjimnaze dhe shkolla të mesme teknike.....	160
4.3.2. Analiza e vërtetësisë të nënhipotezës H1: <i>Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë</i> me metodën e Hi katrorit (χ^2).....	162
4.3.3. Analiza e vërtetësisë të nënhipotezës H2: <i>Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë</i>	163
4.3.4. Analiza e vërtetësisë të nënhipotezës H3: <i>Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme</i>	165
4.4. Analiza e përgjithshme e marrëdhënies korrelacionale ndërmjet pjekurisë emocionale dhe arritjeve shkollore të nxënësve adoleshentë të përfshirë në studim me metodën Pearson(r)	166

KAPITULLI V: KRAHASIMI I REZULTATEVE TË PJEKURISË EMOCIONALE NË SHKOLLAT E MESME TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS..170

5.1. Analiza krahasuese e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze.....	170
5.2. Analiza krahasuese e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në shkollat e mesme teknike (profesionale).....	174
5.3. Analiza krahasuese e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike.....	177
5.4. Analiza e përgjithshme krahasuese e pjekurisë emocionale për të gjithë nxënësit adoleshentë të përfshirë studim në tri rajonet e Kosovës.....	182

KAPITULLI VI: PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME184

6.1.Përfundime.....	184
6.2.Rekomandime	193
Bibliografia	196
SHTOJCË	203

LISTA E GRAFIKËVE DHE DIAGRAMEVE

1. Grafiku 4.1. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë	89
2. Grafiku 4.2. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë	89
3. Grafiku 4.3. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë	90
4. Grafiku 4.4. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë	90
5. Grafiku 4.5. Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë	91
6. Grafiku 4.6. Shmangiet aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë: $\bar{x}=17.95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 -ta	92
7. Grafiku 4.7. Shmangiet mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë: $\bar{x}=17.95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës	93
8. Grafiku 4.8. Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë: $\bar{x}=19.13$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës	92
9. Grafiku 4.9. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë	94
10. Grafiku 4.10. Devijimi standard mesatar për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.....	95
11. Grafiku 4.11. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12-ta, shkolla “Sami Frashëri” në Prishtinë	96
12. Grafiku 4.12. Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë	97
13. Grafiku 4.13. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan	101
14. Grafiku 4.14. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan	101
15. Grafiku 4.15. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan	102
16. Grafiku 4.16. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan	102
17. Grafiku 4.17. Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: $\bar{x}=17.96$ - Vlera	

	mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të kl. të 10 -ta	103
18. Grafiku 4.18.	Shmangia aritmetike mesatare për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: $\bar{x}=19.291$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të kl. së 10 -të	103
19. Grafiku 4.19.	Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: $\bar{x}=18.39$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 12 -të	104
20. Grafiku 4.20.	Shmangiet mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: $\bar{x} = 18.935$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të kl. të 10 -ta	104
21. Grafiku 4.21.	Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\Sigma (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numuri i nxënësve $n = 50$	105
22. Grafiku 4.22.	Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan	106
23. Grafiku 4.23.	Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan	107
24. Grafiku 4.24.	Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan	108
25. Grafiku 4.25.	Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë	110
26. Grafiku 4.26.	Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë	111
27. Grafiku 4.27.	Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë	111
28. Grafiku 4.28.	Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë	112
29. Grafiku 4.29.	Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x}=18.03$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës	113
30. Grafiku 4.30.	Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x}=18.35$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të	113
31. Grafiku 4.31.	Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x}=18.26$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 -ta	114
32. Grafiku 4.32.	Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x}=18.62$.	

	<i>Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës</i>	114
33. Grafiku 4.33.	<i>Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	115
34. Grafiku 4.34.	<i>Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	116
35. Grafiku 4.35.	<i>Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	117
36. Grafiku 4.36.	<i>Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	118
37. Grafiku 4.37.	<i>Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë</i>	124
38. Grafiku 4.38.	<i>Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë</i>	124
39. Grafiku 4.39.	<i>Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë</i>	125
40. Grafiku 4.40.	<i>Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë</i>	125
41. Grafiku 4.41.	<i>Shmangiet aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 17.59$. Vlera Mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës</i>	126
42. Grafiku 4.42.	<i>Shmangiet aritmetike për 50 femra, nxënës të klasës së 10 -të, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 17.95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës.</i>	127
43. Grafiku 4.43.	<i>Shmangiet aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e mesme teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 17.91$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës.</i>	127
44. Grafiku 4.44.	<i>Shmangiet aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12-të, Shkolla e mesme teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 18.82$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës</i>	128
45. Grafiku 4.45.	<i>Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë</i>	128
46. Grafiku 4.46.	<i>Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.</i>	129
47. Grafiku 4.47.	<i>Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë</i>	130
48. Grafiku 4.48.	<i>Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.</i>	131
49. Grafiku 4.49.	<i>Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan</i>	135

50. Grafiku 4.50. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	136
51. Grafiku 4.51. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	136
52. Grafiku 4.52. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	137
53. Grafiku 4.53. Shmangiet aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasës së 10 -të, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan: $\bar{x}=17.59$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës.....	138
54. Grafiku 4.54. Shmangiet aritmetike mesatare e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan: $\bar{x}=17.95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të	138
55. Grafiku 4.55. Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan: $\bar{x}=17.91$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të	139
56. Grafiku 4.56. Shmangia aritmetike mesatare për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan: $\bar{x}=18.82$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 -ta ...	139
57. Grafiku 4.57. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	140
58. Grafiku 4.58. Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	141
59. Grafiku 4.59. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	142
60. Grafiku 4.60. Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan	143
61. Grafiku 4.61. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë	146
62. Grafiku 4.62. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë	147
63. Grafiku 4.63. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë	147
64. Grafiku 4.64. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha”	

në Gjakovë	148
65. Grafiku 4.65. <i>Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x}=17.06$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës</i>	149
66. Grafiku 4.66. <i>Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x}=17.49$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës</i>	149
67. Grafiku 4.67. <i>Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -të, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x}=17.39$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës.....</i>	150
68. Grafiku 4.68. <i>Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x}=20.28$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 12 –të</i>	150
69. Grafiku 4.69. <i>Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë</i>	151
70. Grafiku 4.70. <i>Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë</i>	152
71. Grafiku 4.71. <i>Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë</i>	153
72. Grafiku 2.72. <i>Devijimi standard për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë</i>	154
73. Grafiku 4.73. <i>Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla Ekonomike “Kadri Kusari” në Gjakovë</i>	156
74. Grafiku 4.74. <i>Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla Ekonomike “Kadri Kusari” në Gjakovë.</i>	156
75. Grafiku 4.75. <i>Suksesi i përgjithshëm për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	158
76. Grafiku 4.76. <i>Suksesi i përgjithshëm për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	158
77. Grafiku 4.77. <i>Suksesi i përgjithshëm për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	159
78. Grafiku 4.78. <i>Suksesi i përgjithshëm për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë</i>	159
79. Grafiku 4.79. <i>Paraqitje grafike e korrelacionit ndërmjet pjekurisë emocionale dhe arritjeve shkollore të nxënësve adoleshentë</i>	169

Lista e tabelave

1. Tabela 4.1. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë	91
2. Tabela 4.2. Pasqyrimi i shënimeve empirike për pjekurinë emocionale të llogaritura nga testet në gjimnazin “Zenel Hajdini” në Gjiilan	109
3. Tabela 4.3. Pasqyrimi i shënimeve empirike të pjekurisë emocionale të llogaritura nga testet e zhvilluara me nxënës të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë	112
4. Tabela 4.4. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet e nxënësve të klasave të 10-ta dhe të klasave të 12-ta në Shkollën e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë	126
5. Tabela 4.5. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në Shkollën e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan	137
6. Tabela 4.6. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në Shkollën e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë	148
7. Tabela 4.7. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në Shkollën e Mesme Ekonomike “Kadri Kusari” në Gjakovë	157
8. Tabela 4.8. Shmangiet mesatare aritmetike nga vlera mesatare e pjekurisë mesatare Emocionale	157
9. Tabela 4.9. Devijimi standard	157
10. Tabela 4.10. Frekuenca teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me Hipotezën kryesore të hulumtimit (me nxënës të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë)	161
11. Tabela 4.11. Frekuencat teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me Hipotezën kryesore të hulumtimit (me nxënës të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjiilan)	162
12. Tabela 4.12. Frekuencat teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me Hipotezën kryesore të hulumtimit (me nxënës të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë)	164
13. Tabela 4.13. Frekuencat teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me Hipotezën kryesore të hulumtimit (me nxënës të Shkollës së Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë)	165
14. Tabela 4.14. Pjekuria emocionale mesatare për mostrën prej 1200 nxënës adoleshentë në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë si dhe ndryshimi ndërmjet tyre	167
15. Tabela 4.15. Suksesi i nxënësve në mësim për kampionin prej 1200 nxënësve	167

16. Tabela 5.1. <i>Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta në gjimnazet e qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë</i>	173
17. Tabela 5.2. <i>Pjekuria mesatare emocionale mesatare e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 –ta klasave të 12 -ta në gjimnazet e qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë.....</i>	173
18. Tabela 5.3. <i>Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të klasave të 10-ta dhe të 12-ta në Shkollat e Mesme Teknike të qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë</i>	176
19. Tabela 5.4. <i>Pjekuria mesatare emocionale e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë</i>	177
20. Tabela 5.5. <i>Pjekuria emocionale mesatare për mostrën prej 1200 nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë si dhe ndryshimi ndërmjet tyre</i>	177
21. Tabela 5.6. <i>Pjekuria emocionale mesatare e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta, me mostrën prej 100 nxënës (meshkuj dhe femra) në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë si dhe ndryshimi ndërmjet tyre i shprehur në përqindje</i>	179
22. Tabela 5.7. <i>Suksesi i nxënësve në mësim dhe suksesi në lëndët Gjuhë - Letërsi shqipe dhe Matematikë në Gjimnaze dhe Shkolla të mesme profesionale.</i>	180
23. Tabela 5.8. <i>Krahasimi i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe nxënësve në shkollat e mesme teknike në tre rajonet: Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë</i>	181
24. Tabela 5.9. <i>Krahasimi i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe nxënësve në shkollat e mesme teknike në tre rajonet: Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë</i>	182

KAPITULLI I

HYRJE

Ky punim doktore me temë *“Analiza e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës si indikator për arritjen e suksesit në mësim”* vë në qendër aspekte themelore të inteligjencës emocionale të nxënësve adoleshentë, duke e parë këtë si faktor që ndikon fuqishëm për arritjen e suksesit në mësim dhe në edukim e tyre të përgjithshëm.

Si shtysë kryesore për të shtjelluar këtë temë dhe problematikën që lidhet me të kanë shërbyer:

Së pari, rritja progresive e kërkimeve dhe botimeve rreth inteligjencës emocionale.

Së dyti, nga vëzhgimet e mia është vënë re se, aktualisht, problemet e inteligjencës emocionale dhe të pjekuria emocionale e nxënësve nuk njihen dhe nuk vlerësohen sa duhet nga mësuesit dhe edukatorët tanë. Për më tepër, në realitetin shkollor nuk kuptohen si duhet lidhja dhe varësitë që ekzistojnë mes pjekurisë emocionale, moshës shkollore, gjinisë apo dhe llojit të shkollës që frekuenton nxënësi si dhe kontributi që mund të japë Inteligjenca emocionale në produktivitetin e nxënësve gjatë të nxënës.

Meqë fëmijët tanë kanë përjetuar shumë shqetësime para dhe gjatë luftës në Kosovë, ato mendohet se janë ende prezente sidomos te prindërit dhe kanë ndikim në pjekurinë emocionale të fëmijëve të tyre dhe ecurinë në mësim, kam gjykuar se analiza e pjekurisë së tyre emocionale është e një rëndësie të veçantë për hulumtim. Për këtë arsye, problematikën e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë mendoj ta studioj për grupmoshat e njëjta për të dy gjinitë dhe në veçanti për gjimnazet, ku tradicionalisht regjistrohen nxënësit më të mirë në raport me nxënësit në shkollat e mesme teknike, ku regjistrohen nxënësit me nota më të ulëta.

Qëllimi kryesor i këtij punimi doktoral është të studiojë në mënyrë analitike rolin e inteligjencës emocionale dhe ndikimin e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në rezultatin e të mësuarit të tyre, duke e parë këtë në lidhshmëri me moshën dhe gjininë e tyre.

Objektivat kryesore të punimit janë:

- Të vlerësohet dhe të përcaktohet pjekuria emocionale me një mostër të strukturuar të nxënësve adoleshentë në disa shkolla përfaqësuese të Republikës së Kosovës.
- Të studiohet dhe të analizohet konkretisht nëse inteligjenca dhe pjekuria emocionale e adoleshentëve është faktor i rëndësishëm për arritjen e suksesit në veprimtari mësimore.
- Të sigurohen të dhëna që tregojnë nëse pjekuria emocionale dhe sukcesi në shkollë i adoleshentëve ndikohet apo jo nga gjinia e tyre.
- Të studiohet niveli i varësisë që ekziston mes pjekurisë emocionale, suksesit në arritjet shkollore dhe moshës së nxënësve.
- Të vlerësohet fakti nëse arsimtarët, mësuesit apo edukatorët e brezit të ri e marrin apo në konsideratë implikimin e faktorit emocional në arritjet shkollore të nxënësve dhe në edukimin e tyre.

Pyetjet kërkimore:

Në tërësinë e vet ky punim, përmes analizës së të dhënave, përmes analizës dhe interpretimit të tyre synon t'u japë përgjigje këtyre pyetjeve:

1. A është inteligjenca emocionale dhe pjekuria emocionale e adoleshentëve faktor i rëndësishëm për sukses në mësim?
2. Në ç'raport qëndron marrëdhënia mes pjekurisë emocionale, suksesit në mësim dhe gjinisë së adoleshentëve?
3. A varet pjekuria emocionale dhe sukcesi në mësim i adoleshentëve nga veçoritë e moshës së tyre?
4. A ekziston varësi pozitive ndërmjet pjekurisë emocionale të adoleshentëve dhe suksesit të arritur në mësim prej tyre?

Metodologjia që përdoret për realizimin e këtij punimi është empirike, kryesisht metodologji sasiore, por ajo ndërthuret edhe me të dhëna cilësore që kemi siguruar përmes

informatave dhe bisedave të drejtpërdrejta të kryera me mësues e drejtues të shkollave të mesme në Kosovë.

Gjatë punës sonë kemi bërë kujdes për të grumbulluar të dhëna empirike të mjaftueshme në terrenin shkollor si dhe të dhëna të tjera teorike përmes burimeve të literaturës në gjuhë të huaj dhe në gjuhën shqipe. Në këtë vështrim, edhe analiza do të jetë teorike dhe empirike. Analiza teorike do të përfshijë analizën e kryer dhe të publikuar në teoritë kryesore mbi emocionet si dhe arritjet e gjertanishme shkencore lidhur me këtë fushë kërkimi. Ndërsa analiza empirike do të përfshijë shqyrtimin e problematikës, duke u bazuar në mostrat dhe vërtetimin e rezultateve të kërkimit tonë nëpërmjet Hi -katrorit dhe metodave të tjera statistikore.

Ky punim ndërtohet mbi bazën e hipotezave, prandaj analiza dhe interpretimi i të dhënave synojnë t'u japin përgjigje hipotezave që ngrihen dhe shtjellohen konkretisht në kapitullin mbi metodologjinë.

Faktorët që ndikojnë në pjekurinë emocionale të njeriut janë kryesisht faktorët socialë. Prindërit dhe arsimtarët janë model për zhvillimin e jetës emocionale të fëmijëve. Shembulli konkret i përjetimit dhe i reagimeve emocionale të tyre, konsiderohet se luan një rol të rëndësishëm në zhvillimin emocional dhe në format e manifestimit të jetës emocionale të fëmijëve të tyre.

Sipas Goleman (1997) personat me pjekuri emocionale rrallëherë ankohen për arritjet dhe vendimet e tyre, ata nuk eksitohen lehtë dhe mjaft mirë ia dalin që të kontrollohen edhe në kushtet e situatave stresuese. Kështu, ata i pranojnë sfidat, kanë një vetëbesim të lartë dhe i njohin aftësitë dhe shkathtësitë e tyre për t'u përballur me situatën e krijuar. Lidhur me këtë, personat me pjekuri më të ulët emocionale kanë kufij të ulët të tolerancës, bëjnë shumë gjëra të pamenduara, shpesh e sabotojnë suksesin e tyre, kapacitetet e tyre mentale, ata i shfrytëzojnë për arsyetimin e agresivitetit personal, pra, ata nuk kanë hapësirë të mjaftueshme për ballafaqim.

Zhvillimi i pjekurisë emocionale nënkupton mundësinë e individit për t'i shfrytëzuar kapacitetet personale në atë mënyrë që në situata të ndryshme, ai të jetë më i aftë për ballafaqim dhe për menaxhim të situatave sfiduese.

Struktura e këtij punimi doktoral.

Struktura e punimit është ndërtuar sipas një logjike të brendshme në kuadër të tërësisë së shtjellimeve teorike dhe përpunimit të të dhënave rreth problematikës së kësaj fushe kërkimi. Pra, punimi fillohet me *Hyrjen* si Kapitulli i parë, ku prezantohet tema, qëllimi, objektivat, pyetjet kërkimore e të tjera dhe, më pas, vazhdohet me 4 kapitujt e tjerë që janë:

Në *Kapitullin e dytë* prezantohet trajtimi teorik rreth emocioneve, evoluimi i konceptit për emocionet dhe për moshën e adoleshencës. Në pjesën e trajtimit teorik analizohen veçmas teoritë mbi emocionet dhe teoritë mbi adoleshencën, meqë tema ka për objekt inteligjencën dhe duhet të trajtojë në mënyrë të veçantë pjekurinë emocionale të adoleshentëve.

Në *Kapitullin e tretë*, shtjellohet metodologjia e punimit: Qëllimi dhe detyrat e kërkimit, pyetjet kërkimore dhe hipotezat kryesore të hulumtimit, variablat *e pavarura dhe variablat e varura për hulumtimin*; popullsia e përfshirë në studim, kampioni dhe mënyra e përzgjedhjes së tij, instrumenti kryesor i kërkimit dhe përshkrimi i tij; tregohet mënyra si procedohet për të realizuar analizën dhe interpretimin e të dhënave të hulumtimit, organizimi i testimit dhe kapërcimi i vështirësive gjatë punës e të tjera.

Në *Kapitullin e katërt bëhet përpunimi i të dhënave dhe nxjerrja e rezultateve të hulumtimit*, shtjellohet hulumtimi empirik dhe analiza e pjekurisë emocionale në gjimnaze, hulumtimi empirik dhe analiza e pjekurisë emocionale në shkollat e mesme teknike të Kosovës, analiza e vërtetësisë të hipotezës kryesore dhe hipotezave ndihmëse me metodën $H_i(\chi^2)$, shoqëruar me mjaft paraqitje grafike dhe tabela përmbledhëse.

Në *Kapitullin e pestë bëhet krahasimi i rezultateve të hulumtimit rreth pjekurisë emocionale në shkollat e mesme të Republikës së Kosovës, analiza e pjekurisë emocionale dhe analiza e suksesit në mësim në gjimnaze, analiza e pjekurisë emocionale dhe suksesit në mësim në shkollat e mesme teknike si dhe analiza krahasuese e pjekurisë emocionale dhe suksesit në mësim e të gjithë kampionit përfaqësues të nxënësve adoleshentë në gjimnazeve dhe në shkollat e mesme teknike.*

Në *Kapitullin e gjashtë jepen Përfundimet kryesore të hulumtimit* si dhe disa *rekomandime* të adresuara për prindërit, mësuesit dhe edukatorët, për mënyrat si mund të përmirësohet puna për zhvillimin e inteligjencës dhe pjekurisë emocionale, për të aftësuar nxënësit adoleshentë të ruajnë në vetvete ekuilibrin e gjendjes psikologjike dhe kontrollin e përjetimeve të forta emocionale tek vetja dhe tek të tjerët.

Në punim, si rubrikë më vete është edhe prezantimi i bibliografisë që kemi përdorur si mbështetje teorike dhe si udhërrëfyese për shtjellimet tona.

Në fund të punimit, në pjesën ***Shtojcë***, gjejmë më vete modelin e plotë të instrumentit kryesor që kemi përdorur për mbledhjen e të dhënave empirike si dhe disa modele testesh për matjen dhe vlerësimin e inteligjencës emocionale, që janë përdorur nga autorë të ndryshëm.

Motivet personale, pse merrem me këtë temë: punoj në arsim për më shumë se 30 vite. Kam përvojë pune me nxënësit e shkollës së mesme teknike “28 Nëntori” në Prishtinë dhe, në aspektin e edukimit dhe zhvillimit të pjekurisë emocionale të nxënësve, mendoj se mund të jap një kontribut modest lidhur me zgjedhjen e metodave për verifikimin e saj dhe për aplikimin e rezultateve të këtyre hulumtimeve në rrafshin praktik.

KAPITULLI II

TRAJTIMI TEORIK I EMOCIONEVE DHE ADOLESHENCËS

Qysh në lashtësi dijetarë dhe filozofë të tillë si Aristoteli, Spinoza e të tjerë, i kanë konsideruar emocionet, sidomos ato primare, sikur këto të ishin cilësi të pandryshueshme. Sipas tyre, kjo do të thotë se ndjenja e frikës apo zemërimi tek individit janë të pandryshuara. Në këtë pozicion qëndronte fillimisht edhe Kenon, ndërsa në ditët e sotme ky koncept ka ndryshuar. Izard (Izard, 1991: 68) psh. thekson se *është roli dhe natyra e përpunimeve njohëse ai që përcakton shkallën e përjetimeve emocionale*.

Aktualisht sot, qarkullojnë burime të shumta informacioni dhe literaturë pa fund, të cilat u referohen emocioneve dhe shtjellojnë aspekte nga më të ndryshmet rreth tyre. Por mendojmë se me shumë interes dhe me karakter aplikativ janë hulumtimet që studiojnë në mënyrë të veçantë lidhjen e emocioneve me sjelljen njerëzore dhe rolin e natyrshëm të përjetimeve emocionale edhe si motivuese në veprimtari. Për më tepër, në vështrim aplikativ, ky rol apo ndikim i gjendjes emocionale të individit në produktivitetin e tij, vitet e fundit, jo vetëm ka tërhequr vëmendjen, por po vlerësohet dhe po studiohet gjithnjë e më tepër edhe në veprimtari mësimore e edukative që zhvillohen në shkolla. Paraprakisht, për të krijuar një ide më të qartë në këtë drejtim, në shtjellimet tona, më poshtë, po u referohemi, qoftë edhe shkurtimisht, teorive më kryesore rreth emocioneve, për të parë modele shtjellimi, vlerësime, interpretime e qëndrime nga më të ndryshmet rreth tyre.

2.0. Kuptimet themelore për emocionet dhe llojet e tyre.

Në psikologjinë tradicionale, termi “*emocion*”, përfaqëson procesin e ndërlikuar të ndjesive dhe të përjetimeve emocionale që ndodhin brenda individit, në botën e tij shpirtërore, kurse termi “*ndjenjë*”, emërton procesin e thjeshtë dhe më elementar të emocionalitetit njerëzor. Kështu, sipas psikologjisë tradicionale, fillimisht, mendohej se vetëm kënaqësia dhe pakënaqësia janë ndjenja, ndërsa dashuria, frika, gëzimi, hidhërimi, pikëllimi e të tjera janë emocione (Nushi, P. 2014: 122).

Emocionet, në përgjithësi, shprehen me ekspresione të jashtme, që mund të vihen re në fytyrë, në lëvizjet e ndryshme trupore si dhe në tonalitetet apo ngjyresat e zërit. Psh. emocionet në fytyrë shprehen përmes lëvizjeve muskulore, përmes lëvizjes së syve, pozicionit të gojës, rrudhosjes së ballit e të tjera. Kur kemi emocione të këndshme, muskujt rreth syve dhe gojës ngrihen, ndërsa në rast se kemi emocione të pakëndshme, këta muskuj zvarren poshtë. Në këtë mënyrë, edhe pse thuhet që emocionet dhe ndjesitë janë të padukshme, ne mund t'i lexojmë ato në fytyrat e njerëzve përmes ekspresionit të saj.

Emocionet, që lindin dhe përjetojnë tek një person, duhet që edhe të përballohen prej tij. Përballimi i tyre bëhet nëpërmjet një mekanizmi të brendshëm emocional, i cili sinkronizon të gjitha proceset e tij fiziologjike dhe psikologjike. Ky mobilizim i këtij sistemi përcillet me shpenzim të madh të energjive fizike trupore e mendore të njeriut, të cilat prodhohen përmes procesit të metabolizmit të tij. Nga kjo mund të kuptohet se gjendjet emocionale që përjetojnë dhe që zgjatin në kohë mund të prodhojnë edhe gjendje stresi në nivele të ndryshme tek individit.

Për studimin e komponentëve fiziologjikë që marrin pjesë në shprehjen e emocioneve tek qenia njerëzore dhe për funksionin që ato luajnë për mbijetesën e organizmit, studiuesit i referohen filogjenezës (origjina e racës përkatëse), përkatësisht evolucionit të qënieve të gjalla. Çarls Darvin (Charles Darwin), i cili konsiderohet si babai i Teorisë evolutive, këtë dukuri e shpjegon duke argumentuar se emocionet, ashtu si tek qëniet e tjera të gjalla, ofrojnë funksione të dobishme për organizmin e njeriut, duke e përgatitur atë për sjellje adaptive (Darvin Charles, 1882: 266). Veç kësaj, ai theksonte se emocioni kryhen edhe një funksion tjetër, duke shërbyer, gjithashtu, edhe si sinjalizim për komunikim njerëzor (Darvin Charles, 1859: 162).

Në vështrimin tonë teorik, vihet re se historikisht, veç psikologëve, me problematikën e emocioneve janë marrë në mënyrë aktive kohë më parë, por merren edhe sot, teoricienë të fushave të ndryshme. Por në këtë kapitull ne se do të ndalemi më tepër vetëm në disa piketa kryesore, të cilat lidhen kryesisht me përcaktimet që janë bërë dhe që bëhen rreth emocioneve, me kuptimet dhe veçoritë themelore të emocioneve, me klasifikimin e tyre si dhe me përmasat që mund të marrin gjendjet e ndryshme emocionale në shprehjen e tyre për të arritur më pas në probleme të kontrollit dhe të pjekurisë emocionale të individit.

Kështu më konkretisht, sipas Schachter - Singer (1962: 385), kur ne përjetojmë një emocion, para së gjithash, ne jemi të eksituar fiziologjikisht. Emocionet shprehen edhe përmes lëvizjeve të trupit dhe se emocionet e ndryshme karakterizohen me lëvizje të ndryshme trupore. Kështu psh. në frikë, individit ose ikën me vrap ose qëndron i shtangur; zemërimi shprehet me lëvizje shpërthyesë e të pakontrolluara dhe, shpesh, shoqërohet me sjellje agresive. Në trishtim, trupi është i lëshuar, ndërsa gëzimi shprehet me të qeshur karakteristik dhe me lëvizje të gjalla të gjymtyrëve të trupit. Veç kësaj, emocionet shprehen edhe me anën e të folurit karakteristik. Kështu, njeriu i zemëruar flet me zë të lartë, ndërsa trishtimi karakterizohet me një temp të ngadalshëm të të folurit dhe me zë të ulët.

Është e qartë se për shkak të kompleksitetit që bart në vetvete termi *emocion*, nga psikologët ende nuk është bërë një klasifikim i qëndrueshëm dhe përgjithësisht i pranuar për emocionet bazë, për llojet e tyre. Kështu psh. Plutchik (Plutchik 1980: 123) përmend tetë emocione bazë, siç janë: gëzimi, pranimi, frika, habia, trishtimi, neveria, zemërimi dhe kundërveprimi. Sipas këtij autori, këto emocione mund të kombinohen dhe nga kombinimi i tyre formohen emocione të tjera sekondare. Psh. nga kombinimi i *gëzimit* me *pranimin* sajohet emocioni i dashurisë; nga kombinimi i *frikës* me *pranimin* kemi formimin e përuljes; *zemërimi* dhe *kundërveprimi* formojnë agresivitetin.

Përpjekje për të klasifikuar emocionet bëri edhe Lazarus (1993:14). Sipas klasifikimit të Lazarus-it, emocionet ndahen në tri grupe kryesore, siç janë:

- Emocionet pozitive: lumturia, mburrja, qetësimi, dashuria.
- Emocionet negative: zemërimi, ankthi (frika), turpi, pikëllimi, xhelozia, neveria.
- Emocionet e përziera: shpresa, keqardhja e të tjera.

Në përgjithësi, emocionet pozitive stimulojnë sjelljen e mirë të individit, ndihmojnë të menduarit e arsyeshëm të tij, i japin gjallëri aktivitetit dhe, për pasojë, individit në këto kushte bëhet më produktiv në punë dhe më me iniciativë në jetë. Emocionet negative e turbullojnë vetëdijen dhe e keqësojnë botën e tij shpirtërore dhe, për pasojë, individit mund të marrë vendime të gabuara. Këto emocione që u përmendën më lart, mund të përjetoohen dhe të kombinohen ndërmjet tyre. Nga kjo del se përjetimet emocionale tek njerëzit janë të ndryshme dhe të larmishme.

Në vështrimin fiziologjik, rëndësi shumë të madhe në shprehjen e emocioneve ka pjesëmarrja e amigdalës dhe e korteksit cerebral (korja e trurit të madh). Eksperimentet kanë vërtetuar se korja e trurit vazhdimisht i frenon manifestimet e bujshme emocionale. Sistemi limbik, posaçërisht hipotalamusi dhe amigdala luajnë një rol jetik në shprehjen e çdo emocioni. Ky sistem dhe funksioni normal i tij bën të mundur që qëniet e gjalla, përfshi këtu edhe njeriun, të sigurojnë mbijetesën e tyre, sidomos në ato situata që janë me stimuj të rrezikshëm.

Sipas Izard (1982), emocionet ndryshojnë gjatë jetës dhe etapave të zhvillimit të individit dhe se kjo gjë mund të vihet re përmes ndryshimeve që ndodhin në diferencat individuale të shprehura qysh në lindje përmes eksitimeve të përgjithshme fiziologjike. Më pas, me rritjen e individit, ato bëhen më të plota dhe më të kontrolluara prej tij. Kjo hipotezë përshkon edhe përmbajtjen e ***Teorisë funksionale të emocionit*** që shtjellohet nga Plutçik, i cili e konsideronte emocionalitetin njerëzor si një zinxhir reaksionesh që vijnë njeri pas tjetrit. Kjo seri reagimesh bëhet më e spikatur sidomos gjatë emocioneve që janë të lidhura me funksionin mbrojtës të individit dhe që e shoqërojnë atë gjatë gjithë jetës.

2.1. Teoritë kryesore mbi emocionet.

Nga studiuesit janë bërë përpjekje sistematike për të spieguar emocionet, për të shtjelluar kuptimet dhe përmbajtjen e tyre, si dhe për t'i klasifikuar ato. Më poshtë, mendojmë se paraqet interes të përshkruajmë teoritë kryesore rreth emocioneve, duke evidentuar përmbajtjen e tyre, problemet, këndvështrimet e ndryshme, idetë e reja dhe kontributet që ato sjellin në këtë fushë të dijes psikologjike.

2.1.1. Teoria e James - Longe.

Në vitin 1880, profesori i Universitetit të Harvardit, psikologu i njohur Uiliam Xhejms (William James, 1880: 192) ka formuluar teorinë e parë, që mund ta cilësojmë edhe si *teori moderne mbi emocionet*. Ai shprehu pikëpamjen se përjetimi emocional arrin deri në ndjesitë periferike fizike të individit. Ai përcillet në trup nëpërmjet reagimeve të ndryshme fiziologjike, të cilat janë rezultat i rrahjeve të zemrës, ritmeve të frymëmarrjes, qarkullimit

të gjakut dhe se nga këto reagime, pasi përcillen në koren e trurit, krijohen emocionet. Duhet theksuar se *Teoria trupore e emocioneve* është paraqitur njëkohësisht dhe në mënyrë të pavarur edhe nga fiziologu danez Karl Lange (Carl Lange, 1880: 37), prandaj kjo edhe quhet *Teoria e James – Lange* -s. Sipas kësaj teorie, çdo emocion, në të vërtetë, është një reaksion fiziologjik trupor, i cili shoqërohet me çrregullime në punën e organeve të brendshme. Ky proces zhvillohet në mënyrë automatike në trupin e individit, meqë ai është një reaksion ndaj stimujve, të cilët mund të jenë të pëlqyeshëm apo të papëlqyeshëm.

Për më tepër, sipas kësaj teorie, impulset nervore të zhvilluara në një situatë të caktuar nëpërmjet receptorëve përkatës arrijnë deri në koren e trurit të madh. Në koren e trurit të madh, fillon të perceptohet situata, duke krijuar kuptime dhe qëndrime emocionale ndaj stimujve që vijnë nga ambienti jashtë njeriut. Në vazhdim, nga korja e trurit të madh, nisen impulset e reja nervore drejt organeve të brendshme dhe muskujve. Më tej, në vazhdim të këtij procesi, të gjitha ndryshimet e pësura në organet e brendshme dhe në muskuj, barten përsëri në qendrat ndijimore të trurit. Në përfundim të këtij procesi, si rezultat i efektit të ndryshimeve fiziologjike në organet e brendshme dhe në muskujt e njeriut shkarkohet një emocion i caktuar. Duke u bazuar në këtë teori, del përfundimi se gëzimet i rinojnë njerëzit, ndërsa hidhërimet i plakën para kohe.

2.1.2. Teoria Kenon – Bard e emocioneve

Ualter Kenon dhe Filip Bard, në vitin 1927 dhe në vitin 1928, formuluan *Teorinë hipotalamike të emocioneve*. Këta dy psikologë kanë arritur në përfundimin se reagimi fiziologjik trupor, në përgjithësi, dhe përjetimi emocional ndodhin në të njëjtën kohë. Kështu, sipas kësaj teorie, bie fjala, rrahja e shpejtë e zemrës ndodh në të njëjtën kohë me ndjesinë e frikës.

Kjo teori përpiket të spiejojë rrugën që ndjek një proces emocional. Sipas kësaj teorie, impulset nervore, të cilat pranohen nga receptorët (organet shqisore) të njeriut, fillimisht, shkojnë në strukturat nervore të hipotalamusit, i cili, sipas tyre, është edhe rregullatori kryesor i përvojave emotive gjatë përjekjeve që bën individ për të perceptuar e përjetuar emocionalisht stimujt e mjedisit të jashtëm. Nga hipotalamusi impulset nervore, që kanë ardhur nga organet shqisore, përcillen drejt kores së trurit të madh, ku ndodh edhe procesi i

perceptimit të situatës së caktuar. Në të njëjtën kohë, impulset nervore që kanë ardhur nga organet shqisore shkojnë edhe tek organet të tjera të brendshme si dhe në muskujt. Sipas kësaj teorie, për shfaqjen e përjetimit emocional mjafton depërtimi i impulsive nervore prej hipotalamusit deri në koren e trurit të madh. Por, në të njëjtën kohë, kjo shoqërohet edhe me ndryshime fiziologjike që ndodhin në punën e organeve të tjera të brendshme të cilat marrin pjesë në përcjelljen e përjetimit emocional.

Duhet të theksojmë se nga mjaft psikologë, të cilët e bazuan punën e tyre në hulumtime të shumta eksperimentale, janë bërë edhe kritika në adresë të këtyre dy teorisë për emocionet. Nga këtej del përfundimi se në jetën emocionale të njeriut, veç amigdalës, marrin pjesë edhe struktura të tjera nervore të trurit të madh si dhe mjaft organe të tjera me sekretim të brendshëm.

2.1.3. Teoria e Papec - Meklin

Xh. Papec, në vitin 1937 dhe P. Meklin, në vitin 1949, kanë paraqitur dhe spieguar me argumente bindëse aktivizimin dhe pjesëmarrjen e strukturave të tjera nervore, të cilat marrin pjesë në përjetim dhe në sjelljen emocionale të njeriut. Në këtë mënyrë, këta dy autorë u bënë përpilues të një teorie të re më të avancuar lidhur me emocionet. Në vështrimin fiziologjik, Teoria e tyre lidh përjetimin emocional të njeriut me pjesëmarrjen e sistemit nervor limbik dhe me strukturat nervore të tij, siç janë: bërthamat e amigdalës, bërthamat e përparme të talamusit, hipokampusi, girus cinguli dhe hipotalamusi. Kështu, sipas kësaj teorie, sistemi nervor limbik sqaron informatat apo të dhënat, që vijnë nga korja e trurit të madh në bazë të përmbajtjes ndjesore të tyre.

Sipas Xh. Papec -it, procesi nervor i kores (cipës) së trurit, i cili ka përmbajtje ndjesore, vazhdon funksionimin e tij, duke impulsuar strukturat nervore të sistemit limbik. Impulset nervore nga vijnë nga korja e trurit të madh shkojnë në strukturat e sistemit nervor limbik nga ku vazhdojnë për në hipotalamus dhe nëpërmjet talamusit kthehen përsëri në koren e trurit. Përgjatë tërë kësaj rruge qarkore, impulset nervore shoqërohen me disa ndryshime të tjera në brendësi të organizmit. Informacione, që vijnë në koren e trurit të madh dhe në sistemin nervor limbik pasohen nga ndryshime në punën e organeve të brendshme, të cilat sipas intensitetit dhe forcës së tyre u japin formë të ndryshme ndjenjave, përkatësisht dhe

emocioneve njerëzore. Në këtë mënyrë, mund të konstatohet qartë se kjo teori, në të vërtetë, është një plotësim i teorisë së Kenon – Bard -it, duke shtuar edhe pjesëmarrjen e sistemit nervor limbik në sistemin e përgjithshëm të përvojave emotive dhe në përjetimet emocionale të njeriut.

2.1.4. Teoria sociale e emocioneve

Sipas teorisë sociale të emocioneve, stimujt për një përgjigje emocionale vijnë nga njerëzit e tjerë. Pra, përkatësisht nga prania e njerëzve të tjerë dhe nga presioni i njerëzve të tjerë mbi ne. Nisur nga fakti se ne, sa herë që bashkëveprojmë me dikë, përjetojmë dhe i shprehim emocionet tona, po aq sa perceptojmë e kuptojmë edhe emocionet e palës kontaktuese. Edhe pala kontaktuese, bën po një gjë të tillë. Ky proces quhet *procesi i ndërveprimit social midis qënieve njerëzore* dhe, si i tillë, ai kryhet në mënyrë të natyrshme.

Pra, shprehjet tona emocionale sigurojnë stimujt për personat e tjerë dhe këta të fundit, porsa t'i perceptojnë, reagojnë duke e bërë edhe diferencimin e tyre. Në këtë mënyrë, duke bërë këmbimin e ndërsjelltë të emocioneve, ne hyjmë në sinkron emocional, duke komunikuar me të tjerët përmes një gjuhe të heshtur. Në këtë drejtim, janë të njohura studimet e de Riverës dhe të Grinkis -it, të vitit 1986, të cilët emocionin më tepër e konsiderojnë si një komunikim social dhe jo thjesht si gjendje e brendshme individuale (de Rivera & Grinkis, 1986: 127).

2.1.5. Teoria konjitive

Në fillim të viteve '60, Stenlli Shahter dhe Jerome Singer (Schachter – Singer) propozuan *Teorinë konjitive të emocioneve*. Ata theksojnë rolin e përvojave emotive dhe kontributin që japin këto përvoja në përballimin e situatave me stimujt të rrezikshëm. Sipas tyre, kur ne psh. shohim në rrugë një qen të rrezikshëm, tek ne ndodhin ndryshime trupore dhe, në këtë rast, ne e përdorim informacionin që kemi në memorje lidhur me situatën për mënyrën se si duhet reaguari për të mënjeluar rrezikun. Vetëm kur kuptojmë se jemi në rrezik, atëherë tek ne ndodhin reagime fiziologjike trupore të shoqëruara me përjetime emocionale që marrin formën e frikës, të ankthit e të tjera. Kjo teori pohon se për ta

përjetuar një emocion që vjen nga një ngacmues, tek subjekti, njëkohësisht, ndodh reagimi psikologjik dhe vlerësimi i situatës (vlerësimi i ngacmuesit mjedisor) për shkallën e rrezikut që na kanoset. Këto dy aspekte, pasi përpunohen në koren e trurit, pasohen nga emocione të caktuara (Schachter, S. & Singer, J., 1962: 384).

Duhet theksuar se me këto përfundime, nuk janë pajtuar disa psikologë. Kështu psh. Maslach (1979) ka konstatuar se subjekteve, që u është dhënë një medikament eksitues u vu re se reagonin negativisht, pavarësisht nga mjedisi miqësor. Po pavarësisht nga kritikën që janë bërë, teoria e Schachter – Singer -it ka pasur një ndikim relativisht të madh në studimet rreth emocionalitetit njerëzor.

2.1.6. Teoria funksionale e Plutchnik-ut

Një kontribues tjetër në teorinë e emocioneve është edhe Robert Plutchnik. Plutchnik është i njohur në psikologji me *Teorinë funksionale të emocioneve* (1980). Në teorinë e vet ai i sheh emocionet si një zinxhir reagimesh, që ndodhin hap pas hapi në botën shpirtërore të individit. Në vetvete, procesi emocional fillon nga shfaqja e ngacmuesit (stimuluesi), vazhdon me vënien në lëvizje të kognicionit, lindjen e përjetimit emocional, të ndjenjave dhe, së fundi, ndodh reagimi sjellor, për të mundësuar mbijetesën. Kështu psh. më konkretisht, në se na afrohet një njeri i panjohur, që mendohet se është i rrezikshëm, hallkat e këtij zinxhiri do të jenë:

- ngjarja ngacmuese.
- të menduarit e rrezikut (kognicioni).
- përjetimi i frikës (ndjenja).
- largimi me shpejtim (sjellja).

Pra, Plutchnik shpreh mendimin se emocioni siguron mundësinë e mbijetesës së individit. Ai e vuri theksin te kognicioni, duke për të shprehur idenë se individ mund ta parashikojë të ardhmen, pasojat që mund të vijnë prej stimulit të rrezikshëm, duke vënë në përdorim të menduarit. Plutchnik nuk e vë theksin tek eksitimi fiziologjik, pasi kishte mendimin se ai është i njëjtë në të gjitha emocionet.

2.1.7. Teoria e kalimit nga një emocion në një emocion tjetër

Këtë teori e ka përpunuar Richard Solomon në vitin 1980. Kjo teori bazohet në faktin se kur përjetohet një emocion i caktuar, psh. një hidhërim, emocionin e kundërt me këtë emocion, që është gëzimi, ndrydhet dhe nuk aktivizohet për një kohë të caktuar. Psh. nëse ju jeni trembur nga një qen, lind emocionin e frikës edhe në kushtet kur qeni nuk ka lëvizur dhe ai nuk ju ngacmon. Pas pak kohe, frika fillon të reduktohet apo dhe të zhduket . Në kushtet kur ngacmuesi largohet me shpejtësi, emocionin e frikës fillon të zhduket dhe, më pas, gradualisht, zëvendësohet me emocionin e kënaqësisë. Pra, Solomoni i konsideron emocionet si çifte të kundërta. Ky fakt lidhet me alternimin e gjendjeve emocionale dhe me kahun e ngritur apo të ulur që ato mund të marrin. Kjo ide është shprehur edhe nga Plutchik, i cili theksonte se emocionet janë të polarizuara dhe se ky fakt jo vetëm e rrit numurin e tyre, por është edhe tregues i pasurisë dhe larmisë së botës shpirtërore. Për këtë thuhet se nuk ka dashuri pa urrejtje, s'ka dashuri pa xheloz, humori i mirë këmbëhet me humor jo të mirë e të tjera.

2.2. Llojet e emocioneve

Nga natyra e tyre gjendjet emocionale, ndjenjat dhe emocionet që përjetojnë janë të shumta në numur dhe askush nuk mund ta thotë me saktësi sa ndjenja apo emocione të veçanta ka përjetuar gjatë jetës së tij. Ndarja apo klasifikimet që bëhen rreth emocioneve marrin për bazë natyrën e tyre, intensitetin e shprehjes, zgjatjen në kohë dhe ngjarjen që i ka shkaktuar. Sipas këtyre kriterëve, nga studiuesit bëhen këto grupime rreth emocioneve:

- **Emocione primare ose elementare.** Këto emocione formojnë bazën e jetës emocionale, janë të lindura dhe universale, përjetojnë një lloj nga të gjitha qëniet dhe kanë të njëjtën formë të shprehjes së tyre. Si të tilla mund të përmendim *frikën dhe ndjesitë e saj, zemërimin, gëzimin, trishtimin* e të tjera.
- **Emocione sipas intensitetit të shprehjes dhe kohëzgjatjes.** Sipas këtij kriteri, gjendjet emocionale klasifikohen në gjendje *humori, afekte, stres, frustracion, pasione* e të tjera.

- **Emocione sipas ngjarjeve që i kanë shkaktuar.** Këto emocione orientohen nga vetja ose nga njerëzit e tjerë. Si të tilla mund të përmendim *ndjenjat e dashurisë, ndjesitë e krenarisë, ndjenjën e turpits dhe të fajit, xhelozia, ndjenja e urrejtjes, përbuzja* e të tjera. Këto lloj emocionesh formohen dhe kuptohen në kontekst kulturor, janë kryesisht të mësuara dhe i kanë rrënjët në kulturën, në traditat dhe normat shoqërore.

Krahas këtyre klasifikimeve ka edhe klasifikime që janë bërë qysh herët prej studiuesve të njohur të kësaj fushe. Në këtë vështrim, emocionet mund të klasifikohen në dy grupe të mëdha sipas polaritetit të tyre: **grupi i emocioneve pozitive dhe grupi i emocioneve negative**. Për këtë grupim do të bënim përshkrimin si më poshtë:

- **Grupi i parë: Grupi i emocioneve pozitive.** E veçantë për emocionet e këtij grupi është se këto emocione përshkohen nga ndjesi pozitive të panumurta ose të këndshme dhe janë të lidhura me kënaqësitë që përjetohen gjatë plotësimit të nevojave, janë të lidhura me sigurinë e individit, me të qenit i lumtur, i gëzuar, i kënaqur, në harmoni me vetveten dhe i suksesshëm në jetë. Ky kah i gjendjes emocionale nëse përshkohet nga një **tonus i përgjithshëm i ngritur**, formon një nivel cilësor të saj, të cilin ne e quajmë **optimizëm**. Duhet theksuar se prej shumë kohësh, emocionet pozitive nuk kanë tërhequr sa duhet vëmendjen e studiuesve, ndërsa sot bëhen edhe përpjekje të tilla, për të kapur kuptimin e vërtetë të çdo ndjesie apo të çdo buzëqeshjeje, që vihet në veprim sa herë është e nevojshme.
- **Grupi i dytë: Grupi i emocioneve negative.** Këto emocione përshkohen nga gjendje emocionale negative ose të pakëndshme dhe janë të lidhura me pakënaqësitë që përjetohen gjatë plotësimit të nevojave bazë, janë të lidhura me pasigurinë, me humbjet dhe dështimet që mund të provojë individi në jetë e të tjera. Në rrethana të tilla individi përjeton frikë, ankth, zhgënjim, dëshpërim, zemërimin, trishtimi, neveria e të tjera. Ky kahi i gjendjes emocionale nëse përshkohet nga një **tonus i përgjithshëm i ulët i gjendjes emocionale të individit** formon një nivel jo cilësor të saj. Për këtë, themi se individi ka rënë në **pesimizëm ose në gjendje pesimizmi**.

Studimet tregojnë se këto kahe të gjendjes emocionale alternohen natyrshëm me njeri tjetrin, duke formuar ***Cikle emocionale që përsëriten në vijimësi***. Pra, nga një tonus i përgjithshëm i ngritur, gjendja emocionale mund të ulët gradualisht dhe mund të kalojë në kahun e kundërt të saj. Por ajo ngrihet përsëri dhe po përsëri bie. Në këtë mënyrë, ky cikël i gjendjes emocionale që përjetohet i jep vitalitet, larmi dhe variacione të panumurta gjendjes shpirtërore dhe kjo ka efekt në cilësinë e jetës së përditshme.

Në shtjellimet tona teorike, më poshtë, mendojmë se ka rëndësi të përshkruhen disa prej emocioneve negative që u përmendën më sipër, pasi prej tyre burojnë mjaft gjendje emocionale, të cilat krijojnë probleme në shëndetin mendor të individit dhe në sjelljen e tyre. Si të tilla janë frika, ankthi, fobitë dhe zemërimi.

2.2.1. Frika si emocion primar

Frika është emocion, që paraqitet relativisht herët dhe shoqërohet me ndryshime të caktuara në organizëm siç mund të jenë: çrregullimi i frymëmarrjes, rritja e presionit të gjakut, zbehja në fytyrë, tharja e gojës e të tjera. Në disa situata tek personi që përjeton frikë mund të vihet re paralizim i çdo lëvizjeje, rënie të fikët, bllokime apo shtangie e përgjithshme. Frika paralajmërohet më tepër në rrethanat kur individ i kupton se situata paraqet rrezikshmëri për ekzistencën e vet. Në këtë rast bëhen lëvizje të vrullshme për t'u larguar nga vendi ku rreziku është prezent.

Për ne është e qartë se frika në momente të caktuara është e dobishme. Kjo ndodh shpesh, kur është fjala për rreziqe të vërteta siç mund të jenë: rreziku nga komunikacioni, rreziku nga moti i keq, nga rryma e të tjera. Por paraqitja e vazhdueshme e ndjesive të frikës mund të ndikojë negativisht kur kjo bëhet intensive dhe zgjat shumë kohë. Në këto kushte, frika mund të shkaktojë edhe çrregullime të caktuara në funksionet mentale të individit. Gjendjet më karakteristike të frikës, që shoqërohen me ndjesi negative dhe që mund të godasin shëndetin mental dhe fizik të njeriut janë: ankthi, traumat psikike, streset, konfliktet, paniku, frustrimet, ndjenja e ngushtësisë së njeriut, shfrytëzimi i përhershëm i një apo vetëm i një numri të caktuar të mekanizmave mbrojtës, si dhe zvogëlimi i shkallës së optimizmit të arsyeshëm ndaj vështirësive dhe pengesave të ndryshme në jetën e njeriut.

Është e qartë se, në aspektin e çrregullimeve emocionale, numri i personave me dëmtime në shëndetin e tyre mendor është shumë më i vogël në raport me të tjerët që zotërojnë shëndet të mirë. Sot, në kohët moderne gjendet më të shpeshta emocionale që kanë efekte në shëndetin mendor të individit janë: stresi, ankthi, fobitë, depresioni psikik, varësia emocionale nga substancat, nga teknologjia e të tjera.

2.2.2. Ankthi (Anksioziteti)

Ankthi (Anksioziteti) është lloj i veçantë frike, që paraqitet në rastet kur individi përjeton një frikë të vazhduar, që del jashtë kontrollit të vetëdijes individuale dhe individi nuk ka të qartë se prej çka frikësohet. Kjo do të thotë se burimi i ankthit është në vetë thellësinë shpirtërore individuale të vetë njeriut. Tek ankthi, frika është frikë që vjen nga objektet dhe situatat e trilluara, është frikë e vazhdueshme dhe ndikon keq në mënyrën e të menduarit për mospushtet e tij në ndonjë aktivitet të caktuar. Kështu, individi është gjithnjë e më tepër i pasigurt në veten e tij. Gjendja e ankthit, në vetvete, përcillet me aktivitet të shtuar të sistemit nervor autonom, sistemit nervor qendror si dhe të gjëndrave hormonale me sekretim të brendshëm. Kjo bën që ankthi të përcillet edhe me ndryshime fiziologjike periferike siç janë: dridhja e gjymtyrëve, zverdhja e fytyrës e të tjera.

Z. Frojdi e përcakton ankthin si një lloj frike që vjen kryesisht nga faktorët e brendshëm të njeriut e jo nga faktorët e jashtëm, edhe pse faktorët e jashtëm mund ta provokojnë lindjen e ankthit. Format më të shpeshta të ankthit janë: ankthi i përgjithësuar, fobitë dhe paniku. Në psikanalizë pohohet se burimet e një ankthi duhet kërkuar në fëmijërinë e hershme të njeriut, prandaj tërhiqet vëmendja për të treguar kujdes të posaçëm në këtë moshë.

2.2.3. Fobitë.

Fobitë janë një lloj frike ekstreme dhe e paarsyeshme nga disa objekte apo situata, të cilat, në të vërtetë, nuk paraqesin asnjë rrezik real për njeriun. Sipas Z. Froidit, një person me fobi shfaq simptoma intensive të ankthit, të cilat vijnë duke u rritur vazhdimisht. Pra, fobia, në vetvete, është çrregullim neurotik tek i cili kanë ndikim të fortë objekte apo situata që nuk janë prezente. Sipas një shpjegimi tjetër, fobitë janë ndjesi frike të

ekzagjeruara, që kalojnë masën e arsyes. Njeriu reagon përmes fobisë në bazë të të mësuarit të këtij reagimi dhe që ka në bazë mekanizmin e një refleksi të kushtëzuar.

Në studimet psikologjike për shumë kohë ka dominuar mendimi se fobitë zhvillohen në bazë të reaksioneve nga të qenit e shpeshtë në situata të frikshme dhe tepër shqetësuese. Krahas kësaj, shumë nga reagimet tona emotive fobike mund të zhvillohen në bazë të perceptimit që mund t'u bëhet gjendjeve fobike që përjetojnë personat e tjerë.. Psh. fëmija duke vëzhguar nënën e tij që ka fobinë e merimangës, ka të ngjarë që edhe ai ta zhvillojë tek vetja këtë fobi. Të dhënat tregojnë se fobitë zhvillohen gjatë fëmijërisë, por ato mund të fitohen edhe në periudha të tjera të jetës. Kështu, prej studiuesve është pranuar se disa fobi si psh. fobia e hapësirave të mbyllura (ashensori) mësohen në moshë të rritur, ndërkohë që fobia nga errësira, nga stuhitë, nga kafshët e të tjera mund të jenë shfaqur në vitet e para të jetës.

Në literaturën psikologjike fobitë grupohen në: fobi të thjeshta, fobi sociale dhe agorofobi. Duhet theksuar se sot në kohët moderne nga psikologët janë të njohura dhe aplikohen teknika të ndryshme për trajtimin dhe reduktimin e fobive. Si të tilla mund të përmendim teknikën e desensibilizimit sistematik, teknikën e ekspozimit të menjëhershëm dhe metoda e modelit, të cilat mund të përdoren veç e veç ose dhe të kombinuara.

Pra, në shumë raste, të dhënat tregojnë se fobitë zhvillohen gjatë fëmijërisë, por ato mund të lindin edhe në periudha të tjera të jetës. Kështu, prej studiuesve është pranuar se disa fobi si psh. fobia e hapësirave mësohen e fitohen në moshë të rritur, ndërkohë që fobitë nga errësira, nga stuhitë, nga kafshët e të tjera mund të jenë shfaqur që në vitet e para të jetës.

2.2.4. Zemërimi.

Sipas Daniel Goleman “nga të gjitha ndjenjat, të cilat njerëzit duan t'i shmangin, duket se zemërimi është pakompromis,, (Goleman, D. 1995: 54), prandaj njerëzit e kontrollojnë me shumë vështirësi zemërimin. Madje, ai është më joshës nga të gjitha emocionet negative, është një monolog i brendshëm, i cili inicion reagime të forta dhe i afron arsyes argumente bindëse për t'u shprehur. Zemërimi si gjendje e ngritur dhe e trazuar emocionale mund të vihet re shumë herët me rritjen në moshë të individit. Tek fëmijët, zemërimi

paraqitet si pasojë e pengimit të lëvizjeve ose në kushtet kur nuk plotësohet ndonjë dëshirë e tyre. Ndërsa tek të rriturit, zemërimi vjen për shkak të mosplotësimit të ndonjë dëshirë apo motivi të caktuar. Zemërimi më i zakonshëm është ai që drejtohet ndaj personit, i cili paraqet pengesë për plotësimin e motiveve dhe dëshirave të caktuara. Në fakt, tek individit gjatë zemërimit rritet monologu i brendshëm, i cili inicion arsye të forta dhe argumente bindës për t'u paraqitur. Sa më shumë mendojmë për problematikën, e cila na zemëron, gjithmonë do të gjejmë më shumë arsye për ta arsyetuar zemërimin.

Në literaturë psikologjike gjejmë mjaft teknika dhe mënyra për të trajtuar zemërimin. Një nga mënyrat është kapja e mendimeve fillestare të zemërimit dhe vënia në përdorim e të menduarit pozitiv. Pra, fillimisht, ka rëndësi kapja e mendimeve, të cilat e nxisin sulmin e parë të zemërimit, ndërsa më pas, kapja e nxitjeve të tjera që e ngrenë edhe më shumë nivelin e zemërimit. Sa më herët që të reagojmë ndaj zemërimit, aq më shpejt do të kemi mundësi ta mposhtim atë.

Mënyra tjetër është aplikimi i qetësimit fiziologjik. Kjo nënkupton një pritje e reagimit, derisa të zvogëlohet sasia e adrenalinës, e cila u jep impuls nga brenda ndjesive të zemërimit. Kjo arrihet duke u larguar nga personi me të cilin jemi duke u kundërshtuar apo duke u grindur. Në përgjithësi, për ta zbutur zemërimin, psikologët kanë propozuar edhe shumë metoda të tjera, siç janë:

- Aktiviteti i shtuar fizik i personit, meqë në këto kushte, trupi mund të kthehet në nivele më të ulëta fiziologjike.
- Përdorimi i metodave të tjera të relaksimit, siç janë frymëmarrja e thellë dhe çlirimi i muskujve, meqë kjo teknikë ndryshon fiziologjinë e trupit.
- Përdorimi i relaksimit nëpërmjet shëtitjes, vozitjes, peshkimit e të tjera.
- Një metodë tjetër, më e vjetër, është edhe shfryrja e zemërimit. Në teoritë që merren me këtë problematikë, shfryrja e zemërimit cilësohet si *katarsis*, duke e parë këtë si metodë, që ndihmon në qetësimin e tij. Por nuk duhet harruar se ka edhe studime të tilla që vërtetojnë se shpërthimi i zemërimit nuk ndihmon gjithmonë në qetësimin e individit.

Në përgjithësi, periudha e qetësimit nuk do të jetë efikase, nëse koha shpenzohet duke gjurmuar shkaqet dhe mendimet, të cilat nxisin emocionet e pakontrolluara të zemërimit. Për këtë arsye, studiuesit parapëlqejnë që të përdoret kryesisht zbavitja, ndryshimi i stimujve, aktiviteti çlodhës apo argëtues, pasi kjo mënyrë ndikon për ndërprerjen e mendimeve negative të zemërimit. Por në këto kushte, nga studiuesit preferohet çdo lloj aktiviteti, i cili mund të largojë sadopak individin nga mendimet e trazuara dhe të pakontrolluara.

2.3. Teoritë mbi adoleshencën.

Fjala *adoleshent* vjen nga gjuha latine “*adolescere*”, që do të thotë *rritem* ose *piqem*, apo *maturohem*. Shumica e psikologëve janë të një mendjeje se adoleshenca fillon në kohën e pubertetit. Puberteti te meshkujt arrihet rreth moshës 13 -vjeçare, ndërsa tek femrat rreth moshës 11 -vjeçare.

Dihet se puberteti përcaktohet si periudhë kur individ arrin pjekurinë seksuale, që nga përgatitja e trupit për riprodhim, e cila kryesisht zgjat rreth dy vjet, deri në kompletimin seksual të tij, i cili, po ashtu, zgjat rreth dy vjet. Në literaturën perëndimore, adoleshenti quhet “*teenager*”, që ka kuptimin për vitet trembëdhjetë gjer në vitet nëntëmbëdhjetë (thirteen - nineteen). Pra, nga këta kufij të këtyre viteve, që janë bazë për formësimin e shprehjes më sipër, është shtuar pjesëza *teen*. Duhet shtuar se ky konstatim, shpeshherë, nuk është i saktë, meqë pjekuria fizike e vajzave mund të arrihet edhe para kësaj moshe.

Në përgjithësi, fillimi dhe fundi i adoleshencës është i ndryshëm, meqë kjo varet nga individ dhe nga kulturat e ndryshme. Por, në literaturë, adoleshenca përcaktohet si moshë e ndërmjetme, të cilën duhet ta kalojë çdo njeri për ta arritur pjekurinë dhe statusin e të rriturit. Në vetvete, pjekuria përcaktohet si gjendje apo stad i rritjes në moshë, kur personi e kompletton tërë zhvillimin e vet fizik, emocional, shpirtëror dhe intelektual. Formësimi i njërës prej këtyre sferave të zhvillimit personal nuk nënkupton faktin se janë zhvilluar njëkohësisht edhe komponentët e tjerë. Kështu psh. një i ri 14 -vjeçar, i cili konsiderohet se është i pjekur fizikisht, mund të mos jetë i pjekur edhe në sferat e tjera të përmendura më lart.

Adoleshentët janë të aftë të mendojnë mirë, por kjo nuk është e mjaftueshme që ata të marrin vetë vendime të rëndësishme, që lidhen me familjen dhe me profesionet e ardhshme. Bota bio - psikike e njeriut në këtë moshë riformohet me ritme të pazakonshme, pasi në këtë moshë ndodhin shumë ndryshime të rëndësishme, siç janë:

- Rritja e vrullshme, e cila shfaqet në mënyrë të dukshme me rritje në peshë dhe në gjatësinë e tyre trupore.
- Tek vajzat, rritja e vrullshme fillon mes moshës 8 - 10 vjeç dhe arrin kulmin rreth moshës 13 -vjeçare (Këtë konstatim e ka dhënë Tanner në vitin 1981). Vajzat adoleshente e arrijnë gjatësinë e të rriturit rreth moshës 17 -vjeçare.
- Vajzat piqen seksualisht një ose dy vjet para djemve. Menarkea (Menstruacionet e vajzave fillojnë rreth moshës 10 gjer 18 -vjeçare).
- Tek djemtë, rritja e vrullshme fillon rreth moshës 10 - 12 vjeç dhe kjo rritje arrin kulmin e vet në moshën 14 -vjeçare. Të dhënat tregojnë se djemtë adoleshentë e arrijnë gjatësinë e të rriturit rreth moshës 20 -vjeçare.
- Adoleshentët, në përgjithësi, synojnë pavarësinë e tyre nga prindërit, por njëkohësisht, ata fillojnë t'i forcojnë lidhjet me moshatarët e tyre.

Adoleshenca karakterizohet nga një zhvillim i personalitetit me karakteristika përgjithësisht të pranueshme, të cilat çojnë drejt një zhvillimi të tërësishëm, të harmonishëm dhe më të maturuar të tij. Ky zhvillim i personaliteti dhe pjekuria e tij kryhet si në planin fizik, ashtu dhe në atë intelektual, emocional, social e moral. Më poshtë, e quajmë të nevojshme të bëjmë një përshkrim të përmbledhur të këtij zhvillimi, sidomos në planin intelektual, emocional dhe moral:

○ ***Zhvillimi dhe rritja intelektuale e adoleshentëve.***

Rritja intelektuale e adoleshentëve prek kryesisht proceset psikike njohëse. Kjo është e lidhur me ndryshimet që ndodhin në funksione psikike të trurit, të cilat mundësojnë njohjen më të mirë të botës personale dhe të asaj të jashtme, duke i kuptuar më mirë lidhjet dhe marrëdhëniet mes dukurive, mundësinë e zgjidhjes të problemeve dhe të adaptimit në situatat e reja, të cilat ndryshojnë vazhdimisht. Krahës kësaj, rritja intelektuale e

adoleshentëve shoqërohet gradualisht edhe me gjykime më reale, me operacione mendore më të matura, me qëndrim kritik dhe më objektiv ndaj vetes dhe ndaj të tjerëve.

Dihet se themelin e njohjes e krijon procesi i ndërlikuar i perceptimit. Në këndvështrimin e punimit tonë, duhet theksuar se në adoleshencë procesi i perceptimit bëhet më cilësor dhe më i plotë, për shkak të përvojës më të madhe dhe të mendimit më të avancuar. Kjo do të thotë se adoleshenti e përdor më tepër perceptimin e tij jo vetëm në ridimensionimin e marrëdhënieve shoqërore, por edhe në veprimtari mësimore që zhvillohen në shkollë. Të mësuarit në shkollë ofron mundësi të panumërta për t'i ushtruar operacionet e ndryshme mendore si analizën, sintezën, krahasimin, klasifikimin, abstraksionin, përgjithësimin, konkretizimin e të tjera.

Siç u përmend edhe më sipër, zhvillimi i mendimit adoleshent është pasojë jo vetëm e ndryshimeve biologjike, por edhe e ndikimit të mjedisit social, i cili, në vetvete, mund ta shpejtojë apo ngadalësojë këtë zhvillim. Për më tepër, mësimi, të mësuarit dhe kujtesa paraqesin proceset njohëse të cilat pasurojnë tërësinë e përvojave individuale. Me anë të mësimit fitohen format e reja të sjelljes apo ndryshimi i sjelljeve bëhet në bazë të përvojës, ndërsa kujtesa ruan atë që është arritur apo fituar përmes të mësuarit.

○ ***Zhvillimi emocional i personalitetit në adoleshencë.***

Studimet tregojnë se zhvillimi emocional në moshën e adoleshencës manifestohet në 3 mënyra:

- Përjetimi emocional përbëhet nga përjetimi i të këndshmes dhe të pakëndshmes, nga përjetimi i ndryshimeve fiziologjike në trup, nga përjetimi i perceptimeve dhe mendimeve disi ndryshe, të cilat nxisin dhe shoqërohen me emocionale nga më të ndryshmet.
- Zhvillimi emocional është pasojë e ndikimeve të ndërsjella të karakteristikave biologjike dhe ndikimeve sociale që ndodhin në familje, në shkollë e të tjera. Në këtë vështrim, nevoja për dashuri, nevoja për lidhje afektive janë kyçe për zhvillimin emocional të çdo adoleshenti.

- Në këndvështrimin e punimit tonë, veprimtaritë e shumta edukative, posaçërisht në familje dhe në shkollë, kanë për qëllim që, krahas të tjerave, të zhvillojnë tek fëmijët dhe adoleshentët, kontrollin emocional; aftësinë që emocionet të shprehen në mënyrën e duhur dhe të pranuar në shoqëri. Nuk duhet harruar se për adoleshentët, jeta pa trazira emocionale nuk ka kuptim, është e zbrazët dhe monotone. Nëse emocionet jetësore dhe përjetimet emocionale nuk i gjejnë në jetën e përditshme, ata do t'i kërkojnë në sjellje e aktivitete të tjera, në avnetura, në romane, në thashetheme e të tjera.

○ **Zhvillimi moral në adoleshencë.**

Zhvillimi moral si edhe ai social janë rezultat i proceseve njohëse dhe i shkathtësive dhe shprehive për t'u sjellë në harmoni me atë që është njohur apo mësuar. Dihet se moralin e përbëjnë normat e shkruara e të pashkruara shoqërore me të cilat përcaktohet mënyra e të sjellurit në shoqëri. Person i moralshëm quhet ai person, i cili i pranon dhe i zbaton normat shoqërore. Faktorët, të cilët ndikojnë në zhvillimin moral të adoleshentit janë: familja, shkolla, arsimtarët, opinioni publik i moshtarëve, organizatat e ndryshme, masmedia e të tjera.

Në këndvështrimin e punimit tonë, familja, mjedisi prindëror, mund të lehtësojë e ndihmojë arritjen e pjekurisë morale të adoleshentëve, apo mund ta vështirësojë e pengojë pafundësisht.

Shkolla, mjedisi shkollor, kërkesat dhe disiplina shkollore, me të cilat adoleshenti ballafaqohet çdo ditë janë pjesë e pandarë e edukimit. Pra, adoleshentëve u nevojitet disiplina, sepse kjo u siguron kornizat e pavarësisë, u ofron ndjenjën e sigurisë në atë që u lejohet dhe atë që nuk u lejohet, për t'u sjellë sipas rregullave të moralit shoqëror.

Adoleshenca në përgjithësi është moshë e vështirë dhe në rritje, është moshë e paqartësive, moshë e dilemave personale, është moshë me të cilën është e vështirë të ndërtohet menjëherë komunikime të efektshme. Në studimet e veta për adoleshencën, Erik Erikson jep disa shpjegime, që janë origjinale. Sipas tij, puberteti kërkon nga adoleshenti që të harxhojë disa vite për të krijuar lidhjet ndërmjet shprehive dhe roleve që ai kishte si fëmijë si dhe roleve që ai do t'i ketë si i rritur. Këtë proces Eriksoni e quan *proces i*

formimit të identitetit. Këto synime, për të formësuar identitetin, në mjaft rrethana, e shptyjnë të riun për t'u sjellë në mënyrë konfuze.

Në studimet psikologjike një kontribut të veçantë për spjegimin e problemeve që shoqërojnë adoleshencën ka edhe Ana Frojd (vajza e Zigmund Frojdit). Në punimin e njohur me titullin “*Ego dhe mekanizmat mbrojtës*” ajo mendon se është normale për një adoleshent të sillet për një kohë të gjatë në mënyrë të pavetëdijshme dhe të pa parashikueshme. Ajo mendonte se këto fluktacione do të quheshin tepër anormale në çdo periudhë tjetër të jetës. Po kështu, një figurë tjetër e shquar e psikanalizës, siç është Peter Blos, mendon se në adoleshencë streset dhe frustrimet e adaptimit me statusin e moshës krijojnë një turbullim emocional, pasi *Idi*, relativisht i fortë, konfrontohet me *Egon*, që, relativisht, është e dobët.

Pikërisht, duke marrë shkas nga këto ide apo mendime të shprehura qartë nga këta autorë tek unë lindi dhe erdhi duke u rritur motivi bazë për të bërë një hulumtim të plotë, duke studiuar në mënyrë të veçantë *lidhjen që ekziston ndërmjet pjekurisë emocionale të adoleshentëve dhe suksesit të tyre në shkollë*. E vërtea është se adoleshenti sulmohet vazhdimisht nga emocionet dhe kjo ndikon në Unin e tij. Kjo dukuri duhet vlerësuar seriozisht, pasi është pasojë e faktorëve biologjikë edhe socialë. Pra, nga njëra anë, arritja e pjekurisë së gjendrave endokrine mund ta çojë organizmin në gjendje emocionale jo të qëndrueshme dhe kjo mund të shprehet me shqetësime të forta emocionale dhe nervozizëm. Nga ana tjetër, edhe gjykimi i sjelljes së tij nga ana e prindërve, moshatarëve, arsimtarëve dhe të tjerëve nxit emocione të ndryshme, të këndshme dhe të pakëndshme. Për ta përcaktuar këtë lidhshmëri, mendoj se do të ishte me interes të veçantë që, fillimisht, të analizohej *varësia e pjekurisë emocionale të adoleshentëve nga mosha dhe nga gjinia e tyre*.

2.3.1. Teoria e G. Stanley Hall-it.

Stanley Hall (1846 - 1924) është njëri nga përfaqësuesit e Teorisë së rritjes biologjike të adoleshencës. Hall është i mendimit se çdo organizëm njerëzor i kalon të gjitha fazat e zhvillimit njerëzor, siç janë: foshnjëria, fëmijëria, rinia (mosha nga tetë në dymbëdhjetë

vjet), puberteti (nga mosha trembëdhjetë në njëzet e katër vjeç), që është periudha e adoleshencës. Sipas kësaj teorie, në përmbajtjen e saj rekomandohet që të mos ndërhyet nga ana e shoqërisë së rritur dhe sidomos nga prindërit në jetën e adoleshentëve, meqë është periudha tjetër në vijim ajo, e cila e rregullon çdo gjë konfuze të periudhës së mëparshme. Duhet theksuar se kjo teori ka pasur edhe kundërshtime, meqë injoron rolin e mjedisit social dhe i jep rol kryesor shpërthimit të “stuhisë”, së adoleshentit. Për më tepër, veç kësaj, kundërshtarët e kësaj teorie theksojnë se disa sjellje anormale të adoleshentit nuk janë të paevitueshme dhe se ato nuk duhet toleruar. Për këtë arsye, me këtë moshë duhet punuar me kujdes të veçantë.

2.3.2. Teoria e Arnold Gesell-it.

Sipas teorisë së Arnold Gesell -it (1880 - 1961), pjekuria e adoleshentëve është rrjedhojë e ndikimit të gjeneve të trashëguara dhe e rritjes së lirë biologjike e të natyrshme të individit. Për më tepër, këta dy faktorë janë përcaktues të mënyrës së sjelljes dhe jo praktika shoqërore, pasi kjo nuk luan ndonjë rol të veçantë në zhvillimin e adoleshentëve. Pra, sipas kësaj teorie, është vetë koha ajo që i ndreq gabimet dhe të metat e adoleshentëve, ndërsa prindërit, mësuesit dhe edukatorët, po ashtu, duhet të mënjanojnë disiplinën, moralizimet dhe kërkesat e vazhduara në këtë drejtim. Duke vepruar në këtë mënyrë tek adoleshentët lindin vetëm probleme dhe shqetësime emocionale, të cilët e rëndojnë shëndetin e tyre mental.

2.3.3. Teoria e psikanalizës.

Sipas teorisë së njohur psikanalitike, të përfaqësuar nga Simung Freud (1856 - 1939), ekzistojnë tri nivele të personalitetit human njerëzor që janë:

- **Superego** ose vetëdija, e cila është burim i konfliktit të vazhduar me idin, i cili shpreh shumë dëshira ose një mori dëshirash, plotësimi i të cilave pengohet vazhdimisht nga superego.

- **Ego**, që cilësohet si realiteti individual, si ndërmjetësi kryesor, i cili hulumton rrugët e mundshme për të plotësuar disa nga dëshirat e idit.;
- **Idi**, që shpreh një fontanë dëshirash dhe si i tillë, shpesh, është i pakontrolluar dhe primitiv.

Përveç kësaj, në teorinë e Frojdit theksohet se është i rëndësishëm edhe studimi i mënyrave se si individët i kompensojnë paaftësitë e tyre për t'i kënaqur kërkesat e idit. Një përfaqësuese tjetër e kësaj teorie është edhe Anna Freud (1895 - 1982), e cila e mendon adoleshencën si *moshë e konfliktit të brendshëm, moshë e çekuilibrit psikik dhe e sjelljeve të gabuara*. Sipas saj, duke u rritur impulset e Idit në adoleshencë, ato mund ta sfidojnë Egon dhe Superegon e individit. Duhet theksuar se Anna Freud, me *Ego* nënkupton shumën e proceseve psikike, që aktivizohen dhe synojnë mbrojtjen e funksioneve mendore. Ajo e mendonte Egon si pushtet vlerësues të arsyes së individit. Ekuilibri ndërmjet egos dhe superegos, që arrihet në periudhën latente, prishet në adoleshencë, prandaj adoleshenca si moshë shoqërohet me një mori problemesh, që janë karakteristike dhe të veçanta për të. Ky fakt duhet njohur mirë, duhet të analizohet me kujdes dhe të merret në konsideratë gjatë ndërtimit të punës me adoleshentët.

2.3.4. Teoria socialpsikologjike.

Përfaqësues kryesor i teorisë social - psikologjike është Erik Erikson (1902). Sipas Eriksonit, adoleshenca kalon një krizë normale, e cila është tipike për këtë fazë të rritjes së saj dhe shoqërohet me konflikte në rritje, të cilët e kanë burimin kryesor tek ndryshimi i forcës së egos. Me rritjen e individit, në këtë moshë fillojnë përpjekjet e tij për të krijuar sensin e identitetit personal dhe vetë individit i duhet të shmangë rrezikun për difuzionin e rolit dhe identitetit të tij. Kjo do të thotë se në adoleshencë, duhet të realizohet integrimi i elementeve të identitetit dhe të zgjidhet konflikti, burimet e të cilit Eriksoni i analizon në këtë mënyrë:

- **Perspektiva e kohës kundrejt konfuzionit të kohës.** Kjo do të thotë që adoleshentit i duhet të koordinojë të kaluarën me të ardhmen dhe të formojë koncepte të qarta për kohën e nevojshme për të realizuar planet e jetës personale.

- ***Vetësiguria përkundër vetëndërgjegjes.*** Kjo do të thotë që adoleshenti në këtë periudhë fillon të krijojë vetëbesim tek vetja dhe kërkon realizimin e qëllimeve të tij në të ardhmen.
- ***Eksperimentimi i rolit kundrejt fiksimit të tij.*** Kjo do të thotë se adoleshentit do t'i duhet që të provojë shumë ide, veprime dhe raporte të ndryshme, që ai të formojë një identitet më të plotë.
- ***Zgjedhja e profesionit.*** Kjo do të thotë se adoleshentit do t'i duhet të provojë disa punë për të zgjedhur profesionin më të preferuar për të.
- ***Orientimi ideologjik përkundër konfuzionit.*** Kjo do të thotë se adoleshenti ka nevojë të besojë diku, t'i bashkohet dhe të ndjekë dikë, në mënyrë që të realizojë pikësynimet dhe idealet personale.
- ***Polarizimi seksual përkundër konfuzionit biseksual.*** Kjo do të thotë se adoleshentit i duhet të përcaktojë qartë gjininë e tij, përkatësinë e të qenit mashkull apo femër, me qëllim që të krijojë bazën e intimitetit të ardhshëm heteroseksual dhe të afirmojë identitetin e tij.

Eriksoni, kohën e adoleshencës e sheh si një periudhë të ndërmjetme sociale, midis fëmijërisë dhe të rriturve, prandaj individi, duke qenë i lirë për të kërkuar, përpiqet të gjejë vendin e vet në shoqëri, në ç'pjesë të saj është vendi i tij. Nëse ai, për momentin, dështon në kërkim të identitetit të vet, kjo mund të bëjë që ai orientohej nga destruktivizmi dhe veprimet e njëanshme. Në këto kushte, ai është i predispozuar që të mos i dëgjojë fare opinionet e të tjerëve dhe mund të bëhet pre e përdorimit të drogës, alkoolit, duhanit e të tjera. Sipas Eriksonit, duke qenë se kriza e identitetit është shumë e theksuar në adoleshencë, ajo, me lehtësi, mund të shfaqet edhe në periudha të tjera të jetës kur të rriturit martohen, bëhen prindër, kur fillojnë punën, ndërrojnë punën, humbin punën, dalin në pension e të tjera.

2.3.5. Teoria sociologjike.

Përfaqësues kryesor i kësaj teorie është Albert Bandura (1925). Sipas Bandurës, mjedisi dhe shoqëria ndikojnë në sjelljen e adoleshentit. Si modele për sjellje shërbejnë, fillimisht,

prindërit dhe familja, ndërsa si model për veshje dhe vlera të tjera sociale janë kryesisht moshatarët e tyre. Bandura ka studiuar në veçanti sjelljen agresive të mjaft adoleshentëve dhe ka arritur në përfundim se tek adoleshentët ndikojnë shumë modele të pazakonshme të sjelljes agresive që ndeshen rëndom në jetën reale ose mund të ndikohen nga modeli i agresivitetit që ofrohet në median vizive përmes filmave artistikë e të tjera. Për më tepër, nëse djemtë psh. ndëshkohen fizikisht në shtëpi për sjelljen e tyre agresive, atëherë agresivë do të bëhen ata, duke e mësuar këtë sjellje nga modeli i sjelljes agresive të prindit të tyre agresiv.

Vetëm në grupin e moshatarëve adoleshentët mësojnë të dëgjojnë. Vetëm aty mund të përmirësojnë tolerancën dhe aftësinë për ta pranuar mendimin dhe sjelljen e tjetrit. Pranimi social përcaktohet me atë se si moshatarët e “çmojnë” miqësinë, të cilën adoleshenti ua ofron, sa e respektojnë dhe e adhurojnë. Të tjerët janë të papranuar sepse kanë zhvilluar veti të cilat nuk mund t’i ofrojnë moshatarëve.

2.3.6. Teoria antropologjike.

Përfaqësues të kësaj teorie janë Margaret Mead (1901 - 1978) dhe Ruth Benedict (1887-1948). Këta dy antropologë e kanë studiuar zhvillimin e adoleshentëve në disa fise primitive dhe kanë arritur në përfundim se zhvillimi adoleshentit nuk zhvillohet kudo me ndërprerje dhe trauma, me strese dhe konflikte identiteti. Këta antropologë theksojnë në mënyrë të veçantë rëndësinë që ka mjedisi social në zhvillimin e personalitetit të njeriut.

2.3.7. Teoria psikosociale.

Përfaqësues i kësaj teorie është Kurt Levin (1890 - 1947). Teoria e K. Levin njihet edhe si *teori e fushës*. Sipas kësaj teorie, sjellja, në përgjithësi, është në varësi të personit (përkatesisht personaliteti i atij personi) dhe në varësi të mjedisit përkatës ku ai është rritur dhe jeton. Ky autor e ndan hapësirën jetësore të individit në tri zona që ai i quan: *hapësira jetësore për fëmijët, për adoleshentët dhe hapësira jetësore për të rriturit*. Ai thekson se hapësira jetësore e adoleshentëve ndryshon nga hapësira jetësore për fëmijët dhe për të rriturit. Hapësira jetësore për fëmijët shtrihet në aktivitete të tilla siç janë psh. lojërat,

filmat, shëtijtjet e të tjera. Hapësira jetësore e paarrtshme për fëmijët është ngasja e makinës, aktivitetet politike, profesionet e të rriturve e të tjera.

Në këndvështrimin e punimit tonë, hapësira jetësore për adoleshentët është mjaft interesante dhe e brishtë, pasi është e mbushur me plot ndjesi dhe emocione të forta, me konfuzion, me konflikte të brendshme dhe me përpjekje për vetafirmin në rrethin social. Por sa kuptohen dhe si kuptohen këto veçanti të kësaj moshe? T'i japësh përgjigje kësaj pyetje, do të thotë të njohësh më mirë, të hulumtosh më tej, të dish të ndërtosh komunikime të përshtatshme gjatë punës me adoleshentët e të tjera. Për këtë arsye, mendoj se edhe një nga qëllimet kryesore të këtij punimi doktoral është pikërisht të sjellë kontribut në këtë drejtim, duke synuar të ndihmojë prindërit, mësuesit dhe edukatorët e adoleshentëve për t'i kuptuar e vlerësuar me mirë dhe më drejt problemet e adoleshentit dhe të përpiqen të ndërtojnë marrëdhënie sa më racionale dhe të pranueshme prej tyre.

2.4. Trajtimi teorik i pjekurisë emocionale.

Vitet e fundit, në studimet psikologjike është bërë një transformim i thellë për mënyrën e konceptimit të inteligjencës njerëzore në përgjithësi dhe për rolin që merr inteligjenca emocionale, pjekurisa e saj në orientimin e sjelljes së individit. Për këtë arsye, në shtjellimet tona, më poshtë, mendojmë se ia vlen të merremi, qoftë edhe në mënyrë të përmbledhur, me përcaktimet që bëhen sot nga studiues të ndryshëm lidhur me inteligjencën emocionale dhe pjekurinë emocionale të individit, për të kuptuar përmbajtjen dhe pamjet kryesore të tyre, si dhe për rëndësinë që ka njohja e faktorëve, të cilët ndikojnë për zhvillimin dhe edukimin e inteligjencës emocionale tek çdo individ.

Psikologët tash e një kohë të gjatë po përdorin dhe përpiqen të zgjerojnë termin **inteligjencë**, të cilin është vështirë për ta përkufizuar, sepse shumica e njerëzve rëndom e zëvendësojnë me termin *zgjuarsi, mençuri*. Mendoj se do të ishte më mirë të thuhet *qartësi mendore* apo *ruajtje e ekuilibrit mendor*.

Psikologu Daniel Goleman në librin e vet në vitin 1995 përdori një term të ri “*inteligjenca emocionale*,,. Fjala është për aftësinë e kuptimit të ndjenjave personale dhe tek të tjerët, duke rritur aftësinë për kontroll dhe menaxhim të tyre. Vetëkontrolli i

emocioneve ka qenë dhe është një nga betejat më të mëdha të njeriut me vetveten. Humbja e mendjes dhe drejtimi i qenies nga emocionet e furishme ka sjellë jo pak herë rrjedhoja nga më shkatërruese jo vetëm për “shpërthyesin e emocioneve”, por edhe për njerëzit e tjerë. Dhe, në fakt, shumë herë vetpërmbytja është më e vështirë se frenimi apo mbajtja e të tjerëve.

Vetëkontrolli varet nga faktorë të tjerë, siç janë hapësirat që rregullojnë vetëkontrollin në lobet frontale të trurit, sidomos i djathti. Kur këto hapësira dëmtohen, njerëzit bëhen të paaftë të kontrollojnë emocionet dhe humbasin frerët pengues. Këto zona frontale janë edhe vatra e kujtesës operative, një regjistër mendor, ku mbajmë informacionet për kohën që na nevojitet për kryerjen e një detyre. Kur kujtesa operative është shumë e angazhuar në një detyrë vetëkontrolli është më i vështirë dhe priremi më tepër ndaj tundimeve, nga zemërimi e deri tek e ngrëna pa limit. Lobet frontale maturohen rreth moshës 20 -vjeçare dhe me kalimin e moshës bëhen më pak funksionuese. Kjo shpjegon faktin se përse adoleshentët nuk janë aq të disiplinuar sa të rriturit, apo që të moshuarit shpesh shprehen pa u menduar.

Studimet tregojnë se, mbi të gjitha, vetëkontrolli fitohet që nga fëmijëria dhe zhvillohet gjatë viteve të para të jetës. Por nuk është e thënë që vetëkontrolli të jetë i shpejtë apo i ngadaltë. Mundësia për të shtyrë një dëshirë varet nga faktorë të ndryshëm. Përveçse dëshirës për një shpërblim, faktorët e tjerë, po kaq të rëndësishëm, ishin: *zgjatja e kohës së pritjes dhe mundësia për të parë shpërblimin*. Por pavarësisht kushteve, disa fëmijë arrinin t’i kontrollojnë shumë më mirë impulsat e tyre se sa të tjerët. Kjo varet nga edukata, por, ndoshta edhe nga trashëgimia gjenetike. Mesa duket shkenca ka ende shumë punë për të bërë në këtë drejtim.

Argumenti për vlerën e inteligjencës emocionale varet nga të kuptuarit e lidhjeve që krijohen midis ndjenjave, cilësive të karakterit dhe etikës apo normave morale. Ekzistojnë një mori argumentesh dhe komponentë, që dëshmojnë se pikërisht qëndrimet themelore etike varen prej shkathtësive emocionale. Ata, të cilët janë të varur nga impulsi, atyre që u mungon vetëkontrolli, vuajnë nga mungesa e moralit. Ngjashëm me këtë, rrënjët e altruizmit janë në empati (në shkathtësinë për t’i “lexuar” ndjenjat e tjetrit). Po që se nuk ekziston ndjenja për vuajtjet dhe dëshirat e tjetrit, atëherë nuk ekziston as brengosja.

Prej studiuesve të inteligjencës emocionale është arritur të analizohen mjaft aspekte të inteligjencës emocionale, duke përfshirë këtu edhe *arritjen e pjekurisë emocionale* krahas me rritjen e individit në moshë. Në këtë mënyrë është arritur të tregohet për shembull: *si të mposhtet impulsi emocional; si të dallohen ndjenjat e thella tek tjetri; në ç'mënyrë mund të harmonizohen marrëdhëniet dhe komunikimet reciproke personale me të tjerët*. Një model i tillë i zgjeruar i të kuptuarit të konceptit “*të jesh inteligjent*” i vë emocionet në qendër të mjeshtërisë së të jetuarit, për të bërë një jetë cilësore dhe produktive. Shkathtësitë emocionale mundësojnë vetëkontrollin e emocioneve. Këto shkathtësi ruajnë miqësitë tona të vlefshme, sigurojnë suksesin në punë, mundësojnë si të mënjanoen emocionet toksike, të cilat e vënë në pikëpyetje shëndetin tonë, ashtu si kurse pirja konstante e duhanit. Ndërkohë, vetëm emocionet e balancuara mund ta ruajnë mirëqenien dhe shëndetin tonë.

Trashëgimia gjenetike e çdo njërit prej nesh i ka dhuruar disa pika kryesore emocionale, të cilat përcaktojnë temperamentin tonë. Por, termi apo nocioni për të cilën po flitet është shumë i ndryshëm, pasi mbart në vetvete një domethënie me plot kuptim. Është fjala për *përvojat emocionale* apo *përvojat emotive*. Në këtë vështrim, emocionet, të cilat fëmijët i mësojnë në shtëpi dhe në shkollë i cilësojmë si *përvoja emocionale*, qëndrojnë në themel të inteligjencës emocionale. Kjo do të thotë se fëmijëria dhe adoleshenca janë pika më kritike, ku krijohen shprehitë e sjelljes emocionale, të cilat do t'i udhëheqin më pas në jetë.

Në rrugën e maturimit dhe të pjekurisë emocionale adoleshentëve do t'u duhet të mësojnë si të mposhtin tek vetja mbretërinë e emocioneve negative, duke kuptuar se mungesa e inteligjencës emocionale, mungesa e shkathtësive të saj zgjeron fushën e veprimit të rrezikut prej depresionit dhe dhunës psikike, deri tek çrregullimet në të ushqyer dhe kënaqjen nga përdorimi i drogës e të tjera. Kjo vërteton rëndësinë që merr puna e familjes dhe shkollës për t'u mësuar qysh herët fëmijëve dhe adoleshentëve shkathtësitë e sjelljes emocionale të pranueshme dhe të nevojshme, e cila mundëson për të ecur në rrugë të mbarë në jetë.

Në analizën tonë kemi parasysh edhe etikën e Nikomahut me hulumtimin filozofik aristotelian të virtytit, karakterit dhe jetës së mirë. Sipas tij, shtytja gjendet në

harmonizimin e jetës emocionale me atë intelektuale. Epshet tona, nëse shfaqen drejt, posedojnë urtësinë; udhëheqin me mendimet, vlerësimet dhe ekzistencën tonë. Por ato mund të shtrembërohen lehtë dhe kjo ndodh shpesh. Për më tepër, sipas Aristotelit, problemi nuk qëndron në emocione, por në rregullsinë e emocioneve dhe në shfaqjen e tyre. Rregullsia arrihet përmes vetëdijes emocionale, mësimit të përvojave emocionale. Në këtë vështrim, vetëkontrolli është kontrolli dhe udhëheqja e ndjenjave, që nga këto të ketë më shumë të mira sesa dëm. Përmbajtja e emocioneve krijon anën racionale dhe kohën e qetësimit të ndjenjave sa herë është nevoja. Gjithashtu, ajo ndihmon veprimin me qëllim, e jo në mënyrë impulsive.

Studimet sugjerojnë se ndërmarrja e përgjegjësisë për reaksionet emocionale në jetën individuale të çdo personi rrit edhe më shumë aftësitë e përmbajtjes apo të kontrollit emocional. Në këtë mënyrë, studiuesit sugjerojnë edhe disa teknika të dobishme për vetëkontroll:

- Kur ndieni se jeni të paparashikuar, pranoni fuqinë personale, gjeni një mënyrë që të veprojë si *“ndërprerës emocional”*.
- Çdo situatë irrituese formësojeni në *“ushtrim të zgjidhjes së problemit”*.
- Kur ballafaqoheni me situatën, e cila shkakton reaksion të padëshiruar emocional, zvogëlojeni zemërimin tuaj, formësoni sjelljen e duhur, që sjellja të bëhet problem e jo personi në fjalë.
- Distancohu nga ndonjë situatë e pakëndshme dhe orientoni energjinë tuaj në ndonjë aktivitet të ri. Kjo do t’ju ndihmojë që të ktheni perspektivën, të rrisni përqëndrimin dhe të riorganizoheni.

2.4.1. Përcaktimi i pjekurisë emocionale dhe analiza e saj.

Fillimisht, na duhet të theksojmë se përjetimi emocional, shprehja e ndjenjave dhe emocioneve nga ana e njeriut është e lidhur, parasëgjithash, me inteligjencën emocionale dhe me pjekurinë e tij emocionale. Pjekuria emocionale e njeriut nënkupton në vetvete zhvillimin e aftësisë për të kontrolluar si duhet përjetimet e forta emocionale dhe sidomos reagimet emocionale, kur këto marrin forma ekstreme në shprehjen e tyre. Kjo do të thotë

se rritja e vetëdijes emocionale mund të ndikojë pozitivisht jo vetëm për një kontroll më të mirë të tyre, por dhe për reduktimin e përjetimeve apo reagimeve emocionale, kur këto janë të padëshirueshme dhe të papranueshme nga rrethi social. Në këtë vështrim, mund të konstatohet se disa nga aspektet më kryesore të pjekurisë emocionale të individit janë të lidhura me:

1. Përpjekjet që bën çdo individ për të zhvilluar tek vetja përjetime dhe reagime emocionale të kontrolluara dhe të pranuar nga rrethi social.
2. Përpjekjet që bën çdo individ për të mënjeluar përjetime dhe reagime emocionale të padëshirueshme.
3. Përpjekjet që bë çdo individ për të zhvilluar tek vetja përjetime dhe reagime emocionale sipas standarteve dhe zakoneve të qëndrueshme sociale.

Pra, arritja e pjekurisë emocionale të njeriut është proces që zhvillohet në kohë dhe prek aspekte të tilla si: aftësinë për kontroll të përjetimeve dhe reagimeve emocionale, kultivimin e ndjenjave dhe përjetimeve të dëshirueshme, aftësinë për të shndërruar ndjenja të padëshirueshme në ndjenja të dëshirueshme dhe sidomos aftësinë për të reaguar emocionalisht në përputhje me përcaktimet dhe me zakonet e qëndrueshme të mjedisit të caktuar shoqëror.

Faktorët të cilët ndikojnë në zhvillimin e inteligjencës emocionale dhe në pjekurinë emocionale të njeriut janë kryesisht *faktorë socialë*. Në këtë vështrim, duhet të theksojmë se prindërit dhe arsimtarët me mënyrën e tyre të përjetimit, të shprehjes së ndjenjave dhe emocioneve janë model për zhvillimin e përgjithshëm psikik e social të fëmijëve. Kjo do të thotë se ata janë model edhe për zhvillimin e përvojave emotive, janë shembull i mënyrave konkrete të përjetimit emocional, shembull i qëndrimeve dhe reagimeve emocionale të matura. Në literaturën psikologjike të viteve të fundit ka shumë analiza dhe kërkime në këtë drejtim, prandaj mirë është që ato të njihen dhe të vlerësohen drejt nga mësuesit dhe prindërit e sidomos nga specialistët e edukimit.

Për të kuptuar rëndësinë që ka inteligjenca emocionale dhe përpjekjet që duhen bërë për zhvillimin dhe edukimin e saj, mjafton t'u referohemi disa autorëve më në zë, të cilët kanë dhënë kontribut të çmuar në këtë fushë kërkimi. Kështu psh. sipas Daniel Goleman (1997), personat me pjekuri emocionale rrallëherë ankohen për vendimet e tyre, ata nuk eksitohen

lehtë dhe ia dalin të kontrollojnë mjaft mirë vetveten edhe në kushtet e situatave që janë stresuese. Po kështu, ata i pranojnë sfidat, kanë një vetëbesim të lartë, i njohin aftësitë dhe shkathtësitë e tyre për t'u përballur me situatën e krijuar. Lidhur me këtë, personat me pjekuri më të ulët emocionale kanë kufij të ulët të tolerancës, bëjnë shumë veprime e sjellje të pamenduara, shpesh, e sabotojnë suksesin e tyre, kapacitetin dhe aftësitë mentale i shfrytëzojnë për arsyetimin e agresivitetit personal, pra, ata nuk i lenë vetes hapësirë të mjaftueshme për ballafaqim. (Goleman, D. 1998: 32).

Zhvillimi dhe arritja e pjekurisë emocionale mundëson individin për t'i shfrytëzuar kapacitetet personale, që ai të jetë i aftë për t'u ballafaquar me sfidat e jetës në rrethana nga më të ndryshmet. Supozohet se në këtë drejtim, fëmijët e pjekur emocionalisht i drejtojnë veprimet, mendimet dhe ndjenjat e tyre në mënyrë të përshtatshme dhe fleksibile. Ata manifestojnë vetëbesim dhe lidhje të qëndrueshme ndërpersonale me të tjerët. Kjo do të thotë se fëmijët me pjekuri të mirë emocionale do të kenë më pak probleme në adaptim, kanë më pak probleme në zgjidhjen e problemeve dhe në kontrollin e reaksioneve emocionale, janë më produktivë dhe reagojnë në mënyrë të suksesshme ndaj obligimeve apo ndaj detyrimeve të ndryshme.

Duke marrë në konsideratë supozimin se pjekuria emocionale është e rëndësishme për çdo individ, për aktivitetin e tij jetësor dhe nisur nga fakti se, në përgjithësi, pjekuria emocionale përmbledh më vete një tërësi aftësish të domosdoshme, të cilat janë studiuar nga psikologët vite me radhë, problemi i vlerësimit dhe sidomos matja e saj mbetet ende një çështje e rëndësishme. Edhe pse në botë numri i hulumtimeve në këtë drejtim është në rritje të vazhdueshme dhe përdoren mënyra të ndryshme për matjen e inteligjencës, duhet thënë se shumë prej këtyre matjeve në këtë fushë, në përgjithësi, janë të reja, nuk njihen dhe nuk aplikohen si duhet. Për më tepër, mendoj se ende nuk ka kërkime dhe analiza të mjaftueshme teorike për vlefshmërinë ose pavlefshmërinë e këtyre matjeve. Po kështu, ka mungesë edhe të interpretimeve të qarta teorike dhe ilustrime praktike që të tregojnë rolin dhe ndikimin e veçantë të pjekurisë emocionale në suksesin e nxënësve adoleshentë në shkollë.

Një nga metodat për matjen e pjekurisë emocionale të individit është ajo që bazohet në punimet e Salovey -t dhe Mayer -it (1990). Kështu, kjo metodë realizohet nëpërmjet testeve që matin aftësi specifike të njerëzve. Në këndvështrimin tonë, duhet theksuar se këto teste

kanë shumë rëndësi, sidomos për punën e përditshme që zhvillohet në ambientet shkollore. Në këtë rast, kur flasim për punën në ambiente shkollore është i rëndësishëm konstatimi që bëhet nga studiuesit e inteligjencës emocionale se *në veprimtaritë shkollore, mësimdhënësit i kushtojnë rëndësinë e duhur zhvillimit të aspektit konjitiv të nxënësve, siç janë, bie fjala, kujtesa, të kuptuarit e të tjera, ndërsa komponentit emotiv nuk i kushtohet rëndësia e duhur.* Sot në kohët moderne, vlerësimi i këtij aspekti në veprimtari mësimore merr rëndësi të veçantë, pasi njohja e komponentit emotiv, zhvillimi dhe edukimi i tij në vazhdimësi, bën të mundur që shkallë-shkallë të mësohen nxënësit se si t'i drejtojnë në mënyrë inteligjente emocionet e veta, me qëllim që ato të shërbejnë si mbështetje për çdo sjellje të individit.

Në përgjithësi, studiuesit e inteligjencës theksojnë se pjekuria emocionale përmbledh në vetvete aftësinë e individit për vetëmenaxhim të gjendjes së tij shpirtërore dhe aftësinë për t'u lidhur me njerëzit e tjerë. Pra, më konkretisht, këto aftësi janë si më poshtë:

a. Në grupin e aftësisë për vetmenaxhim bëjnë pjesë:

- ✚ **Njohja e vetes.** Individët të cilët e njohin veten, janë të ekuilibruar emocionalisht, i dinë dobësitë e tyre dhe për to mund të flasin para të tjerëve pa pasur ndrojtje apo frikë.
- ✚ **Vetërregullimi.** Është aftësi e individit për t'i drejtuar impulset dhe ndjenjat shqetësuese në drejtim të qëllimeve të mira për vetveten.
- ✚ **Motivacioni.** Është aftësia e individit për ta drejtuar drejt veten, për të arritur rezultate sa më të mira dhe për t'u entuziazmuar me ato rezultate.

b. Në grupin e aftësive për t'u lidhur me njerëzit e tjerë bëjnë pjesë:

- ✓ **Empatia.** Është aftësia e individit për t'i kuptuar emocionet e të tjerëve dhe për t'i trajtuar ato në varësi të reagimeve të tyre emocionale.
- ✓ **Aftësitë sociale.** Kjo është aftësia e individit për të gjetur pika të përbashkëta dhe për të krijuar raporte të mira njerëzore me persona të tjerë.

Jack Majer dhe Peter Salovey, në vitin 1990 e kanë përkufizuar pjekurinë emocionale si *pjekuri sociale, e cila përfshin në vetvete aftësinë për të monitoruar ndjenjat dhe emocionet*

e vetes dhe të të tjerëve, si dhe aftësinë për të dalluar emocione të caktuara dhe për t'i përdorur ato në drejtimin e duhur (Majer, J. & Salovey, P., 1990: 123). Në vitin 1997, këta autorë dhe kolegë të tjerë, kanë përcaktuar katër degë kryesore të inteligjencës emocionale dhe të pjekurisë *emocionale*, që janë si më poshtë:

- **Perceptimi emocional.** Perceptimi emocional ka të bëjë me kuptimin dhe me koodimin e informacionit emocional nga vetë individi në mendjen e tij.
- **Lehtësimi emocional i mendimeve.** Lehtësimi emocional i mendimeve ka të bëjë me përpjekjet e brendësura që bëhen nga individi për procesimin e informacionit emocional dhe për ta përdorur informacionin e procesuar në favor të zgjidhjes së problemeve të caktuara.
- **Kuptueshmëria e emocioneve.** Kuptueshmëria e emocioneve ka të bëjë me përpjekjet e brendësura që bën individi për të njohur emocionet e njëjta apo të kundërta si dhe njohjen e lidhjeve, të cilat ekzistojnë ndërmjet këtyre emocioneve.
- **Menaxhimi emocional.** Menaxhimi emocional është i lidhur me aftësinë e individit për të kuptuar ndikimin e veprimeve sociale tek ndjenjat dhe emocionet si dhe përpjekjet e brendësura për të bërë rregullimin e emocioneve tek vetja dhe tek të tjerët.

Bazuar në këto përcaktime, që u përmendën më sipër, në vitin 2005, një studiues tjetër i emocioneve dhe inteligjencës emocionale, S. Hein ka dhënë një përkufizim të tillë për pjekurinë emocionale të individit: ***“Pjekuria emocionale është potenciali i lindur për të ndjerë, përdorur, komunikuar, rinjohur, kujtuar, identifikuar, përshkruar, të mësosh për të menaxhuar, kuptuar dhe spieguar emocionet”***(Hein, S.: 2007: 13).

Sipas Hein -it, inteligjencia e lindur mund të zhvillohet ose edhe të shkatërrohet nga përvojat jetësore dhe kjo mund të ndodhë sidomos nga mosnjohja dhe nga pakujdesia e mësuesit, prindërit ose dhe nga të afërmit e tjerë gjatë punës së tyre sidomos në moshën e fëmijërisë dhe gjatë periudhës së adoleshencës. Kështu, shpesh, mund të ndodhë që një person i kësaj moshe të ketë një inteligjencë emocionale të lartë dhe e njëjta inteligjencë emocionale gjatë fëmijërisë apo adoleshencës mund të shkatërrohet kryesisht nga mosnjohja apo nga mosvlerësimi, duke arritur kështu në një koeficient emocional të ulët. Por, krahas kërveç, mund të ndodhë edhe e kundërta.

Edhe studiues të tjerë të inteligjencës dhe pjekurisë emocionale si psh. Esther Orioli dhe Robert Cooper kanë arritur në përfundimin se “*Pjekuria emocionale është shumë më tepër se sjellja e bukur ndaj të tjerëve. Kjo është aftësia që ne të ndiejmë, të kuptojmë dhe të praktikojmë me sukses fuqinë dhe mundësinë e emocioneve si burim i energjisë, si dhe burim i informatave, i kreativitetit, i besueshmërisë dhe afërsisë*” (Oriol, E. & Cooper, R., 1997: 12).

2.4.2. Rëndësia e pjekurisë emocionale

Duke iu referuar problemeve të inteligjencës dhe pjekurisë emocionale, Studiues të shumtë kanë arritur në përfundimin se pjekuria emocionale është faktor kyç për arritjen e suksesit në menaxhimin e gjendjeve shpirtërore në përgjithësi. Veç kësaj, ajo është edhe një faktor shumë i rëndësishëm diferencimi, që bën të mundur të kuptuarin e faktit nëse një individ është apo jo i suksesshëm në jetë. Madje, po në këtë vështrim, ka studiues të tjerë të inteligjencës dhe pjekurisë emocionale që kanë arritur edhe në përfundime të tjera më të avancuara, si më poshtë:

- *Pjekuria emocionale* është faktor i rëndësishëm që kontribuon për cilësinë e jetës së individit dhe për arritjen e suksesit të tij në punë. Pra, kjo do të thotë se personat, të cilët dinë t’i drejtojnë dhe t’i menaxhojnë mirë emocionet e tyre dhe që mirë- kuptohen me të tjerët, kanë më shumë gjasa për të bërë një jetë të kënaqshme dhe efektive.
- *Edhe në veprimtari mësimore, shëndeti i mirë emocional* është faktor kryesor për të mësuarit efektiv. Për të patur sukses në mësim, nxënësi apo studenti është e nevojshme të përmirësojnë në mënyrë të vazhduar mënyrën sesi mësojnë dhe, për më tepër, lidhur me këtë çështje, është tepër e domosdoshme dhe jetësore zgjimi i interesimit për dije, zhvillimi i aftësive për të komunikuar, për të kooperuar me të tjerët e të tjera. Të gjitha këto tipare janë aspekte të pjekurisë emocionale të çdo individi. Në këtë mënyrë, mund të konstatohet se zhvillimi hap pas hapi i inteligjencës emocionale dhe arritja e saj deri në nivelin e pjekurisë emocionale ka dhënë prova më të mira dhe më efektive në raport me analizat, që bëhen duke u bazuar kryesisht në metodat tradicionale, të cilat kanë

marrë për bazë matjen e koeficientit të inteligjencës apo përdorimin e testeve të standardizuara për matjen e këtij koeficienti.

- Nga shumë studime rreth pjekurisë emocionale është arritur në përfundimin se përfshirja e njohurive për inteligjencën dhe pjekurinë emocionale në programet trajnuese të punonjësve, përveç të tjerash, ka sjellë rezultate të mira edhe në produktivitetin e punës.
- Sot, nga psikologët po vlerësohen gjithnjë e më tepër roli i inteligjencës emocionale dhe i pjekurisë emocionale në rritje e produktivitetit dhe suksesit të individit në punë apo në aktivitete të tjera.

Meqë më sipër kemi konstatuar se pjekuria emocionale është faktor pozitiv për ruajtjen e shëndetit mendor dhe shton cilësinë e marrëdhënieve ndërpersonale, mendojmë se ka rëndësi të analizojmë me vëmendje faktorët, të cilët ndikojnë në arritjen e pjekurisë emocionale. Në këtë kuadër, na duhet të kujtojmë se pjekurinë emocionale e formësojnë faktorë të tillë si:

- **Vetëndërgjegjësimi**, aftësia për të njohur emocionet vetjake, vlerësimi i saktë i tyre tek veja dhe tek të tjerët.
- **Vetmenaxhimi**, aftësia për vetkontroll dhe vetmenaxhim të emocioneve tek vetja dhe tek të tjerët, transparenca, orientimi i vetes nga arritjet, ngjallja e optimizmit.
- **Ndërgjegjësimi social**, empatia, orientimi i shërbimeve ndaj të tjerëve.
- **Menaxhimi i marrëdhënieve ndërpersonale**, aftësia për të ndërtuar marrëdhënie të përshtashme me të tjerët dhe ndikimi tek ata, ngjallja e optimizmit, menaxhimi i konflikteve, puna në ekip dhe bashkëpunimi me të tjerët.

2.4.3. Njohja e vetes dhe e emocioneve tek të tjerët.

Njohja e vetes është një ndër komponentët kryesorë të pjekurisë emocionale të individit. Në jetën e përditshme mund të vihet re se disa persona janë të vetëdijshëm për emocionet e tyre dhe kanë krijuar edhe mendime personale për to, lidhur me ndjesitë që

përjetojnë dhe, për të njëjtat emocione, ata kanë krijuar edhe reflekse apo reagimet përkatëse. Kjo do të thotë se, në përgjithësi, njerëzit që nuk janë të vetëdijshëm për ndjenjat e tyre dhe që nuk janë në gjendje t'i kontrollojnë ato, në momente të caktuara, ata nuk janë në gjendje që të bëjnë zgjidhje të mençura për probleme të caktuara jetësore. E tërë kjo është konstatuar se mund të ketë edhe efekte negative në marrëdhëniet ndërpersonale.

Në aspektin praktik, psikologët sugjerojnë disa teknika për mënyrën e sjelljes së individit në kushtet kur ai përjeton një emocion të caktuar. Në këtë vështrim, ata sugjerojnë çdo individ është e nevojshme të bëjë përpjekje të vazhdueshme për të kuptuar vetë përjetimin e emocionit të caktuar dhe duke reflektuar, ta emërtojë atë. Përjetimi i emocionit të caktuar ndodh në kushtet kur ne brenda vetes tonë ndiejmë psh. rrahje të shpejta të zemrës, skuqemi në fytyrë, kur kemi ndjesinë se nuk ngopemi me ajër e të tjera. Në këto kushte, ne duhet të pyesim vazhdimisht veten çfarë ndjesie po përjetojmë, është kjo ndjesi frike, ndjesi ankthi, ndjesi dashurie, ndjesi pasigurie e të tjera. Në mjaft raste, ne mund t'i kuptojmë më mirë disa nga ndjesitë apo ndjenjat tona personale përmes spjegimeve, komenteve apo sugjerimeve, që mund të marrim nga miqtë apo bashkëpunëtorët tanë. Për këtë arsye, ne duhet të jemi vazhdimisht të hapur ndaj këshillave e sugjerimeve që cilat na japin të tjerët

.

2.4.4. Kontrollimi dhe menaxhimi i emocioneve.

Në përgjithësi, emocionet tona dallohen si për nga intensiteti, ashtu edhe për nga kohëzgjatja e tyre. Për këtë arsye, është e nevojshme që, gradualisht, ne të bëjmë përpjekje të qëllimshme në këtë drejtim për të qenë në gjendje t'i kontrollojmë emocionet tona dhe të fitojmë përvojë emotive të domosdoshme për mënyrën e shprehjes së tyre. Kjo përvojë bën të mundur që situata të caktuara, ne të dimë psh. si të mënjanojmë zemërimin momental, si të kontrollojmë reagimet tona afektive, si të reduktojmë në kohën e duhur pasojat negative të disa gjendjeve emocionale apo si të kontrollojmë sjelljen dhe reagimet trupore.

Siç kemi theksuar më sipër, shenjat karakteristike që tregojnë se brenda nesh ka lindur një emocion janë të lidhura kryesisht me rritjen e rrahjes së zemrës, me shpeshtim të frymëmarrjes, me dridhje të gjymtyrëve dhe të muskulaturës, shtim i djersitjes së lëkurës, shtrëngim duarsh e dhëmbësh, ngrysjë e vetullave e të tjera. Këto tregues të emocionit, që

mund të lindë edhe papritur, në të shumtën e rasteve, nuk vlerësohen si duhet nga individit dhe nuk u kushtohet aq vëmendje. Nga që ndodh kështu, kjo gjë vështirëson edhe mundësinë për të kontrolluar e monitoruar në kohën e duhur emocionet, sidomos ato që shfaqen në format e tyre ekstreme. Për këtë arsye, me të drejtë mund të thuhet se kur ne arrijmë ta monitorojmë drejt dhe me kujdes fiziologjinë tonë trupore, atëherë do të jemi në gjendje t'i zbulojmë që në fillim emocionet negative dhe t'i kontrollojmë ato, duke mos lejuar që emocionet negative të shprehen gjer në fund. Në këtë mënyrë, ne kemi në dispozicion tërë mekanizmin e nevojshëm për ta kontrolluar impulset, sjelljen dhe lëvizjet ekstreme trupore.

Në kushtet kur individit arrin të identifikojë llojin e emocionit që përjeton, qoftë ky pozitiv apo negativ, ai bëhet më i përgjegjshëm dhe më i aftë për t'i kontrolluar emocionet vetjake. Kjo bën të mundur që ai pozicionohet më drejt në çdo situatë, sado e vështirë të jetë ajo.

Në situatë komplekse, shqisat tona grumbullojnë shumë informacione, nga të cilat vetëm një pjesë e vogël nga ato përpunohet me vetëdije. Kështu, edhe reagimet tona emocionale veprojnë sipas disa informacioneve të cilave në një moment të caktuar ne ju kemi dhënë rëndësi më të madhe në krahasim me disa informacione të tjera, të cilat në atë moment i kemi lënë pas dore. Pranimi i sa më shumë informacioneve lidhur me një problematikë, e cila në një moment është element potencial për të krijuar emocione, si dhe analiza dhe përpunimi i atyre informacioneve lidhur me atë problematikë të caktuar është një hap i rëndësishëm i rritjes së pjekurisë emocionale.

Shprehja e emocioneve të caktuara dhe kontrolli i tyre është rezultat i kuptimeve dhe përvojave emotive që individit ka fituar. Për këtë arsye, nëse dëshirojmë t'i kontrollojmë ndjenjat apo emocionet tona, ne duhet të kemi informacion të nevojshëm, të njohim situatat konkrete dhe të mbajmë qëndrime më të matura dhe, në përshtatje me to, të përpiqemi të ndryshojmë edhe mendimet tona për këto ngjarje. Në vazhdimësi, duhet të bëjmë përpjekje për të frenuar sidomos emocionet negative tek vetvetja dhe, njëkohësisht, të mbështesim e përforcojmë emocionet pozitive te vetvetja dhe te të tjerët. Pra, në përgjithësi, gjërat duhet të shikohen me optimizëm, pasi ky i fundit, në vetvete, paraqet një gjendje të ngritur emocionale, e cila e motivon individin për të arritur qëllimin e vet dhe për t'i përballuar vështirësitë me të cilat ndeshet në jetë.

Studime të shumta tregojnë se suksesi në kontrollin dhe menaxhimin e emocioneve, arrihet kur përpjekjet e individit për të kontrolluar dhe për të ushtruar menaxhimin e gjendjes emocionale fillojnë të ushtrohen sa më herët në moshë. Por për të pasur sukses në këtë drejtim, fillimisht, është e nevojshme që të kuptohen realitetet, të cilat stimulojnë emocione të dukshme. Nëse, psh. fëmija është i prirur për ndonjë sjellje agresive, ne duhet të kujdesemi që t'i mësojmë atij gjetjen e zgjidhjeve më racionale për të reaguar në mënyrë më të ekuilibruar ndaj ndjenjave të zemërimit që lindin në momentin e caktuar. Po kështu, studimet lidhur me pjekurinë emocionale kanë arritur në përfundime, të cilat si emërues të përbashkët e kanë konstatimin se gjithmonë, çdo individ, ka mundësi të mësohet dhe të aftësohet për të bërë një menaxhim më të përshtatshëm për çdo lloj të përjetimi emocional që mund të lindë brenda tij.

Për të pasur sukses në menaxhimin e emocioneve, fillimisht, është e nevojshme që të perceptojmë dhe të njohim në thellësi eksperiencën tonë emocionale. Kjo ka rëndësi sidomos në ato situata, kur ne kuptojmë se një emocion i caktuar po na paralizon, duke penguar pjesëmarrjen e proceseve të larta mendore në marrjen e vendimeve të duhura për mënyrat e reagimit. Në veprimtari shkollore, emocione të forta mund të lindin qoftë edhe nga një qortim i thjeshtë që mund të bëhet nga ana e mësimitdhënësit. Nëse ky proces përsëritet me kohë, kjo mund të rezultojë edhe me keqësim të mëtijshëm të raporteve mësues - nxënës. Në rrethana të tilla, kur ne arrijmë të identifikojmë emocionin, nivelet e aktivitetit cerebral bëhen më të qeta dhe është më e lehtë të vendoset kontrolli në gjendjen e përgjithshme emocionale. Nëse presim që shkalla e aktivizimit cerebral të ngrihet, atëherë aftësitë për vetëkontroll të emocioneve të caktuara zvogëlohen. Kjo do të thotë që nxënësit gjatë veprimtarisë mësimore që zhvillohet në shkollë të mësohen për të dalluar shenjat fiziologjike më karakteristike të emocioneve, të cilat e paralajmërojnë lindjen e një emocionit pozitiv apo negativ. Nëse tek individit vihen re, psh. rrahje e shpejtë e zemrës, djersitje e duarve dhe ballit, të gjitha këto janë shenja të ankthit që përjetohet. Një emocion i tillë mund të shmanget përmes ndërhyrjeve të mësuesit, nëpërmjet ushtrimeve argëtuese me nxënësit e të tjera. Veprime të ngjashme duhet të ndërmerren edhe nëse bëhet fjalë për zemërimin. Në kushtet kur janë të njohura këto simptoma, krijohet një mundësi e mirë për t'u larguar nga situata, e cila është burim për krijimin e një emocionit të tillë përderisa ai të kalojë, duke mban një qëndrim më të matur dhe të ekuilibruar.

Menaxhimi i emocioneve bëhet edhe më i rëndësishëm në kushtet kur në sistem hyjnë edhe ndjenjat negative apo gjendjet e depresionit psikik. Në këto kushte, individët me pjekuri më të lartë emocionale, shpesh, ndërmarrin më shumë veprime për t'i tejkaluar gjendjet e tilla. Ata, psh. dëgjojnë muzikën që u pëlqen më tepër, shikojnë filma të preferuar, bëjnë punë që i kanë hobi, hanë ushqime që i preferojnë e të tjera. Nga ana tjetër, personat me pjekuri më të ulët emocionale ndërmarrin më pak veprime për t'i tejkaluar gjendjet e ndryshme emocionale negative dhe, si rezultat i kësaj, këto emocione zgjasin për kohë më të gjatë.

Komponent tjetër i pjekurisë emocionale është aftësia e individit për ta motivuar veten, për të arritur qëllimet e veta madhore, përkatësisht, aftësia e tij për ta privuar veten nga kënaqësitë e momentit me qëllim të arritjes së qëllimeve më të rëndësishme më vonë.

2.4.5. Empatia dhe zhvillimi i marrëdhënieve ndërpersonale.

Empatia është një komponent shumë i rëndësishëm i inteligjencë dhe pjekurisë emocionale të individit. Në vetvete, ajo lidhet parasëgjithash me shkallën e ndjeshmërisë dhe me të kuptuarin e mendimeve dhe ndjenjave që përjetojnë të tjerët. Sipas Daniel Goleman: *“empatia krijohet si formë e vetëdijes: sa më mirë që i njohim emocionet tona, aq më lehtë do t'i kuptojmë ndjenjat e të tjerëve,”* (Goleman, D. 1995: 84). Pra, empatia dhe sjellja empatike është aftësia për të kuptuar gjendjen shpirtërore të personave me të cilët ndërveprojmë, është aftësi për të njohur emocionet që përjetojnë të tjerë në rrethana të caktuara. Për më tepër, ajo tregon shkallë të lartë të pjekurisë emocionale dhe gatishmëri më të madhe për t'i ndihmuar të tjerët, nëse do të paraqitej nevoja. Nga ana tjetër, pa aftësi për të njohur emocionet e të tjerëve tregon shkallë të ulët të pjekurisë emocionale dhe shkallë të ulët të humanizmit njerëzor. Studiuesit e kësaj fushe kanë arritur në përfundim se personat me aftësi të mira për të identifikuar emocionet e të tjerëve, në përgjithësi, janë më të suksesshëm si në punë, ashtu edhe në jetën e tyre sociale.

Të qenit empatik është një nga kërkesat që mundëson të ushtruarit e disa profesioneve të tilla si profesioni i mjekut i punonjësit social, i mësuesit apo edukatorit e të tjera. Duhet theksuar se, në mënyrë të veçantë, në punën me nxënësit në shkolla shfaqja e empatisë në marrëdhëniet dhe në komunikimet mes mësuesit dhe nxënësve luan një rol të rëndësishëm.

Kjo mundëson për të ndëtuar marrëdhënie produktive për t'i njohur dhe identifikuar emocionet e nxënësve dhe të mësimeve, për të menjauar reagimet agresive dhe tensionet emocionale që mund të lindin në marrëdhëniet mes tyre.

Mungesa e empatisë në të shumtën e rasteve, mund të vihet re tek personat me sjellje josociale, tek personat që janë të dhunshëm apo tek ata që bëjnë krime dhe që janë të prirur për t'i dëmtuar të tjerët.

2.4.6. Faktorët që ndikojnë në zhvillimin e pjekurisë emocionale.

Në kohën tonë po tregohet vëmendje dhe kujdes i veçantë për faktorët që ndikojnë në zhvillimin e inteligjencës dhe pjekurisë emocionale, meqë pjekuria emocionale orienton mënyrën tonë sesi të mendojmë, si të sillemi me të tjerët, si të komunikojmë më mirë, si t'i vendosim përparësitë e veprimeve të ndryshme në jetë e të tjera. Në këtë vështrim, ka rëndësi të posaçme puna, që bëhet për zhvillimin e pjekurisë emocionale dhe kur kjo punë nis nga fëmijëria e hershme. Veç kësaj, rëndësi ka edhe fakti që kjo punë të jetë e kualifikuar, me objektiva të posaçëm dhe gjithmonë në përshtatje me rritjen e individit në moshë. Më poshtë, ne po ndalemi në rolin që ka prindërimi i mirë dhe roli i posaçëm i shkollës dhe edukatorëve të brezit të ri.

Siç u përmend edhe më sipër, adoleshenca në përgjithësi është një moshë e vështirë e njeriut në rritje. Është një moshë e paqartësive, një moshë e dilemave personale, një moshë me të cilën është e vështirë për të komunikuar. Në këtë vështrim, mund të bëjmë pyetjen, **është faji i familjes apo i shkollës?** Të dyja kanë përgjegjësinë e tyre, si shkolla, po ashtu, dhe familja, të dyja duhet të jenë në koherencë të vazhdueshme. Prindër të stresuar reflektojnë çdo gjë tek fëmija. Prandaj prindi i vetëm nuk e përballon, ashtu sikurse dhe shkolla e vetme nuk e përballon dot këtë barrë. Shkolla nëpërmjet instrumenteve të saj duhet të ndërmarrë një rol aktiv dhe jo një rol pasiv siç është aktualisht, ku nxënësit shkojnë për të bërë mësim, mësuesit japin mësim dhe çdo gjë mbyllet këtu me një menefregizëm apo dhe indiferencë të madhe për problemet e tjera. Shpesh, mësuesi kapet mat në këto situata, po cili është vërtet roli i tij? Mësuesi ka një rol të jashtëzakonshëm jo vetëm në aspektin e mësimit, por dhe të ndërmjetësimin të konflikteve mes nxënësve. Por jo vetëm mësuesi, por edhe psikologu, i cili është bërë prezent në shkollat tona,

pavarësisht se sa përgjegjësi marrin aktualisht psikologët shkollorë, ata mund të luajnë rol shumë të rëndësishëm sidomos në komunikimin me adoleshentët.

Sot, në kohët moderne, *Inteligjenca emocionale*, zhvillimi dhe edukimi i saj po bëhen gjithnjë e më tepër një nga temat rreth të cilës po diskutohet gjerësisht, ndryshe nga vite më parë. Kërkimet e sotme rreth inteligjencës emocionale dhe rreth përpjekjeve për maturimin e saj “*synojnë të evidentojnë rëndësinë që kanë emocionet dhe aftësia për emocion në cilësinë e jetës së individit, për përshtatjen e tij me kërkesat e reja të rrethit social, me nevojën për t’i shtuar përpjekjet në arritjen e suksesit të dëshiruar apo për të përballuar pengesat dhe vështirësitë e jetës.* (Orhani, Z.: 2014, 179).

Pra, për të gjithë ne duhet të bëhet e qartë se Inteligjenca emocionale orienton mënyrën tonë si të mendojmë, si të sillemi me veten dhe me të tjerët, si të komunikojmë më bukur, duke i kontrolluar emocionet tona, si të vendosim përparësitë në rrjedhën e jetës, duke i përjetuar paraprakisht ato e të tjera. Në këtë vështrim, kuptohet rëndësia që merr puna për edukimin e Inteligjencës emocionale dhe përpjekjet për maturimin e saj. Kjo punë fillon qysh herët, por e rëndësishme është që ajo të bëhet me kujdes dhe të jetë sa më e kualifikuar, me objektiva specifike dhe e përshkallëzuara, në përshtatje me rritjen e individit në moshë.

2.4.7. Ndikimi i prindërve në pjekurinë emocionale.

Siç u theksua edhe më sipër, prindërimi i mirë luan rol shumë të rëndësishëm për zhvillimin dhe edukimin e pjekurisë emocionale, për ngulitjen e shkathtësive themelore të saj. Të dhënat tregojnë se qëndrimi i prindërve ndaj sjelljes apo ndaj emocioneve të fëmijëve mund të jetë qëndrim mbështetës, qëndrim indiferent apo dhe mospërfillës:

- ***Qëndrimi mbështetës***, në përgjithësi, forcon sigurinë, vetëbesimin dhe optimizmin tek fëmijët.
- ***Qëndrim indiferent*** apo ***mospërfillës*** i prindërve do të thotë kur prindi, në përgjithësi, nuk shpreh asnjë interesim për çfarëdo sjellje apo për çfarëdo veprimi të fëmijës.

Në përgjithësi, prindërit duhet të kuptojnë se për fëmijën, ata janë modeli i eksperiencave të para emotive dhe në mënyrë të natyrshme me ndërhyrjet e tyre ndihmojnë në vazhdimësi që fëmija të bëhet i suksesshëm në jetë. Në këtë vështrim, studime të shumta vërtetojnë se mënyra sesi prindi e edukon fëmijën, me disiplinë të rreptë apo pa ndjesi empatike, me afërsi apo me indiferencë e ftohësi, ka shumë rëndësi në jetën emocionale të fëmijës dhe për ardhmërinë e tij. Prindërit duhet të gjejnë forma që, në raport me fëmijët, ata asnjëherë nuk duhet t'i lëndojnë apo t'i "vrasin" shpirtërisht. Në kushtet kur fëmija ndjehet i shqetësuar, prindërit duhet të kuptojnë seriozisht ndjenjat e fëmijëve, ndjesitë që përjetojnë brenda vetes dhe, krahas kësaj, me këshillat e tyre, ata duhet të orientojnë mënyrat e sjelljes prosociale apo të qëndrimeve të matura, pas çdo shqetësimi që mund të ndjejnë në vetvete. E vërteta është se, në të shumtën e rasteve, thjesht nga mosdija, prindërit i nënçmojnë gjendjet emocionale të fëmijës dhe vazhdojnë vetëm t'i urdhërojnë ata, pse jo, duke e humbur durimin e tyre. Por harrohet se kjo sjellje dhe ky qëndrim ndaj ndjenjave të fëmijëve nuk ndihmon për zhvillimin e përvojave emotive pozitive dhe në arritjen e pjekurisë emocionale të tyre.

Në komunikimet me fëmijët, në shumicën e rasteve, vërehen këto qëndrime të gabuara të prindërve:

- a.** Injorimi total i ndjenjave të fëmijëve. Këta prindër, të gjitha shqetësimet apo çrregullimet emocionale të fëmijëve i quajnë si të parëndësishme, nuk i dëgjojnë fëmijët për ngarkesat e tyre emocionale, nuk tentojnë që të bëhen më të afërt në komunikim me fëmijët e të tjera.
- b.** Tolerancë e tepruar ndaj ndjenjave të fëmijës. Këta prindër janë më tolerantë sesa duhet me fëmijët, nëse bëhet fjalë për gabimet dhe qëndrime josociale të fëmijës. Këta prindër shumë rrallë tentojnë t'u tregojnë fëmijë modele alternative të sjelljes emocionale. Shpesh, ndodh që të gjitha shqetësimet, sjelljet apo reagimet emocionale, mundohen t'i plotësojnë me shpërblime.
- c.** Përbuzësit, që nuk i respektojnë ndjenjat e fëmijëve. Këta prindër nuk i respektojnë fare ndjenjat e fëmijëve, duke mbajtur në vazhdimësi një distancë me fëmijët, shpesh, mund t'i ndëshkojnë ata edhe për gabimet më të vogla.

Pra, në përgjithësi, të tri këto modele të sjelljes prindërore nuk janë të përshtatshme. Qëndrime e veprime të tilla i bëjnë vetëm prindërit që nuk e njohin dhe nuk e vlerësojnë rëndësinë që ka pjekuria emocionale e fëmijëve. Në qoftë se prindërit i njohin emocionet e fëmijëve, fëmijët do të mirëkuptohen me ta dhe do të jenë më të kujdesshëm në reagimet e tyre emocionale. Në aspektin biologjik, fëmijët do të jenë shumë më të relaksuar, me nivel më të ulët hormonal të stresin që përjetojnë, ata do të jenë më të pranuar në rrethin e tyre social, ndërsa mësimdhënësit do të kenë shumë më pak probleme në punën me ta. Në përgjithësi, për të qenë më produktivë në punën e tyre, nga studiuesit e emocioneve njerëzore prindërve u këshillohen aktivitete të tilla:

- Të sigurojnë një jetë familjare të qetë dhe pa problem, pa akte dhune e agresioni, ku të dominojë toleranca dhe mirëkuptimi.
- Të sigurojnë dashuri e ngrohtësi për fëmijën dhe të mos ndahet për një kohë të gjatë prej tij.
- Të kenë kujdes në trajtimin e fëmijëve, pavarësisht nga seksi, mosha, zgjuarsia apo bukuria. Dallimet në këtë drejtim mund të ketë pasoja në formimin e personalitetit të ardhshëm të fëmijës.
- Të inkurajojnë fëmijën sa herë që vepron mirë, ndërsa, në të kundërtën, të mbajnë edhe qëndrime, por pa e lënduar.
- Të jenë të hapur dhe të sqartë, duke u shpjeguar fëmijëve atë çka ata e kërkojnë.
- Të jenë indiferentë ndaj të metave jo shumë të rëndësishme dhe të vënë në dukje anët pozitive të fëmijës, pasi kjo mënyrë e sjelljes ka të ngjarë t'i përforcojë këto anë pozitive.
- Të lejojnë fëmijën të vishet e të rregullohet, ashtu siç i pëlqen, duke e kuptuar shtytjen e tij të brendshme për të qenë sa më i veçantë dhe origjinal, pasi në të ardhmen gjithçka do të normalizohet.
- Të shmangin krahasimet me figura negative jo të pëlqyera ndaj tyre.
- Të jenë të hapur dhe të diskutojnë për probleme të ndryshme trupore, për probleme të modës, të seksit e të tjera.

- Meqë nga natyra fëmija është shumë energjik, impulsiv e krijues, me besim të tepruar te vetja, duhet të përpiqen për të kanalizuar këtë burim energjie edhe në aktivitete jashtëshkollore në përputhje me prirjet e tij për art, sport, punë artizanale e të tjera.

Pra, nga rekomandimet e përmendura më sipër, del se edhe vetë prindërit duhet të edukohen në vazhdimësi në këtë drejtim. Ata duhet të mësojnë dhe ta luajnë më mirë rolin e tyre si prind në raport me fëmijët.

2.4.8. Ndikimi i mësimdhënësve në pjekurinë emocionale.

Në përgjithësi, arritja e pjekurisë emocionale është tregues edhe për zhvillimin e të gjitha shkathtësive të tjera. Prej kësaj mund të arrihet në përfundimin se nxënësit me përparim të dobët në mësim nuk janë në gjendje të kontrollojnë shumë gjendje emocionale apo sjellje josociale të tyre. Në këtë vështirësi, është e nevojshme që nga mësimdhënësit të tregohet më tepër kujdes e vëmendje për t'i tërhequr nxënësit në veprimtari mësimore, për t'i bërë ata pjesëmarrës gjithnjë e më aktivë. Kjo do të thotë që ata të kuptojnë më mirë, të përjetojnë emocionalisht atë që mësojnë, të jenë në gjendje të teorizojnë, të ilustrojnë me shembuj të marrë nga përvoja e tyre dhe nga jeta e përditshme. Gjatë spjegimit dhe kontrollit të njohurive të përvetësuar nga nxënësit mësuesi duhet t'i kushtojë vëmendje edhe faktit nëse vihet në lëvizje bota e emocioneve dhe përjetimi emocional i asaj që mësohet, nëse nxënësit gjatë të nxënies kuptojnë mirë dhe i përjetojnë emocionalisht arritjet e tyre dhe punën e përditshme që bëjnë në shkollë.

Në këndvështrimin tonë na duhet të theksojmë faktin se *shkathtësitë emocionale janë baza për të gjitha llojet e mësimave dhe shkathtësive të tjera*, prandaj thuhet se suksesi në mësim nuk varet vetëm nga sasia e dijeve që arrin të fitojë nxënësi gjatë viteve të shkollimit, por edhe nga përvetësimi i shumë aftësive të tjera të sjelljes sociale në përgjithësi. Vëzhgime të shumta tregojnë se gati të gjithë nxënësit e dobët në mësim shfaqin mangësi të tilla si: *mungesa e kureshtjes dhe vetëbesimit, të qenit i padurueshëm dhe i pa vëmendshëm për të dëgjuar udhëzimet dhe për të kërkuar ndihmë nga mësuesit apo edukatorët e tyre, nuk janë në gjendje të kontrollojnë shumë gjendje emocionale apo sjellje josociale, nuk mundin t'i shprehin dëshirat e tyre gjatë kohës së shoqërimit me fëmijët e tjerë*. Nga ana tjetër, në ambientet shkollore, shumë tema të ditës rreth të cilave

diskutojnë për ditë mësuesit e nxënësit lidhen parasëgjithash me çështje të inteligjencës emocionale, me mungesën e treguesve bazë të saj, apo me çrregullime të tilla emocionale si psh. *stresi, tensionimet dhe traumat psikike të disa nxënësve, lëndimet emocionale si shkak i braktisjes së shkollës, mosmarrëveshjet dhe grindjet, të cilat mund të shndërrohen deri në dhunë midis grupeve të adoleshentëve, varësia nga substancat e të tjera.*

Studiuesit e inteligjencës emocionale theksojnë disa drejtime kryesore ku duhet të përqëndrohet puna për edukimin e aftësive dhe shprehive të sjelljes sociale dhe emocionale tek çdo nxënësi:

- o Sensi për të kontrolluar dhe zotëruar veten, sjelljet personale dhe rrethin social. Ndjenja dhe ndjesitë ndikojnë në arritjen e suksesit që fëmija ka planifikuar, nëse të rriturit do ta ndihmojnë në arritjen e këtij pikësnyimi.
- o Ndjenja se zbulimi i gjërave të reja është pozitive dhe se kjo të jep kënaqësi.
- o Dëshira dhe shkathtësia që të veprohet dhe të reagohet me këmbëngulje e insistim. Ky element është i lidhur edhe me ndjenjën e zotërimit të shkathtësisë për vetëshprehje.
- o Shkathtësia për t'u përshtatur dhe për të kontrolluar reagimet emocionale personale, duke i krahasuar ato me moshatarët.
- o Aftësia për t'u bashkuar me të tjerët, të cilët të kuptojnë dhe i kupton.
- o Dëshira dhe aftësia për komunikim, që të shkëmbehen verbalisht me të tjerët eksperiencat emotive, idetë, ndjenjat dhe ndjesitë. Kjo aftësi është në harmoni me ndjenjën e besimit tek njerëzit e tjerë dhe në kënaqësinë e shoqërimit me të tjerët, duke përfshirë këtu edhe të rriturit.
- o Aftësia për të përshtatur nevojat personale me nevojat e të tjerëve në aktivitete që zhvillohen në bazë grupi.

Pra, zhvillimi i inteligjencës emocionale dhe përsosja e përvojave emotive nuk mund të vijë vetiu, prandaj gjithë sistemi i punës edukative në shkolla, në familje apo në organizata e grupime shoqërore planifikon dhe organizon një seri aktivitete në qendër të të cilave vihen probleme të tilla si:

- *Tema e biseda* rreth shprehive dhe shkathtësive sociale dhe emocionale: si të kontrollojmë e përballojmë stresin, si të mposhtim zemërimin, si të gjejmë zgjidhje për

probleme shoqërore të grupit ku mësojmë. Nga ky lloj mësimi janë krijuar edhe programe të reja për trajtimin e veçantë të mangësive në shkathtësitë emocionale dhe sociale, të cilat trajtojnë problemet e reduktimit të stresit dhe agresivitetit e të tjera.

- *Projekte të drejtuara nga specialistë si psikologë, mjekë e të tjerë mbi probleme të tilla siç janë psh. droga dhe varësia prej saj, pirja e duhanit, AIDS, braktisja e shkollës, e së fundit edhe dhuna e të tjera dhe si të reagojnë të rinjtë kur ballafaqohen me realitete të tilla e të tjera.*

Studiuesit e inteligjencës emocionale theksojnë se leksionet që ligjërohen duhet të jenë të shkurtëra dhe me shumë shembuj ilustrues të marrë nga jeta e përditshme. Por e rëndësishme është që këto të jenë të vazhdueshme dhe *gjithnjë të përsëriten gjatë një periudhe më të gjatë*. Në këtë mënyrë do të ngulitet mësimi i nevojshëm emocional, pasi shumë përvoja emocionale negative përsëriten rishtaz. Në mendje duhen krijuar modelet e shprehje më forta emocionale, të cilat mund të japin efekte pozitive për të përballuar më mirë momente të frustrimit, të tensionimi apo të dhimbjes. Është e qartë se zhvillimi i inteligjencës emocionale dhe pjekurisë emocionale nuk mund të vijë vetvetiu. Dihet se, në rrethana të caktuara, gjendja emocionale e çdo individi mundet që edhe të çrregullohet. Për më tepër, personat me gjendje të çrregulluar emocionale mund të bëhen të tërhequr nga rrethi social, tek ata rritet doza e depresionit dhe e ankthit, mund të bëhen shumë nervozë, demonstrojnë delikuate e të tjera. Është e qartë se mosha e përfshirë më tepër në sjellje delikuate është mosha e adoleshencës (sjellja delikuate vihet re tek persona me sjellje antisociale, bëjnë sjellje të dhunshme, prishin qetësinë publike, vjedhin, bëjnë krime, janë kokëfortë dhe të çuditshëm në sjellje, flasin shumë e të tjera).

Sipas Frojdit, veprimet delikuate janë shprehje e ndjenjave josociale, që shkaktohen nga çrregullimi i ekuilibrit ndërmjet tre komponentëve siç janë: *idi, ego dhe superego*.

Gjatë procesit të të nxënies ndodh që nxënësit edhe të gabojnë. Problemi është se si i trajton mësuesi gabimet e nxënësve. Pikërisht për këtë, atij i lind nevoja për të komunikuar me takt pedagogjik, nevoja për të këshilluar, për të qortuar apo dhe për të reaguar emocionalisht, por pa humbur ekuilibrin emocional, kur puna nuk ecën si duhet. Kjo do të thotë se shkolla është edhe vend emocionesh, përveç mësimi logjik, është një vend ku emocionet lindin dhe rrjedhin natyrshëm gjatë punës në vijimësi. Kur ne pohojmë se nuk ka

mësim pa emocione, atëherë duhet të shtrojmë më me forcë edhe problemin e edukimit emocional të nxënësve përmes veprimtarisë shkollore dhe ta trajtojmë këtë me kujdes të veçantë. Duhet thënë se edhe në veprimtari shkollore raporti midis stresit e ankthit, *nga njera anë* dhe të kuptuarit apo përvetësimi i një përmbajtjeje të caktuar, *nga ana tjetër*, janë në përpjesëtim të drejtë midis tyre. Por kjo ndodh deri në një farë mase. Nëse kalohet një masë apo sasi e dhënë stresi apo ankthi, rendimenti shkollor domosdo do të vijë në rënie, prandaj gjatë punës në veprimtari shkollore për çdo mësues është kryesore t'i mësojnë dhe të orientojnë nxënësit si të drejtojnë në mënyrë efikase emocionet e tyre, për të fuqizuar gradualisht aftësitë konjitive dhe logjike gjatë të mësuarit apo të nxënimit në përgjithësi.

Nëse mund të konfirmojmë se nuk ka mësim pa emocione, atëherë, me shumë të drejtë, mund të shtrojmë edhe problemin e edukimit emotiv të nxënësve tanë përmes veprimtarive shkollore. Kjo gjë na detyron që, në vijim, të përshkruajmë disa aspekte më praktike të punës që duhet bërë në shkollë për të aktivizuar inteligjencën emotive. Që të realizohet kjo, parasëgjithash, duhet të kuptohen *dimensionet themelore të inteligjencës emocionale*, të cilat janë të lidhura me njohjen e emocioneve, me ndërgjegjësimin e individit për llojin e emocionit që përjeton, janë të lidhura me aftësinë e tij për të drejtuar dhe administruar emocionet e veta, me aftësinë për vetmotivim, me njohjen dhe perceptimin e eksperiencës emocionale të të tjerëve si dhe me aftësinë për të menaxhuar në mënyrë efikase marrëdhëniet ndërpersonale gjatë punës në grup me të tjerët, sidomos me moshatarët.

Në përfundim të këtij kapitulli do të shtonim se në marrëdhëniet e ndërsjellta shoqërore, çelësi i suksesit është i lidhur me faktin se sa të suksesshëm janë njerëzit në mënyrën e shprehjes së ndjenjave dhe emocioneve të tyre. Pol Ekman (Paul Ekman) përdor nocionin *normat e sjelljes* dhe vlera praktike që merr *njohja apo respektimi i tyre* për ndërtimin e *konsensusit shoqëror*, i cili tregon se *cilat* ndjenja mund të shfaqen në një rrethanë, *kur* dhe *sa* duhet të zgjatë shprehja e tyre.

KAPITULLI III

METODOLOGJIA E HULUMTIMIT

Në këtë pjesë të punimit diktoral përshkruhet dhe sqarohet më konkretisht metodologjia e punës që kemi përdorur, duke përmbledhur në të qëllimin e studimit dhe detyrat që do të arrihen, hipotezat e kërkimit dhe variablat, popullata që kemi përfshirë në studim dhe mënyra e përzgjedhjes së kampionit, instrumenti që kemi përdorur për mbledhjen e të dhënave empirike dhe procedura e zbatimit të tij si dhe vështirësitë dhe kufizimet e studimit. Të gjitha këto elemente të metodologjisë do të zbërthehen më poshtë në mënyrë të detajuar, duke zbuluar jo vetëm kornizën e përgjithshme metodologjike, por edhe të veçantën e këtij studimi.

Paraprakisht, na duhet të theksojmë disa parime kryesore, nga të cilat jemi udhëhequr në punën tonë shkencore. Këto janë:

Së pari, për zbatimin e suksesshëm të metodologjisë së kërkimit, në punën tonë jemi të detyruar të përdorim disa metoda kërkimi apo dhe kombinim të tyre, pasi kjo ka qenë e nevojshme. Për këtë, më parë, na është dashur të njohim shumë mirë problematikën e parashtruar që në fillim të studimit dhe mbi bazën e saj, në vazhdim, kemi përzgjedhur metoda specifike dhe të përshtashme. Në këtë mënyrë, metodologjia që ne përdorim është kryesisht empirike. Ajo fillon me fakte dhe përfundon me konkluzione e sugjerime, që dalin po nga faktet konkrete të mbledhura në terren, në komunitetin shkollor ku nxënësit adoleshentë mësojnë çdo ditë.

Së dyti, duke u nisur nga realiteti, nga faktet, na është dashur të vërtetojmë dobinë e kësaj teze studimore, të hipotezave apo të ideve të shprehura në pjesën teorike, që parashtrohet në kapitullim e dytë të këtij punimi. Në vazhdim, duke zgjedhur dhe zbatuar metoda specifike nga fondi i metodave shkencore, kemi treguar kujdes që të sigurohet përputhshmëria e fakteve me përmbajtjen e pjekurisë emocionale, duke e krahasuar këtë të fundit me teoritë e emocioneve si dhe me rrjedhën e natyrshme të dukurive emocionale tek mosha shkollore ku u krye studimi.

Së treti, nëse metodologjia e kërkimit që ne përdorim nuk mund të japë dëshmi të mjaftueshme për vërtetësinë e teorisë së formuluar, për të vërtetuar saktësinë e teorisë,

duhen kërkuar fakte, dëshmi dhe njohuri të tjera për të shkuar deri në fazën përfundimtare. Në këtë drejtim, për ne ka qenë e nevojshme të analizohen me kujdes të gjithë faktorët, të cilët kanë efekt në cilësinë e punës kërkimore shkencore. Këta faktorë janë të lidhur me subjektet e përfshira në studim, prandaj i kemi kushtuar rëndësi njohjes së veçorive psikologjike të moshës, nivelit të pjekurisë emocionale dhe ndikimit të tij gjatë të nxënësve të tjera.

Së katërti, për të pasur sukses të plotë në punën tonë ka qenë e nevojshme që, paraprakisht, të qartësonim dhe vlerësonim qëllimin e studimit, detyrat dhe përgjegjësitë si dhe shumë çështje të tjera që do të përshkruhen më poshtë. Të gjitha këto mendojmë se kanë garantuar edhe përfshirjen tonë maksimale në realizimin e këtij punimi.

Për përpunimin e të dhënave të grumbulluara në punën tonë kemi përdorur *metodën e analizës, metodën e përpunimit statistikor dhe metodën e krahasimit*. Siç u përmend edhe më sipër, si instrument kryesor është përdorur një pyetësor, i cili përmban të njëjtat pyetje drejtuar një numuri të madh subjektësh që janë nxënës adoleshentë të shkollave të mesme.

Për analizën dhe interpretimin konkret të të dhënave të mbledhura përmes *Testit të pjekurisë emocionale* dhe për paraqitjen e rezultateve është përdorur metoda statistikore. Me këtë metodë është përcaktuar pjekuria mesatare emocionale, shmangiet mesatare aritmetike si dhe devijimi standard nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale mesatare të përcaktuar.

Metoda e krahasimit është përdorur për krahasimin e rezultateve lidhur me pjekurinë emocionale të nxënësve adoleshentë në shkolla të ndryshme (gjimnaze dhe shkolla të mesme teknike) në Republikën e Kosovës.

Qëllimi i kërkimit

Qëllimi kryesor i këtij studimi është që të bëjmë një analizë të plotë dhe sistematike mbi pjekurinë emocionale dhe lidhjet e ndërsjellta të saj me moshën dhe gjininë e nxënësve adoleshentë, për të parë nga afër ndikimin e drejtpërdrejtë dhe efektin e tyre gjatë të nxënësve. Dua të theksoj se ndër shkaqet më kryesore, të cilët më shtyjnë që të vetpërcaktohem për hulumtimin e kësaj problematike shumë të rëndësishme, për aq sa unë jam e informuar,

është se, tek ne, në vendin tonë ka shumë pak studime që analizojnë pjekurinë emocionale të nxënësve adoleshentë për të treguar rolin apo ndikimin që ajo ka në arritjen e suksesit në mësim apo në të nxënë. Për të bërë një hulumtim të vlefshëm dhe të dobishëm rreth kësaj fushe kërkimi ka qënë e nevojshme që vëmendja jonë të drejtohej në dy aspekte kryesore:

- Të vlerësohet dhe përcaktohet pjekuria emocionale me një mostër të strukturuar të nxënësve adoleshentë në disa shkolla përfaqësuese të Republikës së Kosovës.
- Të provohet dhe vërtetohet përmes argumenteve konkrete nëse pjekuria emocionale e adoleshentëve është faktor i rëndësishëm për arritjen e suksesit në mësim; nëse pjekuria emocionale dhe suksesi në shkollë i adoleshentëve ndikohet në mënyrë të ndërsjelltë nga gjinia dhe nga mosha e tyre.

Detyrat e kërimit

Një nga detyrat themelore të këtij hulumtimi, që buron nga rezultatet e hulumtimeve shkencore të kryera në vende të tjera, është të analizojë konkretisht lidhjen ndërmjet pjekurisë emocionale dhe suksesit të adoleshentëve në mësim. Pra, hulumtimi parashikon t'u japë përgjigje disa pyetjeve me interes të veçantë për pjekurinë emocionale të adoleshentëve, që janë si më poshtë:

- A është pjekuria emocionale e adoleshentëve faktor i rëndësishëm për sukses në mësim?
- A varet pjekuria emocionale dhe suksesi në mësim i adoleshentëve nga gjinia?
- A varet pjekuria emocionale dhe suksesi në mësim i adoleshentëve nga mosha?
- A ekziston varësi pozitive ndërmjet pjekurisë emocionale dhe suksesit të arritur në mësim?

Bazuar në problematikën dhe në funksion të qëllimit themelor të temës së propozuar, janë përcaktuar edhe hipotezat kryesore të këtij punimi si dhe hipotezat ndihmëse të tij.

3.1. Hipotezat kryesore dhe ndihmëse të hulumtimit

Është e arsyeshme, që nxënësit adoleshentë me pjekuri më të lartë emocionale, të arrijnë sukses më të lartë në veprimtari mësim. Studimet tregojnë se, në përgjithësi, adoleshentët

më të pjekur emocionalisht pritet të jenë më të sukseshëm në kryerjen e obligimeve të tyre dhe, në këtë aspekt, kjo mund të vihet re edhe në suksesin e tyre në mësim. Kështu, në këtë mënyrë mund të ndërtohet natyrshëm hipoteza se ***pjekuria emocionale është me ndikim në suksesin e tyre*** dhe, prej këndeje, mund të formulojmë hipotezën kryesore, të cilën duhet ta verifikojmë dhe argumentojmë përmes analizave shkencore. Hipotezën kryesore e kemi formuluar:

Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim

Kjo hipotezë, e parashtruar si më sipër, duhet të vlerësohet përmes një procesi të gjerë testimi dhe me një grup të strukturuar të nxënësve adoleshentë, duke e batuar testimin e tyre përkatësisht në metodologji shkencore dhe në procedurë korrekte. Por nuk duhet harruar edhe fakti se gjatë hulumtimeve empirike, përmes metodës së kampionit (grupit reprezentativ ose të mostrës), hipoteza shkencore mund të marrë edhe formën e hipotezës nul.

Pra, hipoteza e parashtruar më sipër vihet në qendër të vëmendjes tonë. Përkatësisht, ajo është dhe qëllimi kryesor i hulumtimeve tona në këtë punim. Më tej, nga hipoteza kryesore, e cila duhet të analizohet dhe të vërtetohet me saktësi, dalin edhe disa nënhipoteza, përkatësisht, hipotezat ndihmëse të hulumtimit tonë që janë si më poshtë:

H1: Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.

H2: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

H3: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është në nivel të kënaqshëm.

3.2. Variablat e hulumtimit

Për ta kryer hulumtimin tonë që ka për qëllim verifikimin e hipotezës kryesore është e nevojshme të përcaktohen qartë variablat e hulumtimit shkencor. Këto mund të jenë variabla të pavarura dhe *variabla të varura*.

Variabla të pavarur janë ndryshore që mendohet se influencojnë në fenomenin që kemi objekt të studimit. Duhet patur parasysh që variablat e pavarur janë të kontrollueshëm dhe të manipulueshëm nga studiuesi.

Variabla të varura janë ndryshorët, të cilët studjuesi përpiqet t'i parashikojë. Pikërisht, edhe në këtë studim duam të njohim dhe të masim marrëdhënien mes variablave të varur. Nuk duhet harruar fakti se variabli i varur në një studim të caktuar shkencor mund të shërbejë edhe si variabël e pavarur në një studim tjetër shkencor.

Si variabël e pavarur në një hulumtim me një grup të strukturuar të nxënësve për të përcaktuar pjekurinë emocionale është *gjinia* dhe *mosha*, meqë mostra e strukturuar e hulumtimit është përzgjedhur paraprakisht. Kjo do të thotë se edhe në studimin tonë mostra është *mostër e nxënësve të moshave të caktuara dhe e të gjinive të ndryshme*. Variabli i varur përbën objektin kryesor të kërkimit shkencor. Meqë në shqyrtimin tonë, ne e analizojmë pjekurinë emocionale dhe raportin e saj me moshën e nxënësve adoleshentë, si variabël e varur përdoret pjekuria emocionale. Pjekuria emocionale në këtë studim supozojmë se varet nga mosha e nxënësve adoleshent. Duke menduar se pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë është indikator për arritjen e suksesit të tyre në mësim, *hulumtimi i raportit të pjekurisë emocionale me suksesin e tyre në mësim del i një rëndësie të veçantë*. Kështu, edhe sukcesi i nxënësve adoleshentë në mësim del si variabël e varur, meqë ajo supozohe apriori se varet nga pjekuria emocionale e nxënësve.

Variabla e pavarur në hulumtimet shkencore në psikologji është madhësi e përzgjedhur, e cila shërben për t'i përcaktuar variablat e varura. Kjo variabël qëndron e pandryshueshme deri sa t'i përcaktojmë variablat e varura, përcaktimi i të cilave është edhe qëllimi i analizës shkencore. Nga ana tjetër, variablën e pavarur, e cila në fakt pasqyron një mostër të përzgjedhur për analizë, mund ta ndryshojë eksperimentuesi në kushtet e zhvillimit të një eksperimenti të caktuar dhe tani ajo emërtohet me emrin *variabël eksperimentale*. Dihet se në kushtet kur eksperimentuesi e ndryshon variablën e pavarur, përkatësisht e zhvillon eksperimentin me një mostër të re, nga eksperimenti rezultojnë vlerat e variablave të varura, por tani të varura nga mostra e re me të cilën e zhvillojmë eksperimentin. Kjo do të thotë se për mostër ne mund të përzgjedhim një grup të strukturuar të nxënësve me moshë dhe gjini të caktuar. Kur ne bëjmë *Testin standard të*

pjekurisë emocionale, për një mostër të nxënësve të një moshe të përzgjedhur psh. 50 nxënës të klasave të 10 -ta të gjinisë femrore dhe 50 nxënës të klasave të 10 -ta të gjinisë mashkullore, mund të përcaktojmë pjekurinë emocionale. Rezultatet e testit tregojnë pjekuri të ndryshme emocionale të femrave dhe meshkujve që janë nxënës të moshës së njejtë. Tani ka rezultuar pjekuri emocionale e ndryshme në varësi të gjinisë. Në kushtet kur ne si eksperimentues e ndryshojmë variablën e pavarur, përkatësisht eksperimentin e zhvillojmë me mostrën e njejtë të nxënësve të një moshe më të madhe, psh. me 50 femra dhe 50 meshkuj nxënës të klasave të 12 -ta, po ashtu, rezultojnë vlera të tjera të pjekurisë emocionale. Nga ky vështrim teorik del se pjekuria emocionale është rezultat i mostrës së përzgjedhur dhe si e tillë ajo mund të përzgjidhet si variabël e varur. Në kushtet kur ne analizojmë suksesin e nxënësve (mostra e strukturuar) del se edhe suksezi i nxënësve të klasave të 10 -ta është i ndryshëm me suksesin e nxënësve të klasave të 12 -ta. Për rrjedhojë, edhe suksezi i nxënësve del si variabël e varur nga mosha dhe gjinia e nxënësve adoleshentë. Të dhëna interesante mund të dalin edhe nga shqyrtimi i raporteve ndërmjet variablave të varura që janë: *pjekuria emocionale* dhe *suksezi i nxënësve adoleshentë në shkollë*, që janë rezultat i variablave të pavarura.

Variablat e pavarura. Në hulumtimin tonë, bazuar në analizën e mësipërme për variabla të pavarura do të merren:

- mosha e nxënësve adoleshentë dhe
- gjinia e nxënësve adoleshentë

Të dy këto madhësi janë të pavarura gjatë zhvillimit të një eksperimenti (testimi), meqë është fjala për një popullsi (popullacion) të strukturuar. Pra, eksperimenti që zhvillohet është i menduar dhe i përzgjedhur me qëllim që, nga ai, të dalin vlerat e caktuara të një apo disa parametrave, të cilët janë vlerësuar se ngjallin interes për analizë dhe kërkim shkencor.

Variablat e varura. Për variabla të varura në hulumtimin tonë janë marrë:

- Pjekuria emocionale dhe
- Suksezi i nxënësve adoleshentë

Pra, në punimin tonë ne kemi më shumë se dy variabla kërkimi. Kjo do të thotë se edhe analiza statistikore që ne përdorim është analizë statistikore e shumë variablave që veprojnë njëherësh. Kjo analizë quhet **analizë multivariate**. Në ditët tona nga studiuesit synohet që të përdoren paketa statistikore të tilla, që ofrojnë lehtësira. Në këtë vështrim, analiza multivariate është teknikë shumë e mirë, por nëse sigurohet përdorimi korrekt i saj. Dihet se llojet kryesore të analizës multivariate janë disa, por ne përdorim regresionin linear, i cili përdoret kur ndryshori i varur dhe ndryshorët e pavarur janë të vazhdueshëm.

3.3. Kampioni i përfshirë në studim dhe mënyra e përzgjedhjes së tij

Në këtë punim, për shqyrtimin e pjekurisë emocionale të adoleshentëve është bërë një hulumtim empirik i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në shkolla të ndryshme të Republikës së Kosovës. Për këtë qëllim, në studimin tonë është përfshirë një popullatë prej 1200 subjektesh. Për këtë, janë marrë për kampion mostrat e nxënësve adoleshentë nga tri rajone në gjashtë shkolla të ndryshme të Republikës së Kosovës. Nga ana jonë është treguar kujdes që kampioni i përzgjedhur për analizë të jetë sa më përfaqësues për këtë lloj popullsie. Ai përbëhet nga një grup i strukturuar i nxënësve të klasave të 12 -ta (50 femra dhe 50 meshkuj) si dhe nga një grup tjetër (50 femra dhe 50 meshkuj) i klasave të 10 -ta. Kështu, më konkretisht:

- Në qytetin e Prishtinës për shqyrtim janë përzgjedhur gjithësej 400 nxënës adoleshentë. Nga këta 200 janë të gjimnazit “*Sami Frashëri*” (100 nxënës të klasave të 10 -ta dhe 100 të tjerë të klasave të 12 -ta). Po kështu, edhe nga 200 nxënësit e Shkollës së Mesme Teknike “*28 Nëntori*”, 100 janë nxënës të klasave të 10 -ta dhe 100 të tjerë të klasave të 12 -ta.
- Në qytetin e Gjilanit, për të bërë testin e njohjes së pjekurisë emocionale janë përzgjedhur gjithësej 400 nxënës adoleshentë. Prej tyre, 200 janë të gjimnazit Gjuhësor “*Zenel Hajdini*” dhe 200 të tjerë janë nxënës të Shkollës së Mesme Teknike “*Mehmet Isai*”, duke përfshirë nga 100 nxënës për çdo grup përfaqësues të klasave të 10-ta dhe 100 të tjerë të klasave të 12-ta.

- Po kështu, në qytetin e Gjakovës për ta bërë testin e njohjes së pjekurisë emocionale janë përzgjedhur gjithësej 400 nxënës të klasave të 10 -ta dhe të 12 –ta. Nga këta 200 janë të gjimnazit “*Hajdar Dushi*” dhe 200 të tjerët janë nxënësit e Shkollës së Mesme Teknike “*Nexhmedin Nixha*”, me nëndarjen nxënës të klasave të 10 -ta dhe të 12-ta.

Për të vlerësuar shkallën e pjekurisë emocionale dhe implikimin e saj në arritjen e suksesit në mësimet të nxënësve adoleshentë, në shkollat që u përmendën më sipër, i jemi referuar edhe suksesit të përgjithshëm të tyre në arritjet shkollore. Ky tregues është i shprehur përmes notës mesatare si dhe, në veçanti, është marrë për bazë sukseksi në lëndët gjuhë shqipe dhe matematikë. Krahas kësaj, kemi llogaritur edhe devijimin standart, duke e krahasuar këtë me të dhënat e tabelës përmbledhëse.

Largësia e rrugës ndërmjet qyteteve ku janë bërë testet për njohjen e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë është treguar në hartën e Kosovës të paraqitur në vijim. Në punim, pjesë e analizës sonë është edhe krahasimi i rezultateve empirike të pjekurisë emocionale në rajone të ndryshme të vendit si dhe krahasimi i rezultateve me mostrën së përzgjedhur të nxënësve që studiojnë në shkollat e mesme profesionale dhe në gjimnaze, ku dihet se frekuentojnë nxënës me notë mesatare më të lartë.

Harta e Kosovës

Spiegim i hartës më sipër: Shpërndarja gjeografike e kampionit dhe largësia ndërmjet qyteteve, ku janë plotësuar testet për njohjen e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë.

3.4. Instrumenti i përdorur dhe përshkrimi i tij

Testi i vlerësimit të njohurive emocionale (Emotional knowledge test), që ne përdorim në hulumtimin tonë, është variant i përpunuar që ndërtohet mbi bazën e testeve të përdorur nga autorët kryesorë të inteligjencës emocionale Daniel Goleman, Mayer J. D. & Geher G., Peter Salovey, David Caruso e të tjerë. Në shtojcën e këtij punimi është dhënë i plotë *Testi i njohurisë emocionale*, i cili është përdorur për këtë hulumtim shkencor. Variante të tij janë përdorur nga studiues të inteligjencës emocionale në Itali, në Spanjë, në Rumani, Kroaci, Serbi e të tjera.

Pra, instrumenti që ne përdorim në këtë studim e ka origjinën tek testi i Mayer J. D. & Geher G. (1996) “*Emotional intelligence and the identification of emotion*”(Intelligence, 17, 89-113). Mbi bazën e këtij testi, nga këta autorë dhe nga shumë autorë të tjerë janë hartuar versione të ndryshme, përmes përshtatjeve dhe modifikimeve, për të rritur vlefshmërinë dhe besueshmërinë e përdorimit të tyre për qëllime studimi. Duhet të theksojmë se Testet e Inteligjencës Emocionale (MSCEIT) të Mayer-Salovey-Caruso janë teste të hartuar për të matur inteligjencën emocionale, duke vlerësuar në mënyrë të drejtpërsëdrejtë nëse një person është në gjendje të identifikojë emocionet tek vetja dhe tek të tjerët, si dhe nëse ka aftësinë për t’i përdorur emocionet për të lehtësuar të menduarin, për të kuptuar gjendjet emocionale dhe për t’i menaxhuar ato.

Vitet e fundit, duke u bazuar tek Testet e Inteligjencës Emocionale (MSCEIT) të Mayer-Salovey-Caruso, janë hartuar mjaft teste në versione të ndryshme nga studiuesit, si në vendet perëndimore, ashtu edhe në vendet e Europës Lindore. Fillimisht, ato kanë patur për qëllim të vlerësojnë zhvillimin e Inteligjencës emocionale tek moshat e rritura, ndërsa, më pas, u shtrinë edhe tek moshat e reja. Në këtë vështrim, një version i tyre është edhe *Testi i Mayer-Salovey-Caruso i përshtatur për 12 deri 18 vjeçarët YV- MSCEIT* (The Inteligjencës Emocionale Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test-Youth Version-Research Edition). Mbi këtë bazë janë hartuar plot versione testesh, duke bërë përshtatje e përmirësime të tyre në drejtim të standartizimit dhe të vlefshmërisë. Më poshtë po përmendim disa prej tyre:

- Versioni kroat “*Validation of the Emotional Intelligence Construct*,” Takšić, V. (1998), University of Zagreb, Croatia, që pasua nga versione të tilla si UEK, UEK-45, UEK - 15 e të tjerë (autor Takšić, V. Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci).
- Versioni rumun i testit të Mayer - Salovey - Caruso Emotional Intelligence (MSCEIT, Mayer, Salovey, & Caruso, 2002), është një nga më të arriturit dhe nga disa studiues është konsideruar si testi i “*standarteve të larta*” për inteligjencën emocionale (EI) (Ashkanasy & Daus, 2005; Jordan, Dasborough, Daus dhe Ashkanasy, 2010).
- Versioni spanjoll, Spanish Version of The Mayer- Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT). Verson 2.0: Reliabilities, age and gender differences (2012).

- Versioni në shqip, *Testit i vlerësimit të njohurisë emocionale*, është poashtu një përshtatje me bazë nga këta autorë.

Dihet se Testet MSCEIT janë teste që matin përvojat emotive të subjekteve, duke vlerësuar drejtpërdrejt dhe me korrektësi përgjigjet e tyre përmes alternativës **Po - Jo** ose e **Vërtetë - False**. Dy llojet e këtyre opsioneve të shënuar janë zhvilluar nga Mayer e të tjerë, që në vitin 2002. Kjo është e rëndësishme të kuptohet, sepse aftësia konkrete për emocion, që vlerësohet përmes tyre, është shumë e ndryshme nga aftësia e vetë-gjykimeve të pavarura që mund të bëhen nga çdo subjekt. Por, që testi të japë rezultate të besueshme është e nevojshme të sigurohet një kampion ose mostër me shumë subjekte. Në këtë mënyrë, ky kampion normativ mund të kontribuojë me informacionin që sigurohet për të peshuar drejt mënyrat e ndryshme të reagimit të subjekteve. Në përgjithësi, siç u theksua edhe më sipër, testet vlerësojnë njohurinë mbi kapacitetin emocional, aftësinë për të identifikuar emocionet, për lehtësimin e të menduarit, përdorimin e emocioneve dhe nxitjen e mirëkuptimit, si dhe ide ndihmëse për menaxhim dhe rregullim emocional. Në lidhje me vlefshmërinë e testit, një numër studimesh të kësaj fushe sugjerojnë se MSCEIT ofron parashikime lidhur me sjelljen pro-sociale të subjekteve që përfshihen në studim; përfundime të vlefshme lidhur me devijancat në sjellje e qëndrime si dhe për suksesin në ecurinë akademike.

Përshkrimi i Testit të vlerësimit të njohurisë emocionale. Instrumenti themelor i kërkimit tonë në terren lidhet me aplikimin e Testit standard të *vlerësimit të njohurisë emocionale të nxënësve adoleshentë*. Ky test (pyetësor) është i përbërë nga 25 pyetje. Mundësitë e përgjigjeve në këto pyetje janë me **PO** dhe **JO**. Secila përgjigje në cilëndo pyetje me PO apo me JO vlerësohet me numër të caktuar të pikëve. Pas shqyrtimit të testit, mbledhen pikët e akumuluar. Më pas, ky numur i pikëve të akumuluar pjestohet me numrin e pyetjeve, duke përfituar rezultatin, i cili përcakton pjekurinë emocionale të nxënësit adoleshentë. Më konkretisht, testi përbëhet nga katër rubrika, që janë:

Rubrika e parë e testit: përmban shënimet themelore për qytetin, emrin e shkollës, klasa dhe numuri rendor i nxënësit në ditar si dhe gjinia e tij. Numuri rendor i nxënësit në ditar (regjistër) shërben për të identifikuar edhe notën mesatare për ecurinë në mësim.

Rubrika e dytë dhe e tretë: përmban 25 pyetjet dhe konvertimin e çdo pyetjeje me pikët përkatëse, të cilat janë përcaktuar nga specialistët e matjes së inteligjencës emocionale. Psh. *Pyetja 1*, kur rrethohet **Po**, kjo është e barasvlefshme me 21 pikë, ndërsa kur rrethohet **Jo**, kjo përgjigje është e barasvlefshme me 11 pikë. *Pyetja 2:* kur rrethohet **Po** (7 pikë) dhe kur rrethohet **Jo** (20 pikë) e kështu me rradhë.

Rubrika e katërt: përmban tabën përmbledhëse me numurin e mundshëm në kufij minimal dhe maksimal të pikëve të grumbulluara nga çdo subjekt dhe përcaktimin e shkallës së pjekurisë emocionale mbi bazën e tyre. Kështu, në tabelë përcaktohet:

- **gjendje emocionale shumë e mirë**, nëse subjekti merr 20 deri 23 pikë.
- **gjendje e kënaqshme emocionale**, kur merren 16 deri në 20 pikë nga subjekti.
- **gjendje rinore emocionale**, kur merren 12 deri në 16 pikë.
- **gjendje fëmimore emocionale**, 10 deri 12 pikë.
- **gjendje emocionale infatle** më pak se 10 pikë.

Në vazhdim po japim disa sqarime të tjera lidhur me përmbajtjen dhe aplikimin e Testit të vlerësimit të njohurisë emocionale. Siç u përmend edhe më sipër, Testi përmban 25 pyetje gjithësej. Në kushtet kur nxënësi plotëson testin, ai duhet të përgjigjet duke rrethuar Po ose JO. Numri i pikëve, që mund të fitohen për çdo përgjigje PO ose JO, sipas këtij testi, është shënuar në Tabelën përkatëse (Rubrika IV e testit). Shuma e pikëve të fituara **Sh_{pik}** është pjesëtuar me numrin e pyetjeve **NR_{pyt}** dhe kështu, nga ky raport, është fituar vlerësimi për pjekurinë emocionale të secilit nxënës apo nxënëse. Pra, për një nxënës ajo është:

$$X_{e,1} = \frac{Sh_{pik}}{NR_{pyt}} = \frac{Sh_{pik}}{25} \dots\dots\dots (3.1)$$

Spiegim i të dhënave sipas formulës më sipër:

- **Sh_{pik}**: Shuma e pikëve të mbledhura sipas Testit të plotësuar nga nxënësi për përcaktimin e pjekurisë emocionale.
- **NR_{pyt}**: Numuri i plotë i pyetjeve të testit për përcaktimin e pjekurisë emocionale.

Pas kësaj, sipas barazimit (1), llogaritim vlerat e pjekurisë emocionale për të gjitha mostrat e pranuar për shqyrtim prej 100 nxënësve të klasave të 12 -ta (nga ky numër është marrë mostra prej 50 nxënësve dhe 50 nxënësve) dhe për të gjitha mostrat e pranuar për shqyrtim për 100 nxënës të klasave të 10 -ta (nga ky numër janë vlerësuar 50 nxënës dhe 50 nxënës). Mbi bazën e kësaj llogaritjeje, përcaktohet vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës dhe për 50 nxënës, sipas barazimit:

$$X_{e, \text{mes}} = \frac{1}{50} (X_{e1} + X_{e2} + \dots + X_{en}) \dots\dots (3.2)$$

Përcaktimi i vlerës mesatare ka rëndësi të madhe praktike dhe teorike, meqë ajo na tregon një shënim, që është karakteristik për një grup rastesh, subjektesh apo ngjarjesh të ndryshme.

Sipas kërkesave studimore, është treguar kujdes që pyetjet e vendosura në pyetësor të jenë të qarta dhe të sakta, në mënyrë që edhe përgjigjet e kërkuara të jenë të tilla. Për rastin tonë, Pyetësi është i një formati të shkurtër, në mënyrë që individët e anketuar ta kenë më lehtë dhe t'u përgjigjen shpejt pyetjeve që parashtrihen. Veç kësaj, është pasur parasysh edhe fakti që pyetjet e parashtruara në pyetësor të jenë të përpiluara në mënyrë të tillë që përmes tyre të sigurohen informatat e dëshiruara dhe të nevojshme. Pra, një pyetje që kuptohet me lehtësi, garanton përgjigjen e duhur po me lehtësi.

3.5. Procedura e plotësimit të Pyetësit

Siç është sqaruar edhe më sipër, ky hulumtim shtrihet në gjashtë shkolla të mesme të Republikës së Kosovës, duke u bazuar në kriterin gjeografik me shtrirje në qytetet Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë. Punimi, me strukturën e tij është projektuar të kryhet me integritet dhe cilësi. Për këtë, qysh në fillim, pjesëmarrësit janë informuar për qëllimin e hulumtimit dhe pjesëmarrja e tyre ka qenë vullnetare, jo e detyruar. Po kështu, nxënësit janë sqaruar se do të respektohet konfidencialiteti i informacionit të marrë prej tyre dhe se rezultatet e tij do të përdoren vetëm për qëllime studimi. Të udhëhequr nga ky parim, në pyetësor nuk ka figuruar emri dhe mbiemri i nxënësit, por vetëm gjinia dhe numuri rendor sipas ditarit të

klasës. Futja e gjinisë është bërë thjesht për qëllim të analizës përkatëse, për të bërë dallimin ndërmjet pjekurisë emocionale të femrave dhe meshkujve, ndërsa futja e numurit rendor sipas ditarit të klasës është bërë thjesht për t'u njohur me notën mesatare të subjekteve të përfshira në studim.

Pas plotësimit të pyetësorit, medojmë se ka rëndësi të spiegethet e sqarohet edhe mënyra si procedohet më tej, për të bërë përpunimin e të dhënave sipas kërkesave specifike të këtij pyetësori. Për këtë gjykojmë, që, më poshtë, të sqarohen në veçanti *mesi aritmetik, modi dhe mediana* si dhe *devijimi standart*.

Mesi aritmetik, modi dhe mediana

Mesi aritmetik për gjetjen e mesatares merr për bazë të gjitha vlerat e rasteve individuale të një grupi apo një sërë të dhënash individuale. Pasi mesi aritmetik merr për bazë të gjitha rastet individuale, kjo konsiderohet si mesatare më e saktë dhe më përfaqësues dhe që në statistikë përdoret më shumë sesa gjetja e vlerës mesatare me anën e *modit* dhe të *medianës*.

Modi paraqet numrin, i cili përsëritet më së shumti ose numrin që më së shumti dominon në një sërë të dhënash. Kur kemi të bëjmë me numër të madh të rasteve, modi gjendet nga rastet e vlerave të grupuara.

Mediana paraqet mesin qendror të rezultateve, kur ato janë të radhitura sipas fuqisë rritëse ose zbritëse të tyre. Pra, mediana është mesatare pozicionale e thjeshtë. Thënë edhe më thjesht, pikën qendrore, e cila i ndan rezultatet e renditura në dy pjesë të barabarta, ku 50% të rezultateve mbeten nën 50% të rezultateve mbi të, e quajmë *median*.

Largimi mesatar aritmetik dhe devijimi standard

Shpërndarjen e rasteve individuale nga mesi aritmetik e masim me largimin mesatar për të gjitha rastet e shpërndarjes. Largimi mesatar shënon mesataren e largimeve për të gjitha rastet nga mesi i tyre aritmetik. Për përcaktimin e largimit mesatar nga vlera e mesatares aritmetike, duhet të përcaktohen të gjitha largimet e të gjitha rasteve, që janë mbi vlerën mesatare dhe të gjitha largimet e të gjitha rasteve, të cilat janë nën vlerën mesatare të mesit

aritmetik. Largimet, të cilat janë nën vlerën e mesit aritmetik, tani merren me vlerë absolute (pra, ato tani konsiderohen pozitive) dhe në diagram paraqiten me vlerë absolute të largimeve për secilin rast nga vlera e mesit aritmetik. Nga këto vlera të largimeve të të gjitha rasteve përcaktohet largimi mesatar i devijimeve nga mesi i përcaktuar aritmetik. Në kushtet kur largimi mesatar del vlerë e vogël, kjo nënkupton se vlera e shumicës së rasteve ndodhet afër vlerës së mesatares aritmetike. Nëse vlera e largimit mesatar aritmetik del e madhe, kjo nënkupton se vlerat e rasteve të shqyrtuara ndodhen më larg vlerës së mesit të përcaktuar aritmetik, e cila vlen si për rastet që ndodhen mbi vlerën e mesit aritmetik, ashtu edhe për vlerat, të cilat ndodhen nën vlerën e mesit të përcaktuar aritmetik. Kuptohet, largimet e rasteve të ndryshme që shqyrtohen mund të jenë pozitive dhe negative (mbi vlerën mesatare dhe nën vlerën mesatare). Shuma e këtyre largimeve (devijimeve) është e barabartë me zero. Për përcaktimin e vlerës së largimit mesatar aritmetik, të gjitha vlerat e largimeve (shmangieve), të cilat ndodhen nën vlerën mesatare, merren me vlerë absolute. Kjo do të thotë, që në diagram, ato merren pozitive dhe vendosen në kahun pozitiv të ordinatës.

Largimi mesatar shënohet sipas shkronjave të para të fjalëve “*largim mesatar*” LM dhe përcaktohet me shprehjen:

$$LM = \frac{\sum x}{n} \dots\dots\dots (3.3)$$

Spiegim i të dhënave sipas formulës më sipër:

- **x:** largimi me vlerë absolute (shmangia absolute) e secilit rast nga mesi aritmetik i përcaktuar.
- **n:** është numri i rasteve të shqyrtuara.

Prej të gjitha rasteve të shmangieve më e rëndësishmja dhe më e përpikta është *devijimi (shmangia) standard*. Me anën e devijimit standard masim largimin standard të rasteve nga mesi aritmetik. Në teorinë e probabilitetit dhe statistikës, devijimi standard është masa e variacionit ose shpërndarjes së të dhënave (shpërndarje me probabiliteti). Devijim standart i ulët do të thotë se pikat e të dhënave janë të grupuara shumë afër të njëjtës vlerë (mesatare),

ndërsa devijimi standard i lartë nënkupton se të dhënat janë të vendosura në një grup më të madh vlerash.

Shmangia standarde është tregues i një norme standarde të homogjenitetit të rasteve që shqyrtohen ndaj mesit aritmetik. Shmangien standarde e kërkojmë atëherë, kur duhet t'i vazhdojmë analizat statistikore, kur na duhet të gjejmë dallimet ndërmjet rasteve dhe grupeve të ndryshme e të tjera. Shmangia (Devijimi) standard përcaktohet me shprehjen:

$$Shs = \text{Shmangia (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} \quad (3.4)$$

Spiegim i të dhënave sipas formulës më sipër:

- x_i : Shmangia e vlerës së caktuar nga vlera mesatare aritmetike e një dukurie të caktuar që shqyrtohet përkatësisht dhe që gjendet $\bar{x}$.
- $\bar{x}$: Vlera mesatare aritmetike e një dukurie të caktuar që shqyrtohet.

Në rastin tonë, kur po shqyrtojmë pjekurinë emocionale, kjo e paraqet vlerën mesatare të pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë për mostrën e caktuar, përkatësisht për mostrën e përzgjedhur:

- n : numri i nxënësve adoleshentë që janë përfshirë në mostrën e përzgjedhur. Për rastin tonë konkret $n = 50$, që përcakton madhësinë e mostrës së përzgjedhur.

Variansa paraqet mesataren në katror të largimit të të gjitha rasteve nga mesi i tyre aritmetik. Ajo shënohet me shkronjën e vogël (v) ose me shkronjën e vogël greke *sigma* në katror, ndërsa formula për përcaktimin e variansës është:

$$\text{Variansa është: } v = \sigma^2 = \frac{\sum x^2}{n} = (3.5)$$

Në kushtet kur variansës ia gjejmë rrënjën katrore e përfitojmë shmangien standarde. Duke e ditur se mesi aritmetik është mesatarja më e popullarizuar dhe më praktike, e cila

gjendet lehtë dhe si e tillë ajo është më e saktë dhe më reprezentative, sepse i merr parasysh të gjitha rastet individuale të grupit, në këtë punim mesi aritmetik është përvetësuar për shqyrtimin dhe analizën si të suksesit të arritur të nxënësve në mësim, ashtu edhe për vlerësimin e gjendjes së tyre emocionale.

3.6. Rezultatet e pritshme të kërkimit

Me këtë hulumtim synojmë të prezantojmë një analizë të detajuar të pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë sipas moshave, gjinive dhe shtrirjes territoriale të tyre në Republikën e Kosovës. Nga kjo analizë mendoj se do të arrihet të pasqyrohet pjekurina emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës. Njëherësh, kjo bën të mundur të sigurohet një material ndihmës i rëndësishëm dhe orientues për punë më të kualifikuar të mësuesve me nxënësit e tyre. Për këtë, mendojmë se duhet të kuptohet mirë rëndësia që merr vlerësimi i një komponenti të tillë, siç është puna për edukimin e inteligjencë emocionale dhe ngritja e saj deri në nivelin e pjekurisë emocionale tek nxënësit me të cilët punojnë. E theksojmë këtë, pasi kjo është një aftësi intelektuale, që duhet të zhvillohet dhe edukohet në vazhdimësi, dhe nuk duhet t'i lihet spontaneitetit.

3.7. Vështirësi dhe kufizime gjatë kryerjes së testimit

Gjatë analizës dhe shqyrtimit të të dhënave empirike kam hasur në mjaft vështirësi në punën time. Mendoj se është me interes të përmend disa prej tyre. Kështu:

- Puna për plotësimin e pyetësorit është dashur të bëhet në vende dhe shkolla të ndryshme të Republikës së Kosovës. Lidhur me këtë, na është dashur shumë kohë në dispozicion. Paraprakisht, janë marrë edhe pëlqimet përkatëse nga drejtoritë e arsimit në komunat përkatëse si dhe nga drejtoritë e shkollave ku është bërë testimi.
- Mënyra se si duhet të nxiteshin nxënësit për të marrë pjesë me dëshirë në këtë hulumtim, duke e pasqyruar vetëm mendimin personal të tyre lidhur me pyetjet e parashtruara në pyetësor.

- Testimi është kryer gjatë kohës së zhvillimit të procesit mësimor, ndërsa sukse si i arritur në mësi me është marrë nga ditarët e klasave me të cilat është zhvilluar testimi pas mbylljes së notave të tyre. Përkatësisht me përfundimin e procesit mësimor.
- Përpunimi i një numuri shumë të madh të pyetësorëve (gjithësej janë 1200 pyetësorë) si dhe paraqitja e rezultateve empirike në formën e duhur, siç janë psh. paraqitja përmes tabelave e grafikëve e të tjera ka qenë një vëllim shumë i madh pune. Pra, na është dashur të kontrollojmë dhe të analizojmë me kujdes me mijëra faqe, duke bërë edhe llogaritjet përkatëse dhe përpunim statistikor të të dhënave.

KAPITULLI IV

ANALIZA DHE INTERPETIMI I TË DHËNAVE

Në këtë kapitull bëhet analiza dhe interpretimi i të dhënave empirike që kemi siguruar në hulumtimin tonë përmes instrumentit të përdorur për të vlerësuar pjekurinë emocionale dhe implikimin e saj me rezultatet në mësimet të nxënësve adoleshentë *në gjimnaze dhe në shkollat e mesme profesionale* të Republikës së Kosovës.

Siç e kemi theksuar edhe më sipër, zakonisht, pjekuria emocionale arrihet në një stad të caktuar të zhvillimit psikik apo mendor të individit, krahas me rritjen e tij në moshë. Në këndvështrimin e punimit tonë, kjo do të thotë se adoleshenca është pikërisht mosha kur arrihet pjekuria emocionale. Pra, duke zhvilluar ndjesinë e të rriturit, adoleshentët duhet të zhvillojnë në vetvete hap pas hapi edhe aftësinë për të kontrolluar e menaxhuar drejt përjetimet dhe reagimet emocionale, sidomos kur ato bëhen ekstreme dhe mund të dalin jashtë kontrollit të individit. E vërteta është se kjo gjë nuk mund të arrihet aq lehtë dhe në mënyrë spontane, prandaj dhe punimi ynë merr përsipër të kontribuojë në këtë drejtim.

Aktualisht sot, pjekuria emocionale mund të matet me ndihmën e testeve, që vlerësojnë njohuritë e individit për tregues të veçantë të saj, prandaj njohja e problematikës së pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë nga mësuesit dhe edukatorët e tyre merr një rëndësi të veçantë. Kjo do të thotë se mësuesit, në mënyrë të veçantë, krahas detyrimeve të tjera shkollore, duhet të ndihmojnë e orientojnë adoleshentët me të cilët punojnë si të drejtojnë në mënyrë inteligjente emocionet apo ndjenjat dhe ndjesitë që përjetojnë. Për këtë, natyrshëm, lindin një varg pyetjesh të tilla si: *cili është niveli i pjekurisë emocionale të adoleshentëve tanë, a janë në gjendje adoleshentët tanë të identifikojnë ndjenjat apo ndjesi që përjetojnë në situata apo rrethana të ndryshme, a janë në gjendje adoleshentët të mbajnë qëndrime racionale dhe të ekuilibruara sa herë përballen me stres, ankth apo situata frike gjatë punës së përditshme, në sjellje dhe komunikime me moshatarët e tyre apo dhe me më të rriturit e të tjera*. Për të gjitha këto pyetje e të tjera si këto, më poshtë, do të merret përgjigje konkrete përmes analizës dhe interpretimeve që ne bëjmë rreth nivelit të pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në tri gjimnaze dhe në tri shkolla të mesme profesionale në tri qytete të Republikës së Kosovës (Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë).

4.1. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe suksemi i treguar në mësim në gjimnaze

Objekt i shtjellimeve më poshtë janë analiza dhe interpretimi konkret i të dhënave që kemi siguruar përmes *Testit të njohurisë emocionale*, i cili është plotësuar me nxënës adoleshentë në tre gjimnaze të Republikës së Kosovës: në Prishtinë, në Gjilan dhe në Gjakovë. Paraprakisht, duhet të kujtojmë se numuri i përgjithshëm i adoleshentëve që janë përfshirë në studimin tonë është 1200 subjekte. Prej tyre, numuri i nxënësve adoleshentë që frekuentojnë mësimin në gjimnaze që janë përzgjedhur për ta plotësuar Testin është 600 subjekte dhe po kaq, pra 600 subjekte të tjera, është edhe numuri i adoleshentëve të cilët e kanë plotësuar Testin në shkollat e mesme profesionale, përkatësisht Shkollat e mesme teknike. Brenda këtij kampionimi përfaqësues, pra, brenda numurit të adoleshentëve që studiojnë në gjimnaze kemi bërë edhe një grupim apo përzgjedhje tjetër, ku në total 300 adoleshentë janë nxënës të klasave të 10 -ta dhe 300 të tjerë janë nxënës të klasave të 12 – ta. Po kështu kemi vepruar edhe në përzgjedhjen e nxënësve adoleshentë në shkollat e mesme teknike. Gjykojmë se duke proceduar në këtë mënyrë do të arrijmë të vërtetojmë ose jo hipotezat e shtruara në fillim të punimit si dhe do të krijojmë ide më të qarta për korrelacionin që ekziston ndërmjet pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë dhe arritjeve të tyre shkollore.

Analiza dhe interpretimi i të dhënave do të shoqërohet përmes paraqitjeve tabelore dhe grafike të shumta, të cilat besojmë se do të përcjellin informacion të mjaftueshëm, të vlefshëm dhe të besueshëm lidhur me pjekurinë emocionale dhe me ndikimin që ajo ka në suksesin në mësim të adoleshentëve që frekuentojnë këto shkolla.

4.1.1. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe të suksesit të arritur në mësim në Gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë

Gjimnazi "Sami Frashëri" është një ndër shkollat më të vjetra në Kosovë, i cili mban emrin e rilindasit tonë të njohur Sami Frashëri. Edhe pse kjo shkollë nuk e ka mbajtur këtë emër në periudha të ndryshme, identifikohet si gjimnazi “Sami Frashëri”, sepse me këtë

emër kjo shkollë ka marrë fizionominë e një institucioni me karakter te vërtetë të arsimit kombëtar.

Në Kosovë në gjimnaze, në përgjithësi, regjistrohen kryesisht nxënësit me sukses më të mirë të treguar në shkollën fillore. *Testi i njohjes së pjekurisë emocionale* në gjimnazin “Sami Frashëri” është bërë më dt. 06.05.2015 me mostrën e grupmoshave të njëjta. Pra, me mostrën prej 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta. Nga analiza e të dhënave të testeve ka dalë se pjekuria emocionale mesatare e femrave është **19,13** ndërsa pjekuria mesatare emocionale e meshkujve me mostrën prej 50 meshkuj ka dalë **17,95**. Për të dy gjinitë, gjendja e pjekurisë emocionale të këtyre nxënësve është 18.54, që vlerësohet *pjekuri emocionale e kënaqshme*. Kështu, pjekuria emocionale e femrave është rreth **6,6 %** më e lartë se sa pjekuria emocionale mesatare e 50 meshkujve të grupmoshës së njëjtë. Vlen të theksohet se ka diferencë të madhe të pjekurisë emocionale të femrave në raport me meshkujt.

Për klasat e 10 -ta pjekuria emocionale e femrave rezulton 17,95, ndërsa pjekuria emocionale e meshkujve është 17,19. Nga këto rezultate empirike vihet re një diferencë e vogël e pjekurisë emocionale të dy gjinive. Pjekuria mesatare e mostrës prej 100 nxënësve të klasave të 10 -ta ka dalë 17,57 që i përgjigjet *gjendjes emocionale të kënaqshme*.

Nga shënimet del se pjekuria mesatare e të gjithë nxënësve të anketuar të klasave të 10 -ta në gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë është 17.57, ndërsa ajo e klasave të 12 -ta është 18.54. Kjo tregon se është më e lartë se sa pjekuria emocionale e të gjithë nxënësve të anketuar të klasave të 10 -ta, pra rreth **5.52%**.

Nga rezultatet tona empirike vihet re se pjekuria emocionale ka shënuar rritje, krahas me rritjen e moshës. Rritje më e theksuar, prej 6,57%, është shënuar tek femrat, krahasuar me rritjen e pjekurisë emocionale tek meshkujt, që është 0.16%.

Nga këto rezultate empirike që u parashtruan më lart del se vërtetohen nënhipotezat e hulumtimit tonë që janë:

- H2: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë dhe
- H3: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.

Nga analiza e suksesit të treguar në mësim me mostrën e njëjtë prej 100 nxënës nga të cilët 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 10 -ta dhe të 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta është konstatuar sa vijon:

Nxënësit e klasave të 10 -ta kanë arritur notën mesatare 3.93. Nota mesatare e mostrës prej 50 femrave është 3.99, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 3.86. Nga kjo mund të konstatohet se femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë se meshkujt e klasave të 10 -ta, pra për **1.04%**.

Nxënësit e klasave të 12 -ta kanë arritur notën mesatare 4.5. Nota mesatare e mostrës prej 50 femra është 4.65, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 4.35. Nga kjo mund të konstatohet se femrat e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë se meshkujt e klasave të 12 -ta, pra për rreth 6.9%.

Nëse analizohet dhe krahasohet sukseksi i nxënësve në mësim dalin në konkluzionin se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë, prej 14.79%, në raport me nxënësit e klasave të 10 -ta. Nga analiza e këtyre rezultateve dalin këto konstatime:

- Bazuar në rezultatet e hulumtimit empirik në gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë del se pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 12 -ta është 5.52% më e lartë se pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 10 -ta. Po ashtu, nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të lartë në mësim për 14.50% në raport me nxënësit e klasave të 10 -ta. Me këtë vërtetohet edhe hipoteza kryesore e hulumtimit:

Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim.

Po ashtu, vërtetohet nënhipoteza (hipoteza ndihmëse) H_1 se

Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.

- Femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë në mësim në raport me meshkujt e klasave të 10 -ta, për **3.37%**. Po ashtu, femrat e klasave të 12 -ta kanë

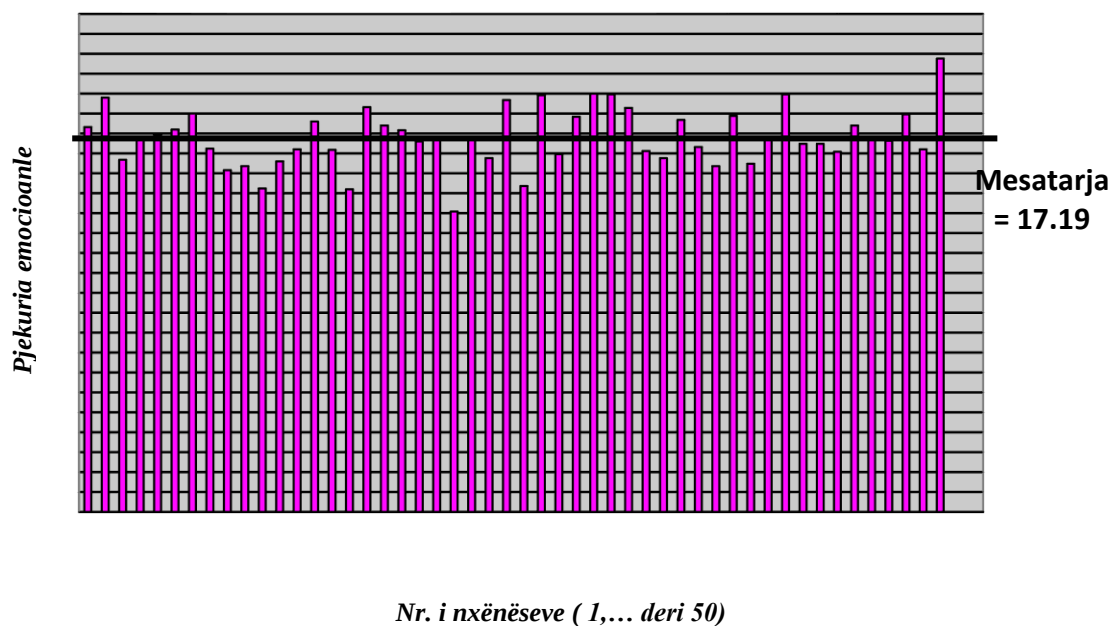
arritur sukses më të lartë në mësim në raport me meshkujt e klasave të 12 -ta, pra, për **6.9%**.

- Femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë shqipe se meshkujt e klasave të 10 –ta, për **5.46%**. Po ashtu, femrat e klasave të 12 -ta në lëndën Gjuhë shqipe kanë arritur sukses më të lartë në mësim se meshkujt e klasave të 12 -ta, pra, për **17.59%**.
- Nxënësit (femrat dhe meshkujt) e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë se (femrat dhe meshkujt) nxënësit e klasave të 10 -ta në lëndën e gjuhës shqipe, për 16.08%.
- Meshkujt e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Matematikë se femrat e klasave të 10 -ta për 5.71%, ndërsa femrat e klasave të 12 -ta në lëndën Matematikë kanë arritur sukses më të lartë në mësim se meshkujt e klasave të 12 -ta, pra, për 10.6%.
- Nxënësit (femrat dhe meshkujt) e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë se (femrat dhe meshkujt) nxënësit e klasave të 10 -ta në lëndën e Matematikës, për afër 23.93%.

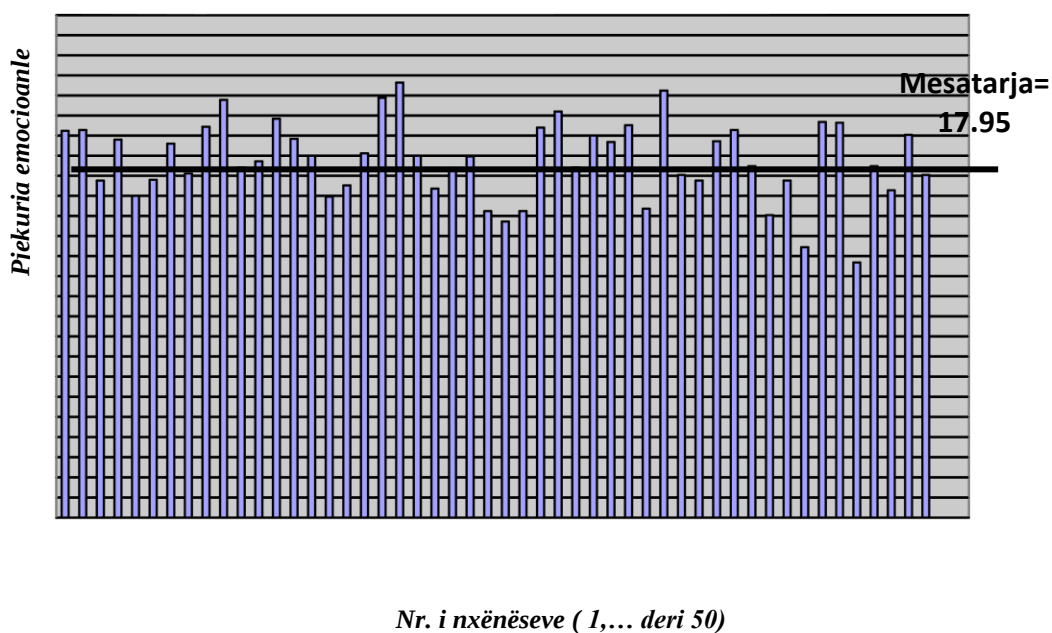
Nga këto rezultate empirike mund të konstatohet se, përgjithësisht, femrat kanë treguar sukses më të lartë se meshkujt e klasave të njejta. Po ashtu, vërtetohet edhe nënhipoteza e dytë (hipotezat ndihmëse):

H₂: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

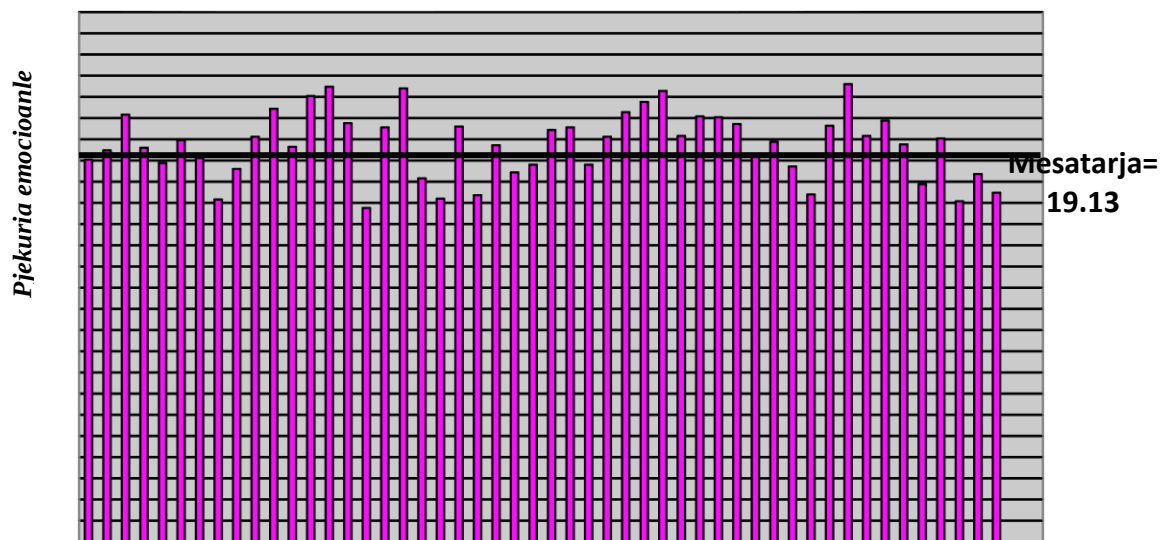
Grafiku 4.1. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.

Grafiku 4.2. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.

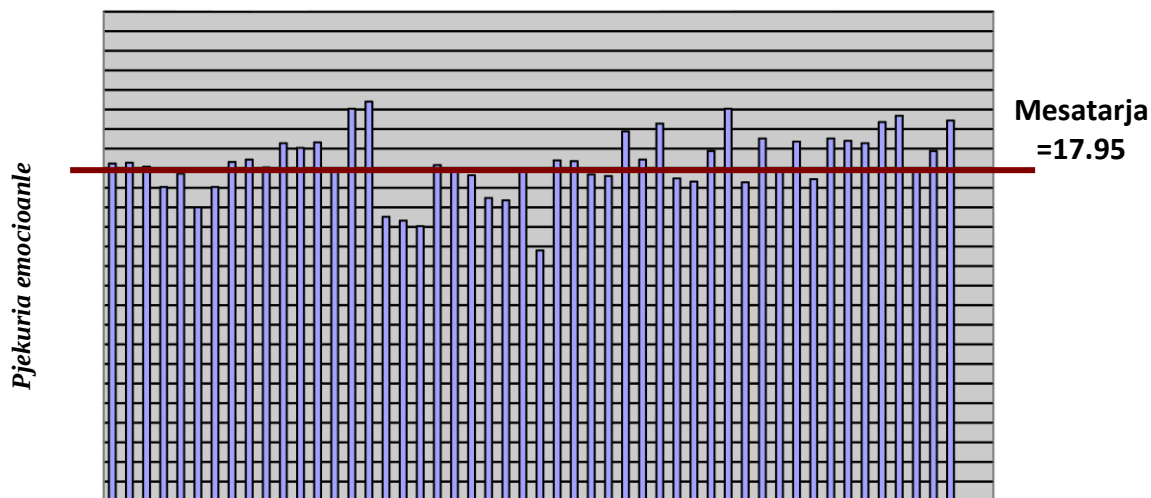

Grafiku 4.3. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.4. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.

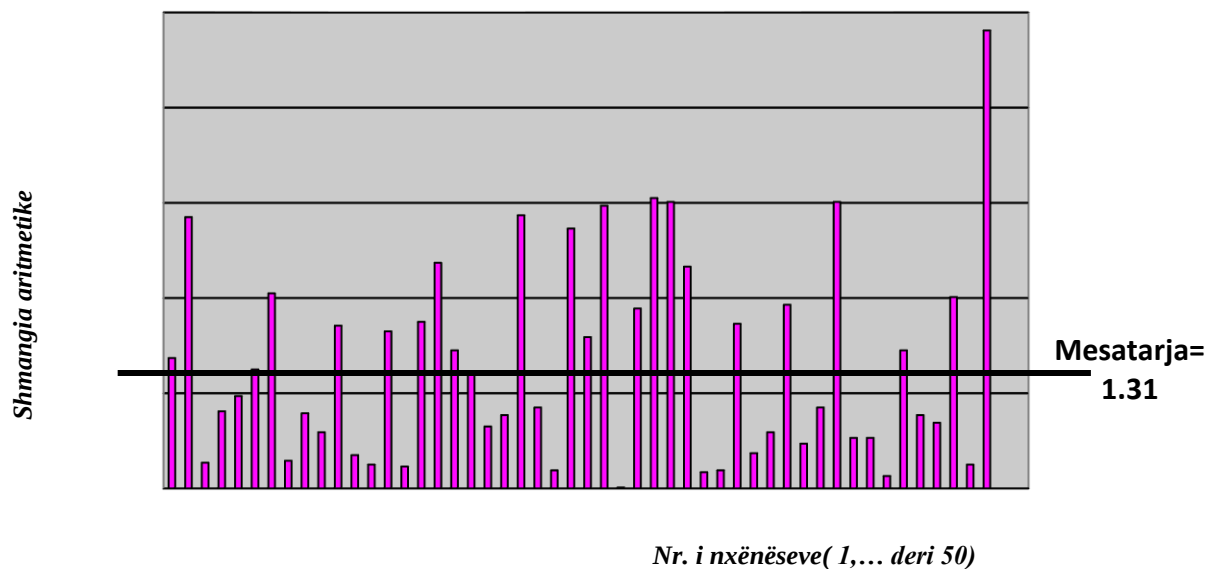
Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

Tabela 4.1. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në Gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë

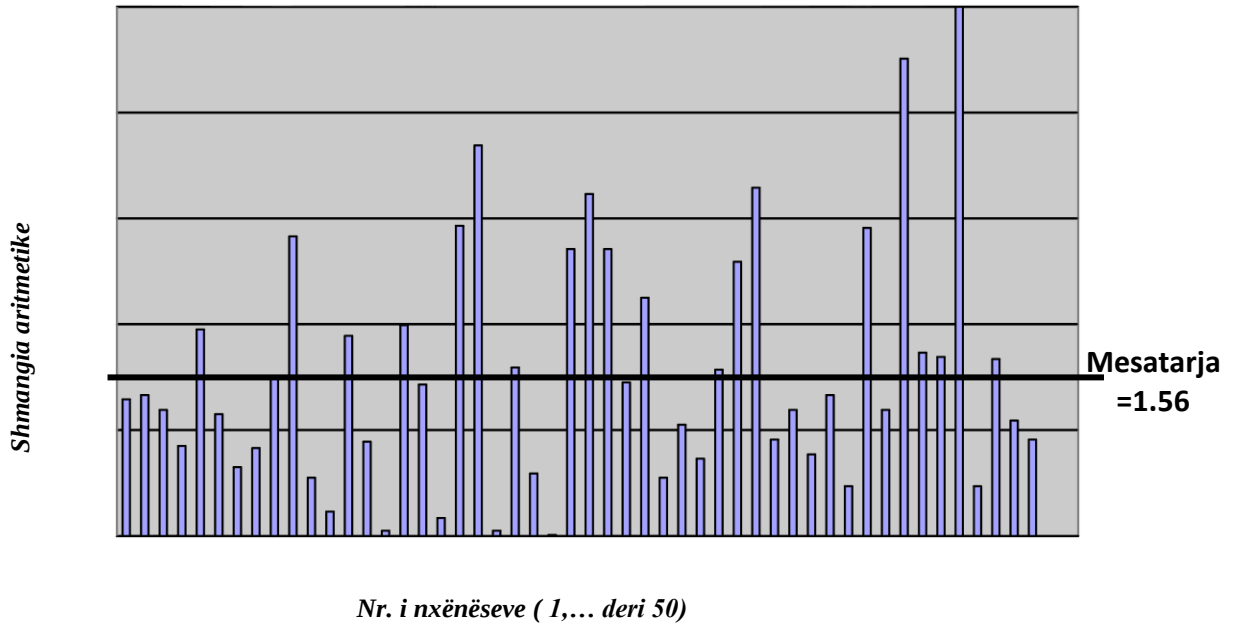
	Pjekuria emocionale	Suksesi i përgjithshëm	Suksesi në gjuhën shqipe	Suksesi në Matematikë
Klasa 10 (50 meshkuj)	17.19	3.86	3.66	2.96
Klasa 10 (50 femra)	17.95	3.99	3.8	2.8
Klasa 12 (50 meshkuj)	17.95	4.35	3.98	3.49
Klasa 12 (50 femra)	19.13	4.65	4.68	3.86

SHMANGIET MESATARE ARITMETIKE

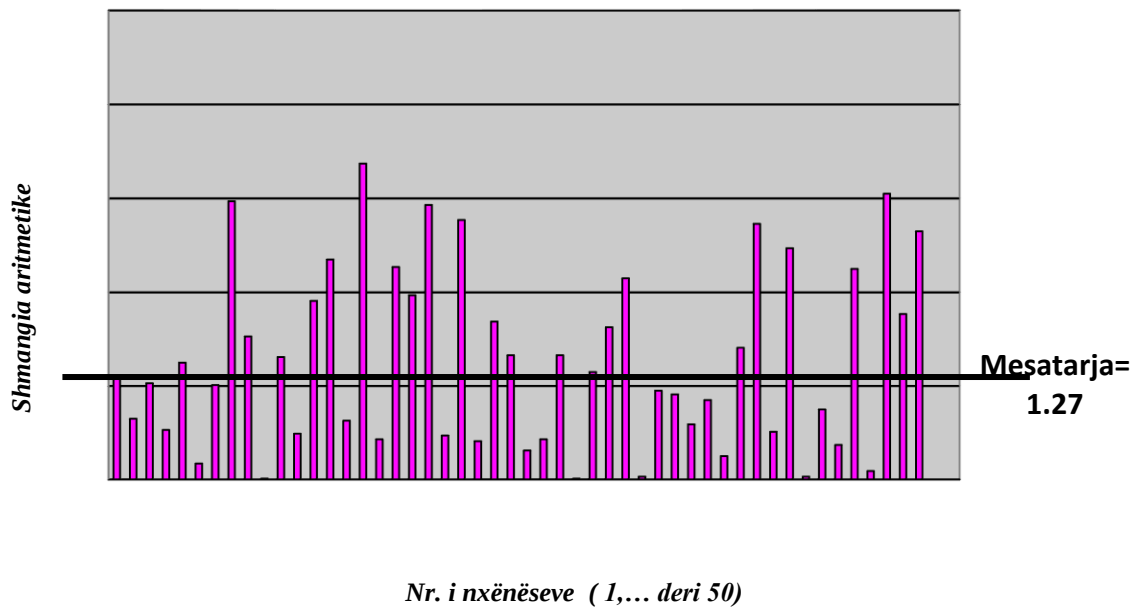
Grafiku 4.5. Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë. $\bar{x} = 17,19$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënësve të klasave të 10 –ta.

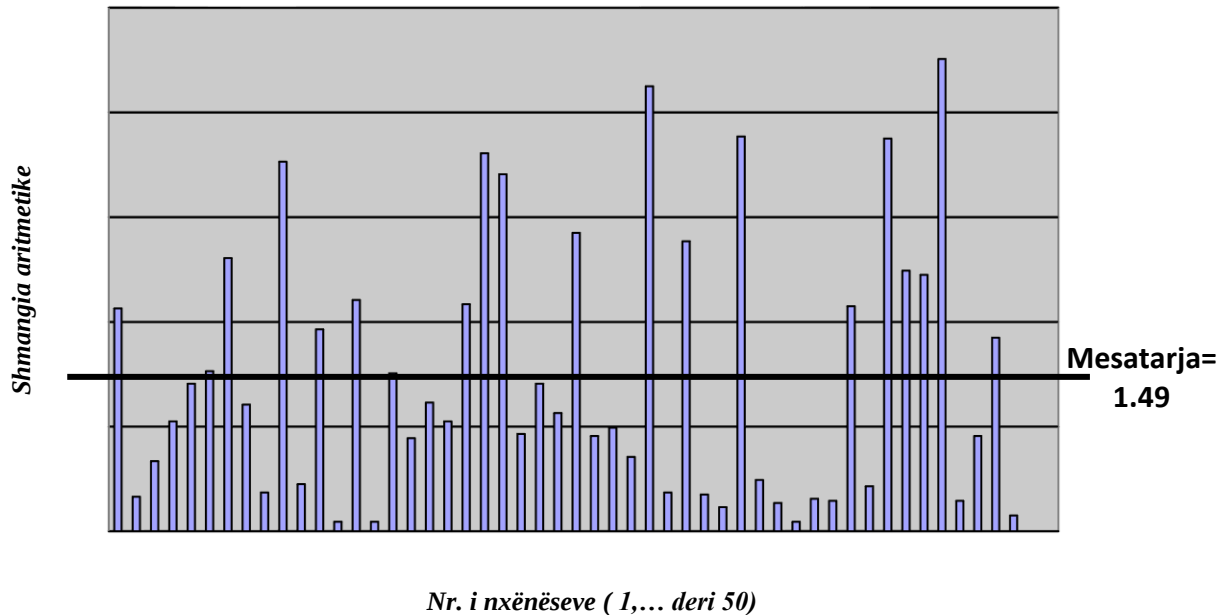
Grafiku 4.6. Shmangiet aritmetike për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Gjinnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë: $\bar{x} = 17,95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasave të 10 -ta.

Grafiku 4.7. Shmangiet mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Gjinnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë: $\bar{x} = 17,95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 -ta.

Grafiku 4.8. Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Gjinnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë: $\bar{x} = 19,13$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasave të 10 –ta.

LLOGARITJA E DEVIJIMIT STANDARD

Fillimisht, e quajmë të nevojshme të sqarojmë si kemi proceduar për të bërë një llogaritje të saktë të devijimit standart. Kjo është realizuar si më poshtë:

- **Nr. Nxënësve: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7... vazhdon ... deri 50 nxënës.**
- Vlerat e pjekurisë emocionale për secilin nxënë, meshkujt e klasës së 10 -të, në gjinnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë janë: 19.32; 17.52; 16.52; 18.24; 18.6; 18.72; 19.8 ...
- Këto janë vlerat e marra në diagramin e pjekurisë emocionale 19.32 është për shtyllën e parë, dmth. nxënësi me numur rendor 1, pastaj vlera 17.52 nxënësi me numur rendor 2 e kështu me radhë.
- Vlera mesatare e pjekurisë emocionale lexohet nga diagrama 17.19.

Devijimi standard llogaritet si në vazhdim:

Rasti (1): Llogaritet ndryshimi ndërmjet vlerës mesatare të pjekurisë emocionale dhe vlerës së pjekurisë emoconale për nxënës/en e caktuar, pra: $x_i = 17.19 - 19.32 = - 2.13$.

Kësaj vlere të x -it ia zbresim vlerën e pjekurisë emocionale mesatare dhe atë ndryshim e ngrehim në katror. Pra:

Nga shuma $\Sigma (x_i - \bar{x})^2 = \Sigma (x_1 - \bar{x})^2 = (- 2.13 - 17.19)^2 = 373.26 \rightarrow$ devijimi standard

shënohet me σ dhe për shtyllën e parë në diagram është:

$$\sigma_1 = \sqrt{\frac{373.26}{50}} = 2.732$$

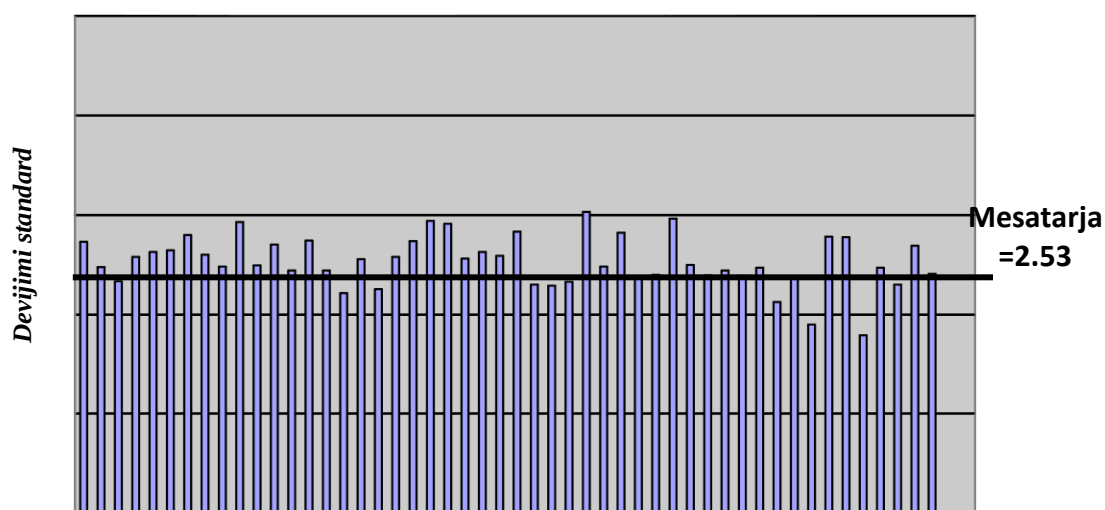
Rasti (2): $17.19 - 17.52 = 0.38$

$(0.38 - 17.19)^2 = 306.950 \rightarrow$ devijimi për shtyllën e dytë në diagram është:

$$\sigma_2 = \sqrt{\frac{306.950}{50}} = 2.478$$

E kështu me radhë, vazhdojmë deri tek numuri rendor 50.

Grafiku 4.9. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.

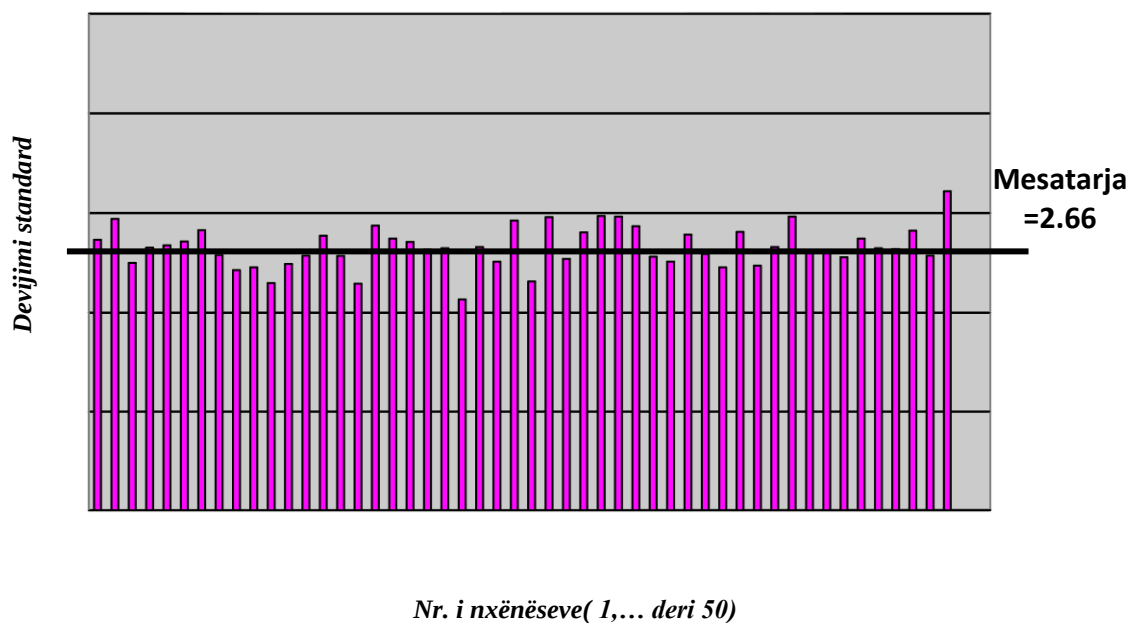

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Më poshtë janë paraqitur vlerat nga diagrami për secilën shtyllë të devijimit standard, por vetëm deri tek numuri rendor 7. Në mënyrë të ngjashme vazhdohet edhe me vlerat e tjera deri në numrin 50.

Nr. i nxënësve	1	2	3	4	5	6	7
Devijimi:	2.732	2.478	2.336	2.58	2.63	2.647	2.8

Grafiku 4.10. *Devijimi standard mesatar për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.*

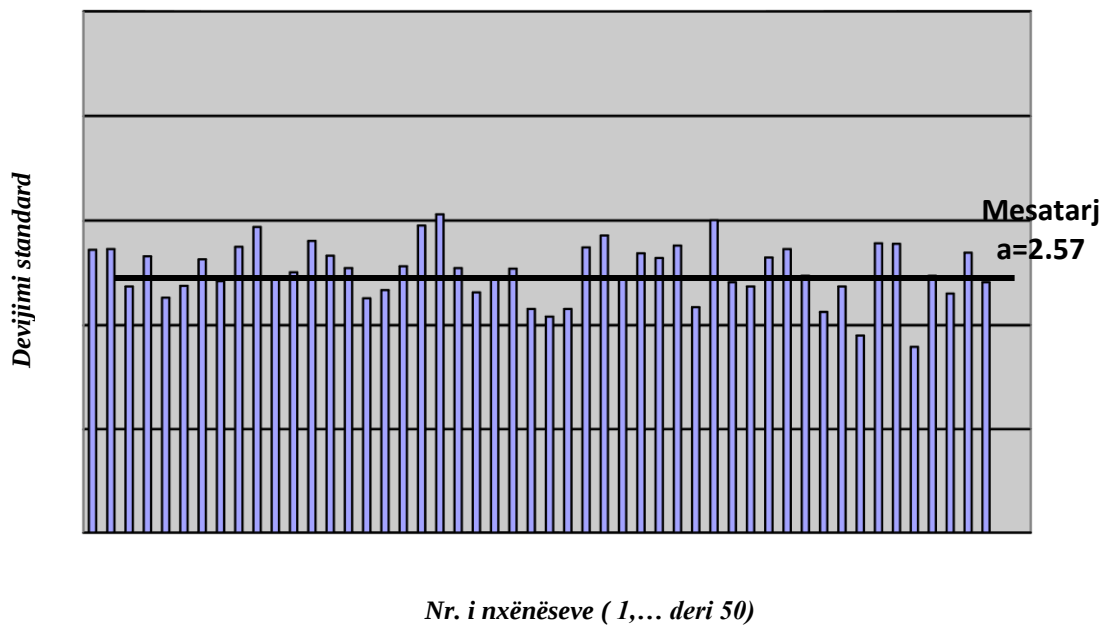
Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numuri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.95$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10 - të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.66.$$

Variansa është: $v = \sigma^2$

Grafiku 4.11. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla “Sami Frashëri” në Prishtinë.

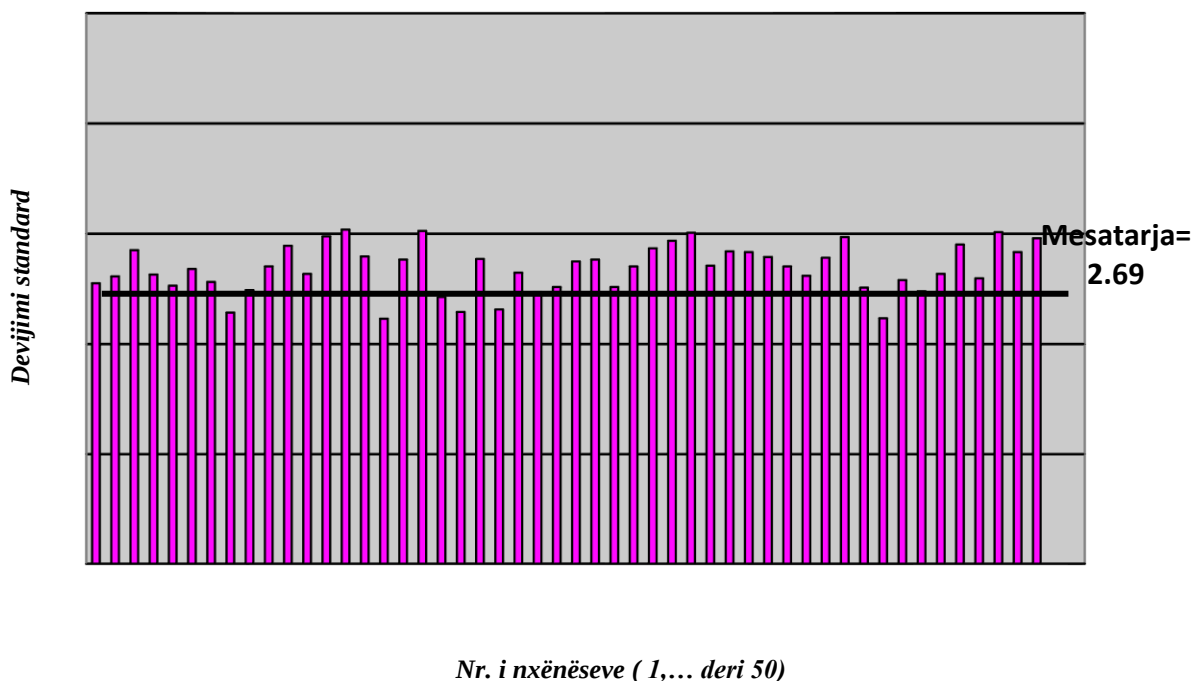
Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilit nxënës, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$;
- $\bar{x} = 17.95$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.57.$$

Variansa është: $v = \sigma^2$

Grafiku 4.12. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Sami Frashëri” në Prishtinë.

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 19.13$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasave të 10 -ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.69.$$

4.1.2. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësim në gjimnazin “Zenel Hajdini” në Gjiilan

Ky gjimnaz u themelua si Gjimnaz Real Shtetëror në vitin 1945. Në atë kohë mësimi mbahej vetëm në gjuhën serbe dhe zgjaste 8 vjet. Për t’u regjistrua në Gjimnaz, nxënësit duhet të kishin mbaruar shkollimin katër klasash ose progjimnazin. Ky gjimnaz u mbyll në vitin 1947 dhe rihapet përsëri. Pas viteve 1968, dhe, posaçërisht, pas hapjes së Universitetit të Prishtinës, më 1970, Gjimnazi merr barrën kryesore në zhvillimin e arsimit të mesëm në Gjiilan.

Testi i njohjes së pjekurisë emocionale në Gjimnazin “Zenel Hajdini” është bërë më datën. 28.04.2015 me mostrën e grupmoshave të njëjta. Pra, me mostrën prej 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta. Nga analiza e testeve rezulton se pjekuria emocionale mesatare e meshkujve është **18.39**, ndërsa pjekuria mesatare emocionale e femrave me mostrën prej 50 ka dalë **18.93**. Për të dy gjinitë, gjendja e pjekurisë emocionale e këtyre nxënësve konstatohet e kënaqshme dhe ka vlerën **18.66**. Kështu, pjekuria emocionale e femrave është rreth 2.94 % më e lartë se sa pjekuria emocionale mesatare e 50 meshkujve të grupmoshës së njëjtë.

Me mostrën e njëjtë për nxënësit e klasave të 10 -ta na ka rezultuar se pjekuria emocionale e meshkujve është 17,96, ndërsa për femrat 19.29. Nga kjo dalim në përfundimin se pjekuria emocionale e femrave është 7.40 % më e lartë se pjekuria emocionale e meshkujve.

Nga krahasimi i rezultateve empirike të pjekurisë emocionale të mostrës prej 100 nxënësve të klasave të 12 -ta, që mesarisht kanë pjekurinë emocionale 18.66 dhe të 100 nxënësve të klasave të 10 -ta, të cilët e kanë pjekurinë emocionale 18.63, del se nxënësit e këtyre klasave mesatarisht kanë treguar pjekuri të njëjtë emocionale.

Nga analiza e suksesit të treguar në mësim me mostrën e njëjtë prej 100 nxënësve nga të cilat 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 10 -ta dhe të 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta është konstatuar sa vijon:

- Nota mesatare, përkatësisht, suksesi i përgjithshëm për 50 femra të klasave të 12 -ta është 4.21, ndërsa për 50 meshkuj, po ashtu, të klasave të 12 -ta është arritur 3.45. Nga kjo del se femrat e klasave të 12 -ta kanë treguar rreth 2.17% sukses më të lartë se sa mostra e moshatarëve të tyre meshkuj. Pra, në tërësi, për mostrën prej 100 nxënës të klasave të 12 -ta , është arritur nota mesatare 3.83 që do të thotë *sukses shumë i mirë*.
- Nota mesatare e mostrës prej 50 femrave të nxënësve të klasave të 10 -ta është 4.06, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 3.59. Edhe në këtë rast, del se femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë për 11.42% se sa meshkujt e moshës së njëjtë. Në tërësi, 100 nxënës të klasave të 10 -ta kanë arritur notën mesatare 3.82, që do të thotë *sukses shumë i mirë*.
- Femrat e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të mirë, rreth 3.4% më të lartë se sa femrat e klasave të 10 -ta.
- Meshkujt e klasave të 10 -ta kanë arritur notën mesatare prej 3.59, ndërsa meshkujt e klasave të 12 -ta kanë arritur notën mesatare 3.45. Kjo paraqet një ulje me vlerë të papërfillshme.
- Marrë në tërësi dhe bazuar në notën mesatare të suksesit në mësim, mostra e njëjtë e analizuar për 100 nxënës të klasave të 10 -ta dhe klasave të 12 -ta tregon sukses të njëjtë.

Në hulumtimin tonë, përveç suksesit të përgjithshëm, është analizuar edhe suksesi në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi shqipe si dhe suksesi në lëndën Matematikë. Për këtë, kemi arritur në këto përfundime:

- Në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe, tek mostra e nxënësve të klasave të 10 -ta, femrat kanë arritur notën 3.78, ndërsa meshkujt 3.24. Kjo do të thotë se femrat kanë arritur sukses më të lartë në lëndën Gjuhë shqipe se sa meshkujt për rreth 16.66%. Nota mesatare e të gjithë nxënësve të klasave të 10 -ta në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe është 3.51.

- Në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe, tek mostra e nxënësve të klasave të 12 -ta, femrat kanë arritur notën 4.08, ndërsa meshkujt 3.80. Kjo do të thotë se femrat kanë arritur sukses më të lartë për rreth 7.4%.
- Nota mesatare në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe për tërë mostrën e përzgjedhur të nxënësve të klasave të 12 -ta është 3.94, ndërsa nota mesatare e të gjithë nxënësve të klasave të 10 -ta është 3.51. Nga rezultatet e këtij hulumtimi mund të konstatohet se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe se sa nxënësit e klasave të 10 -ta për rreth 12.25%.
- Në lëndën mësimore Matematikë, tek mostra e nxënësve të klasave të 10 -ta, femrat kanë arritur notën 3.5, ndërsa meshkujt 2.76. Kjo do të thotë se femrat kanë arritur sukses më të lartë për rreth 26.8%. Nota mesatare e të gjithë nxënësve të klasave të 10-ta në lëndën e Matematikës është 3.13. Lënda e Matematikës nuk është paraparë të mësohet në klasat e 12 -ta.

Përfundimi: Në këtë rast, nuk është vërtetuar hipoteza kryesore e hulumtimit se:

Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim.

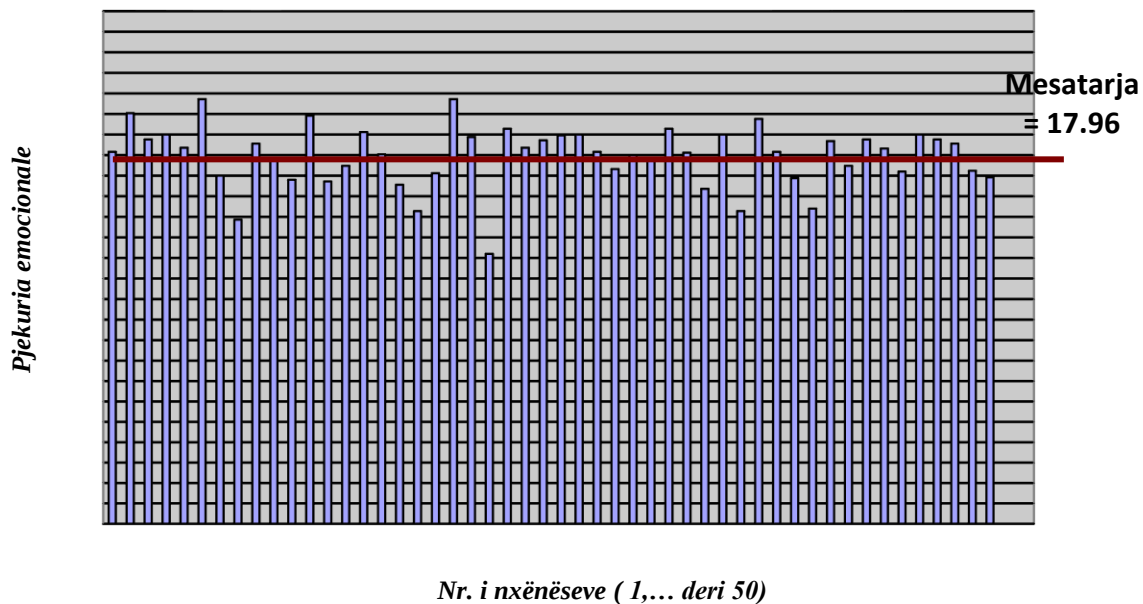
Kjo hipotezë nuk është vërtetuar dhe, po ashtu, mund të thuhet se nuk është hedhur poshtë, meqë në këtë gjimnaz me rritjen e moshës është rritur edhe pjekuria emocionale, ndërsa sukcesi i nxënësve në mësim ka ngelur i njejtë. Nga këto analiza empirike del se vërtetohen nënhipoteza (hipoteza ndihmëse):

H1: Pjekuria emocionale varet nga moshja e nxënësve adoleshentë.

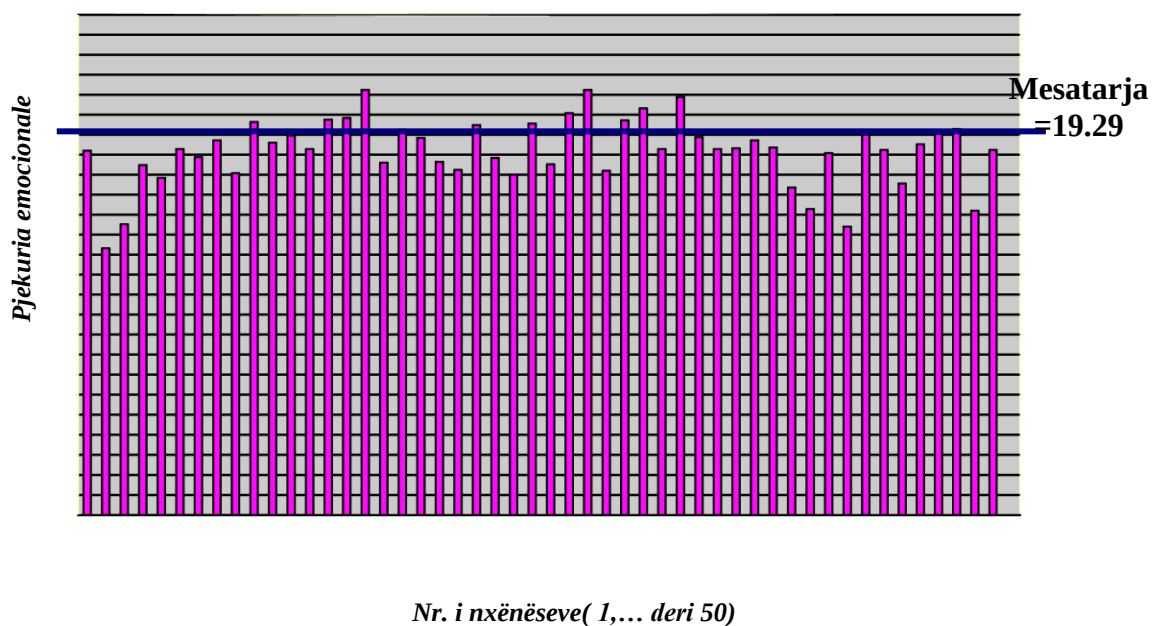
H2: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

H3: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.

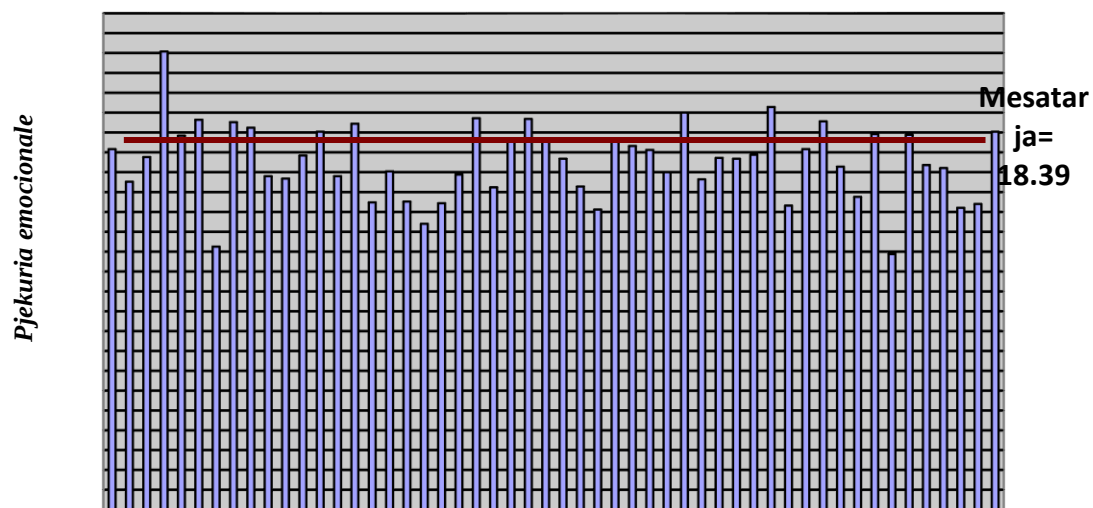
Grafiku 4.13. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan.

Grafiku 4.14. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan.

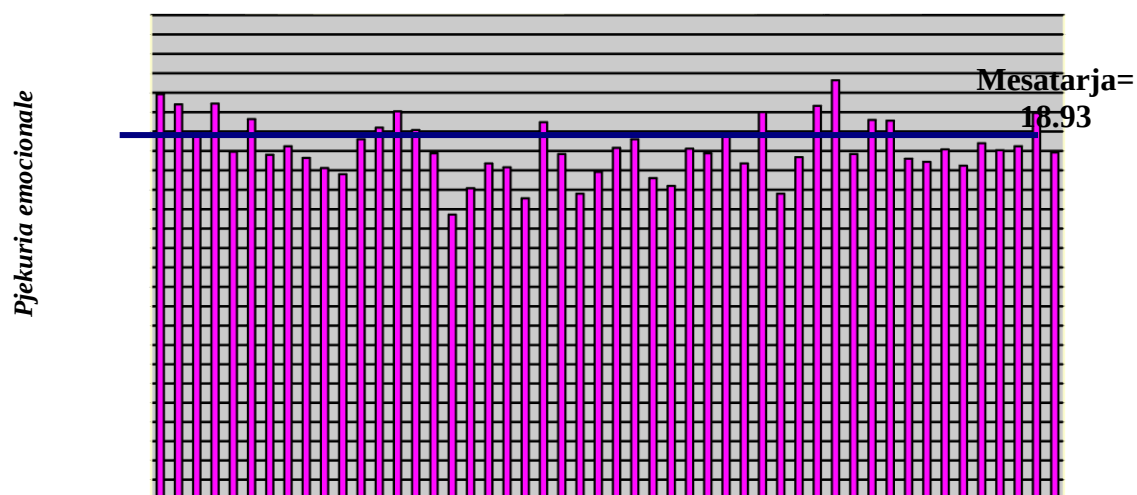

Grafiku 4.15. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan.

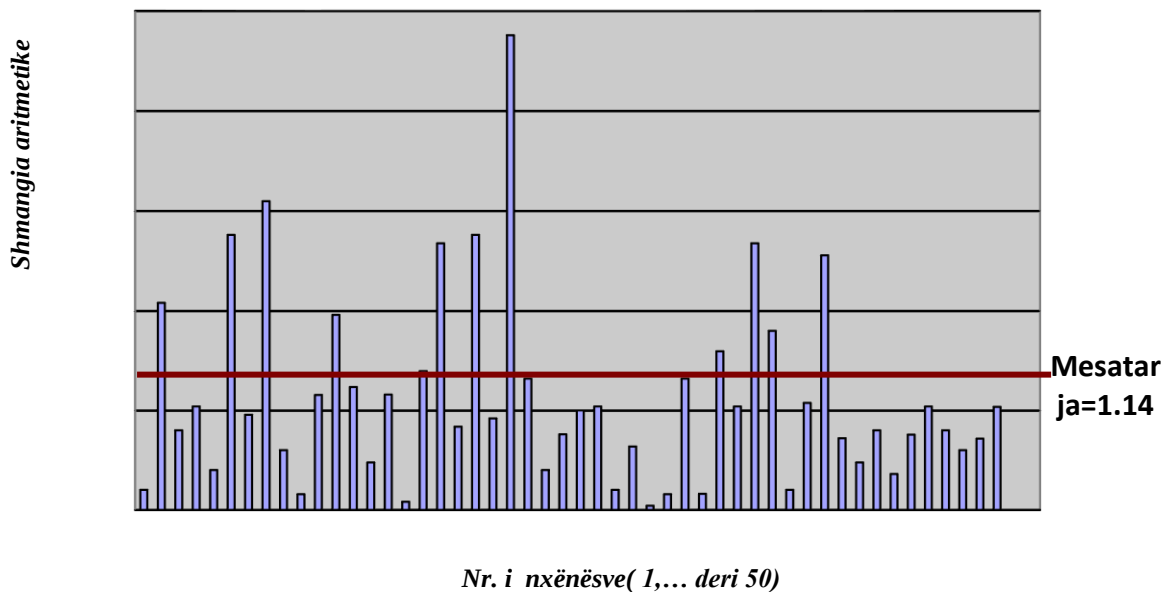
Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.16. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan.

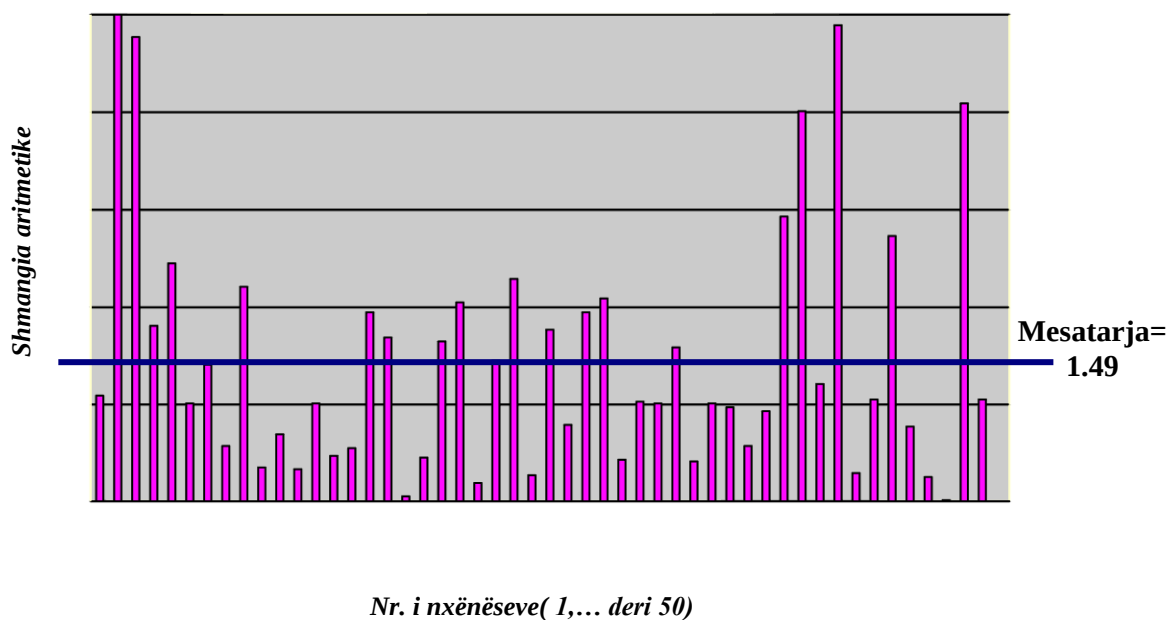

Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

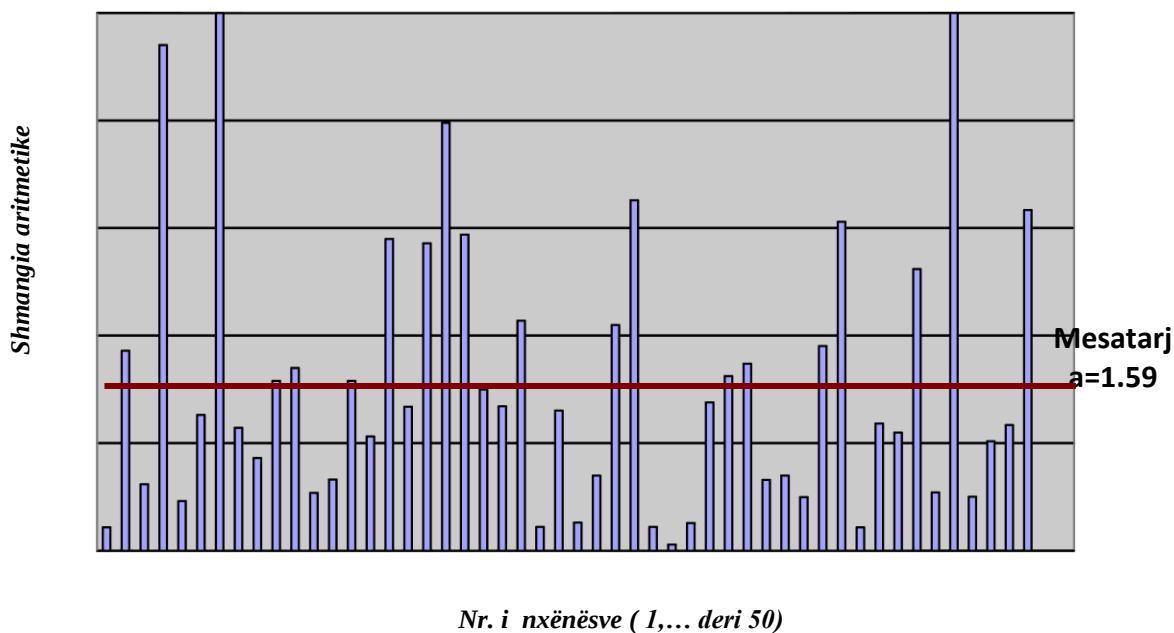
Grafiku 4.17. Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjiilan: $\bar{x} = 17.96$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 –ta.

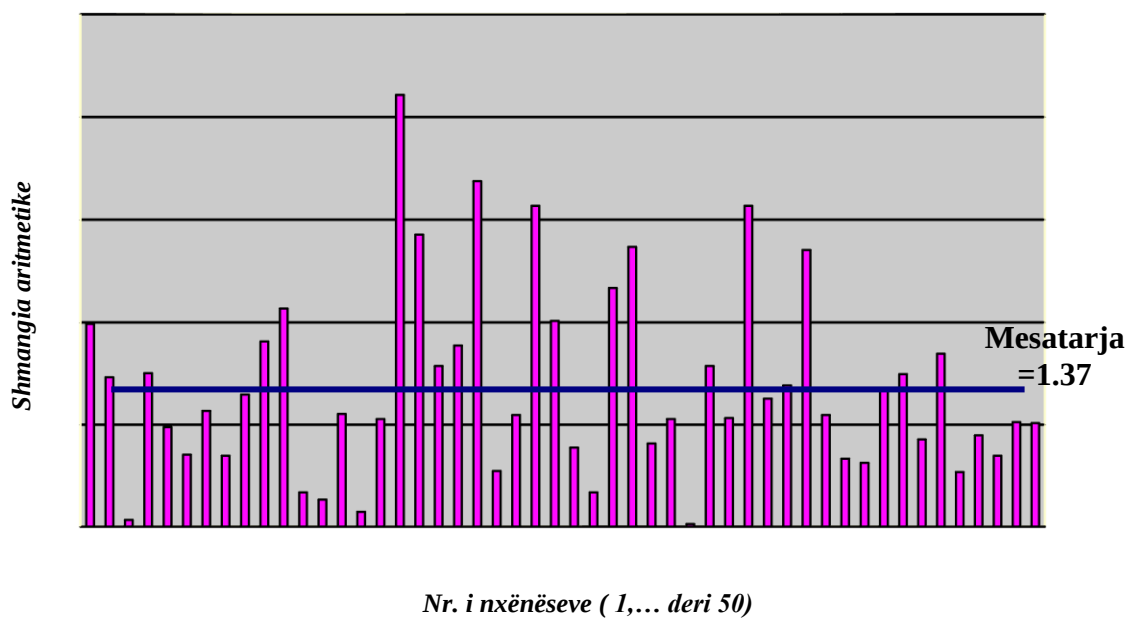
Grafiku 4.18. Shmangia aritmetike mesatare për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjiilan: $\bar{x} = 19.29$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

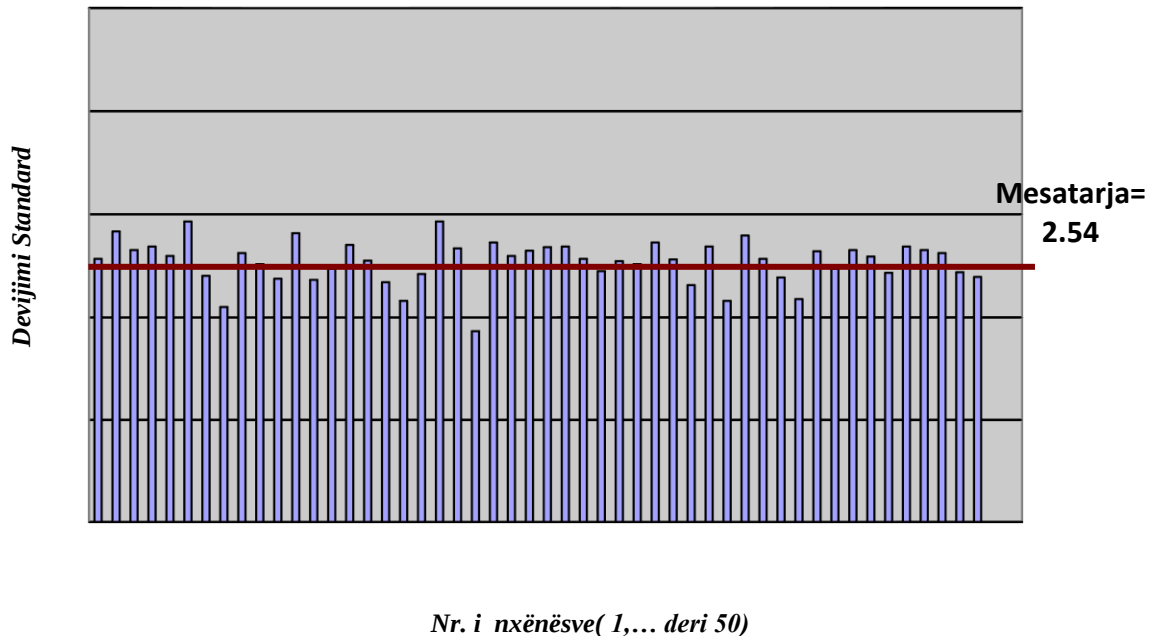
Grafiku 4.19. Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: $\bar{x} = 18.39$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 12 –të.

Grafiku 4.20. Shmangiet mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: $\bar{x} = 18.35$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 -ta.

Grafiku 4.21. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan: Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\Sigma (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa abshisë numri i nxënësve $n = 50$.

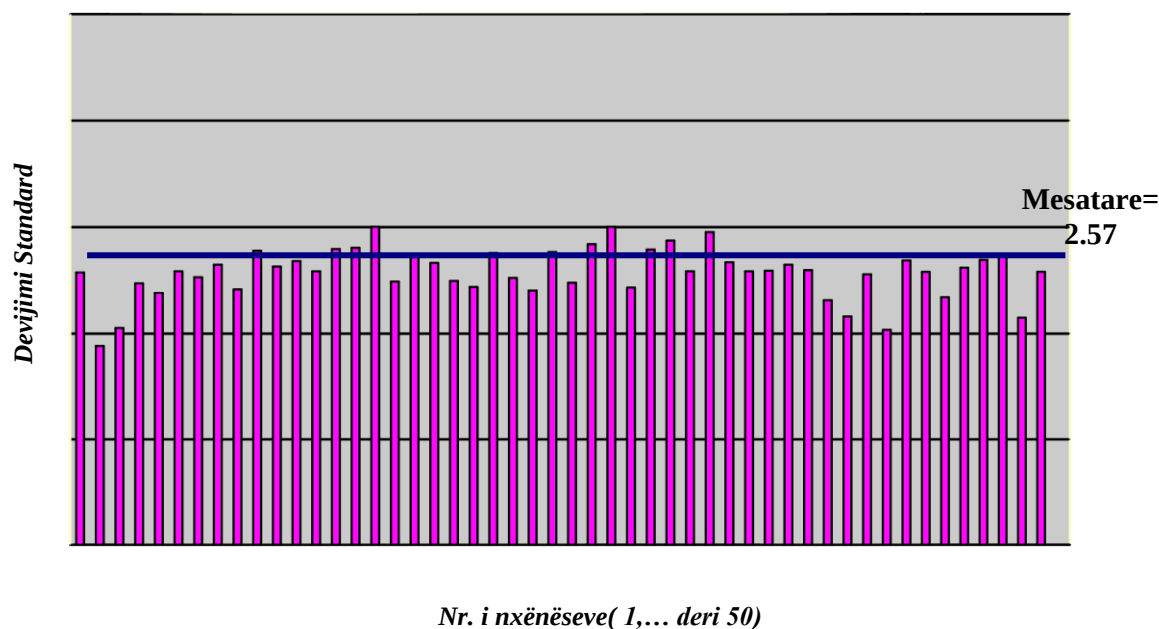

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\Sigma (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.958$ -Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.54.$$

Grafiku 4.22. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan.

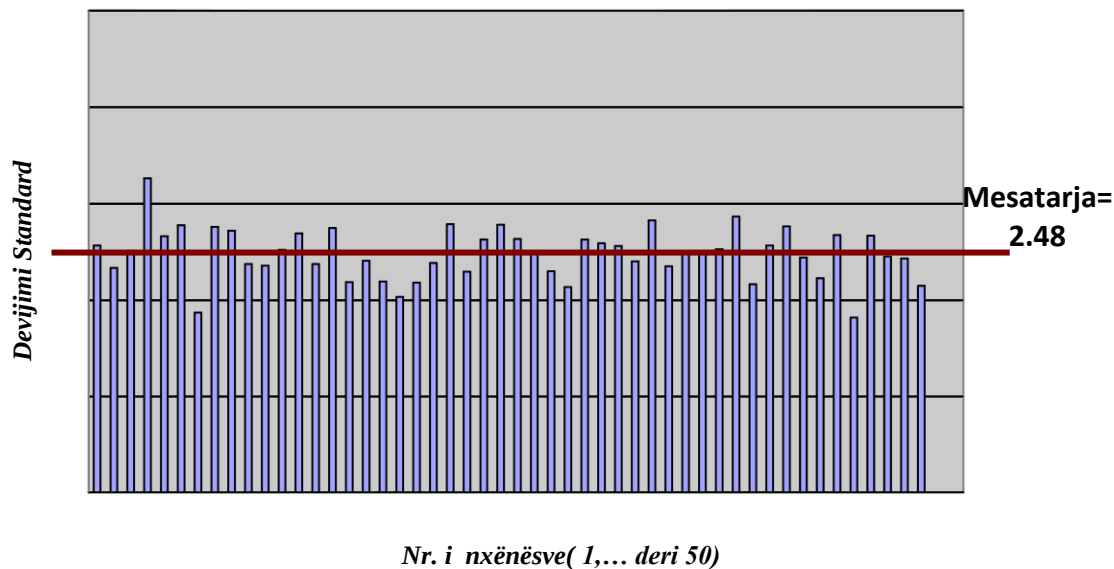

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 19.291$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasave të 10 -ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.57.$$

Grafiku 4.23. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjilan.

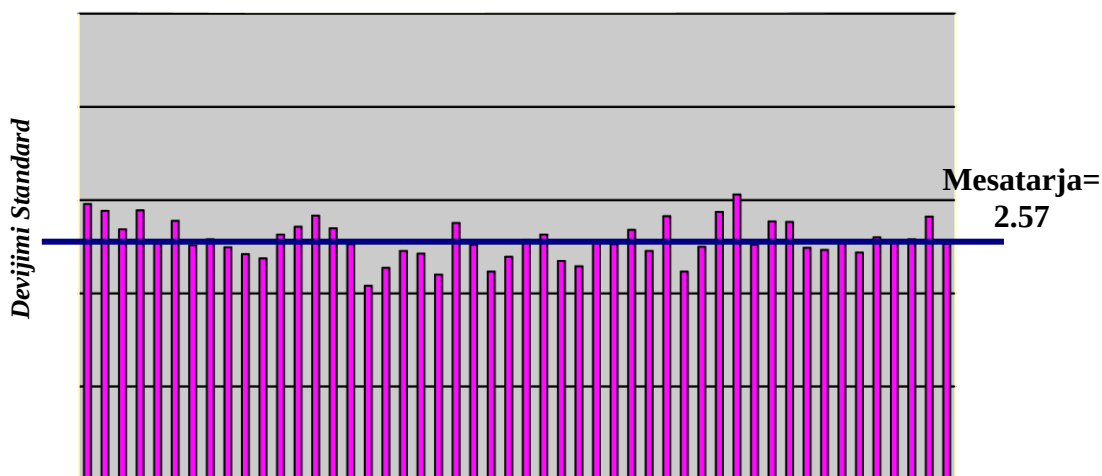

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 18.387$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.48.$$

Grafiku 4.24. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Zenel Hajdini” në Gjiilan.

Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 18.935$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.57.$$

Tabela 4.2. Pasqyrimi i shënimeve empirike për pjekurinë emocionale të llogaritura nga testet në gjimnazin “Zenel Hajdini” në Gjiilan.

	Pjekuria emocionale	Suksesi i përgjithshëm	Suksesi në gjuhën shqipe	Suksesi në Matematikë
Klasa 10-të (50 meshkuj)	17.96	3.59	3.24	2.76
Klasa 10-të (50 femra)	19.29	4.06	3.78	3.5
Klasa 12-të (50 meshkuj)	18.39	3.45	3.8	Nuk kan lëndë të Matematikës
Klasa 12-të (50 femra)	18.93	4.21	4.08	Nuk kan lëndë të Matematikës

4.1.3. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe i suksesit të arritur në mësimet në gjimnazin “Hajdar Dushi” në Gjakovë

Gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë është hapur në vitin 1953 dhe në atë kohë ai quhej *Gjimnazi real i Gjakovës*. Në vitin 1956 ky gjimnaz u mbyll dhe u rihap përsëri në vitin 1957, duke funksionuar deri në vitin 1977. Në vitin 1990, Kuvendi i Kosovës mori vendimin për themelimin e gjimnazeve. Këtë vit, ky gjimnaz emërohet me emrin e heroit të popullit Hajdar Dushi.

Testi i njohjes së pjekurisë emocionale në këtë shkollë është bërë më datën 04.04.2015 (dita e hënë) me mostrën e grupmoshave të njejta. Pra, me mostrën prej 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta. Nga analiza e testeve kemi arritur në përfundimin se pjekuria emocionale mesatare e femrave është 18.62, ndërsa pjekuria mesatare emocionale e meshkujve me mostrën prej 50 meshkuj ka dalë 18.26. Për të dy gjinitë, gjendja e pjekurisë emocionale e këtyre nxënësve është 18.44 dhe kjo konstatohet e kënaqshme. Kështu, pjekuria emocionale e femrave është rreth 1.97 % më e lartë se sa pjekuria emocionale mesatare e 50 meshkujve të grupmoshës së njejtë. Vlen të theksohet se vihet re një diferencë e vogël e pjekurisë emocionale e femrave në raport me meshkujt. Për klasat e 10 -ta pjekuria emocionale e femrave ka dalë 18.35, ndërsa e meshkujve 18.03.

Vihet re një diferencë e vogël e pjekurisë emocionale mes dy gjinive. Nga rezultatet empirike del se pjekuria emocionale ka shënuar rritje të vogël prej rreth 1.37 % me rritjen e moshës. Kjo rritje tek femrat është 1.47%, ndërsa tek meshkujt 1.27%.

Konkluzion: Nga këto rezultate empirike del se vërtetohen nënhipotezat:

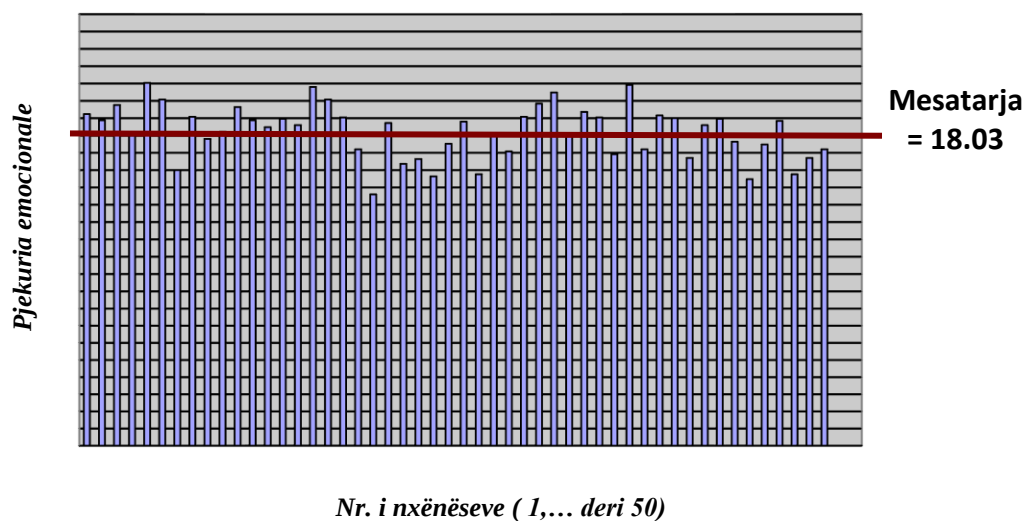
H1: Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.

H2: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

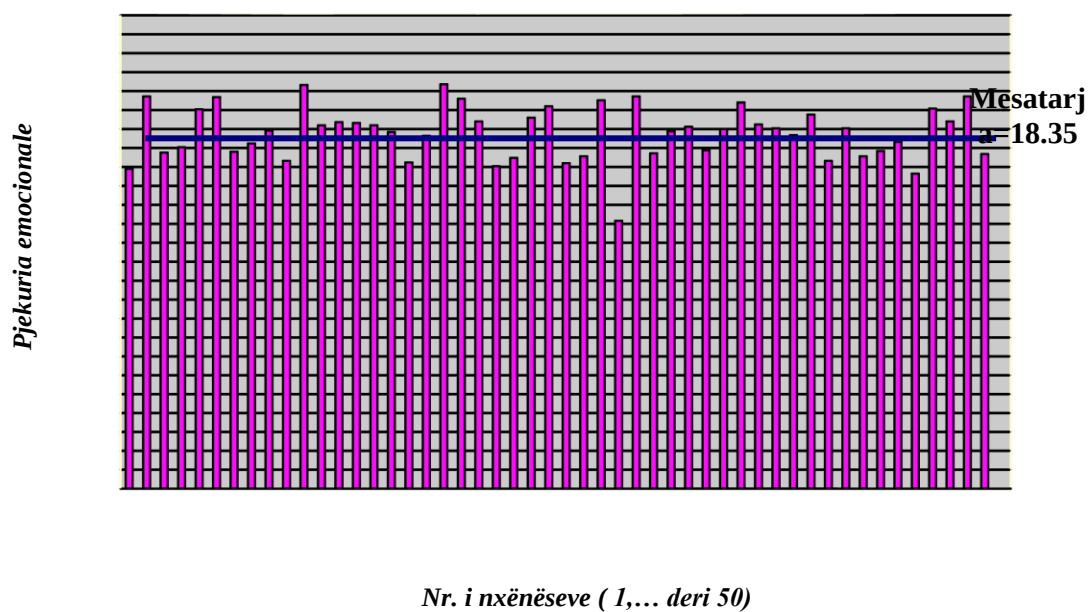
H3: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.

Nota mesatare përkatësisht suksesi i përgjithshëm për 50 femrat e klasave të 10 -ta është 4.15, ndërsa 50 meshkuj, po ashtu të klasave të 10 -ta kanë arritur notën 3.67. Marrë në tërësi, 100 nxënës të klasave të 10 -ta, kanë arritur notën mesatare 3.91 dhe kjo do të thotë sukses shumë të mirë.

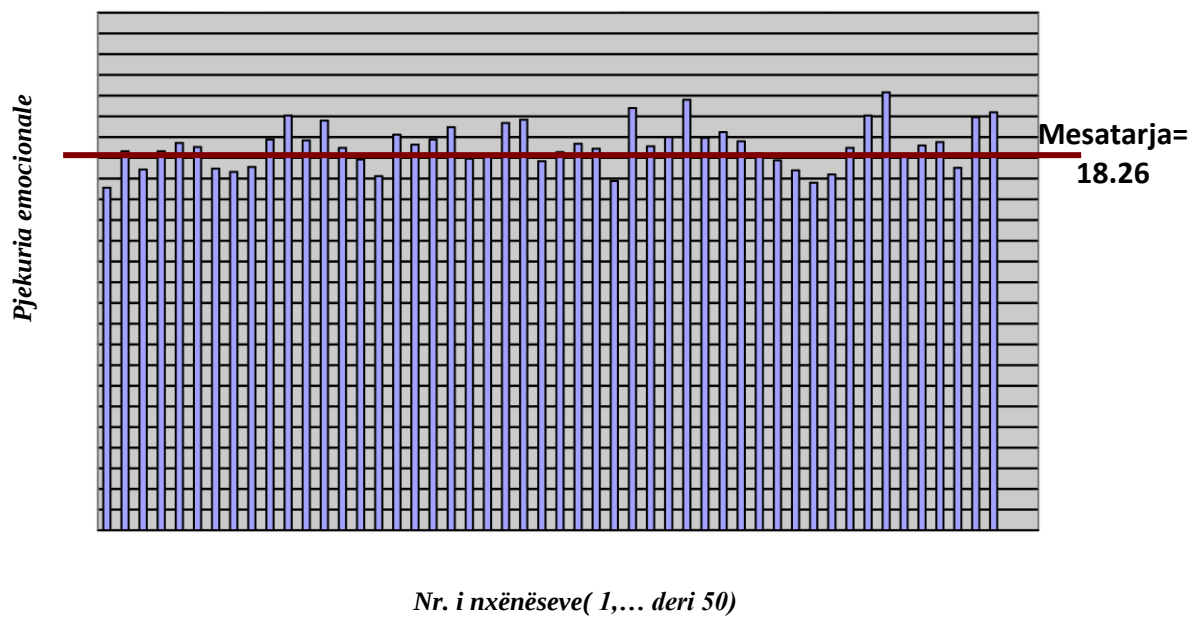
Grafiku 4.25. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Grafiku 4.26. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Grafiku 4.27. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Grafiku 4.28. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -të, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

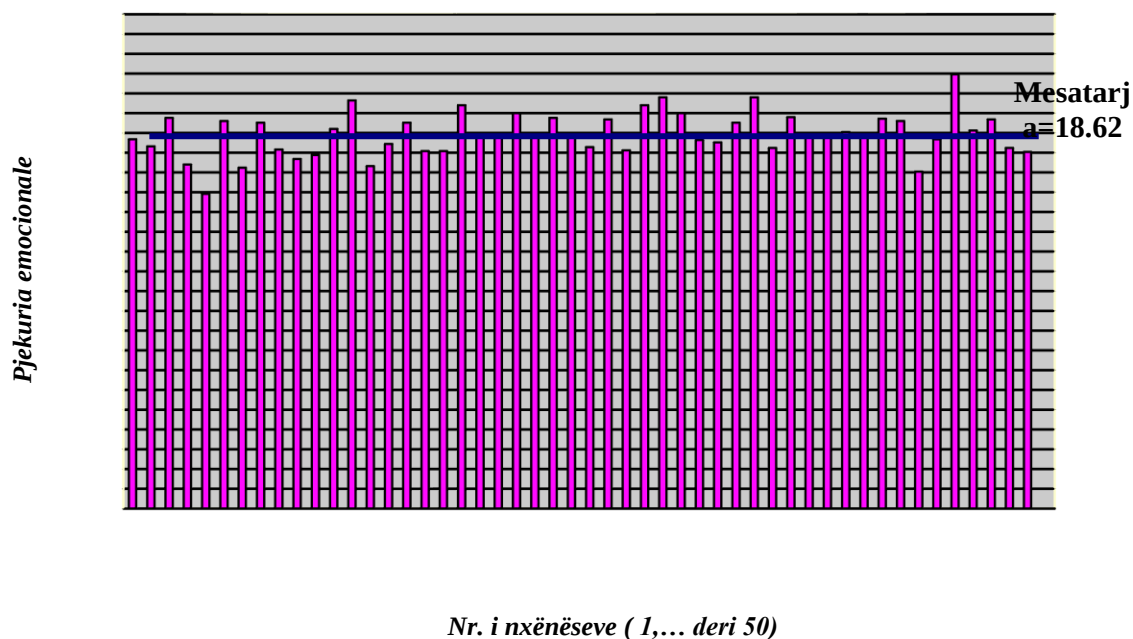
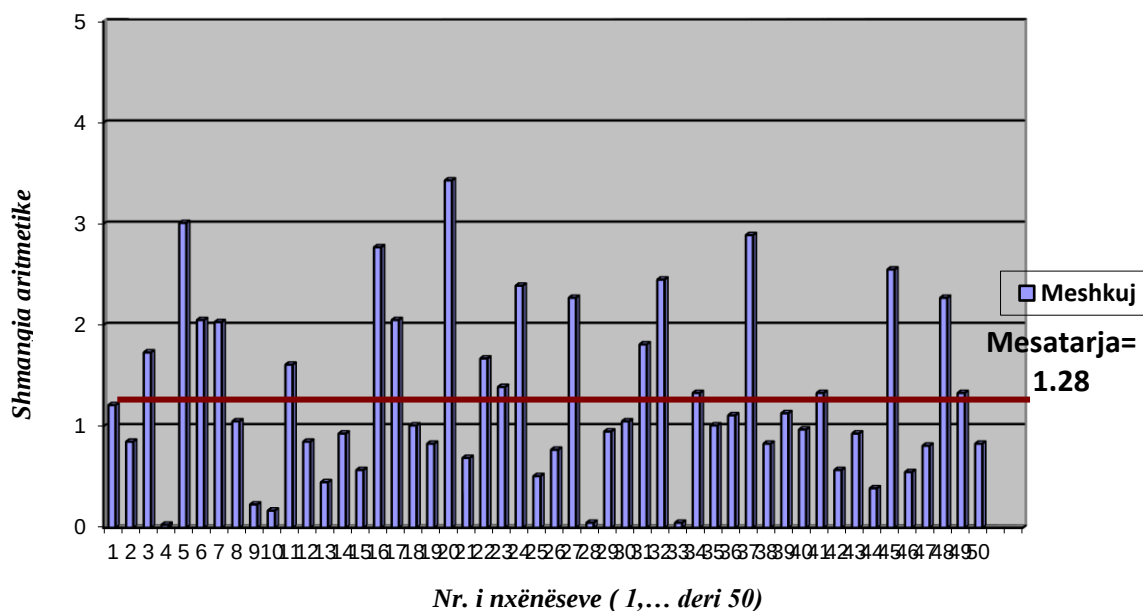

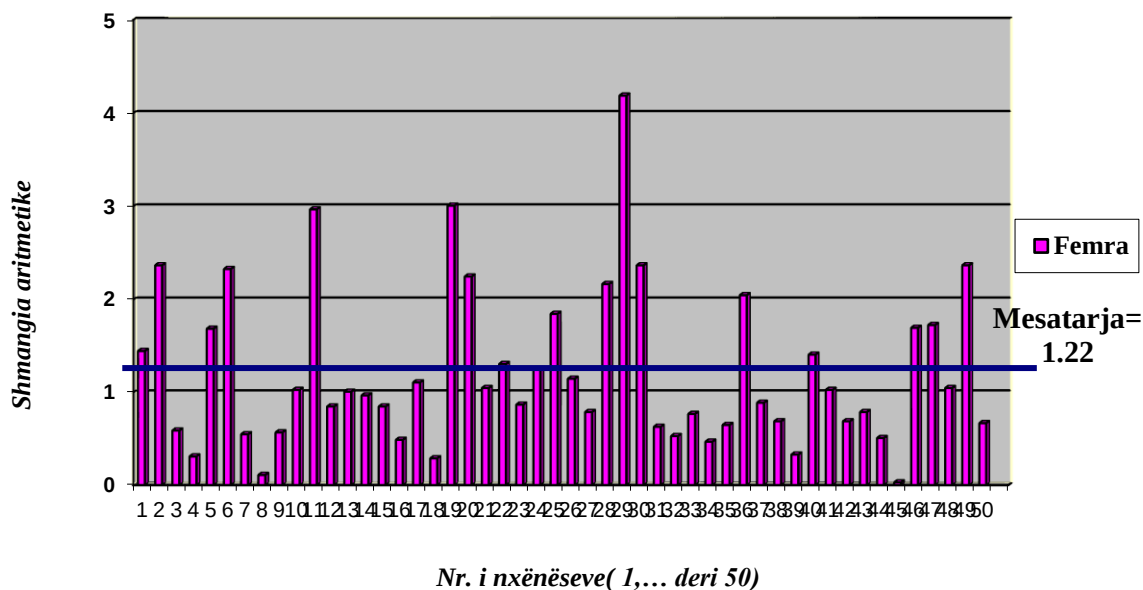
Tabela 4.3. Pasqyrimi i shënimeve empirike të pjekurisë emocionale të llogaritura nga testet e zhvilluara me nxënësit e gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

	Pjekuria emocionale	Suksesi i përgjithshëm	Suksesi në gjuhën shqipe	Suksesi në Matematikë
Klasa 10 (50 meshkuj)	18.03	3.67	4.26	3.2
Klasa 10 (50 femra)	18.35	4.15	3.04	2.64
Klasa 12 (50 meshkuj)	18.26	4.04	4.26	4.14
Klasa 12 (50 femra)	18.62	4.80	4.1	3.48

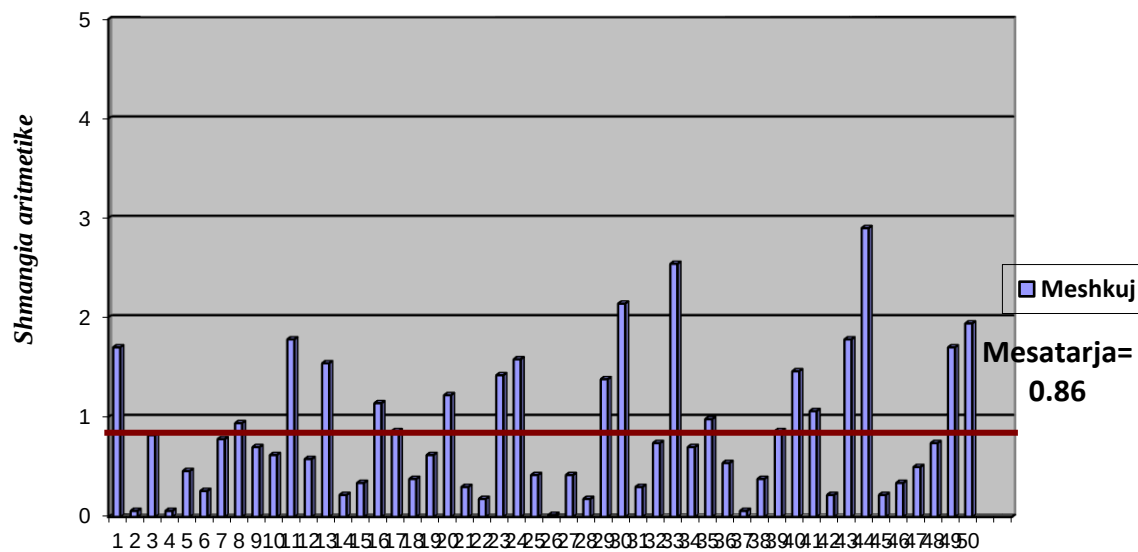
Grafiku 4.29. Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x} = 18.03$ -Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës.

Grafiku 4.30. Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x} = 18.35$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës.

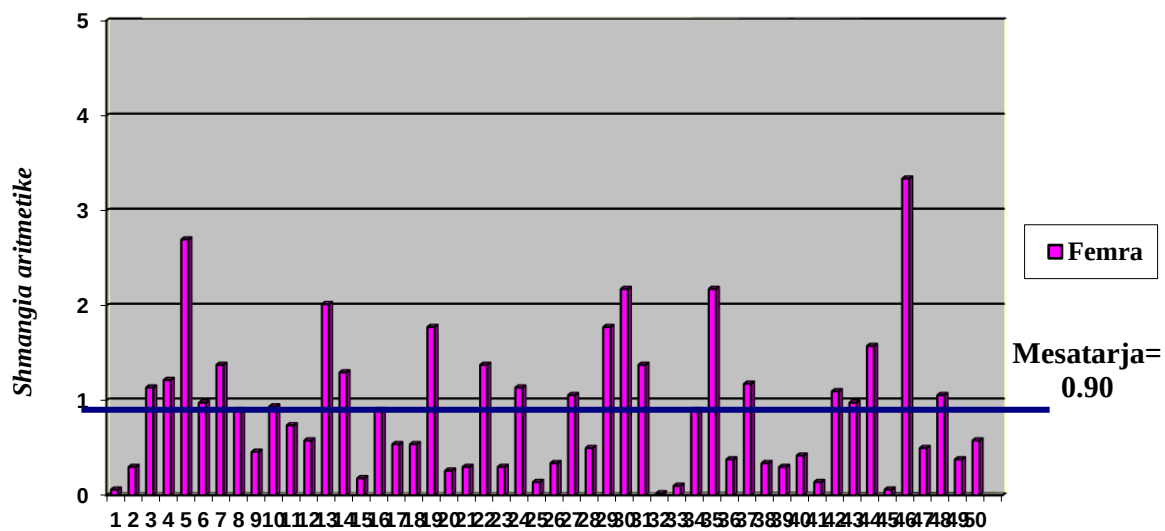

Grafiku 4.31. Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x} = 18.26$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 –ta.

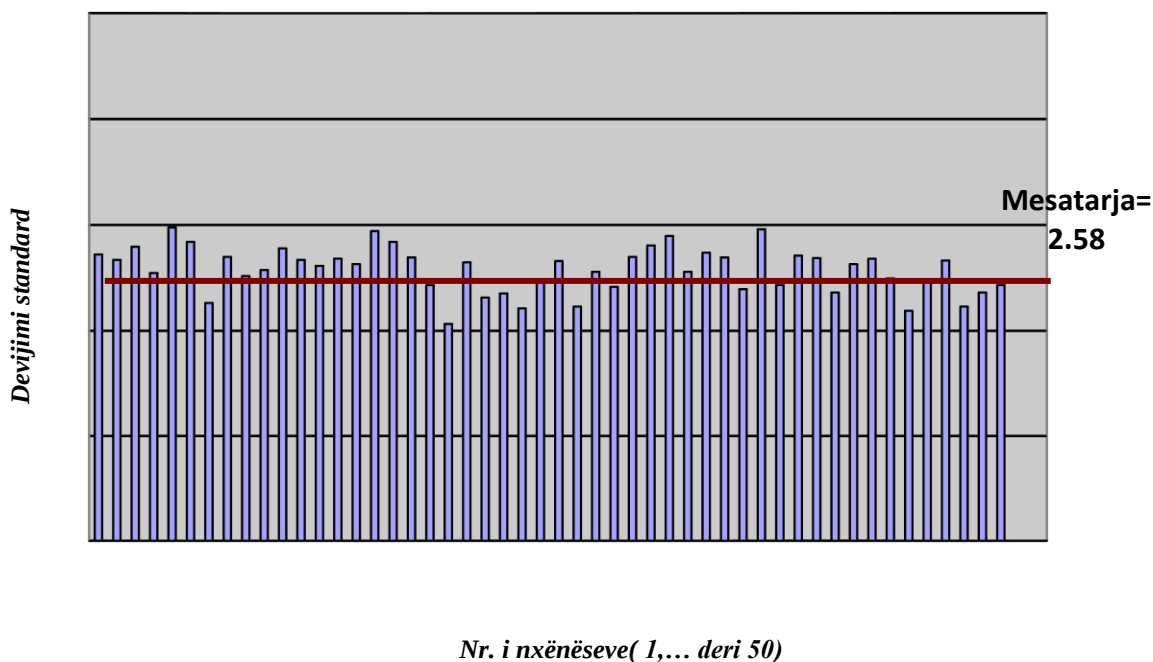
Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

Grafiku 4.32. Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë: $\bar{x} = 18.62$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës.

Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

Grafiku 4.33. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

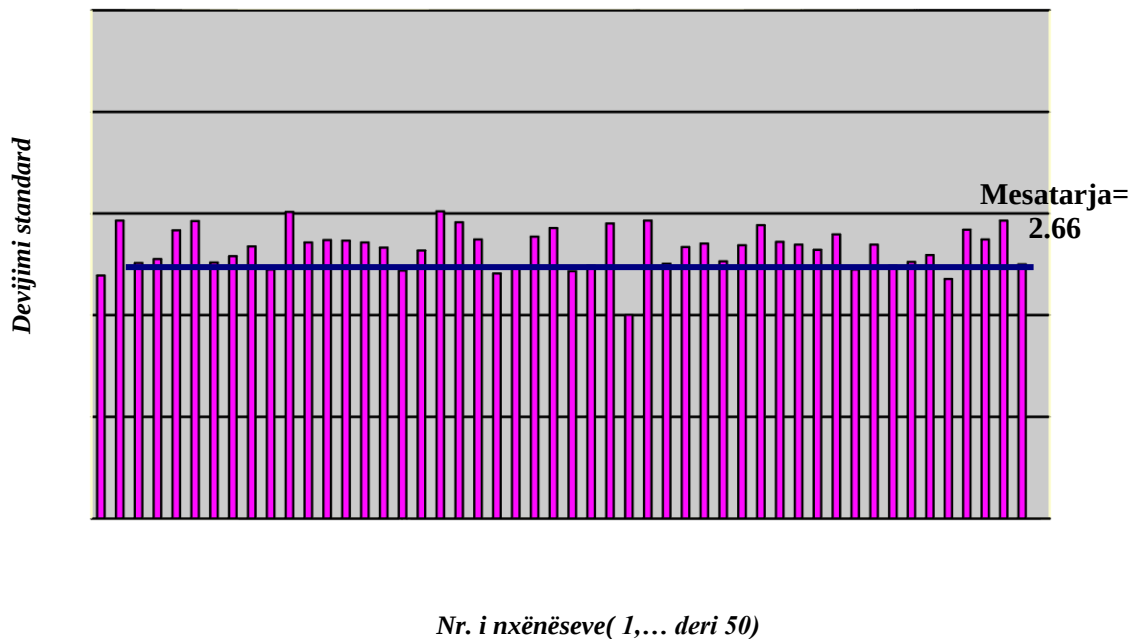

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 18.03$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.58.$$

Grafiku 4.34. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

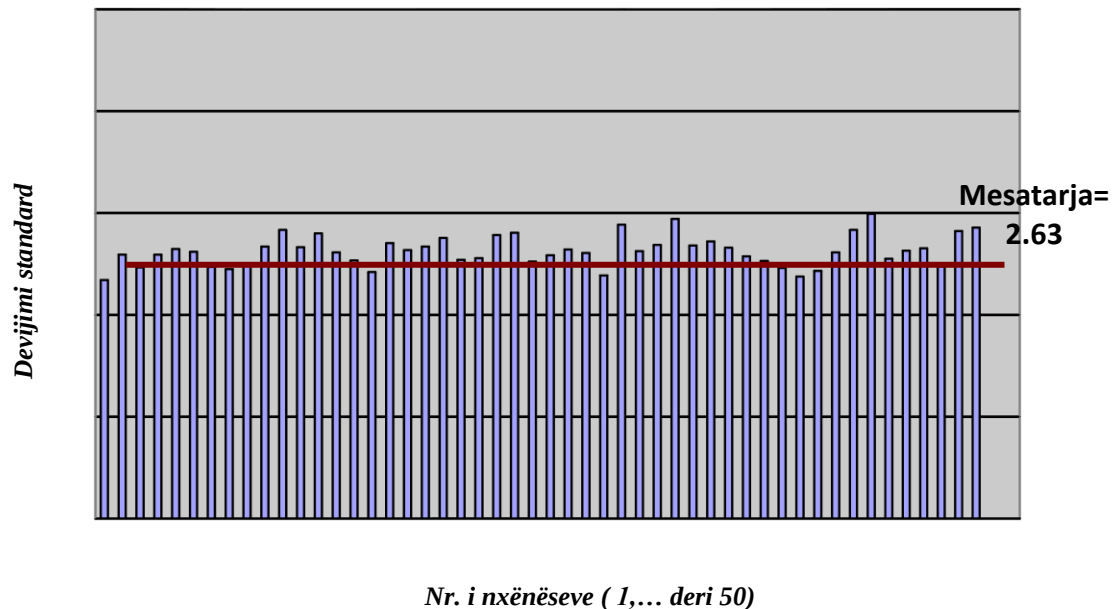

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\Sigma (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$;
- $\bar{x} = 18.35$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasave të 10 -ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.66.$$

Grafiku 4.35. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

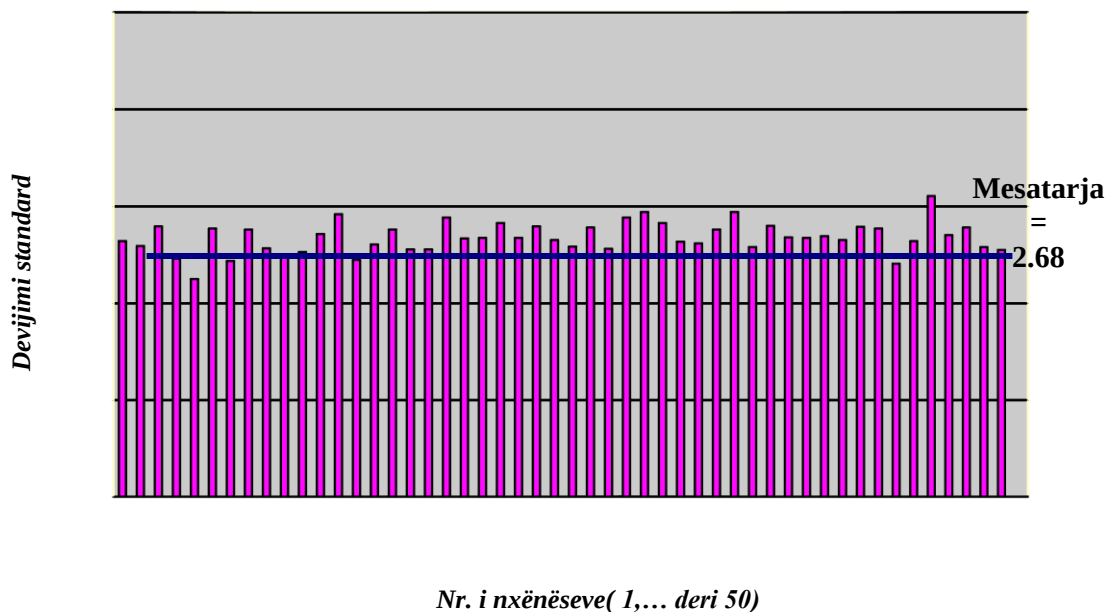

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 18.26$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10-ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.63.$$

Grafiku 4.36. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, gjimnazi “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 18.62$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasëve të 10 -ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.68.$$

Nota mesatare përkatësisht suksesi i përgjithshëm për 50 femra të klasave të 12 -ta të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë është 4.80, ndërsa për 50 meshkuj, po ashtu, të klasave të 12 -ta është 4.04. Marrë në tërësi për 100 nxënës të klasave të 10 -ta, është arritur nota mesatare 4.42 dhe kjo do të thotë *sukses shumë i mirë*. Në këtë rast, nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses 18.81% më të lartë se sa nxënësit e klasave të 10 -ta.

Nga analiza e suksesit të treguar në mësim me mostrën e njëjtë prej 100 nxënës nga të cilat 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 10 -ta dhe të 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta është konstatuar sa vijon:

- Nxënësit e klasave të 10 -ta kan arrijtur notën mesatare 3.91. Nota mesatare e mostrës prej 50 femrave është 4.15, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 3.67. Nga kjo mund të konstatohet se femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë se meshkujt e klasave të 10 -ta, për rreth 13%.
- Bazuar në rezultatet e hulumtimit empirik në gjimnazin “Hajdar Dushi” në Gjakovë del se pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 12 -ta është për 1.37% më e lartë se pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 10 -ta dhe, po ashtu, nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të lartë në mësim, për 12.79%. Kjo tregon se vërtetohet hipoteza kryesore e hulumtimit:

Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim.

Po ashtu, vërtetohen edhe nënhipotezat (hipotezat ndihmëse):

- H1: Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.

Në përgjithësi, femrat e klasave të 10 -ta kanë treguar sukses më të lartë në mësim se meshkujt e klasave të 10 -ta për 13.08% dhe, po ashtu, nxënësit femra të klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të lartë se nxënësit meshkuj e klasave të 12 -ta, për 18.81%. Kjo do të thotë se është vërtetuar edhe nënhipoteza.

- H2: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

Bazuar në rezultatet lidhur me pjekurinë emocionale të nxënësve adoleshentë, ku për nxënësit e klasave të 10 -ta ka dalë 18.19, ndërsa për nxënësit e klasave të 12 -ta është 18.44. Kjo do të thotë, po ashtu, se është vërtetuar edhe nënhipoteza ndihmëse:

- H3: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.

4.2. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe suksesit të arritur në mësim në shkollat e mesme teknike

Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale ka vazhduar edhe me nxënësit e shkollave të mesme teknike në qytetet e tjera si Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë. Në vazhdim po i japim rezultatet e hulumtimit tonë në këto shkolla.

4.2.1. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe të suksesit të arritur në mësim në shkollën e mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë

Shkolla e Mesme Teknike në Prishtinë daton që nga viti 1946/47 kur është hapur shkolla pilotore profesionale me dy paralele në gjuhën shipe. Nga viti shkollor 1987/88 kjo shkollë është quajtur Shkolla e Mesme Teknike “19 Nëntori”, ndërsa nga viti shkollor 1991/92 kjo shkollë quhet: Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori”.

Testi i njohjes së pjekurisë emocionale në këtë shkollë është bërë më datën 05.05.2015 me mostrën e grupmoshave të njejta. Pra, me mostrën prej 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta. Nga përpunimi dhe analiza e testeve na ka rezultuar se pjekuria emocionale mesatare e meshkujve është **17.91**, ndërsa pjekuria mesatare emocionale e femrave me po të njejtën mostrë ka dalë **18.82**.

Për të dy gjinitë, gjendja e pjekurisë emocionale mesatare e këtyre nxënësve konstatohet e kënaqshme dhe ka vlerë 18.36. Kështu, pjekuria emocionale e femrave është rreth 5.09 % më e lartë se sa pjekuria emocionale mesatare e meshkujve të grupmoshës së njejtë.

Me mostrën e njëjtë për nxënësit e klasave të 10 -ta, pas përpunimit të testeve ka dalë se pjekuria emocionale e meshkujve 17.59, ndërsa për femrat 17.95. Nga këto të dhëna del se pjekuria emocionale e femrave është për rreth 2.04 % më e lartë se pjekuria emocionale e meshkujve. Për të dy gjinitë, pjekuria emocionale mesatare e mostrës prej 100 nxënës të klasave të 10 -ta ka dalë 17.77 dhe kjo, po ashtu, konsiderohet e kënaqshme.

Nga krahasimi i rezultateve të pjekurisë emocionale të treguar nga nxënësit adoleshentë të klasave të 12 -ta, krahasuar me mostrën e njëjtë të nxënësve të klasave të 10 -ta ka rezultuar se nxënësit adoleshentë të klasave të 12 -ta kanë treguar pjekuri emocionale 3.32% më të lartë. Nga këto shqyrtime empirike ka dalë se janë vërtetuar hipoteza kryesore e hulumtimit si dhe nënhipotezat:

- H2: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.
- H3: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.

Në këtë shkollë për klasat e 10 -ta është bërë edhe në vitin 2011 një shqyrtim empirik me mostrën e njëjtë prej 50 femra dhe 50 meshkuj. Nga ato analiza ka dalë se femrat kanë pjekuri emocionale 17.83, ndërsa meshkujt 17.6. Duke i krahasuar me rezultatet e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë të bëra në vitin 2015 me ato të vitit 2011, del se tek femrat në vitin 2015 shënohet një rritje e vogël e pjekurisë emocionale, prej vetëm 0.67%, ndërsa tek meshkujt ajo ka ngelur e njëjtë.

Shmangia (Largimi mesatar aritmetik) i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 10 -ta ka rezultuar të jetë 1.25. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.45, ndërsa për femrat e klasave të njëjta largimi mesatar aritmetik ka dalë 1.30. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.46. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një largim të vogël mesatar aritmetik nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Shmangia (Largimi mesatar aritmetik) i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 12 -ta ka dalë 1.24. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.47, ndërsa për femrat e klasave të njëjta largimi mesatar aritmetik ka dalë 1.76. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.48. Siç mund të shihet, të dy gjinitë

nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një largim të vogël mesatar aritmetik nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Devijimi standard i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 10 -ta ka dalë 2.53. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.49, ndërsa për femrat e klasave të njëjta devijimi standard ka dalë 2.49. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.50. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një devijim standard të vogël nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Devijimi standard i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 12 -ta ka dalë **2.54**. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.51, ndërsa për femrat e klasave të njëjta, devijimi standard është 2.53. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.52. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta dhe nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar një devijim standard të vogël nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Nga analiza e suksesit të treguar në mësim me mostrën e njëjtë prej 100 nxënës, nga të cilat 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 10 -ta dhe të 50 femrave dhe 50 meshkujve të klasave të 12 -ta është konstatuar sa vijon:

- Nxënësit e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses në mësim, duke arritur notën mesatare 2.65. Nota mesatare e mostrës prej 50 femrave është 2.86, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 2.44. Nga kjo mund të konstatohet se femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë se meshkujt e klasave të 10 -ta, për 17.21%.
- Nxënësit e klasave të 12 -ta kanë arritur notën mesatare 3.59. Nota mesatare e mostrës prej 50 femrave është 3.8, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 3.38. Nga kjo mund të konstatohet se femrat e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë se meshkujt e klasave të 12 -ta, për rreth 12.43%.
- Femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë shqipe se meshkujt e klasave të 10 -ta, për 15.22% dhe, po ashtu, femrat e klasave të 12 -ta në lëndën Gjuhë shqipe kanë arritur sukses më të lartë në mësim se meshkujt e klasave të 12 -ta, për 17.46%.

- Nxënësit (femrat dhe meshkujt) e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë se (femrat dhe meshkujt) nxënësit e klasave të 10 -ta në lëndën e gjuhës shqipe, për 21.55%.
- Femrat e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Matematikë se meshkujt e klasave të 10 -ta për 8.03%, ndërsa femrat e klasave të 12 -ta në lëndën Matematikë kanë arritur sukses më të lartë në mësimet se meshkujt e klasave të 12 -ta, për 10.60%.
- Nxënësit (femrat dhe meshkujt) e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë se (femrat dhe meshkujt) nxënësit e klasave të 10 -ta në lëndën e Matematikës, për 7.0%.
- Nga këto rezultate empirike mund të konstatohet se, përgjithësisht, femrat kanë treguar sukses më të lartë se meshkujt e klasave të njëjta. Po ashtu, vërtetohet edhe nënhipoteza e dytë (hipotezat ndihmëse):

H₂: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

Nëse analizohet dhe krahasohet suksesi i nxënësve dalin këto konstatime:

- Nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se sa nxënësit e klasave të 10 -ta dhe, po ashtu, ata kanë arritur edhe sukses më të lartë në mësimet, prej 35.47% në krahasim me nxënësit e klasave të 10 -ta. Lidhur me këtë, nga shqyrtimet e bëra në këtë shkollë, vërtetohet Hipoteza kryesore e punimit se:

Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësimet

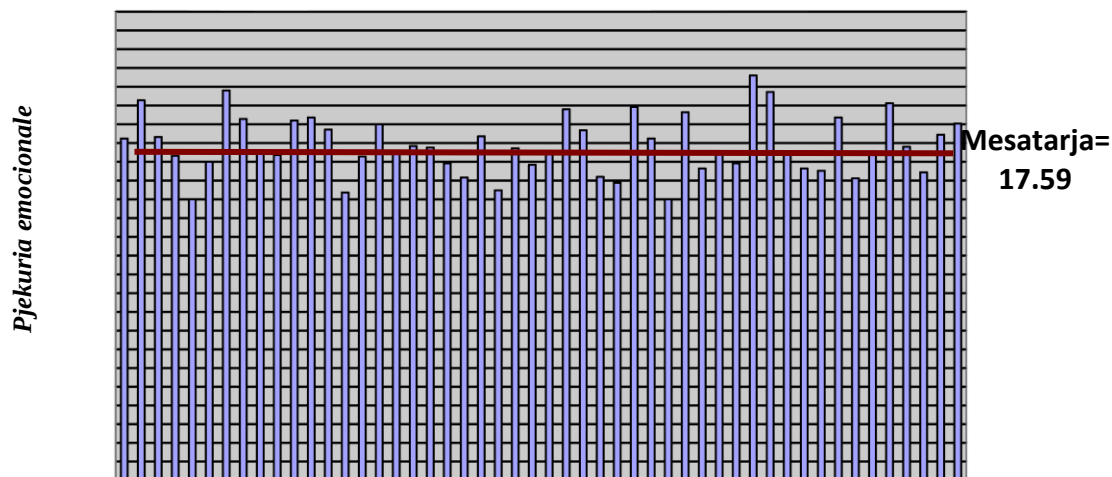
Po ashtu, vërtetohen edhe nënhipotezat (hipotezat ndihmëse):

H₁: Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.

H₂: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

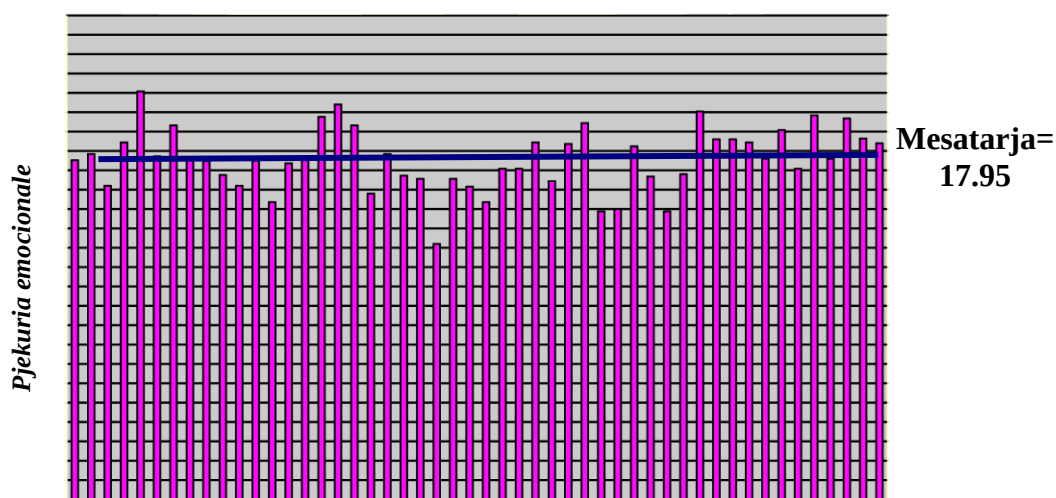
H₃: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.

Grafiku 4.37. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.

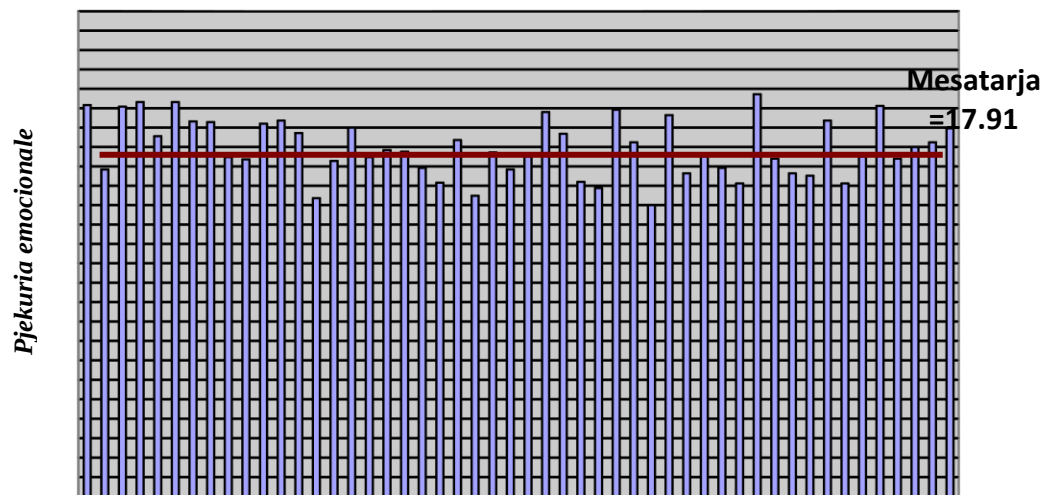
Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

Grafiku 4.38. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.

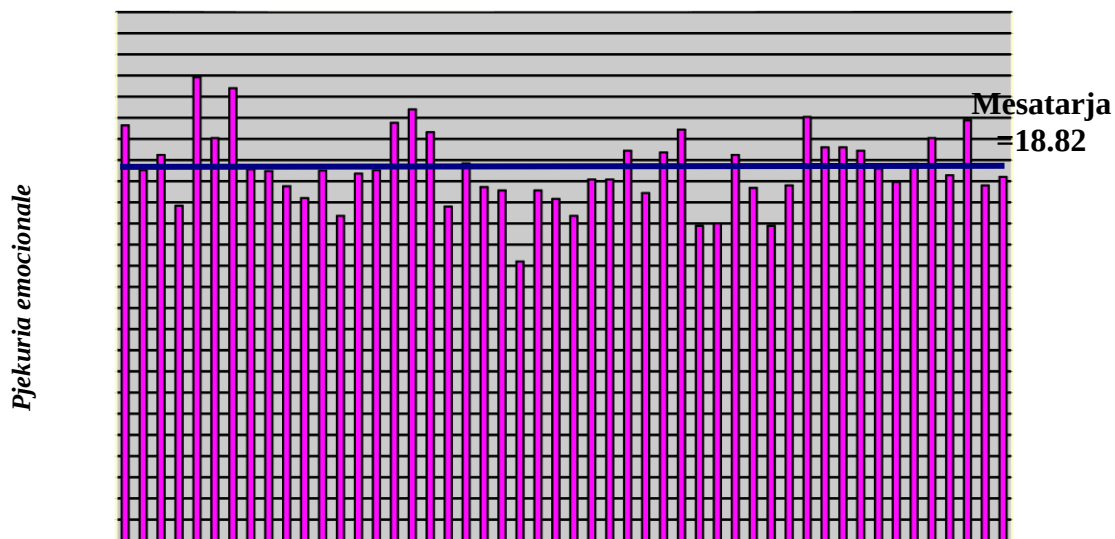
Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

Grafiku 4.39. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.40. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.

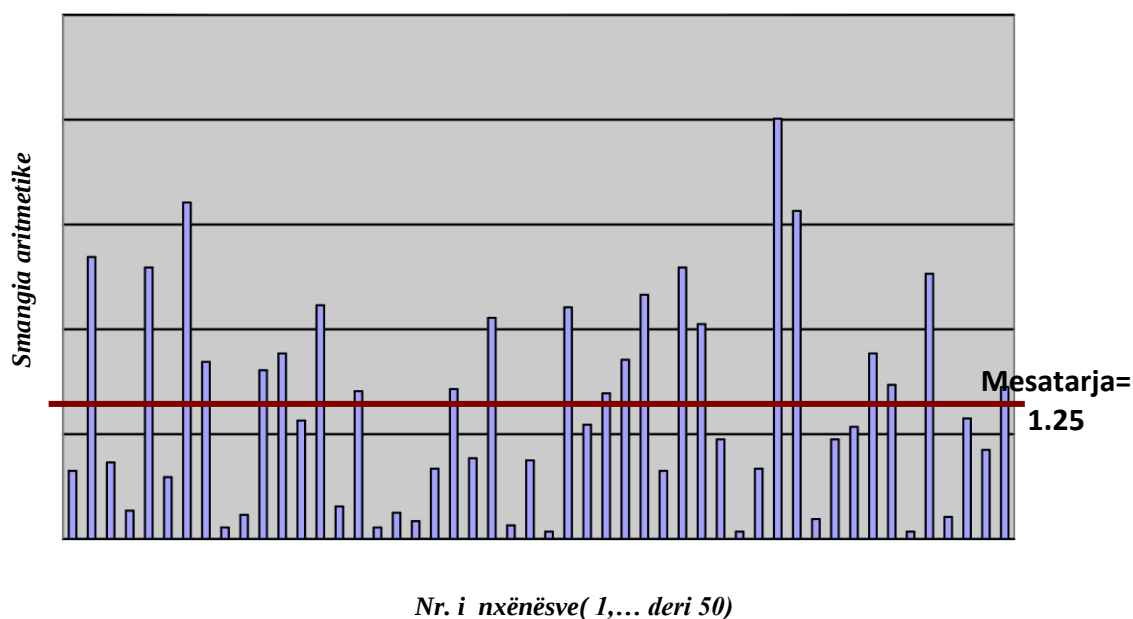

Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

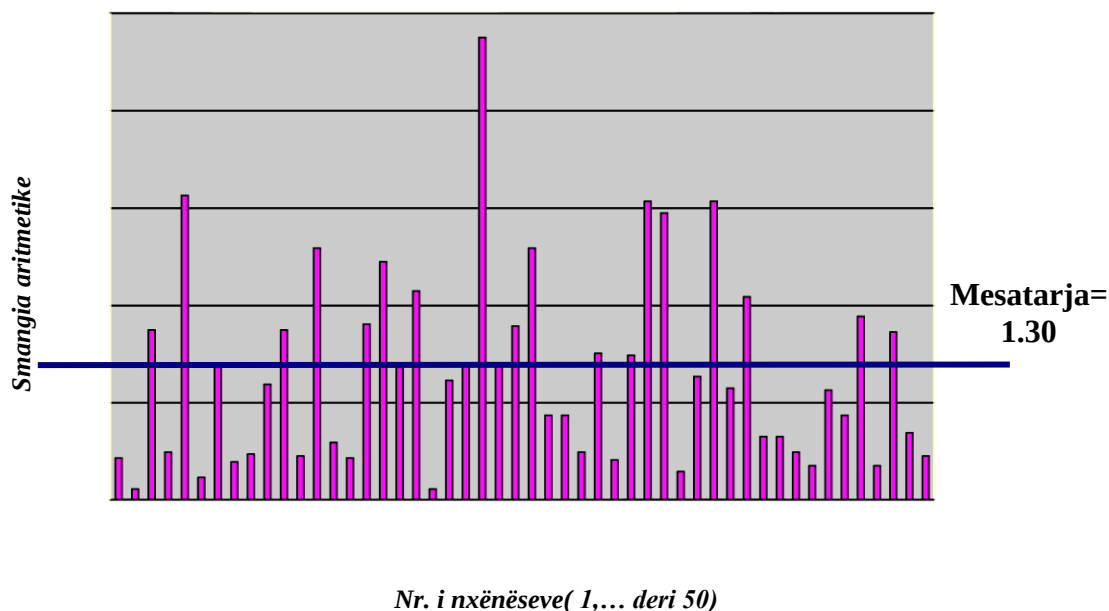
Tabela 4.4. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet e nxënësve të klasave të 10 -ta dhe të klasave të 12 -ta në Shkollën e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.

	Pjekuria emocionale	Suksesi i përgjithshëm	Suksesi në gjuhën shqipe	Suksesi në Matematikë
Klasa 10 (50 meshkuj)	17.59	2.44	2.76	3.32
Klasa 10 (50 femra)	17.95	2.86	3.18	3.9
Klasa 12 (50 meshkuj)	17.91	3.38	3.32	3.49
Klasa 12 (50 femra)	18.82	3.8	3.9	3.86

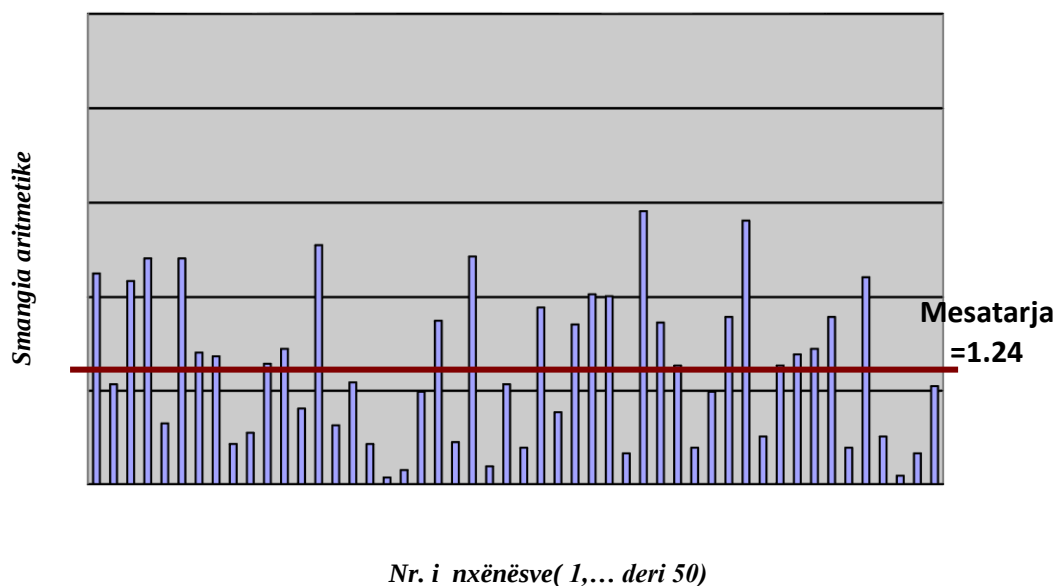
Grafiku 4.41. Shmangiet aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 17.59$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10 -ta.

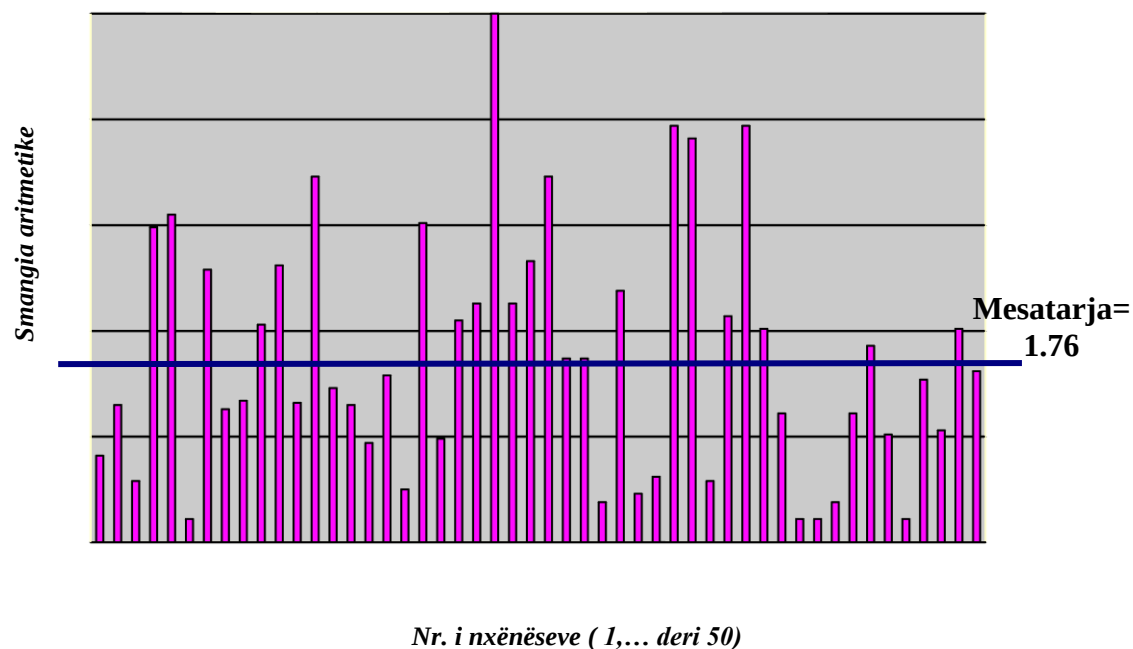
Grafiku 4.42. Shmangiet aritmetike për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 17.95$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10 –të.

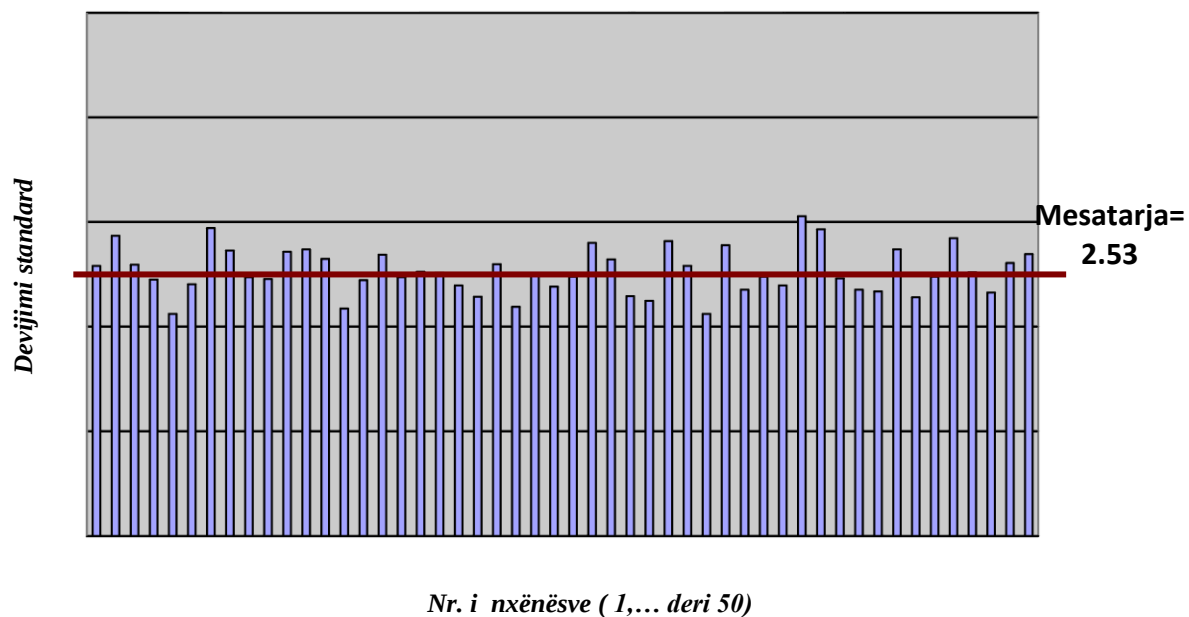
Grafiku 4.43. Shmangiet aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -të, Shkolla e mesme teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 17.91$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 –të.

Grafiku 4.44. *Shmangiet aritmetike për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla e mesme teknike “28 Nëntori” në Prishtinë: $\bar{x} = 18.82$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10 –të.*

Grafiku 4.45. *Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.*

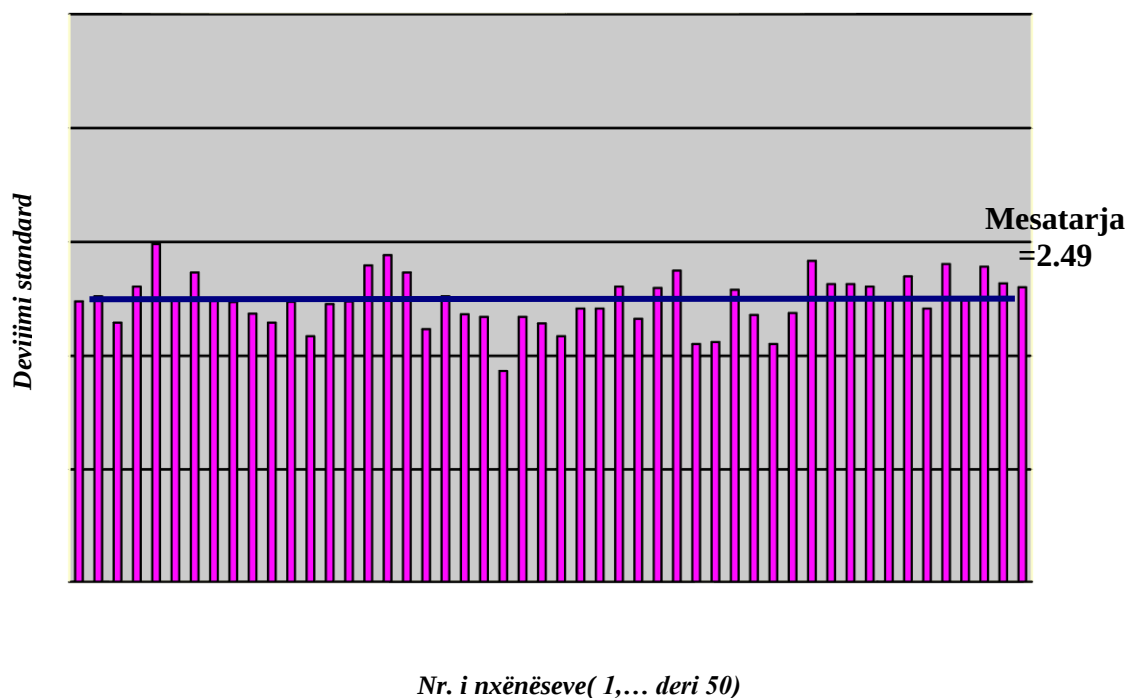

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.59$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasave të 10-ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.53.$$

Grafiku 4.46. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.

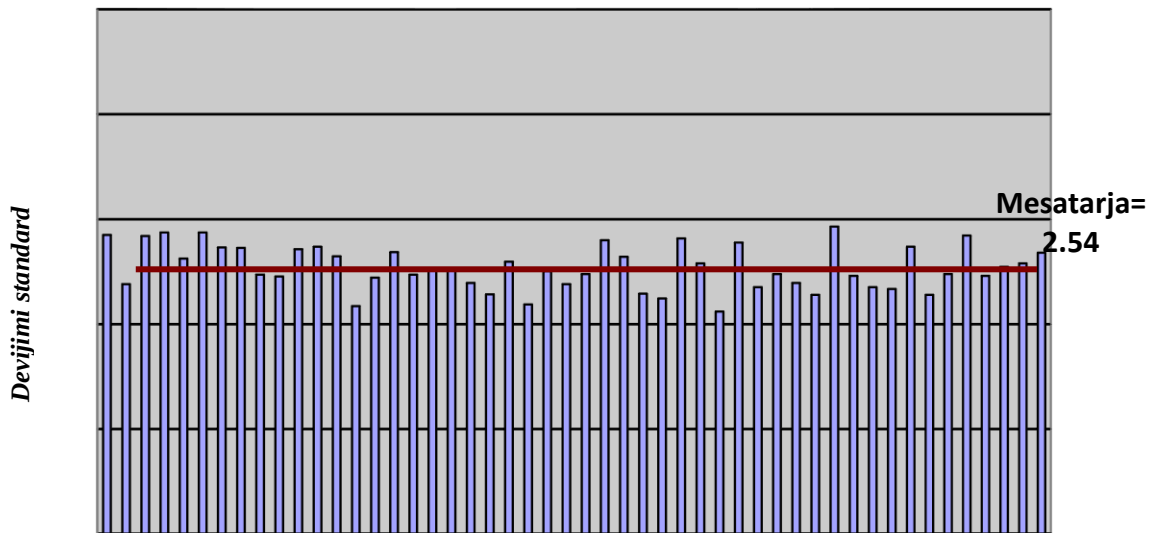

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasave të 10-ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.49$$

Grafiku 4.47. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.

Nr. i nxënësve(1,... deri 50)

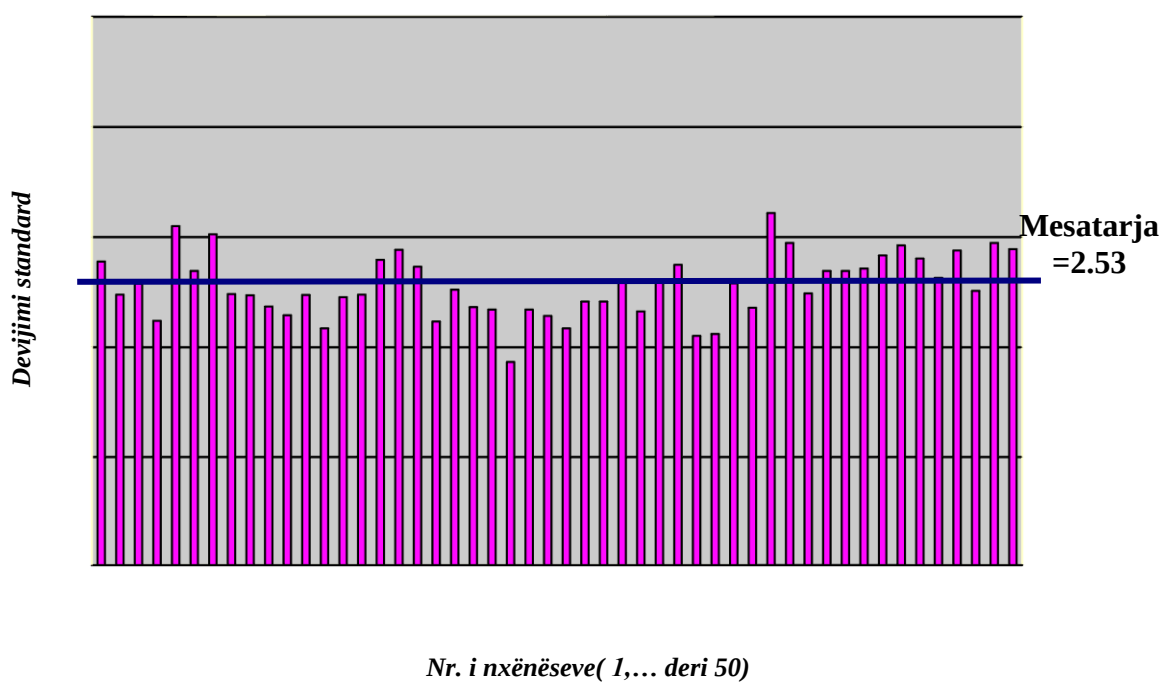
Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$ ku është.

- $\bar{x} = 17.91$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënese të klasave të 10-ta.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.54$$

Grafiku 4.48. Devijimi standard për 50 femra, nxënese të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënese nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.

- $\bar{x} = 18.82$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 - të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.53$$

4.2.2. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe të suksesit të arritur në mësim në Shkollën e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan

Kjo shkollë e ka filluar punën në vitin 1958/59 dhe në atë kohë si shkollë e mesme ekonomike. Nga viti shkollor 1969/70, pranë kësaj shkolle hapen edhe paralelet e degëve teknike në: Makineri, Ndërtimtari dhe Elektroteknikë. Nga viti 1979/80, kjo shkollë funksionon vetëm si shkollë e mesme teknike.

Testi i njohjes së pjekurisë emocionale në këtë shkollë është bërë gjithashtu më datën 28.04.2015 me mostrën e grupmoshave të njëjta. Pra, me mostrën prej 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta. Nga analiza e testeve ka dalë se pjekuria emocionale mesatare e meshkujve të kësaj shkolle është **18,15**, ndërsa pjekuria mesatare emocionale e femrave me e mostrën prej 50 femrave ka dalë **18,68**.

Për të dy gjinitë, gjendja e pjekurisë emocionale mesatare e këtyre nxënësve konstatohet e kënaqëshme dhe ka vlerë 18,42. Kështu, pjekuria emocionale e femrave të klasave të 12 -ta është për rreth 3.58 % më e lartë se sa pjekuria emocionale mesatare e 50 meshkujve të grupmoshës së njëjtë.

Me mostrën e njëjtë për nxënësit e klasave të 10 -ta ka rezultuar se pjekuria emocionale e meshkujve është 18,09, ndërsa për femrat 17,94. Nga kjo del se pjekuria emocionale e femrave është për 0,84 % më e lartë se pjekuria emocionale e meshkujve.

Shmangia (Largimi mesatar aritmetik) i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 10 -ta rezulton të jetë 1.14. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.57, ndërsa për femrat e klasave të njëjta largimi mesatar

aritmetik ka dalë me 1.26. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.58. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një largim të vogël po thuajse mesatar aritmetik nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Shmangia (Largimi mesatar aritmetik) i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 12 -ta, sipas të dhënave tona ka rezultuar me 1.38. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.59, ndërsa për femrat e klasave të njëjta largimi mesatar aritmetik ka dalur 1.84. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.60. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një largim të vogël mesatar aritmetik nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Devijimi standard i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 10 -ta ka rezultuar me 2.56. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.61, ndërsa për femrat e klasave të njëjta devijimi standard ka dalë me 2.50. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.62. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një devijim standard të vogël nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Devijimi standard i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 12 -ta ka dalë 2.57. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.63, ndërsa për femrat e klasave të njëjta devijimi standard ka dalë me 2.45. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.64. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta dhe nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar një devijim standard të vogël nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Nga analiza e suksesit të treguar në mësim me mostrën e njëjtë prej 100 nxënës nga të cilat 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 10 -ta dhe të 50 femra dheve 50 meshkujve të klasave të 12 -ta është konstatuar sa vijon:

- Nxënësit e klasave të 10 -ta kanë arritur notën mesatare 3.22. Nota mesatare e mostrës prej 50 femra është 3.32, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 3.11. Nga kjo mund të konstatohet se femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë prej 6.75% se meshkujt e klasave të 10 -ta.

- Nxënësit e klasave të 12 -ta kanë arritur notën mesatare 3.66. Nota mesatare e mostrës prej 50 femra është 3.74, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 3.58. Nga kjo mund të konstatohet se femrat e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë për rreth 4.47% se meshkujt e klasave të 12 -ta.

Nëse analizohet dhe krahasohet suksesi i nxënësve dalin këto konstatime:

- Nxënësit e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë prej 10.24% se sa nxënësit e klasave të 10 -ta. Nga analiza e këtyre rezultateve dalin këto konstatime më specifike:

- Bazuar në rezultatet e hulumtimit empirik në shkollën e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan del se pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 12 -ta është për 2.22% më e lartë se pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 10 -ta dhe, po ashtu, nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të lartë në mësim për 10.24% se nxënësit e klasave të 10 -ta . Me këtë edhe vërtetohet hipoteza kryesore e hulumtimit:

Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim.

- Po ashtu, vërtetohet edhe nënhipoteza (hipotezë ndihmëse):

H₁ se Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.

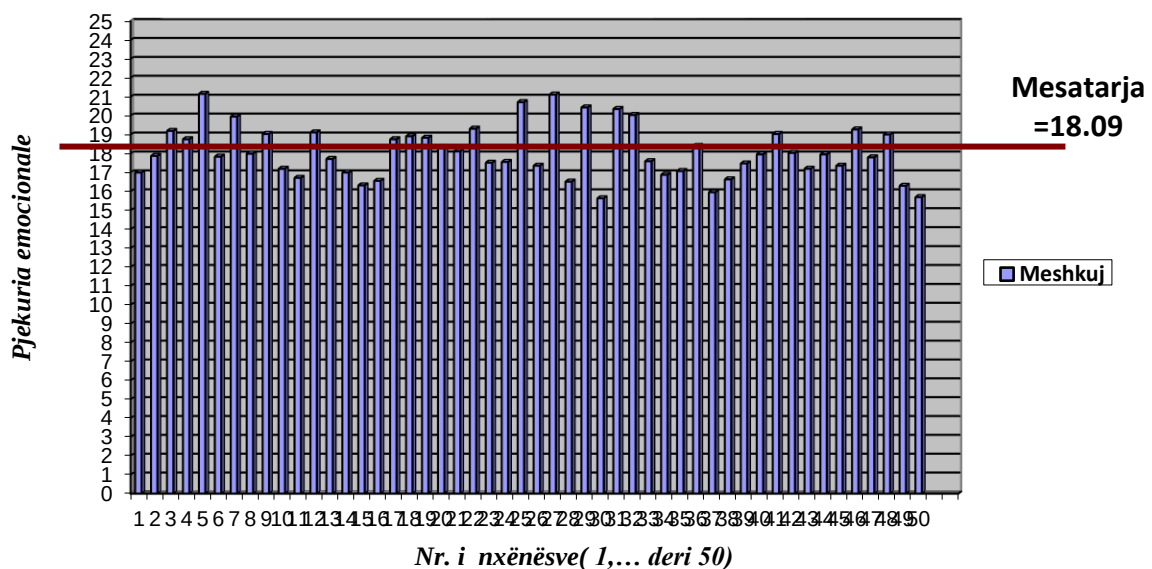
- Përderisa femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë në mësim se meshkujt e klasave të 10 -ta, për 3.10% dhe, po ashtu, femrat e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë në mësim se meshkujt e klasave të 12 -ta, për 4.47%.
- Femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë shqipe për 4.67% në krahasim me meshkujt e klasave të 10 -ta dhe, po ashtu, femrat e klasave të 12 -ta në lëndën Gjuhë shqipe kanë arritur sukses më të lartë në mësim për 4.87% më lart se meshkujt e klasave të 12 -ta.
- Nxënësit (femrat dhe meshkujt) të klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë, për 2.13%, se (femrat dhe meshkujt) nxënësit e klasave të 10 -ta në lëndën e gjuhës shqipe.

- Femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Matematikë se meshkujt e klasave të 10 -ta, për 7.25%, ndërsa femrat e klasave të 12 -ta në lëndën Matematikë kanë arritur sukses më të lartë në mësim, për 5.73% më lart se meshkujt e klasave të 12 -ta.
- Nxënësit (femrat dhe meshkujt) e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë se (femrat dhe meshkujt) nxënësit e klasave të 10 -ta në lëndën e Matematikës, për 12.94%.

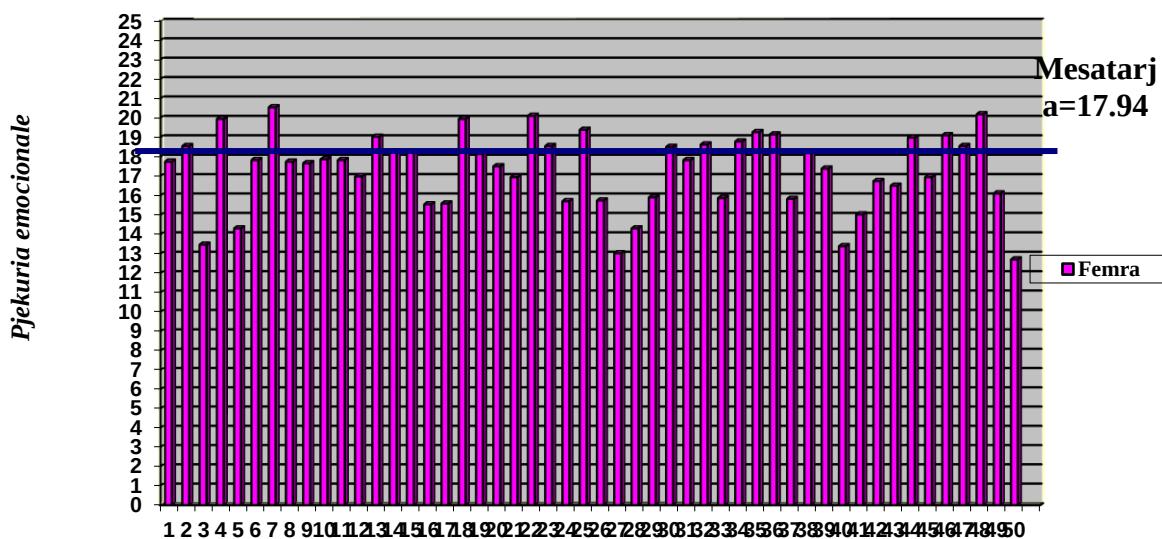
Nga këto rezultate empirike mund të konstatohet se, përgjithësisht, femrat kanë treguar sukses më të lartë se meshkujt e klasave të njëjta. Po ashtu, vërtetohet edhe nënhipoteza e dytë (hipotezat ndihmëse):

H₂: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.

Grafiku 4.49. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan.

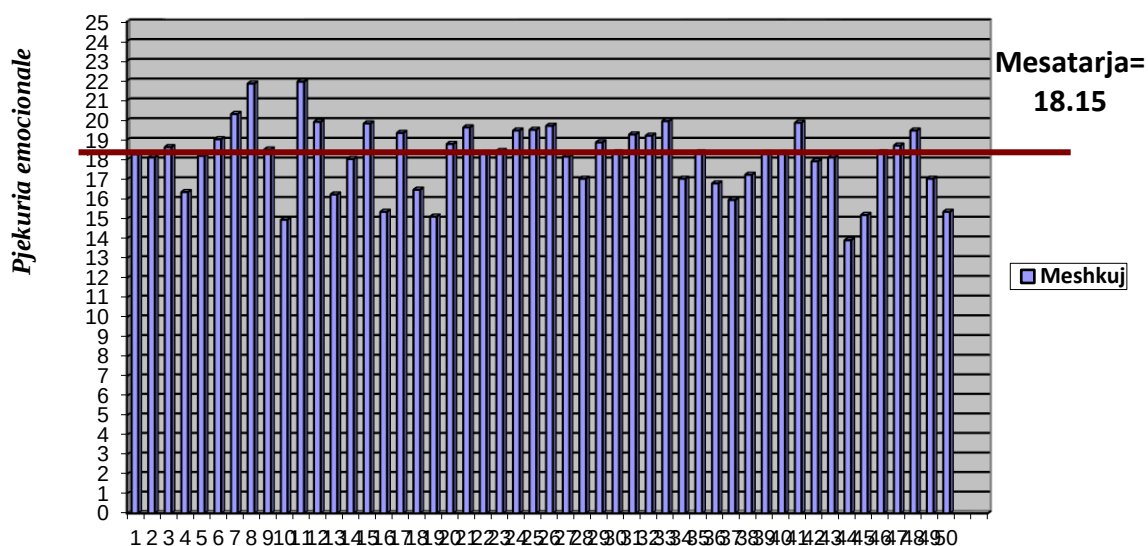

Grafiku 4.50. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50

Grafiku 4.51. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.52. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan.

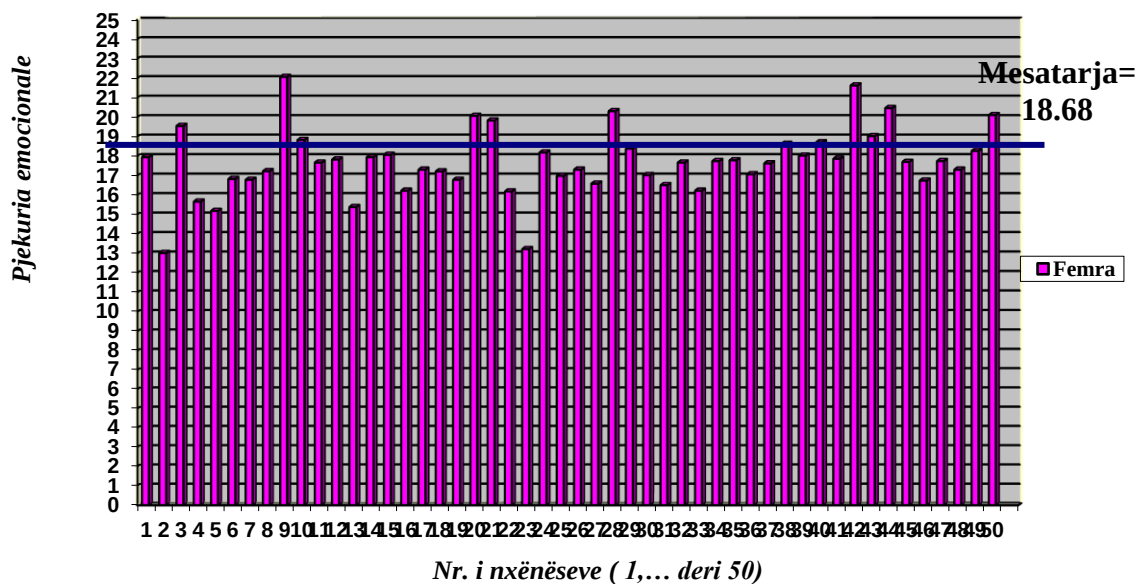
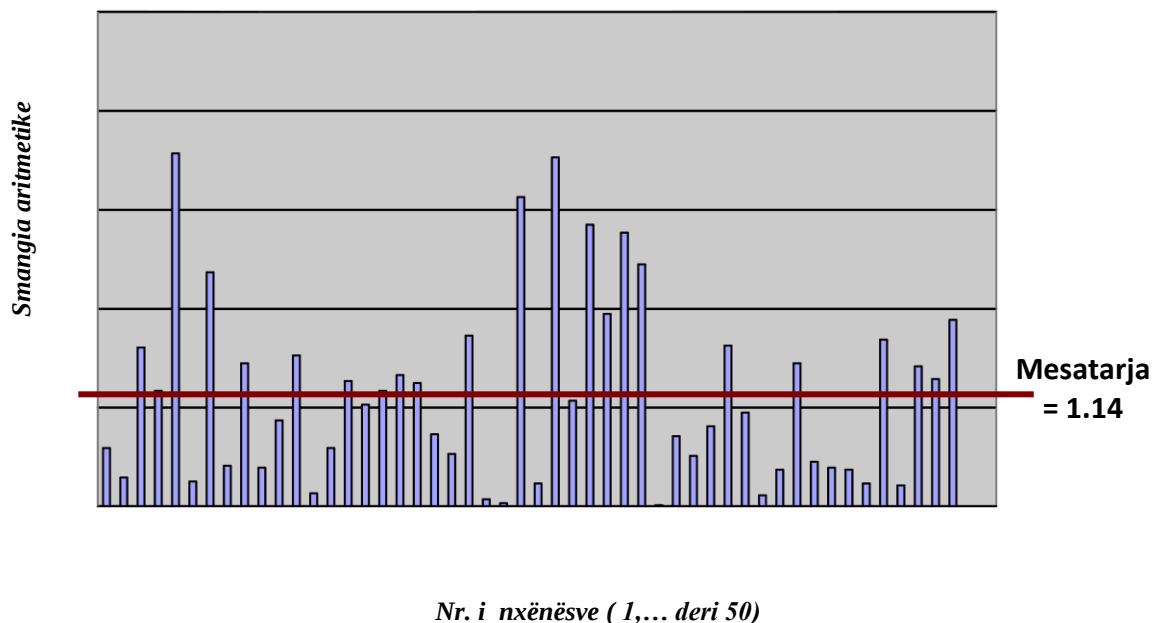

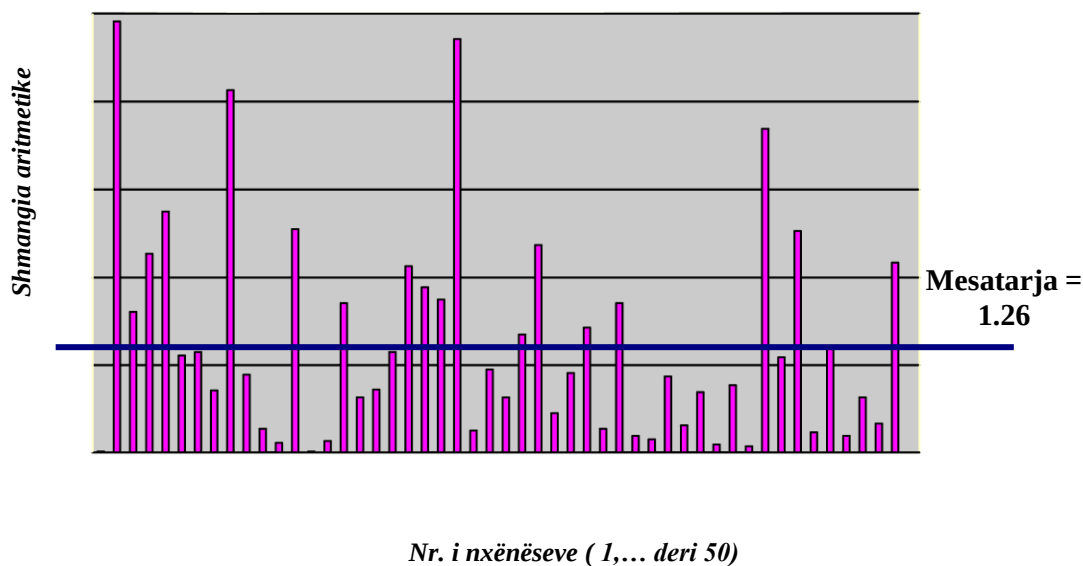
Tabela 4.5. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në Shkollën e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan.

	Pjekuria emocionale	Suksesi i përgjithshëm	Suksesi në gjuhën shqipe	Suksesi në Matematikë
Klasa 10ë (50 meshkuj)	18.09	3.11	3.21	2.76
Klasa 10 (50 femra)	17.94	3.32	3.36	2.96
Klasa 12 (50 meshkuj)	18.15	3.58	3.38	3.14
Klasa 12 (50 femra)	18.68	3.74	3.44	3.32

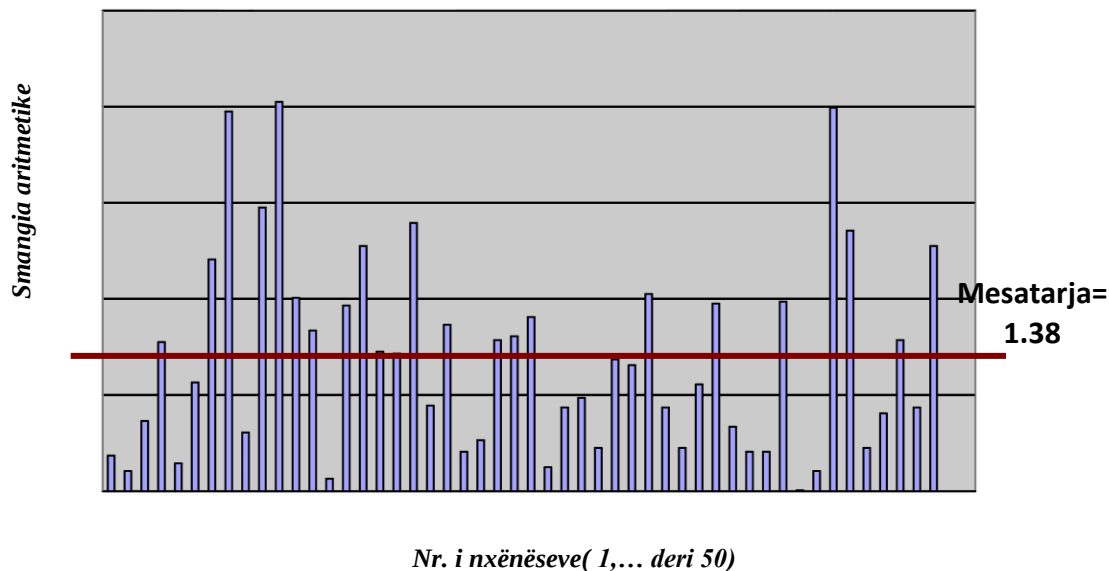
Grafiku 4.53. Shmangiet aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasës së 10 -të, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan: $\bar{x} = 17.59$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

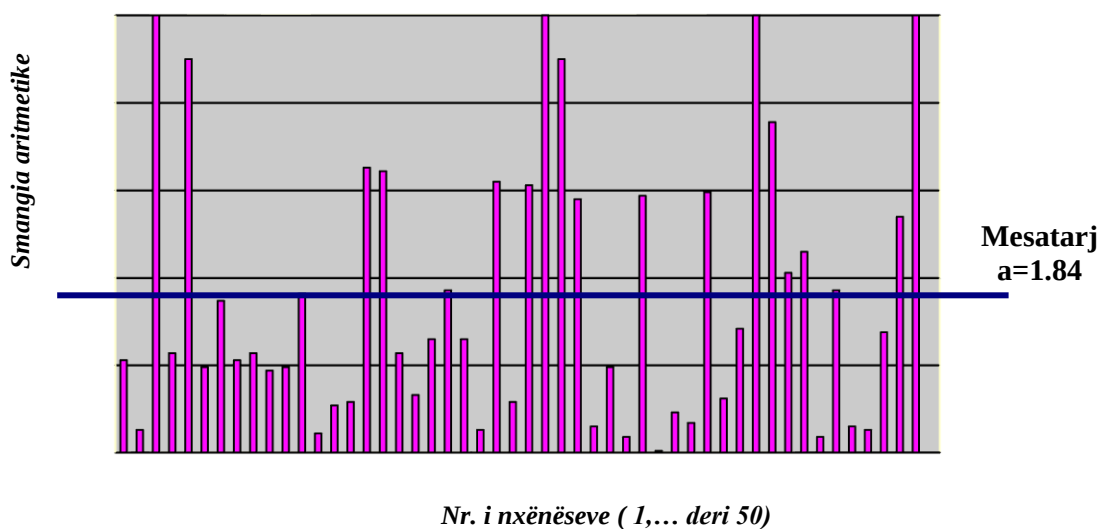
Grafiku 4.54. Shmangiet aritmetike mesatare e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan: $\bar{x} = 17.95$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

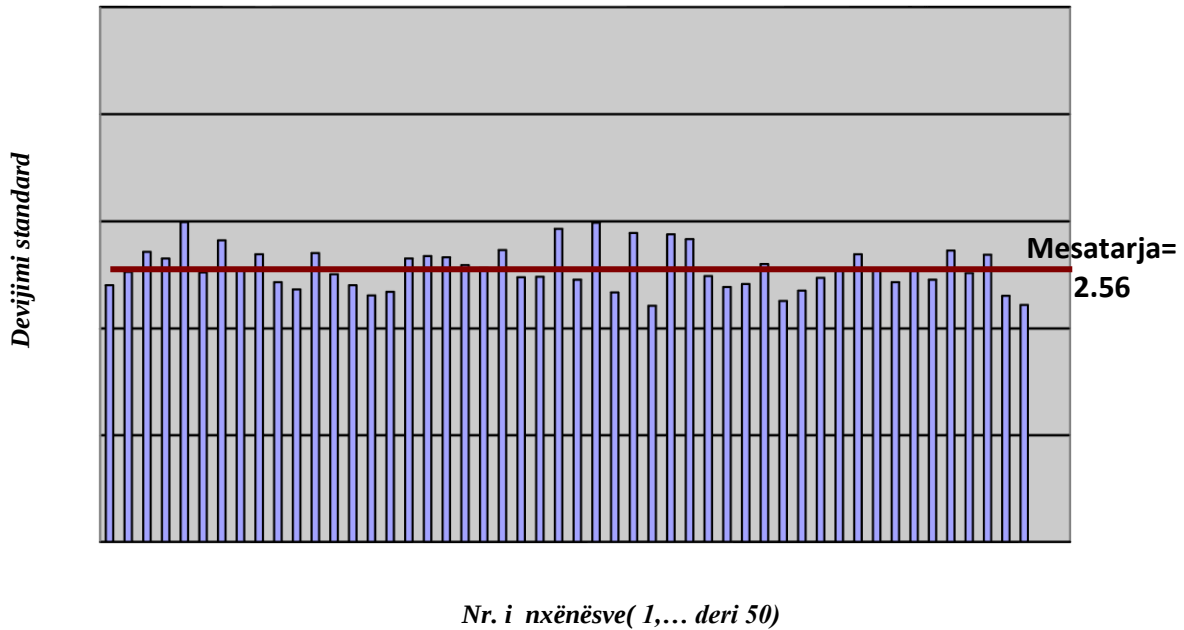
Grafiku 4.55. Shmangia aritmetike mesatare për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan: $\bar{x} = 17.91$ -Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

Grafiku 4.56. Shmangia aritmetike mesatare për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan: $\bar{x} = 18.82$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasave të 10 -ta.

Grafiku 4.57. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan.

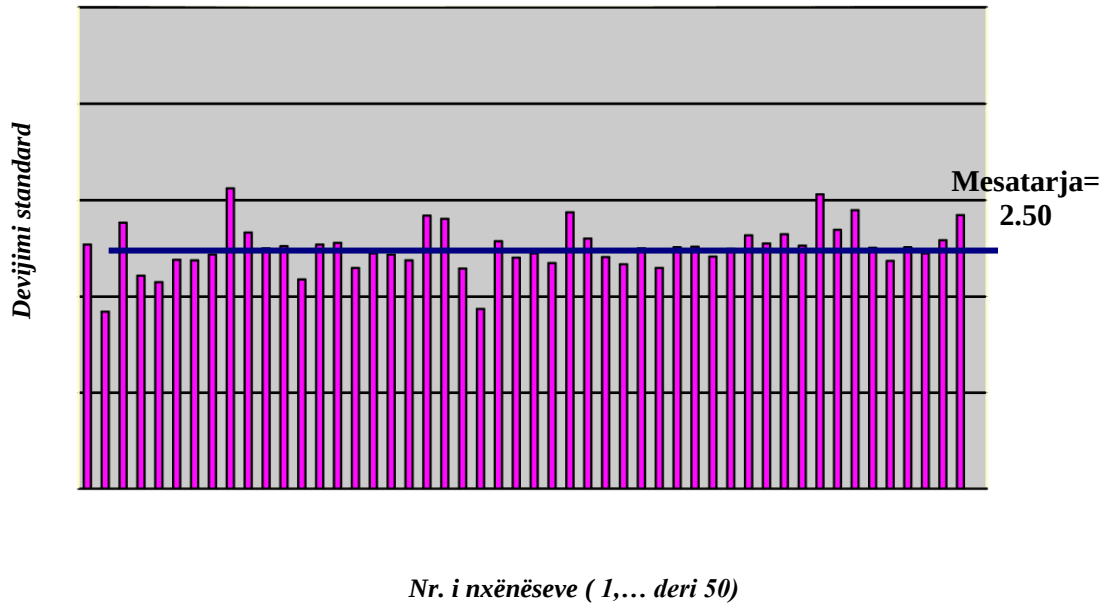

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike të pjekurisë emocionale $\Sigma (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.59$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10-të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.56.$$

Grafiku 4.58. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike“Mehmet Isai” në Gjilan.

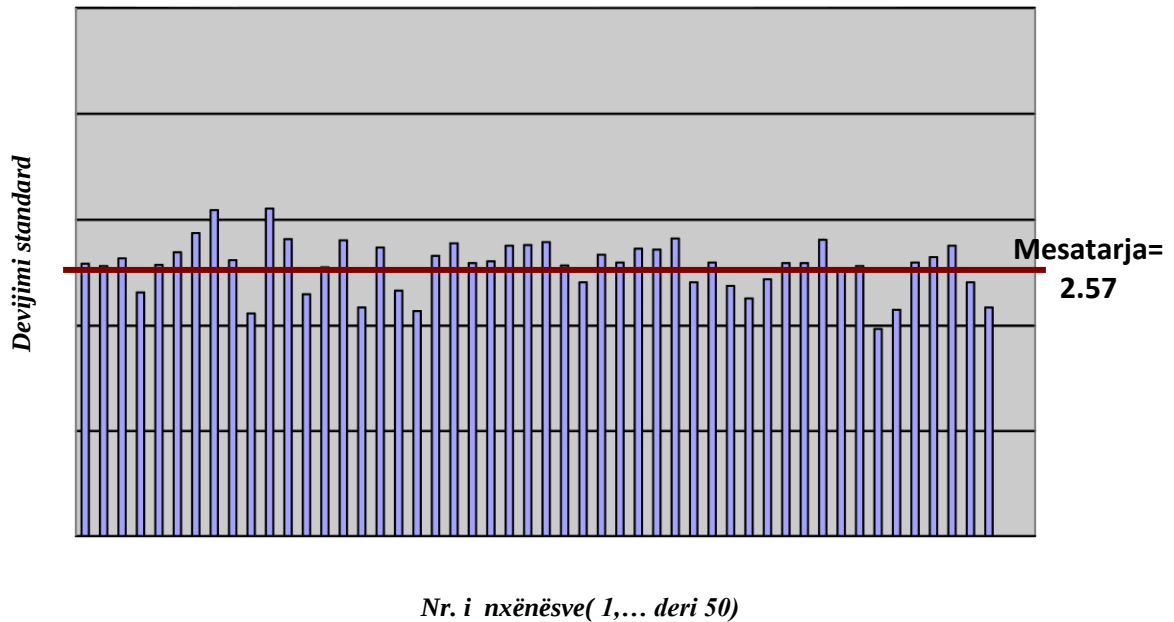

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike të pjekurisë emocionale $\sum (x_i - \bar{x})^2$ nga pjekuria emocionale mesatare, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.95$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10-të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.50.$$

Grafiku 4.59. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan.

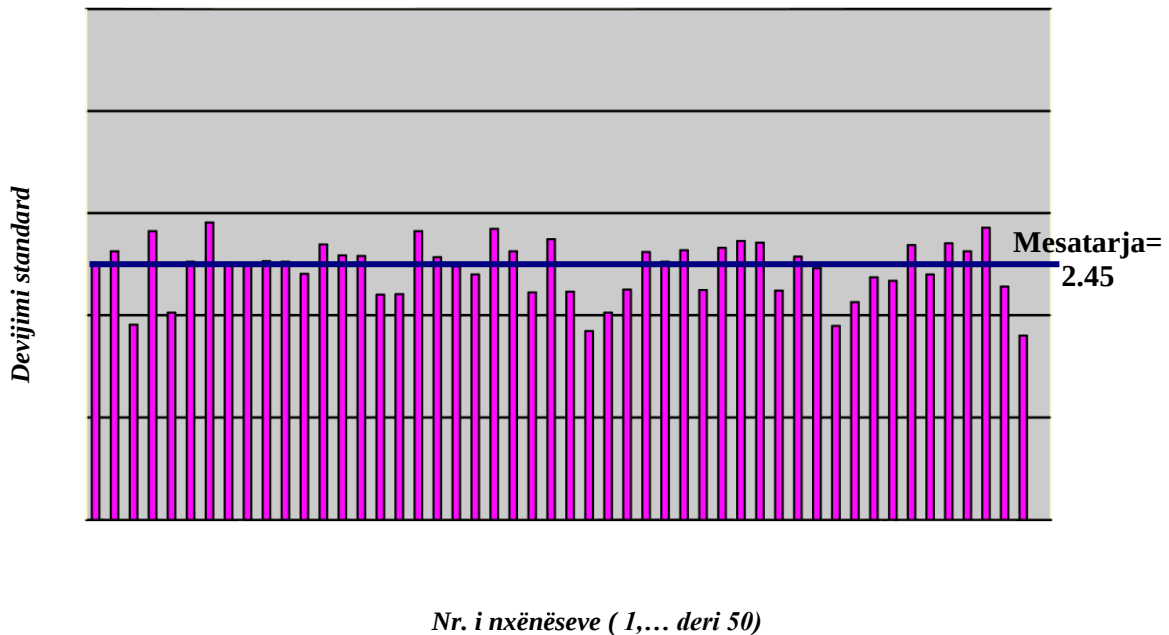

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike të pjekurisë emocionale $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.91$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.57.$$

Grafiku 4.60. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan.

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike të pjekurisë emocionale $\Sigma (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 18.82$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10-të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.45.$$

4.2.3. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale dhe të suksesit të arritur në mësim në Shkollën e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” Gjakovë

Shkolla Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë është themeluar në vitin 1969. Në vitin shkollor 1977 - 78 me aplikimin e reformës shkollore dhe për nevojat e ekonomisë formohet qendra për aftësimin mesëm të orientuar në të cilin vepron edhe qendra shkollore teknike si shkollë e mesme profesionale. Në vitin shkollor 2015 - 16 vijnë në mësimet 498 nxënës.

Testi i njohjes së pjekurisë emocionale në këtë shkollë është bërë me mostrën e grupmoshave të njëjta. Pra, me mostrën prej 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta. Nga analiza e testeve ka dalë se pjekuria emocionale mesatare e femrave **17.49**, ndërsa pjekuria mesatare emocionale e meshkujve me mostrën prej 50 meshkuj ka dalë **17.06**.

Pjekuria mesatare e mostrës prej 100 nxënësve rezulton 17.28, e cila, po ashtu, konstatohet si gjëndje emocionale e kënaqëshme. Por, sipas të dhënave tona, pjekuria emocionale e femrave është për rreth 2.52 % më e lartë se sa pjekuria emocionale mesatare e 50 meshkujve të grupmoshës së njëjtë. Kjo vlen të theksohet si një diferencë e vogël e pjekurisë emocionale të femrave në raport me meshkujt.

Për klasat e 10 -ta pjekuria emocionale e femrave ka dalë 20.28, ndërsa ajo e meshkujve 17.39. Ky rezultat tregon se pjekuria emocionale e femrave është më e lartë se sa pjekuria emocionale e meshkujve për rreth 2.99%, që paraqet një diferencë të konsiderueshme të pjekurisë emocionale të dy gjinive.

Pjekuria mesatare e mostrës prej 100 nxënësve ka dalë **18.84** dhe i përgjigjet gjendjes së kënaqshme të pjekurisë emocionale.

Shmangia (Largimi mesatar aritmetik) i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 10 -ta ka dalë 1.19. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.69, ndërsa për femrat e klasave të njëjta largimi mesatar aritmetik është 1.33. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.70. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një largim të vogël mesatar aritmetik nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Shmangia (Largimi mesatar aritmetik) i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 12 -ta, sipas të dhënave tona ka dalë 1.99. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.71, ndërsa për femrat e klasave të njëjta largimi mesatar aritmetik ka dalë 2.47. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.72. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një largim të vogël mesatar aritmetik nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Devijimi standard i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 10 -ta ka rezultuar me 2.37. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.73, ndërsa për femrat e klasave të njëjta devijimi standard ka dalë 2.51. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.74. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta kanë treguar një devijim standard të vogël nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

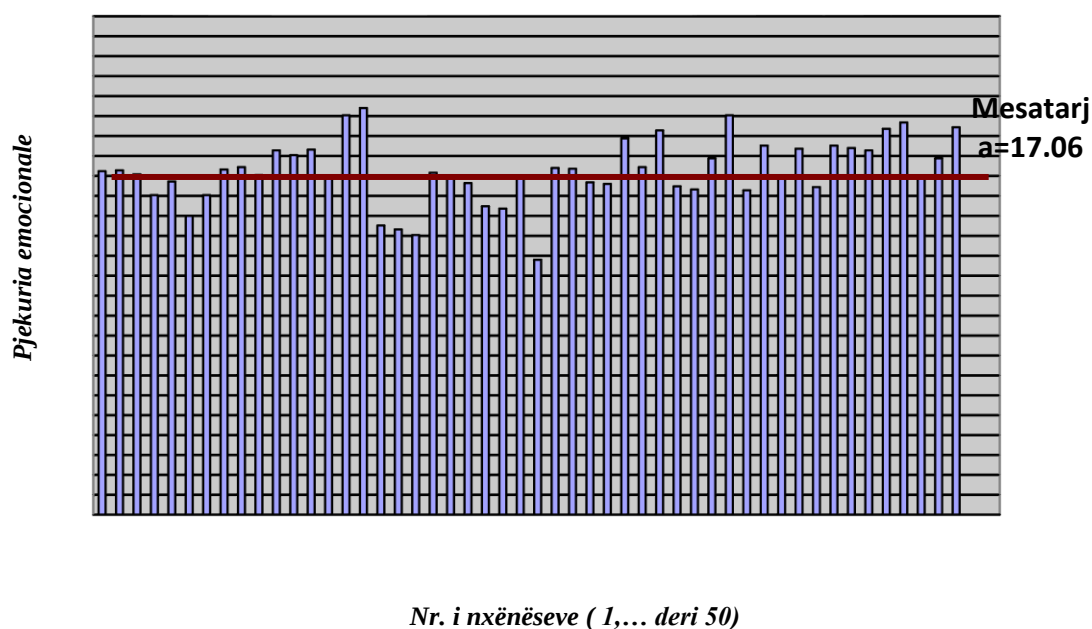
Devijimi standard i përgjigjeve të nxënësve nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale për meshkujt e klasave të 12 -ta ka dalë me 2.46. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.75, ndërsa për femrat e klasave të njëjta devijimi standard ka dalë 2.57. Këto rezultate janë treguar në grafikun 4.76. Siç mund të shihet, të dy gjinitë nxënës të klasave të 10 -ta dhe nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar një devijim standard të vogël nga vlera e pjekurisë së tyre mesatare.

Vlen të theksohet se mostra e meshkujve të klasave të 10 -ta ka treguar pjekuri më të lartë emocionale se sa mostra e njejtë e nxënësve të klasave të 12-ta dhe për pasojë edhe pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 10 -ta ka rezultuar për 9.03% më e lartë se sa pjekuria e nxënësve të klasave të 12 -ta. Ky është i vetmi rast nga rastet e shqyrtuara ku ka dalë se pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 10 -ta ka rezultuar më e lartë se sa pjekuria emocionale e nxënësve të klasave të 12 -ta.

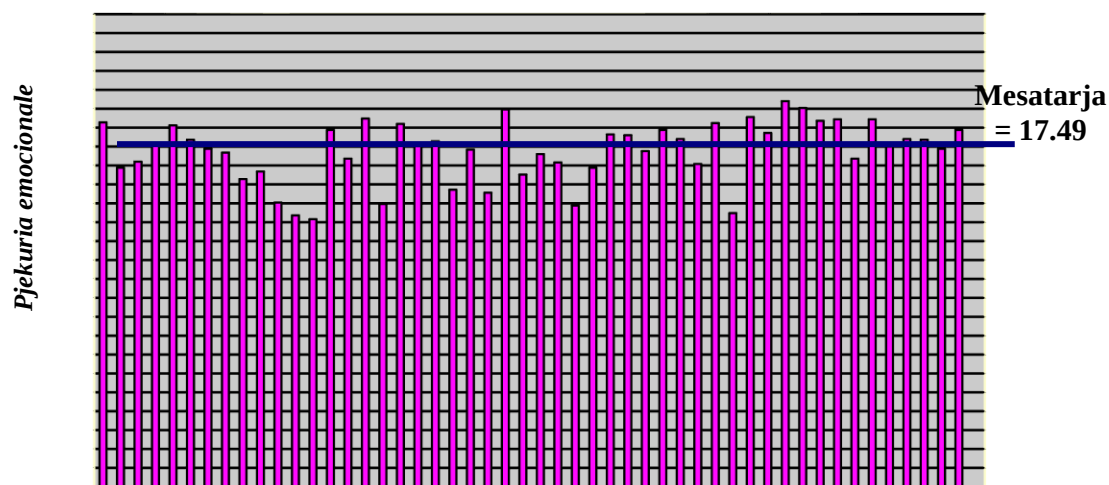
Nëse e analizojmë suksesin e arritur në mësimet del se femrat e klasave të 10 -ta kanë treguar për 12.22% sukses më të lartë se sa meshkujt e klasave të njëjta. Po ashtu, vlen të theksohet edhe një ndryshim i suksesit më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë dhe letërsi shqipe të femrave, krahasur me meshkujt e klasave të njëjta për 18.63% si dhe një ndryshim për 8.8% i suksesit më të lartë të femrave krahasuar me meshkujt e klasave të njëjta në lëndën mësimore të Matematikës

Ngjashëm, nëse e analizojmë suksesin e arritur në mësimet del se femrat e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të lartë se sa meshkujt e klasave të njejta vetëm për rreth 3.6%. Po ashtu, vlen të theksohet edhe një ndryshim i suksesit më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë dhe letërsi shqipe të femrave krahasuar me meshkujt e klasave të njejta për rreth 22.8%, si dhe një ndryshim i suksesit më të lartë të meshkujve krahasuar me femrat e klasave të njejta në lëndën mësimore të Matematikës, vetëm për rreth 1.4%. Nga kjo rezulton se femrat dhe meshkujt e klasave të 12 -ta, në lëndën mësimore të Matematikës kanë arritur sukses të njejtë.

Grafiku 4.61. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë.

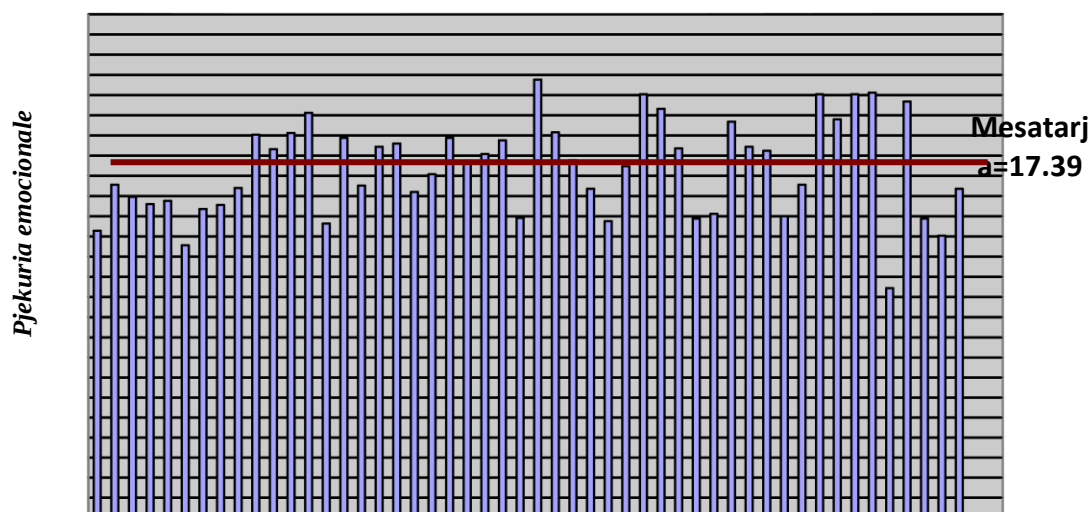

Grafiku 4.62. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha”, në Gjakovë.

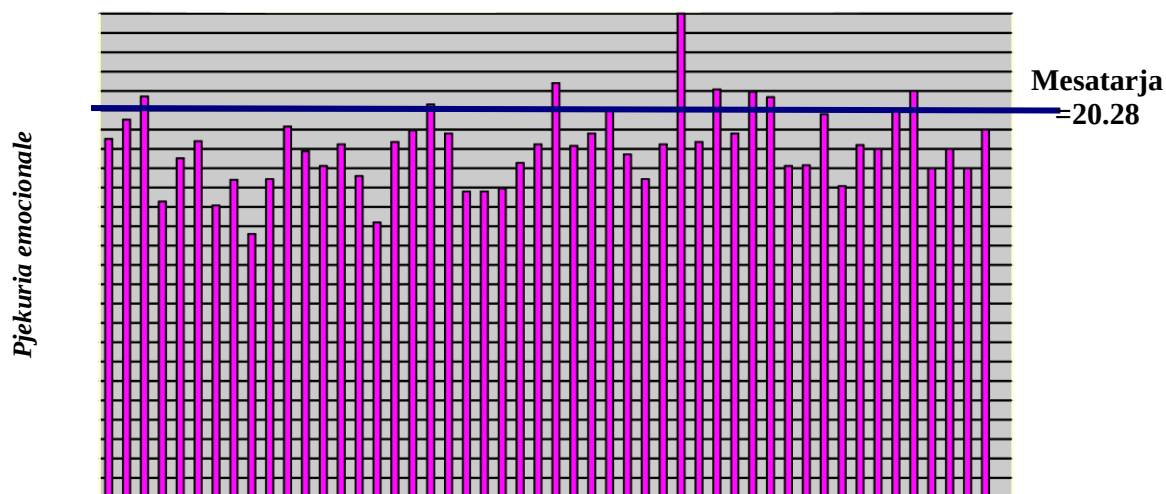
Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.63. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.64. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë.

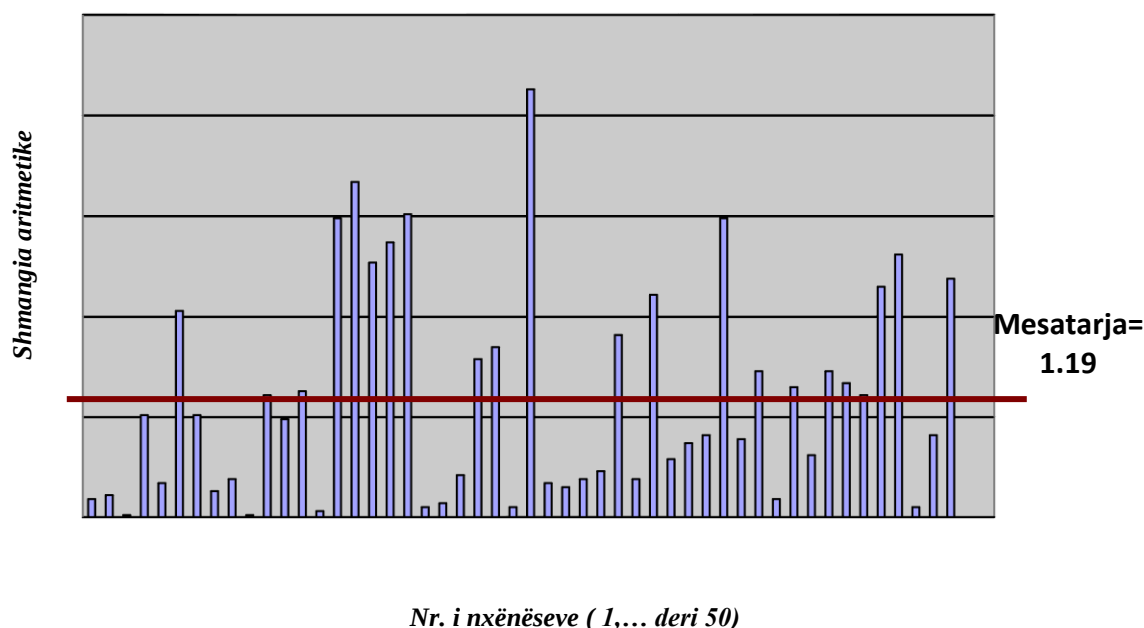

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

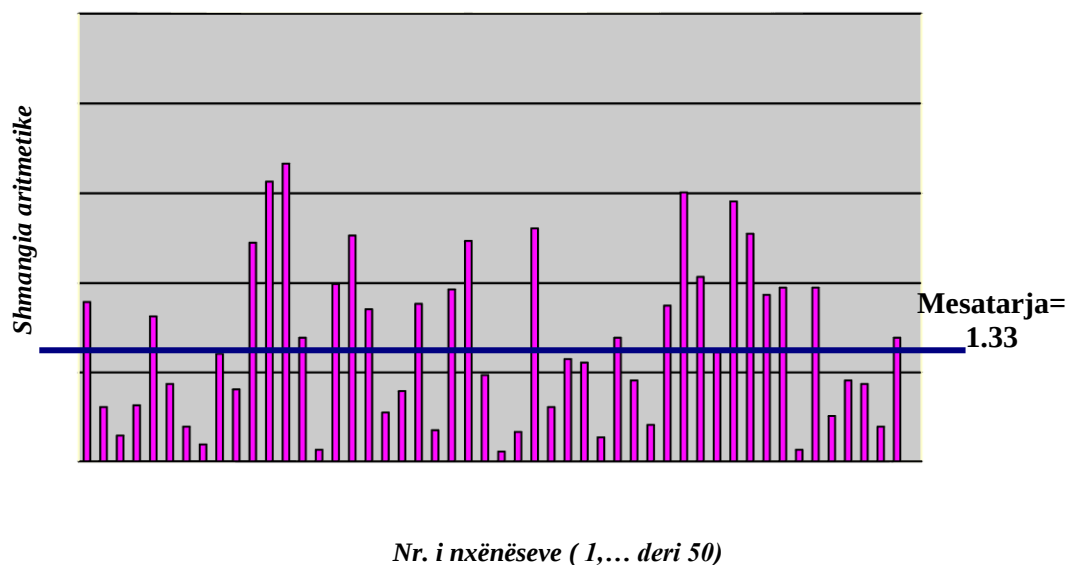
Tabela 4.6. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në Shkollën e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë.

	Pjekuria emocionale	Suksesi i përgjithshëm	Suksesi në gjuhën shqipe	Suksesi në Matematikë
Klasa 10 (50 meshkuj)	20.28	2.7	2.63	2.5
Klasa 10 (50 femra)	17.39	3.03	3.12	2.72
Klasa 12 (50 meshkuj)	17.06	3.08	2.98	2.88
Klasa 12 (50 femra)	17.49	3.19	3.66	2.84

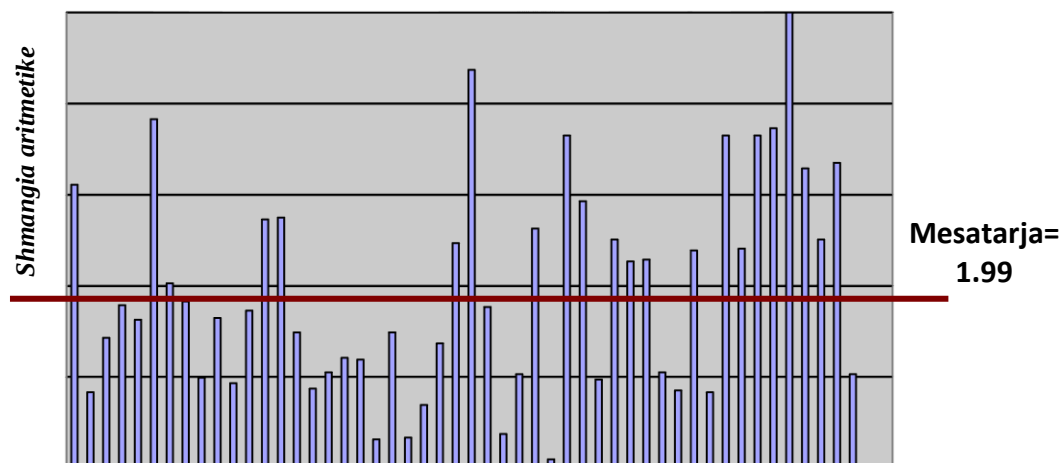
Grafiku 4.65. Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x} = 17.06$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës.

Grafiku 4.66. Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x} = 17.49$ -Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës.

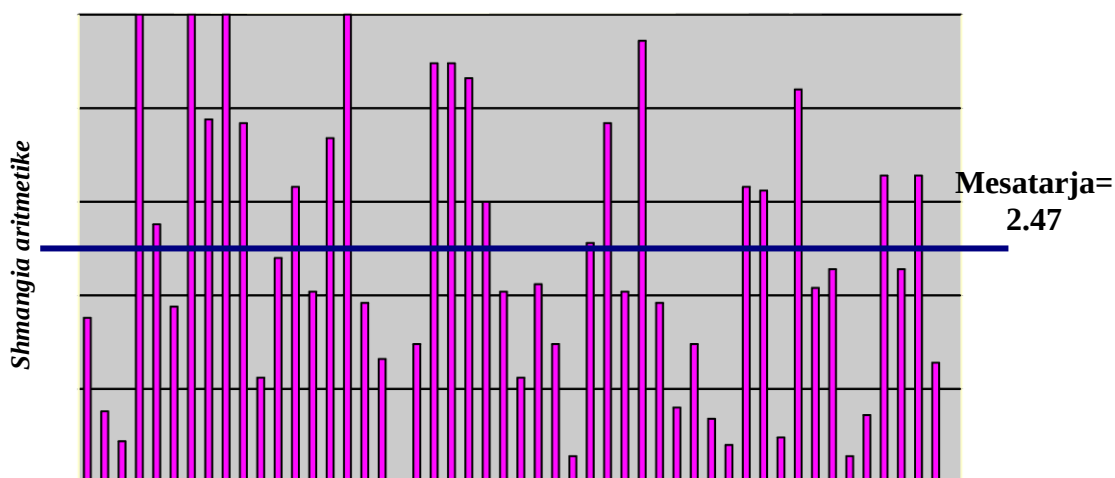

Grafiku 4.67. Shmangia mesatare aritmetike për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -të, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x} = 17.39$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës.

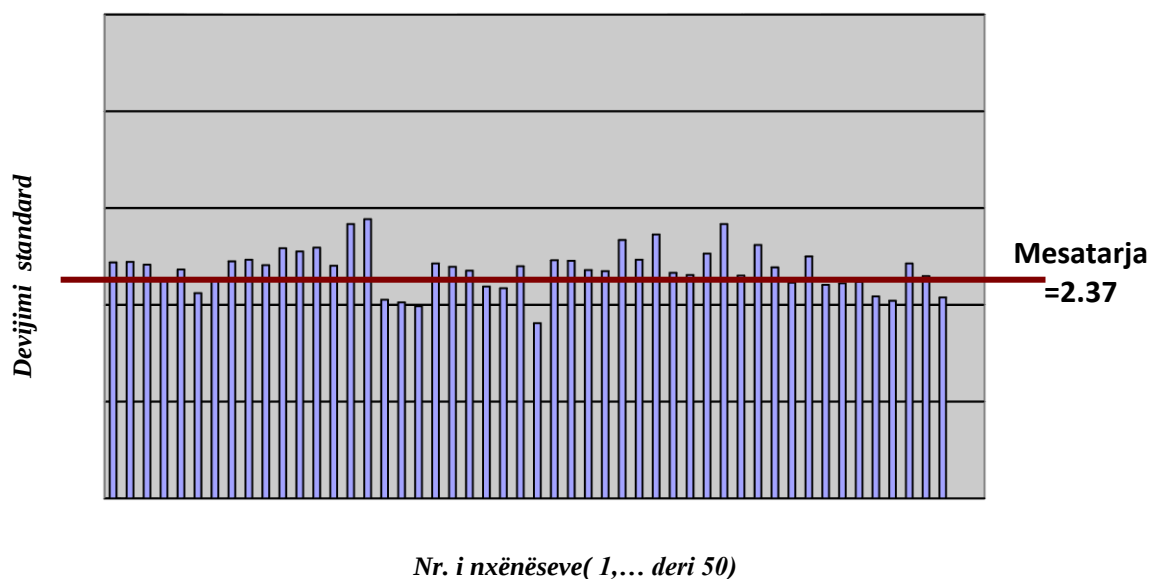
Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.68. Shmangia mesatare aritmetike për 50 femra, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë: $\bar{x} = 20.28$ -Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 12 –të.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.69. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë. $\bar{x} = 17.06$ - Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës.

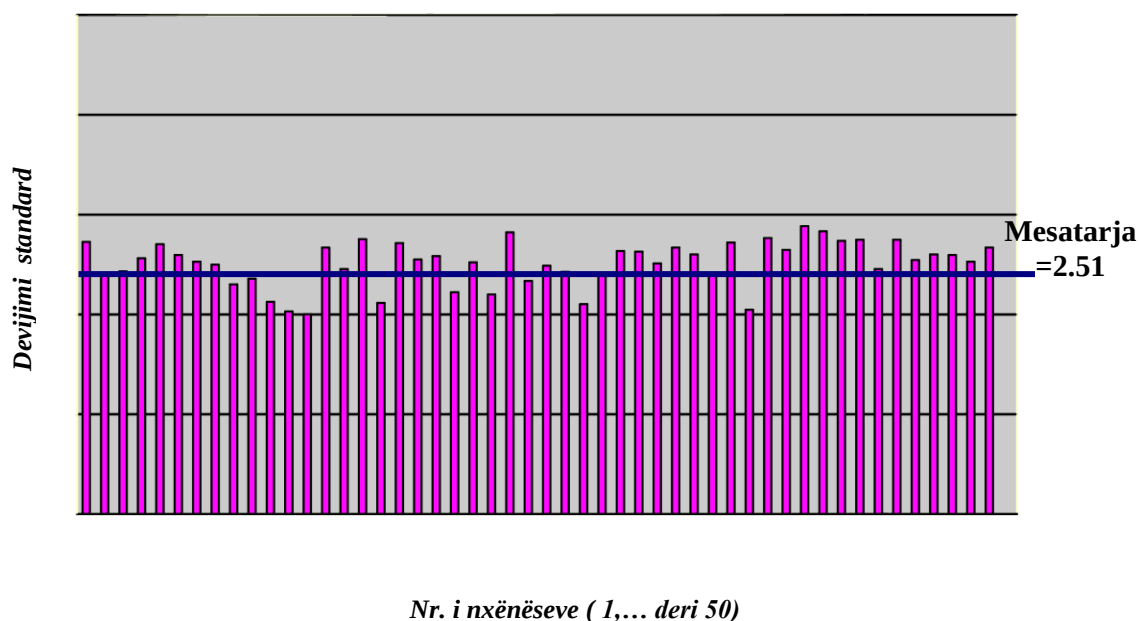

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numuri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.06$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 – të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.37.$$

Grafiku 4.70. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë. $\bar{x} = 17.49$ -Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës.

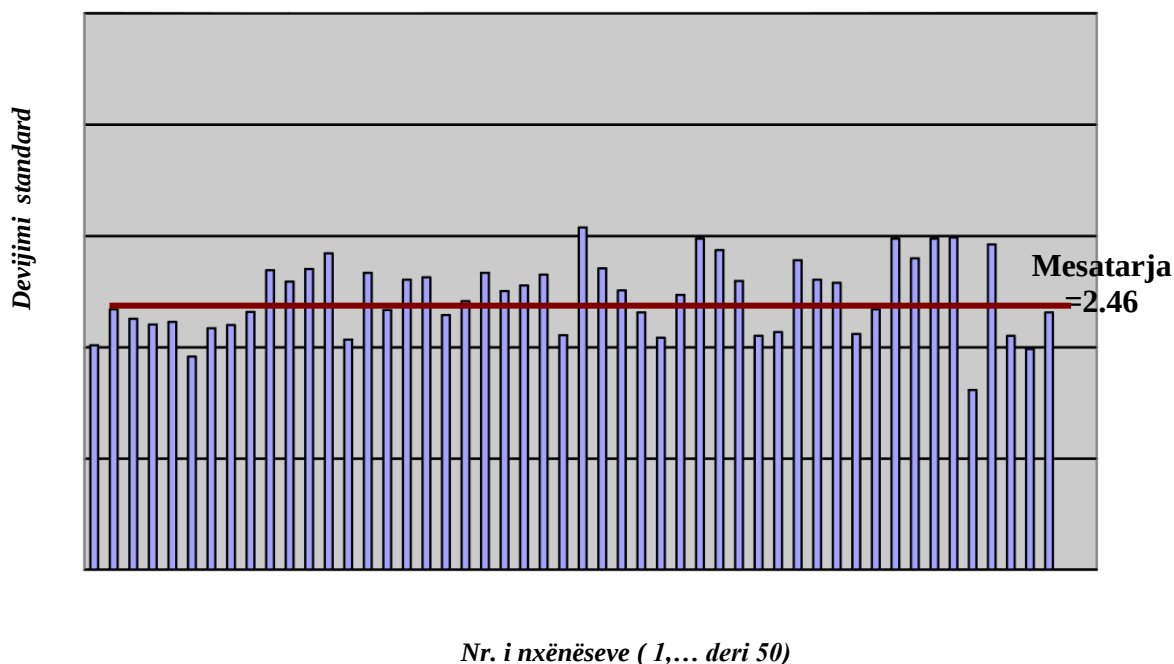

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike $\Sigma (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numuri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.49$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.51.$$

Grafiku 4.71. Devijimi standard për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë. $\bar{x} = 17.39$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës.

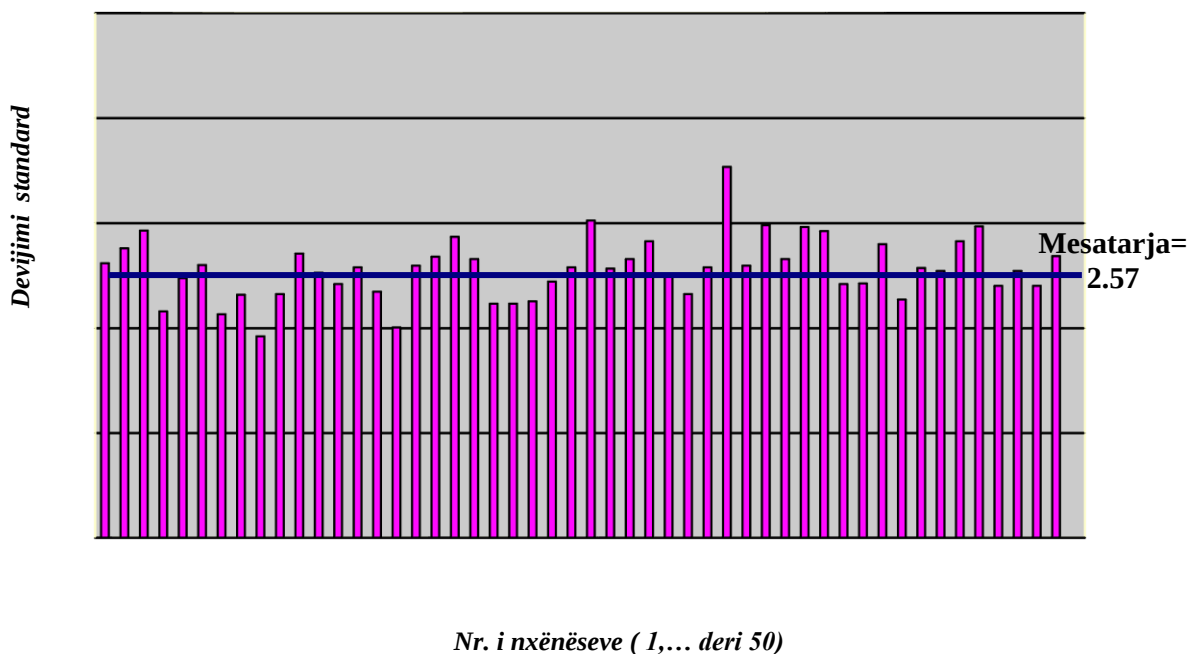

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike të pjekurisë emocionale $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa në abshisë numuri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 17.39$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënës të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.46.$$

Grafiku 4.72. Devijimi standard për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla e Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë. $\bar{x} = 20.28$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës.

Në ordinatë janë paraqitur vlerat e shmangies mesatare kuadratike të pjekurisë emocionale $\sum (x_i - \bar{x})^2$, ndërsa abshisë numuri i nxënësve $n = 50$. Ku janë:

- x_i - Shmangia e vlerës së pjekurisë emocionale të secilës nxënëse, nga vlera mesatare e pjekurisë emocionale $\bar{x}$.
- $\bar{x} = 20.28$. Vlera mesatare e pjekurisë emocionale për 50 nxënëse të klasës së 10 -të.

$$\text{Shs} = \text{Shmangia standarde (Devijimi standard)} = \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{50} (x_i - \bar{x})^2}{n}} = 2.57.$$

4.2.4. Hulumtimi empirik i pjekurisë emocionale në Shkollën e Mesme Ekonomike

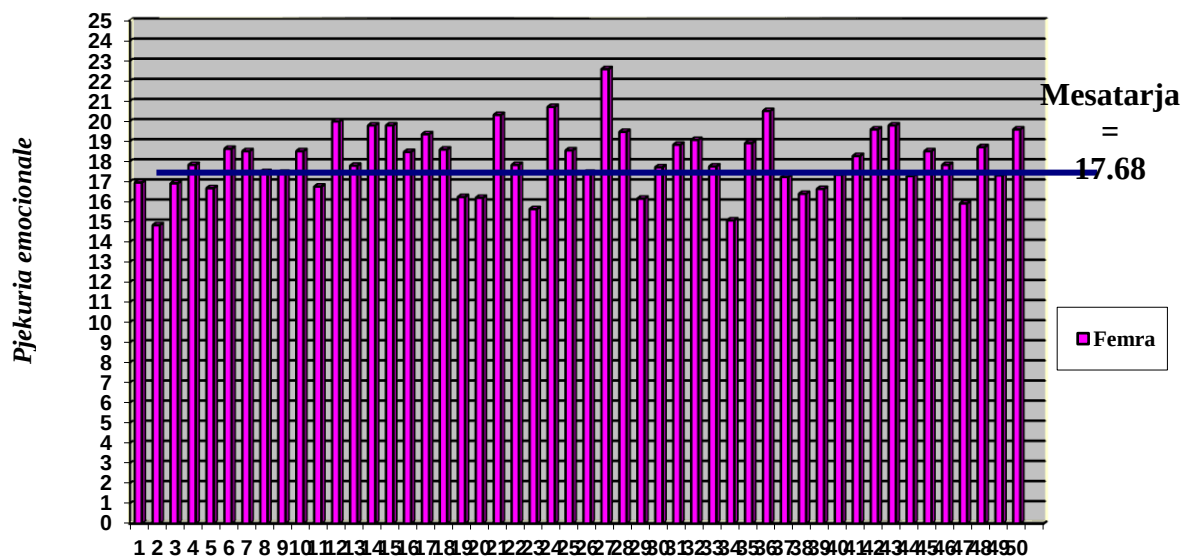
“Kadri Kusari” Gjakovë

Testi i njohjes së pjekurisë emocionale në këtë shkollë është bërë edhe në një shkollë të Mesme profesionale, siç është Shkolla e Mesme Ekonomike “Kadri Kusari” në Gjakovë. Mostra e përzgjedhur është 50 femra të klasave të 10 -ta dhe 50 femra të klasave të 12 -ta. Nga analiza e përgjithshme e testeve ka rezultuar se pjekuria emocionale mesatare e femrave të klasave të 10 -ta është **17.68**, ndërsa pjekuria mesatare emocionale, po ashtu, e femrave të klasave të 12 -ta me mostrën prej 50 femrave ka dalë **17.06**. Edhe në këtë shkollë të mesme profesionale konstatohet gjëndje emocionale e kënaqshme. Kështu, pjekuria emocionale e femrave të klasave të 12 -ta është më e lartë se sa pjekuria emocionale e femrave të klasave të 10 -ta, për rreth 1.86 %. Vlen të theksohet një diferencë e vogël e pjekurisë emocionale të femrave të klasave të 12 -ta krahasuar me femrat e klasave të 10 -ta.

Nëse e analizojmë suksesin e arritur në mësimet del se femrat e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të lartë se sa femrat e klasave të 10 -ta, për rreth 40.14%. Po ashtu, vlen të theksohet edhe një ndryshim për rreth 9.4% i suksesit më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë dhe letërsi shqipe të femrave të klasave të 12 –ta, krahasuar me femrat e klasave të 10 -ta si dhe një ndryshim i konsiderueshëm i suksesit më të lartë të femrave të klasave të 12 –ta, krahasuar me femrat e klasave të 10 -ta në lëndën mësimore të Matematikës për afro 16.4%. Rezultatet e këtyre hulumtimeve janë dhënë edhe në formë tabelare.

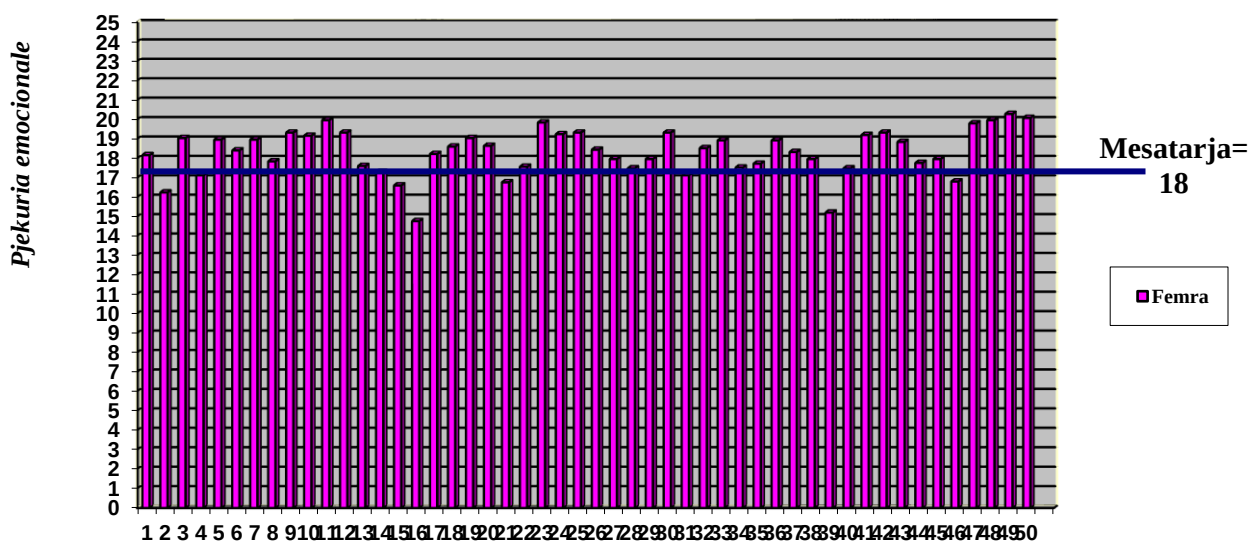
Rezultatet nga analiza empirike të pjekurisë emocionale të treguar të femrave të klasave të 10 -ta dhe të femrave të klasave të 12 -ta të kësaj shkolle janë tregar në grafikun 4.77 dhe 4.78.

Grafiku 4.73. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 10 -ta, Shkolla Ekonomike “Kadri Kusari” në Gjakovë.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.74. Gjendja e pjekurisë emocionale për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla Ekonomike “Kadri Kusari” në Gjakovë.

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Tabela 4.7. Pasqyrimi i shënimeve empirike të llogaritura nga testet në Shkollën e Mesme Ekonomike “Kadri Kusari” në Gjakovë.

	Pjekuria emocionale	Suksesi i përgjithshëm	Suksesi në gjuhën shqipe	Suksesi në Matematikë
Klasa 10 (50 femra)	17.68	2.74	4.04	2.56
Klasa 12 (50 femra)	17.99	3.84	4.42	2.98

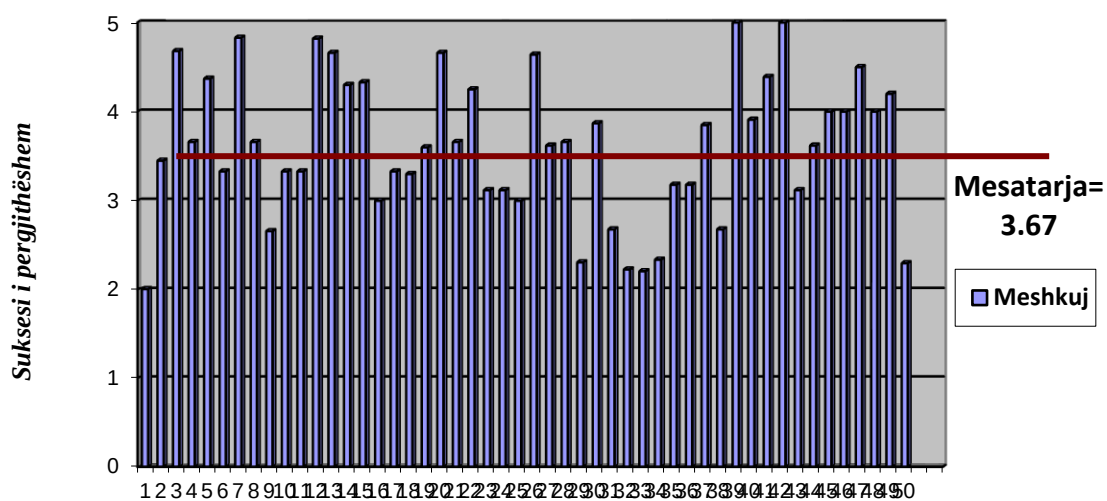
Tabela 4.8. Shmangiet mesatare aritmetike nga vlera mesatare e pjekurisë mesatare emocionale.

Qyteti	Emri i Shkollës	Klasa 10- Meshkuj	Klasa 10- Femra	Klasa 12- Meshkuj	Klasa 12- Femra
Prishtinë	Gjimnazi “Sami Frashëri”	1.49	1.31	1.56	1.27
Prishtinë	SHMT “28 Nëntori”	1.25	1.30	1.24	1.76
Gjilan	Gjimnazi “Zenel Hajdini”	1.14	1.26	1.38	1.84
Gjilan	Gjimnazi “Zenel Hajdini”	1.14	1.49	1.59	1.37
Gjakovë	Gjimnazi “Hajdar Dushi”	1.28	1.22	0.86	0.90
Gjakovë	SHMT “Nexhmedin Nixha”	1.19	1.33	1.99	2.47

Tabela 4.9. Devijimi standard

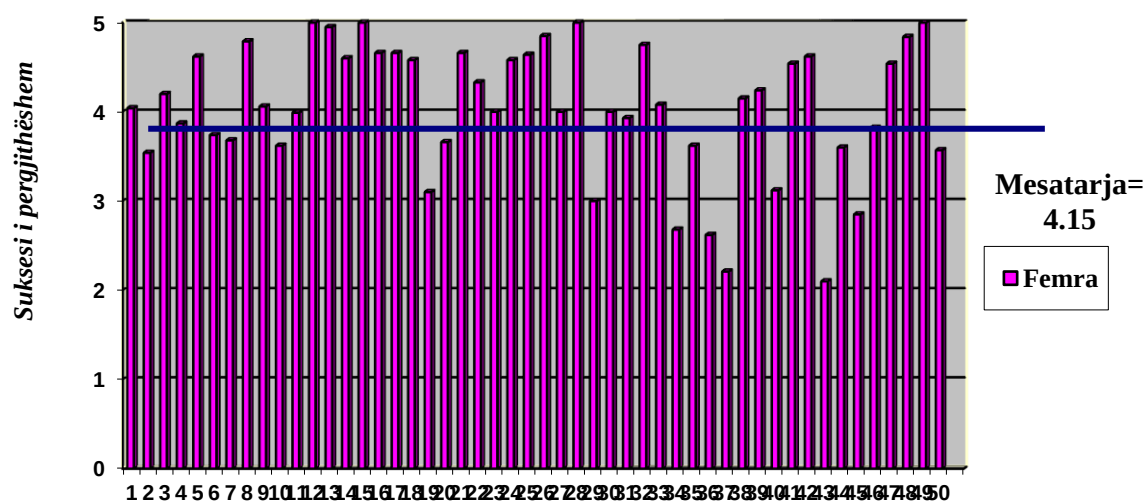
Qyteti	Emri i Shkollës	Klasa 10- Meshkuj	Klasa 10- Femra	Klasa 12- Meshkuj	Klasa 12- Femra
Prishtinë	Gjimnazi “Sami Frashëri”	2.53	2.66	2.57	2.69
Prishtinë	SHMT “28 Nëntori”	2.53	2.49	2.54	2.53
Gjilan	Gjimnazi “Zenel Hajdini”	2.56	2.50	2.57	2.45
Gjilan	Gjimnazi “Zenel Hajdini”	2.54	2.57	2.48	2.57
Gjakovë	Gjimnazi “Hajdar Dushi”	2.58	2.66	2.63	2.68
Gjakovë	SHMT “Nexhmedin Nixha”	2.37	2.51	2.46	2.57

Grafiku 4.75. Suksesi i përgjithshëm për 50 meshkuj, nxënës të klasave 10 -të, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

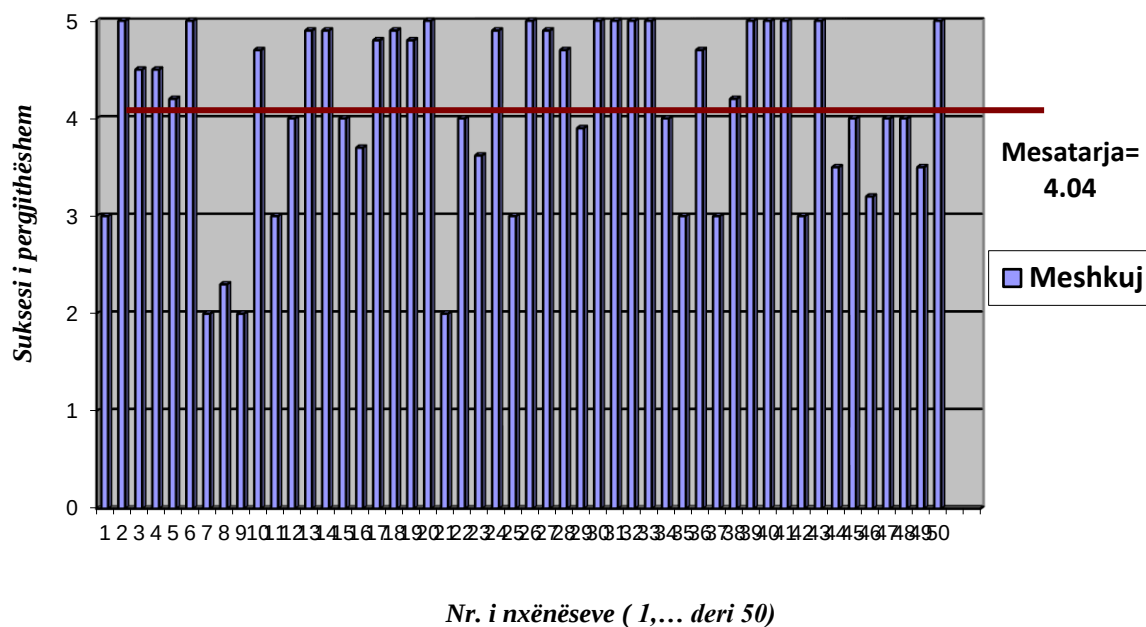
Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.76. Suksesi i përgjithshëm për 50 femra, nxënës të klasave të 10 -ta, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

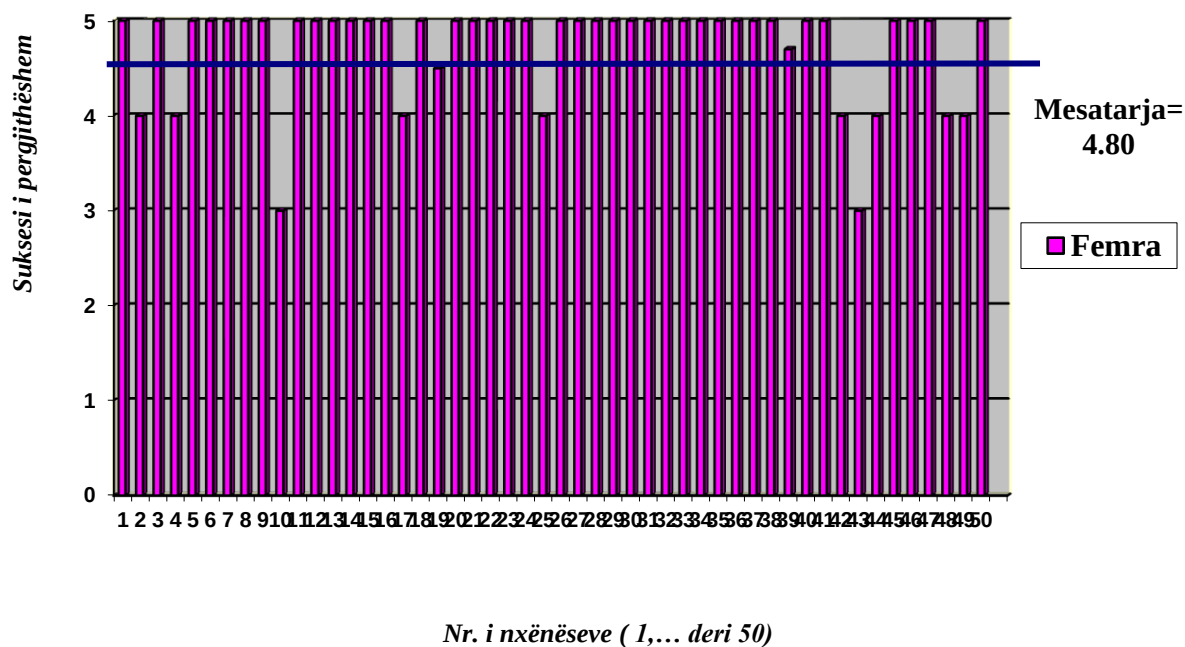

Nr. i nxënësve (1,... deri 50)

Grafiku 4.77. Suksesi i përgjithshëm për 50 meshkuj, nxënës të klasave të 12 -ta, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Grafiku 4.78. Suksesi i përgjithshëm për 50 femra, nxënëse të klasave të 12 -ta, Shkolla “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

4.3. Analiza e vërtetësisë të hipotezës kryesore me metodën e Hi katrorit (χ^2)

Me këtë metodë statistikore, e cila quhet *statistika joparametrike*, manipulohet me fakte cilësore si: *Po - Jo; I ri, I vjetër; I shëndoshë, I sëmurë* e të tjera. dhe nuk manipulohet me fakte sasiore të matura, siç janë numri i pikëve të fituara, sasia e kilogramëve e të tjera. Me këtë metodë statistikore do ta analizojmë vërtetësinë për hipotezën kryesore lidhur me problematikën, të cilën e kemi analizuar dhe shqyrtuar më sipër:

Hk: *“Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim”* si dhe për tri nënhipotezat që janë përkatësisht hipotezat ndihmëse:

H1: *Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.*

H2: *Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.*

H3: *Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.*

Në kuadër të pyetësorit ishin tri mundësi për përgjigje: PO, JO dhe NUK E DI. Më poshtë po i analizojmë rezultatet empirike lidhur me vërtetësinë e hipotezës kryesore të hulumtimit *“Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim”*.

4.3.1. Analiza e vërtetësisë të hipotezës kryesore me metodën e Hi katrorit (χ^2) me mostrën prej 1200 nxënës të klasave të 10-ta dhe klasave të 12-ta në gjimnaze dhe shkolla të mesme teknike

Lidhur me këtë hipotezë janë marrë mostrat grupore të përgjigjeve për të gjithë 1200 nxënësit (600 nxënës të klasave të 10-ta dhe 600 nxënës të klasave të 12-ta) të gjimnazeve dhe shkollave të mesme teknike në Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë. Nga këto mostra janë marrë frekuencat empirike mbi vërtetësinë e kësaj hipoteze, nga të cilat ka dalë se në përkrahje të kësaj hipoteze, pra, 434 me përgjigje pozitive (PO) për hipotezën e cekur, 396 nuk ishin në përkrahje të hipotezës, pra ishin për (JO) dhe 370 nxënës e kanë përkrahur opsionin e pyetësorit (NUK E DI) lidhur me këtë hipotezë. Frekuenca teorike f_t për

mostrën prej 1200 nxënësve, duke e ditur se i kemi tri mundësi për përgjigje, është $f_{\text{teorike}} = f_t = 1200:3 = 400$. Nga shtylla e dytë dhe e tretë e bëjmë ndryshimin ndërmjet kolonës së dytë dhe kolonës së tretë dhe rezultatin e fituar e vendosim në një kolonë të posaçme $(f_e - f_t)$. Në vazhdim, këtë vlerë e ngremë në katror dhe atë e vendosim në një shtyllë të veçantë $(f_e - f_t)^2$. Këtë vlerë të fituar e ndajmë me frekuencën empirike dhe vlerat e raportit të fituar $(f_e - f_t)^2 / f_t$ i vendosim në një shtyllë të posaçme. Për ta zbatuar metodën e HI- katrorit (χ^2) po ndërtojmë tabelën me numur 4.10. të frekuencave lidhur me përgjigjet e respondentëve.

Tabela 4.10. Frekuencat teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me Hipotezën kryesore të hulumtimit: ‘Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim’ zhvilluar me mostrën prej 200 nxënësve të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë.

	f_e	f_t	$f_e - f_t$	$(f_e - f_t)^2$	$(f_e - f_t)^2 / f_t$
PO	434	400	34	1156	2.98
JO	396	400	-4	16	0.04
NUK E DI	370	400	-30	900	2.25

Për të gjetur vlerën e (χ^2), i mbledhim rezultatet e fituara në shtyllën e fundit dhe del:

$$\chi^2 = 2.98 + 0.04 + 2.25 = 5.18$$

Në pyetësor, për të analizuar vërtetësinë e hipotezës kryesore dhe të nënhipotezave të parashtruara, janë dhënë tri mundësi të shprehjes: PO, JO dhe NUK E DI. Kjo do të thotë se ne duhet t’i njohim dy madhësi, për ta përcaktuar madhësinë e tretë. Pra, problemi ynë i ka dy shkallë lirimi dhe nën nivelin prej 5% të gjasës, që do të thotë për saktësi prej 95%, në tabelë lexohet vlera e $\chi^2 = 5.991$, ndërsa për nivelin e rëndësisë nën nivelin prej 1 % të gjasës, vlera e $\chi^2 = 9.210$.

Meqë vlera tonë e $\chi^2 = 5.18$ është më e vogël sesa vlera standarde e χ^2 , e cila për shkallën e liritimit 2 është $\chi^2 = 5.991$, del se hipoteza e parashtruar është vërtetuar. Kjo

hipotezë vërtetohet edhe për nivelin e rëndësisë $1\% = 0.01$, meqë vlera e χ^2 është, po ashtu, më e vogël se sa vlera standarde e χ^2 për shkallën e lirit 2.

4.3.2. Analiza e vërtetësisë të nënhipotezës H1: *Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë me metodën e Hi katrorit (χ^2)*

Lidhur me këtë hipotezë janë marrë mostrat grupore të përgjigjeve për të gjithë 1200 nxënësit (600 nxënës të klasave të 10-ta dhe 600 nxënës të klasave të 12-ta) të gjimnazeve dhe shkollave të mesme teknike në Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë. Në pyetjen e parë, ishin në përkrahje të kësaj hipoteze, pra, me përgjigje pozitive (PO) 428 nxënës, 408 nxënës, nuk ishin në përkrahje të hipotezës, pra, ishin për (JO) dhe 364 nxënës e kanë përkrahur opsionin e pyetësorit (NUK E DI) lidhur me këtë hipotezë. Frekuenca teorike f_t për mostrën prej 1200 nxënësve, duke e ditur se i kemi tri mundësi për përgjigje, është $f_{\text{teorike}} = f_t = 1200:3 = 400$. Nga shtylla e dytë dhe e tretë bëjmë ndryshimin ndërmjet kolonës së dytë dhe kolonës së tretë dhe rezultatin e fituar e vendosim në një kolonë të posaçme ($f_e - f_t$). Në vazhdim, këtë vlerë e ngremë në katror dhe e vendosim në një shtyllë të veçantë $(f_e - f_t)^2$. Këtë vlerë të fituar e ndajmë me frekuencën empirike dhe vlerat e raportit të fituar $(f_e - f_t)^2/f_t$ i vendosim në një shtyllë të posaçme. Për të zbatuar metodën e Hi- katrorit (χ^2) po ndërtojmë tabelën numur 4.11. të frekuencave lidhur me përgjigjet e respondentëve.

Tabela 4.11. Frekuencat teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me nënhipotezën H1: *Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.*

	f_e	f_t	$f_e - f_t$	$(f_e - f_t)^2$	$(f_e - f_t)^2/f_t$
PO	428	400	28	784	1.96
JO	408	400	8	64	0.16
NUK E DI	364	400	-36	1296	3.24

Për të gjetur vlerën e (χ^2), i mbledhim rezultatet e fituara në shtyllën e fundit dhe del:

$$\chi^2 = 1.96 + 0.16 + 3.24 = 5.36$$

Në pyetësor, për të analizuar vërtetësinë e hipotezës kryesore dhe të nënhipotezave të parashtruara, janë dhënë tri mundësi të shprehjes: PO, JO dhe NUK E DI. Kjo do të thotë se ne duhet të njohim dy madhësi, për ta përcaktuar madhësinë e tretë. Pra, problemi ynë i ka dy shkallë lirimi dhe nën nivelin prej 5% të gjasës, që do të thotë për saktësi prej 95%, në tabelë lexohet vlera e $\chi^2 = 5.991$, ndërsa për nivelin e rëndësisë nën nivelin prej 1 % të gjasës, vlera e $\chi^2 = 9.210$.

Meqë vlera tonë e $\chi^2 = 5.36$ është më e vogël sesa vlera standarde e χ^2 , e cila për shkallën e lirim 2 është $\chi^2 = 5.991$, del se hipoteza e parashtruar është vërtetuar. Kjo hipotezë vërtetohet edhe për nivelin e rëndësisë 1 % = 0.01, meqë vlera e χ^2 është, po ashtu, më e vogël se sa vlera standarde e χ^2 për shkallën e lirim 2.

4.3.3. Analiza e vërtetësisë të nënhipotezës H2: *Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë.*

Lidhur me këtë hipotezë janë marrë mostrat grupore të përgjigjeve për të gjithë 1200 nxënësit (600 nxënës të klasave të 10-ta dhe 600 nxënës të klasave të 12-ta) të gjimnazeve dhe shkollave të mesme teknike në Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë. Nga këto mostra janë marrë frekuencat empirike mbi vërtetësinë e kësaj hipoteze nga të cilat ka dalë se: 344 nxënës ishin në përkrahje të kësaj hipoteze, pra, me përgjigje pozitive (PO), 436 nuk ishin në përkrahje të hipotezës, pra, ishin për (JO) dhe 420 nxënës e kanë përkrahur opsionin e pyetësorit (NUK E DI) lidhur me këtë hipotezë.

Frekuenca teorike f_t për mostrën prej 1200 nxënësve, duke e ditur se i kemi tri mundësi për përgjigje, është $f_{\text{teorike}} = f_t = 1200:3 = 400$. Nga shtylla e dytë dhe e tretë bëjmë ndryshimin ndërmjet kolonës së dytë dhe kolonës së tretë dhe rezultatin e fituar e vendosim në një kolonë të posaçme ($f_e - f_t$). Në vazhdim, këtë vlerë e ngremë në katror dhe atë e vendosim në një shtyllë të veçantë $(f_e - f_t)^2$. Këtë vlerë të fituar e ndajmë me frekuencën empirike dhe vlerat e raportit të fituar $(f_e - f_t)^2/f_t$ i vendosim në një shtyllë të posaçme. Për ta zbatuar metodën e Hi- katrorit (χ^2) po e ndërtojmë tabelën numur 4.12 të frekuencave lidhur me përgjigjet e respondentëve.

Tabela 4.12. Frekuencat teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me Hipotezën kryesore të hulumtimit: “Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim” zhvilluar me mostrën prej 200 nxënësve të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

	f_e	f_t	$f_e - f_t$	$(f_e - f_t)^2$	$(f_e - f_t)^2/f_t$
PO	434	400	34	1936	4.84
JO	436	400	36	1296	3.24
NUK E DI	420	400	20	400	1

Për të gjetur vlerën e (χ^2), i mbledhim rezultatet e fituara në shtyllën e fundit dhe del:

$$\chi^2 = 4.84 + 3.24 + 1 = 9.08$$

Në pyetësor, për ta analizuar vërtetësinë e kësaj nënhipoteze, janë dhënë tri mundësi të shprehjes: PO, JO dhe NUK E DI. Kjo do të thotë se ne duhet t’i njohim dy madhësi, për ta përcaktuar madhësinë e tretë. Pra, problemi ynë i ka dy shkallë lirimi dhe nën nivelin prej 5% të gjasës, që do të thotë për saktësi prej 95%, në tabelë lexohet vlera e $\chi^2 = 5.991$, ndërsa për nivelin e rëndësisë nën nivelin prej 1 % të gjasës, vlera e $\chi^2 = 9.210$.

Meqë vlera tonë e $\chi^2 = 9.08$ është më e madhe sesa vlera standarde e χ^2 , e cila për shkallën e lirit 2 është $\chi^2 = 5.991$, del se hipoteza e parashtruar nuk është vërtetuar. Kjo hipotezë vërtetohet për nivelin e rëndësisë 1 % = 0.01, meqë vlera tonë e χ^2 është më e vogël se sa vlera standarde e χ^2 për shkallën e lirit 2.

4.3.4. Analiza e vërtetësisë të nënhipotezës H3: *Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme.*

Lidhur me këtë hipotezë janë marrë mostrat grupore të përgjigjeve për të gjithë 1200 nxënësit (600 nxënës të klasës së 10 -të dhe 600 nxënës të klasave të 12 -ta) të gjimnazeve dhe shkollave të mesme teknike në Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë. Nga këto mostra janë marrë frekuencat empirike mbi vërtetësinë e kësaj hipoteze nga të cilat ka dalë se: $f_{\text{empirike}} = f_e = 431$, ishin në përkrahje të kësaj hipoteze, pra, me përgjigje pozitive (PO) për hipotezën e cekur më sipër, 392 nuk ishin në përkrahje të hipotezës, pra, ishin për (JO) dhe 377 nxënës e kanë përkrahur opsionin e pyetësorit (NUK E DI) lidhur me këtë hipotezë. Frekuenca teorike f_t për mostrën prej 1200 nxënës, duke e ditur se i kemi tri mundësi për përgjigje, është $f_{\text{teorike}} = f_t = 1200:3 = 400$. Nga shtylla e dytë dhe e tretë bëjmë ndryshimin ndërmjet kolonës së dytë dhe kolonës së tretë dhe rezultatin e fituar e vendosim në një kolonë të posaçme $(f_e - f_t)$. Në vazhdim, këtë vlerë e ngremë në katror dhe atë e vendosim në një shtyllë të veçantë $(f_e - f_t)^2$. Këtë vlerë të fituar e ndajmë me frekuencën empirike dhe vlerat e raportit të fituar $(f_e - f_t)^2/f_t$ i vendosim në një shtyllë të posaçme. Për të zbatuar metodën e Hi- katrorit (χ^2) po ndërtojmë tabelën numur 4.13. të frekuencave lidhur me përgjigjet e respondentëve.

Tabela 4.13. Frekuencat teorike dhe empirike e përgjigjeve në testin lidhur me nënhipotezën e hulumtimit: H3 “Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është e kënaqshme”.

	f_e	f_t	$f_e - f_t$	$(f_e - f_t)^2$	$(f_e - f_t)^2/f_t$
PO	431	400	31	961	2.4
JO	392	400	-8	64	0.16
NUK E DI	377	400	-23	529	1.32

Për të gjetur vlerën e (χ^2), i mbledhim rezultatet e fituara në shtyllën e fundit dhe del:

$$\chi^2 = 2.4 + 0.16 + 1.32 = 3.88$$

Në pyetësor, për ta analizuar vërtetësinë e hipotezës kryesore dhe të nënhipotezave të parashtruara, janë dhënë tri mundësi të shprehjes: PO, JO dhe NUK E DI. Kjo do të thotë se ne duhet t'i njohim dy madhësi, për ta përcaktuar madhësinë e tretë. Pra, problemi ynë i ka dy shkallë lirimi dhe nën nivelin prej 5% të gjasës, që do të thotë për saktësi prej 95%, në tabelë lexohet vlera e $\chi^2 = 5.991$, ndërsa për nivelin e rëndësisë nën nivelin prej 1 % të gjasës, vlera e $\chi^2 = 9.210$.

Meqë vlera tonë e $\chi^2 = 3.88$ është më e vogël sesa vlera standarde e χ^2 , e cila për shkallën e lirim 2 është $\chi^2 = 5.991$, del se hipoteza e parashtruar është vërtetuar. Kjo hipotezë vërtetohet edhe për nivelin e rëndësisë 1 % = 0.01, meqë për shkallën e lirim 2 vlera standarde e χ^2 është 9.210. Edhe në këtë rast, vlera e χ^2 tonë është më e vogël se vlera standarde e χ^2 .

4.4. Analiza e përgjithshme e marrëdhënies korrelacionale ndërmjet pjekurisë emocionale dhe arritjeve shkollore të nxënësve adoleshentë të përfshirë në studim me metodën Pearson (r)

Në këtë pjesë të punimit, pas analizës së detajuar analitike të zhvilluar më sipër na duhet të bëjmë edhe një analizë sintetike ose përmbljedhëse, e cila na ndihmon për të kuptuar vërtetësinë e hipotezës sonë kryesore lidhur me marrëdhëniet që ekzistojnë midis dy variablave kryesore: pra ***marrëdhënia mes nivelit të pjekurisë emocionale të adoleshentëve që frekuentojnë shkollat e mesme dhe ndikimit të saj në suksesin e tyre në mësim.*** Këtë analizë korrelacionale midis dy variablave kemi menduar ta realizojmë sipas modeli Pearson. Fillimisht, për të bërë na duhet të kemi për bazë dy tabelat përmbljedhëse si më poshtë (Tabela 4.14 dhe Tabela 4.15), të cilat paraqitin përmes shifrave të dhënat bazë për çdo variabël.

Tabela 4.14. Pjekuria emocionale mesatare për mostrën prej 1200 nxënës adoleshentë në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë si dhe ndryshimi ndërmjet tyre

Klasat	Klasa 10	Klasa 10	Klasa 10	Klasa 12	Klasa 12	Klasa 12
	Meshkuj 150	Femra 150	M + F 300	Meshkuj 150	Femra 150	M + F 300
Pjekuria emocionale mesatare në gjimnaze	17.73	18.53	18.13	18.20	18.89	18.55
Pjekuria emocionale mesatare shk.e mes. teknike	17.58	17.79	17.69	17.81	19.26	18.54
Ndryshimi në % e pjekurisë mesatare	0.85%	4.16%	2.5%	2.19%	1.96	0.05%

Tabela 4.15. Sukses i nxënësve në mësim për kampionin prej 1200 nxënës

Shkolla dhe numuri i përgjithshëm i nxënësve	Klasa 10	Klasa 12	Mesatare e përgjithshme
	M + F 600	M + F 600	M + F 1200
Nota mesatare në gjimnaze (600 nxënës)	4.07	4.25	4.16
Nota mesatare mesatare në shkollat e mesme teknike (600 nxënës)	2.91	3.46	3.19

Tabelat e mësipërme paraqesin të dhënat më të rëndësishme të këtij studimi. Siç do të shihet më poshtë, nga përpunimi statistikor i të dhënave të marra nga testet, del një korrelacion pozitiv ndërmjet nivelit të inteligjencës emocionale dhe arritjeve akademike të adoleshentëve.

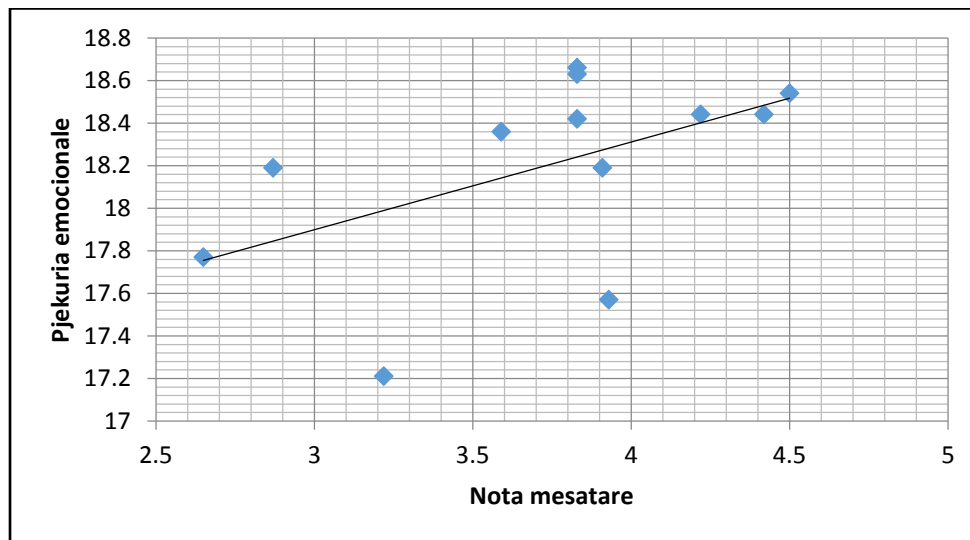
Dihet se korrelimet janë ideuar që të matin forcën e marrëdhënies ndërmjet dy variablave të vazhduar. Koeficienti i korrelimit Pearson merr vlerat midis -1 dhe +1. Sa më afër të jetë korrelimi ose ndaj -1 ose ndaj +1, aq më e fortë do të jetë marrëdhënia ndërmjet dy variablave. Sa më afër të jetë korrelimi ndaj 0, aq më i dobët është korrelimi.

Correlations

		Mesatare e përgjithshme	Niveli i inteligjencës emocionale
Mes. e Përgjithshme	Pearson Correlation	1	.519**
	Sig. (2-tailed)		.003
	N	1200	1200
Niv. i inteligjencës emocionale	Pearson Correlation	.519**	1
	Sig. (2-tailed)	.003	
	N	1200	1200

... Correlation is significant of the 0.01 level (2-tailed)

Grafiku 4.79. Paraqitje grafike e korrelacionit ndërmjet pjekurisë emocionale dhe arritjeve shkollore të nxënësve adoleshentë

Në grafikun më sipër, mund të shohim qartë **korrelacionin mes pjekurisë emocionale dhe arritjeve shkollore të shprehur përmes notës mesatare** që nxënësit adoleshentë kanë arritur në fund të vitit shkollor. Nga ku shohim se lidhja midis nivelit të notës mesatare dhe nivelit të inteligjencës emocionale është një lidhje mjaftueshëm e fortë pozitive, që do të thotë se me rritjen e njërit variabël rritet dhe vlerat e tjetrit. Pra, hipoteza vërtetohet, sepse rezultatet kanë dalë që me **rritjen e nivelit të pjekurisë emocionale rriten po thuaj me të njëjtën njësi edhe vlerat e notës mesatare. Thënë ndryshe, Pjekuria emocionale dhe rritja e nivelit të saj, është indikator edhe për rritjen e suksesit në mësim.**

Duke iu referuar grafikut të korrelacionit më sipër shohim se kemi një lidhje statistikisht domethënëse pozitive mes të pjekurisë emocionale dhe nivelit të notës mesatare dhe anasjellta ($p < 0.01$ dhe $p < 0.05$). Lidhjen më të fortë e kemi në nivelin ($r = 0.518$, $p = 0.001 < 0.01$). Tek vajzat mund të shohim se kemi lidhje statistikisht domethënëse (sepse kjo e fundit $p > 0.05$). Kjo do të thotë se me rritjen e nivelit të përgjithshëm të pjekurisë emocionale të adoleshentëve do të kemi edhe rritjen e mesatares aritmetike të notave të tyre. Ky është përfundim shumë i rëndësishëm i këtij studimi.

KAPITULLI V

KRAHASIMI I REZULTATEVE TË PJEKURISË EMOCIONALE NË SHKOLLAT E MESME TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS

Në këtë kapitull, objekt i trajtimeve tona bëhen krahasimi i rezultateve të pjekurisë emocionale në tre gjimnazet e qyteteve të Kosovës: Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë si dhe analiza krahasuese e suksesit në mësimet të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike (profesionale).

5.1. Analiza krahasuese e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze

Po ta analizojmë gjendjen e pjekurisë emocionale në gjimnazet e qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë mund të konstatohet se 50 femra nxënëse të klasave të 10 -ta të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjilan kanë treguar pjekuri **19.29**. Kjo pjekuri emocionale është më e lartë se sa pjekuria emocionale e mostrës së njëjtë prej 50 femra të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë për 5.12%, si dhe, po ashtu, më e lartë për 7.47% se sa pjekuria emocionale e 50 femrave nxënëse të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë.

Nga analiza e rezultateve që kanë dalë nga analiza empirike, po ashtu, konstatohet se mostra prej 50 meshkujve nxënës të klasave të 12 -ta të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë kanë treguar pjekuri emocionale **18.03**. Kjo pjekuri emocionale është më e lartë krahasuar me mostrën prej 50 meshkuj të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjilan për afro 0.389% si dhe më e lartë për rreth 4.88% se sa pjekuria emocionale e 50 meshkujve nxënës të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë.

Po ta analizojmë gjendjen e pjekurisë emocionale në gjimnazet e qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë mund të konstatohet se 50 femra nxënëse të klasave të 12 -ta të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë kanë treguar pjekuri **19.13**. Kjo pjekuri emocionale është më e lartë se sa pjekuria emocionale e mostrës së njëjtë prej 50 femra të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjilan, për 1.10% dhe më e lartë për rreth 2.74% se sa pjekuria emocionale e mostrës së njëjtë prej 50 femrave të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Nga analiza e rezultateve që kanë dalë nga analiza empirike, po ashtu, konstatohet se mostra e prej 50 meshkujve nxënës të klasave të 12 -ta të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjilan kanë treguar pjekuri emocionale **18.39**, e cila është më e lartë se sa pjekuria emocionale e mostrës së njëjtë të meshkujve në gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë me pjekuri emocionale **17.95** dhe me mostren e njëjtë të nxënësve të bërë në gjimnazin “Hajdar Dushi” në Gjakovë. Shprehur në shifra, kemi: meshkujt e klasave të 12 -ta të Shkollës së Mesme Teknike në Gjilan kanë treguar pjekuri emocionale për 2.45% më të lartë se kolegët e tyre në Shkollën e mesme teknike në Prishtinë dhe për 0.71% më të lartë se kolegët e tyre në Gjakovë.

Në klasat e 10 -ta pjekuri më të lartë emocionale prej **18.63** kanë treguar nxënësit (femrat dhe meshkujt) e gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjilan. Shprehur në përqindje kjo është për rreth 6.03% më e lartë se pjekuria emocionale e treguar nga nxënësit e klasave të 10 -ta të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë dhe, po ashtu, për 2.42% më e lartë se se pjekuria emocionale e nxënësve të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Një shënim interesant do të ishte krahasimi i mesatares së pjekurisë emocionale të nxënësve të anketuar të klasave të 10 -ta (femrat dhe meshkujt) nga të tri gjimnazet e cekura me mesataren e pjekurisë emocionale të të gjithë nxënësve të anketuar (femra dhe meshkuj) të klasave të 12 -ta.

Nga shënimet del se pjekuria mesatare e të gjithë nxënësve të anketuar të klasave të 10 -ta në gjimnazin “Sami Frashëri” në Prishtinë është **17.57**, ndërsa ajo e klasave të 12 -ta është 18.54. Kjo do të thotë se është më e lartë se sa pjekuria emocionale e të gjithë nxënësve të anketuar të klasave të 20 -ta, për rreth 5.52%.

Nga analizat e rezultateve të testit për gjimnazin “Zenel Hajdini” në Gjilan del se nxënësit e klasave të 12 -ta (50 femra dhe 50 meshkuj) kanë pjekuri emocionale **18.66**, ndërsa mostra e njëjtë e nxënësve të klasave të 10 -ta kanë pjekuri emocionale **18.63**. Kjo do të thotë se pjekuria emocionale e mostrës prej 100 nxënësve (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 12 -ta është më e lartë se sa mostra e njëjtë e nxënësve të klasave të 10 -ta, për vetëm 0.16%, që, praktikisht, do të thotë se nuk ka ndonjë ndryshim të theksuar të pjekurisë emocionale.

Krahasimi i ngjashëm është bërë edhe me nxënësit e gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë ku është konstatuar se mostra e zgjedhur prej 100 nxënësve të klasave të 10 -ta

është **18.19**, ndërsa për 100 nxënës të klasave të 12 -ta është **18.44**. Nga këto rezultate del se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se sa mostra e zgjedhur prej 100 nxënësve të klasave të 10 -ta, për rreth 1.37%.

Në tri shkollat (gjimnazet) ku janë bërë testet dhe janë analizuar rezultatet e tyre, ka dalë se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar pjekuri mesatare më të lartë se sa pjekuria mesatare me mostrën e njëjtë me nxënësit e klasave të 10 -ta.

Po ta analizojmë pjekurinë mesatare të nxënësve të klasave të 10 -ta në tri gjimnazet (Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë) del se pjekuria mesatare është **17.80**, ndërsa e të gjithë nxënësve të klasave të 12 -ta del **18.55**. Kjo do të thotë se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë pjekuri mesatare prej 4.21% më të lartë se sa nxënësit e klasave të 10 -ta. Me këtë vërtetohet se pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë, përkatësisht, ajo rritet me rritjen në moshë të nxënësve adoleshentë.

Nga krahasimet e mostrave prej (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 10 -ta, pjekuria më e lartë, prej **18.63**, ka dalë ajo e nxënësve të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjiilan. Ajo është për rreth 5.98% më e lartë se sa pjekuria emocionale e nxënësve të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë dhe, po ashtu, më e lartë për 2.42% se sa pjekuria emocionale e nxënësve të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Nga krahasimet e mostrave prej (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 12 -ta, pjekuria më e lartë prej **18.66**, po ashtu, ka dalë ajo e nxënësve të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjiilan.

Nga krahasimet e mostrave prej (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 12 -ta del se nxënësit e gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjiilan kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se moshatarët e tyre në gjimnazet në Prishtinë dhe në Gjakovë. Shprehur në përqindje është 1.19% më e lartë se nxënësit e gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë dhe për 0.65% më e lartë se nxënësit e gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë.

Edhe në kushtet kur e analizojmë pjekurinë emocionale të gjithë nxënësve të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta, pra mostrën prej 200 nxënës në të tri gjimnazet e shqyrtuara del se pjekuria më e lartë emocionale është e nxënësve të gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjiilan. Ajo është për 3.21% më e lartë se pjekuria emocionale e nxënësve të gjimnazit “Sami Frashëri” në Prishtinë dhe, po ashtu, më e lartë për vetëm për 1.75% se pjekuria emocionale e nxënësve të gjimnazit “Hajdar Dushi” në Gjakovë.

Rajoni më shumë i prekur nga lufta në Kosovë, nga të tri qytetet ku janë bërë shqyrtimet është Gjakova dhe më pak i prekur është Gjilani. Edhe pse nxënësit e gjimnazit të Gjilanit kanë rezultuar me pjekuri më të lartë emocionale, diferenca është mjaft e vogël dhe kjo e dhënë apo ky fakt nuk vërteton mendimin tonë të shprehur se nxënësit adoleshentë nga rajonet më shumë të prekura nga lufta mund të rezultojnë me pjekuri më të vogël emocionale. Kjo, ndoshta, meqë ata nuk kanë mundur ta mbajnë mend luftën në Kosovë.

Tabela 5.1. Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta në gjimnazet e qyteteve të Kosovës: Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë.

Emri i Shkollës	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale
Gjimnazi	Kl. 10 Meshkuj	Kl. 10 Femrat	Kl. 10 (M+F)	Kl. 12 Meshkuj	Kl. 12 Femra	Kl. 12 (M+F)
“Sami Frashëri” Prishtinë	17.19	17.95	17.57	17.95	19.13	18.54
“Zenel Hajdini” Gjilan	17.96	19.29	18.63	18.39	18.93	18.66
“Hajdar Dushi” Gjakovë	18.03	18.35	18.19	18.26	18.62	18.44

Tabela 5.2. Pjekuria mesatare emocionale mesatare e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta klasave të 12 -ta në gjimnazet e qyteteve Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë.

Pjekuria mesatare emocionale, meshkuj të klasave të 10 -ta	Pjekuria mesatare emocionale e femrave të klasave të 10 -ta	Pjekuria mesatare emocionale (meshkuj dhe femra) të klasave të 10 -ta	Pjekuria mesatare emocionale e meshkujve të klasave të 12 -ta	Pjekuria mesatare emocionale e femrave të klasave të 12 -ta	Pjekuria mesatare emocionale (meshkuj dhe femra) të klasave të 12 -ta
17.73	18.53	18.13	18.20	18.89	18.55

5.2. Analiza krahasuese e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në shkollat e mesme teknike (profesionale)

Fillimisht, duhet të themi se rezultatet e analizave për gjendjen e pjekurisë emocionale në shkollat e mesme profesionale të nxjerra nga rezultatet e testit të pjekurisë emocionale tek të gjithë nxënësit, meshkuj dhe femrat, të gjimnazeve dhe shkollave të mesme profesionale në qytetet Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë të Republikës së Kosovës na kanë treguar pjekuri emocionale të kënaqshme.

- Në tri shkollat e mesme profesionale, ku janë bërë testet dhe janë analizuar rezultatet e tyre, ka dalur se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar pjekuri mesatare më të lartë se sa pjekuria mesatare me mostrën e njëjtë me nxënësit e klasave të 10 -ta.
- Po të analizojmë pjekurinë mesatare të nxënësve të klasave të 10 -ta në tri shkollat e mesme profesionale, shkollat e mesme teknike (në Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë) del se pjekuria mesatare është **17.69**, ndërsa ajo e nxënësve të klasave të 12 -ta është **18.54**. Kjo do të thotë se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë pjekuri mesatare prej 4.80% më të lartë se sa nxënësit e klasave të 10 -ta. Me këtë vërtetohet hipoteza se pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë. Përkatësisht, ajo fillon të rritet krahas me moshën e nxënësve adoleshentë.
- Nga krahasimet e mostrave prej (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 10 -ta, si pjekuri më e lartë emocionale, prej **18.02**, del ajo e nxënësve të shkollës së mesme teknike “Mehmet Isai” në Gjilan. Kjo pjekuri është 4.28% më e lartë se sa pjekuria emocionale e nxënësve të Shkollës së Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë dhe 1.41% më e lartë se pjekuria emocionale e nxënësve të Shkollës së Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë.
- Nga krahasimet e mostrave prej (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 12 -ta, pjekuria më e lartë prej **18.84**, po ashtu, ka dalë ajo e nxënësve të Shkollës së Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë.

- Nga krahasimet e mostrave prej (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 12 -ta, del se nxënësit e Shkollës së Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë kanë treguar pjekuri emocionale për 2.56% më të lartë se moshatarët e tyre në Shkollën e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë dhe, po ashtu, pjekuri për afro 2.28% më të lartë se nxënësit e Shkollës së Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan
- Nga rezultatet e analizave empirike të paraqitura në tabelë rezulton se mostra e meshkujve të klasave të 10 -ta të Shkollës së Mesme Teknike “Mehmet Isai” kanë treguar pjekuri emocionale **18.09**, e cila është më e lartë për rreth 2.84%, krahasuar me mostrën e njejta të meshkujve të klasave të 10 -ta në Shkollën e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë, ndërsa krahasuar me mostrën e njejtë të nxënësve të Shkollës së Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë ky rezultat është 6.04% më i lartë.
- Nga analiza e rezultateve të testeve del se femrat e klasave të 10 -ta të shkollave të mesme teknike në Prishtinë dhe në Gjilan kanë treguar pjekuri gati të njejtë emocionale. Rezultate disi më të ulëta të pjekurisë emocionale kanë treguar femrat e shkollës së mesme teknike në Gjakovë.
- Nga rezultatet e paraqitura në tabelë rezulton se mostra e femrave të klasave të 12 -ta të Shkollës së Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë ka treguar pjekuri emocionale prej **20.28**, e cila, krahasuar me mostrën e njejtë të femrave të klasave të 12 -ta në Shkollën e Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë është për afër 7.75% më e lartë, ndërsa krahasuar me mostrën e njejtë të nxënësve të Shkollës së Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan është 8.57% më e lartë.
- Nga analiza e rezultateve të testeve, po ashtu, del se meshkujt e klasave të 12 -ta të Shkollës së Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjilan kanë treguar pjekuri emocionale në nivel **18.15**. Krahasuar me pjekurinë emocionale të meshkujve të Shkollës së Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë, kjo është 1.34% më e lartë si dhe, krahasuar me pjekurinë emocionale të femrave të Shkollës së Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë, është për 4.37% më e lartë.

- Bashkarisht, femrat dhe meshkujt e klasave të 12 -ta, në Shkollën e Mesme Teknike në „Nexhmedin Nixha” në Gjakovë kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale krahasuar me dy shkollat e tjera profesionale në Prishtinë dhe në Gjiilan. Kështu, nxënësit e Shkollës së Mesme Teknike “Nexhmedin Nixha” në Gjakovë kanë treguar pjekuri emocionale **18.84**, e cila është më e lartë për rreth 2.56% më të lartë se sa nxënësit e Shkollës së Mesme Teknike “28 Nëntori” në Prishtinë si dhe pjekuri emocionale për rreth 2.28% më të lartë se sa nxënësit e Shkollës së Mesme Teknike “Mehmet Isai” në Gjiilan.
- Nga rezultatet e prezantuara në tabelë, po ashtu, mund të konstatohet se pjekuria emocionale mesatare e të gjithë nxënësve (femrat dhe meshkujt) të klasave të 10 -ta është **17.69**, ndërsa nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar pjekurinë emocionale prej **18.54**. Prej këndeje del se pjekuria mesatare e të gjithë nxënësve të anketur të klasave të 12 -ta është 4.80% më e lartë se pjekuria emocionale e të gjithë nxënësve të anketuar të klasave të 12 -ta. Edhe në këtë rast, mund të vërtetohet nënhipoteza se pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë.

Tabela 5.3. Pjekuria emocionale mesatare e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë.

Emri i Shkollës	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale	Pjekuria emocionale
Shkolla e Mesme Teknike	Kl. 10-Meshkuj	Kl. 10 Femrat	Kl. 10 (M + F)	Kl. 12 Meshkuj	Kl. 12 Femra	Kl. 12 (M + F)
“28 Nentori” në Prishtinë	17.59	17.95	17.77	17.91	18.82	18.37
“Mehmet Isai” në Gjiilan	18.09	17.94	18.01	18.15	18.68	18.42
“Nexhmedin Nixha” në Gjakovë	17.06	17.49	17.28	20.28	17.39	18.84

Tabela 5.4. Pjekuria mesatare emocionale e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë.

Pjekuria mesatare emocionale, meshkuj të klasave të 10 -ta	Pjekuria mesatare emocionale, femra të klasave të 10 -ta	Pjekuria mesatare emocionale, meshkuj dhe femra të kl. të 10 -ta	Pjekuria mesatare emocionale, meshkuj të klasave të 12 -ta	Pjekuria mesatare emocionale, femra të klasave të 12 -ta	Pjekuria mesatare emocionale, meshkuj dhe femra të kl. të 12 -ta
17.58	17.79	17.69	18.81	19.26	18.54

5.3. Analiza krahasuese e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike për mostrën prej 1200 nxënësve

Nga rezultatet e paraqitura në tabelat paraprake kemi ndërtuar tabelën për pjekurinë emocionale mesatare të nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të klasave të 12 -ta për të tri gjimnazet dhe tri shkollat e mesme teknike. Pra, mbi bazën e të dhënave në Tabelat 5.3 dhe 5.4 kemi ndërtuar Tabelën 5.5. Nga rezultatet e treguara në tabelën 5.5 del se pjekuria mesatare për mostren prej 1200 nxënësve adoleshentë është $\bar{P} = 18.23$. Për këtë kampion shmangia aritmetike mesatare e pjekurisë emocionale e përcaktuar si mesatare aritmetike e pjekurisë emocionale për secilen shkollë në veçanti është 1.47.

Devijimi standard, poashtu përcaktohet si mesatare aritmetike e devijimeve standarde të përcaktuara për secilen shkollë në veçanti. Për tërë mostren prej 1200 nxënësve del vlera e devijimit standard $\sigma = 2.55$.

Tabela 5.5. Pjekuria emocionale mesatare për mostrën prej 1200 nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë si dhe ndryshimi ndërmjet tyre.

Klasat	Klasa 10	Klasa 10	Klasa 10	Klasa 12	Klasa 12	Klasa 12
	Meshkuj-300 nxënës	Femra-300 nxënës	M + F-600 nxënës	Meshkuj 300 nxënës	Femra 300 nxënës	M + F 600 nxënës
Pjekuria emocionale mesatare në gjimnaze (600 nxënës)	17.73	18.53	18.13	18.20	18.89	18.55
Pjekuria emocionale mesatare në shkollat e mesme teknike (600 nxënës)	17.58	17.79	17.69	17.81	19.26	18.54

Nëse krahasohen rezultatet lidhur me pjekurinë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe shkollat e mesme teknike në qytetet Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë mund të konstatohet sa vijon:

Pjekuria mesatare e të gjithë meshkujve të klasave të 10 -ta në gjimnaze në tri qytetet e Kosovës ku është bërë testimi ka dalë **17.73**, ndërsa pjekuria emocionale e të gjithë meshkujve në të tri shkollat e mesme profesionale ka dalë **17.58**. Shprehur në përqindje rezulton se nxënësit e klasave të 20 -ta në gjimnaze kanë arritur pjekuri emocionale për 0.85% më të lartë se nxënësit e klasave të 10 -ta në shkollat e mesme teknike.

Pjekuria mesatare e të gjitha femrave të klasave të 10 -ta në gjimnaze në tri qytetet e Kosovës ku është bërë testimi ka dalë **18.53**, ndërsa në shkollat e mesme teknike ka dalë **17.79**. Shprehur në përqindje rezulton se nxënësit e klasave të 10 -ta në gjimnaze kanë arritur pjekuri emocionale për 4.16% më të lartë se nxënësit e klasave të 10 -ta në shkollat e mesme teknike.

Pjekuria mesatare e nxënësve (meshkuj dhe femra) të klasave të 10 -ta në gjimnaze në tri qytetet e Kosovës ku është bërë testimi ka dalë **18.13**, ndërsa në shkollat e mesme teknike ka dalë **17.69**. Shprehur në përqindje rezulton se nxënësit e klasave të 10 -ta në gjimnaze kanë arritur pjekuri emocionale për 2.5% më të lartë se nxënësit e klasave të 10 -ta në shkollat e mesme teknike.

Pjekuria mesatare e të gjithë meshkujve të klasave të 12 -ta në gjimnaze në tri qytetet e Kosovës ku është bërë testimi ka dalë **18.20**, ndërsa pjekuria mesatare emocionale në të gjitha shkollat e mesme teknike ka dalë **17.81**. Shprehur në përqindje rezulton se meshkujt nxënës të klasave të 12 -ta në gjimnaze kanë arritur pjekuri emocionale për 2.19% më të lartë se nxënësit e klasave të 12 -ta në shkollat e mesme teknike.

Pjekuria mesatare e të gjitha femrave të klasave të 12 -ta në gjimnaze në tri qytetet e Kosovës ku është bërë testimi ka dalë **18.89**, ndërsa pjekuria mesatare emocionale në shkollat e mesme teknike ka dalë **19.26**. Shprehur në përqindje rezulton se femrat nxënëse të klasave të 12 -ta në shkollat e mesme profesionale kanë arritur pjekuri emocionale për 1.96% më të lartë se femrat nxënëse të klasave të 12 -ta në gjimnaze.

Pjekuria mesatare e nxënësve (meshkuj dhe femra) të klasave të 12 -ta në gjimnaze në tri qytetet e Kosovës ku është bërë testimi ka dalë **18.55**, ndërsa në shkollat e mesme teknike ka dalë **18.54**. Shprehur në përqindje rezulton se nxënësit e klasave të 12 -ta në

gjimnaze kanë arritur pjekuri emocionale vetëm për 0.05% më të lartë se nxënësit e klasave të 12 -ta në shkollat e mesme teknike.

Nga këto rezultate empirike rezulton se mbizotëron konstatimi ynë që pjekuria mesatare emocionale është më e lartë tek nxënësit e gjimnazeve. Kjo lidhet edhe me faktin se në gjimnazet tona pranohen kryesisht nxënësit me sukses më të lartë nga arsimi fillor. Po ashtu, vlen të përmendet edhe konstatimi tjetër se pjekuria emocionale e të gjithë nxënësve me të cilët është zhvilluar testimi ka dalë në diapazonin nga 17 deri në 20 (sipas pikëve të shprehura në tabelë) dhe kjo konsiderohet *pjekuri emocionale e kënaqshme*.

Nga kjo analizë krahasuese ndërmjet gjimnazeve dhe shkollave të mesme teknike përforcohet vërtetimi i hipotezës ndihmëse H1: *Pjekuria emocionale varet nga moshë e nxënësve adoleshentë*.

Tabela 5.6. Pjekuria emocionale mesatare e nxënësve adoleshentë të klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta me mostrën prej 100 nxënës (meshkuj dhe femra) në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike të qyteteve Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë si dhe ndryshimi ndërmjet tyre i shprehur në përqindje.

	Pjekuria emocionale mesatare e nxënësve në Gjimnaze			Pjekuria emocionale mesatare e nxënësve në shkollat e mesme teknike		
	Klasa 10 -të	Klasa 12 -të	Ndryshimi i pjekurisë emocionale në %	Klasa 10 -të	Klasa 12 -të	Ndryshimi i pjekurisë emocionale në %
Prishtinë	17.57	18.54	5.52%	17.77	18.37	3.38%
Gjiilan	18.63	18.66	0.16%	18.02	18.42	2.22%
Gjakovë	18.19	18.44	1.37%	17.28	18.84	9.03%

Tabela 5.7. Suksesi i nxënësve në mësim dhe suksesi në lëndët Gjuhë - Letërsi shqipe dhe Matematikë në Gjinnaze dhe Shkolla të mesme profesionale.

		Gjinnazet						Shkollat e mesme teknike					
		Klasat e 10 -ta			Klasat e 12- ta			Klasat e 10- ta			Klasat e 12- ta		
		M	F	M + F	M	F	M + F	M	F	M + F	M	F	M + F
Prishtinë	Suksesi në mësim	3.86	3.99	3.93	4.35	4.65	4.5	2.44	2.86	2.65	3.38	3.8	3.59
	Gjuhë dhe Letërsi	3.66	3.8	3.73	3.98	4.68	4.33	2.76	3.18	2.97	3.32	3.9	3.61
	Matematikë	2.96	2.8	2.88	3.49	3.86	3.68	3.32	3.9	3.61	3.49	3.86	3.68
Gjilan	Suksesi në mësim	3.59	4.06	3.83	3.45	4.21	3.83	3.11	3.32	3.22	3.58	3.74	3.66
	Gjuhë dhe Letërsi	3.24	3.78	3.51	3.8	3.04	3.42	3.21	3.36	3.29	3.28	3.44	3.36
	Matematikë	2.76	3.5	3.13	Jo	Jo	Jo	2.76	2.96	2.86	3.14	3.32	3.23
Gjakovë	Suksesi në mësim	3.67	4.15	3.91	4.04	4.80	4.42	2.7	3.03	2.87	3.08	3.19	3.14
	Gjuhë dhe Letërsi	4.26	3.04	3.65	4.26	4.1	4.18	2.63	3.12	2.88	3.66	2.98	3.32
	Matematikë	3.2	2.64	2.92	4.14	3.48	3.81	2.5	2.72	2.61	2.84	2.88	2.86

Në Tab. 5.8 është treguar suksesi në mësim për tërë kampionin prej 1200 nxënësve adoleshentë i specifikuar për gjinnaze dhe Shkolla të mesme teknike sipas klasave përkatësisht moshave të tyre. Në këtë kuadër, nxënësit e gjinnazeve kan arritur notën mesatare 4.07 ndërsa nxënësit e Shkollave të mesme teknike 3.19. Nga kjo del se të gjithë nxënësit e gjinnazeve kan treguar sukses më të lartë për 27.58% se sa të gjithë nxënësit e Shkollave të mesme teknike.

Tabela 5.8. Suksesesi i nxënësve në mësimet për kampionin prej 1200 nxënësve

	Gjimnazet (600 nxënës)			Shkollat e mesme teknike (600 nxënës)		
	Klasat e 10- ta (Femrat & Meshkujt)	Klasat e 12- ta (Femrat & Meshkujt)	Diferenca e sukësimit në %	Klasat e 10-ta(Femrat & Meshkujt)	Klasat e 12- ta (Femrat & Meshkujt)	Diferenca e sukësimit në %
Prishtinë (200 nxënës)	3.93	4.5	14.5	2.65	3.59	35.47
Gjilan (200 nxënës)	3.83	3.83	0	3.22	3.66	13.66
Gjakovë (200 nxënës)	3.91	4.42	13.04	2.87	3.14	9.41
Nota mesatare e nxënësve sipas klasave	3.89	4.25	11.57	2.91	3.46	26.19
	4.07			3.19		
Nota mesatare e nxënësve	(Kampioni prej 600 nxënës të gjimnazeve)			(Kampioni prej 600 nxënës të Shkollave të mesme teknike)		
Nota mesatare e të gjithë nxënësve (kampioni prej 1200 nxënësve) është 3.63						

5.4. Analiza e përgjithshme krahasuese e pjekurisë emocionale për të gjithë nxënësit adoleshentë të përfshirë studim në tri rajonet e Kosovës

Dihet se rajoni më shumë i prekur nga lufta e kohëve të fundit në Kosovë, nga të tri qytetet ku janë bërë shqyrtimet është Gjakova dhe më pak i prekur është Gjilani. Krahasimi i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe nxënësve në shkollat e mesme teknike në tre rajonet: Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë bëhet duke iu referuar tabelës 5.9, që paraqitet më poshtë.

Tabela 5.9. Krahasimi i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe nxënësve në shkollat e mesme teknike në tre rajonet: Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë.

	Pjekuria emocionale e nxënësve në gjimnaze			Pjekuria emocionale e nxënësve në shkollat e mesme teknike		
	Klasa e 10 -të	Klasa e 12-të	Ndryshimi i pjekurisë emocionale në %	Klasa e 10 -të	Klasa e 12 -të	Ndryshimi i pjekurisë emocionale në %
Prishtinë	17.57	18.54	5.52%	17.77	18.37	3.38
Gjilan	18.63	18.66	0.16%	18.01	18.42	2.28
Gjakovë	18.19	18.44	1.37%	17.28	18.84	9.03

- Në tabelën më sipër, vihet re se në gjimnazin e Gjilanit nxënësit e klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se në gjimnazin e Prishtinës dhe Gjakovës.
- Në shkollën teknikë të Gjilanit, po ashtu, nxënësit e klasave të 10 -ta kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se në shkollat teknikë në Prishtinë dhe në Gjakovë. Përfundimisht, nxënësit e klasave të 12 -ta të shkollës së mesme teknike në Gjakovë kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale krahasuar me nxënësit në shkollat teknike në Prishtinë dhe në Gjilan.

- Edhe pse nxënësit e klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta të gjimnazit të Gjilanit si dhe të klasave të 10 -ta të shkollës mesme teknike kanë rezultuar me pjekuri më të lartë emocionale, vetëm pjesërisht vërtetohet mendimi i jonë se nxënësit adoleshentë nga rajonet më shumë të prekura nga lufta mund të rezultojnë me pjekuri më të vogël emocionale. Kjo, ndoshta meqë ata nuk kanë mundur ta mbajnë mend luftën në Kosovë, ndërsa prindërit janë kujdesur që të mos i ngarkojnë emocionalisht fëmijët e tyre.

KAPITULLI VI

PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

6.1. Përfundime

Ky punim doktore me temë *“Analiza e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës si indikator për arritjen e suksesit në mësim”* vë në qendër aspekte themelore të inteligjencës dhe të pjekurisë emocionale tek nxënës të moshës së adoleshencës, duke e parë këtë si faktor që ndikon fuqishëm për arritjen e suksesit në mësim dhe në edukimin e tyre të përgjithshëm.

Arsyet kryesore, të cilat më kanë shtyrë të vetpërcaktohem për hulumtimin e kësaj problematike shumë të rëndësishme, për aq sa unë jam e informuar, është se në vendin tonë ka shumë pak studime të kësaj natyre, që analizojnë pjekurinë emocionale të nxënësve adoleshentë, për të treguar rolin apo ndikimin që ajo ka në arritjen e suksesit në mësim, gjatë të nxënës dhe në sjelljen e tyre. Për ta bërë të vlefshëm këtë punim dhe për të qenë sa më të dobishëm, në hulumtimin tonë rreth kësaj fushe kërkimi ka qenë e nevojshme që vëmendja jonë të përqëndohej në dy drejtime kryesore:

Së pari, të përcaktohet dhe të vlerësohet pjekuria emocionale me një mostër të strukturuar të nxënësve adoleshentë në disa shkolla përfaqësuese të Republikës së Kosovës.

Së dyti, të provohet dhe vërtetohet përmes argumenteve konkrete nëse pjekuria emocionale e adoleshentëve është faktor i rëndësishëm, që ndikon për arritjen e suksesit në mësim; nëse pjekuria emocionale dhe sukcesi në të nxënë i adoleshentëve ndikohen në mënyrë të ndërsjelltë nga gjinia dhe nga mosha e tyre.

Zhvillimi i përvojave emotive dhe i pjekurisë emocionale nënkupton mundësinë e individit për t'i shfrytëzuar kapacitetet mendore personale në mënyrë të tillë, që në situata të ndryshme, ai të jetë i aftë për ballafaqim me to dhe për menaxhim të ekuilibruar të

gjendjeve emocionale, sidomos në situatat kur ato bëhen të furishme dhe mund të dalin jashtë kontrollit të vetëdijes personale të individit.

Nga studimi ynë rreth kësaj fushe hulumtimi dhe kërkimi shkencor kemi arritur në disa përfundime dhe rekomandime, të cilat po i renditim si më poshtë:

- Aktualisht, problemet e zhvillimit të përvojave emotive dhe të pjekurisë emocionale të nxënësve nuk njihen dhe nuk kuptohen si duhet nga mësuesit dhe edukatorët në përgjithësi. Për më tepër, jo vetëm në realitetin shkollor, por edhe në atë familjar të dhënat tregojnë se nuk tregohet kujdesi i duhur për edukimin e kësaj përvoje në vazhdimësi, krahas me rritjen e nxënësve në moshë. Po kështu, nuk kuptohen si duhet lidhjet e ndërsjellta dhe ndikimi i veçantë që ka maturimi dhe pjekuria emocionale në stimulimin e përpjekjeve për arritje në veprimtari shkollore dhe në sjelljen e përgjithshme të nxënësve. Personalisht, besoj dhe kam krijuar bindjen se ky është një problem që meriton vëmendje dhe duhet studiuar në mënyrë të veçantë.
- Studimet në vendet e tjera tregojnë se pjekuria emocionale mund të vëzhgohet dhe të matet me ndihmën e instrumenteve specifike, që formulohen nga psikologë dhe nga specialistët e edukimit. Në këtë vështrim, njohja e pjekurisë emocionale të nxënësve është me rëndësi sidomos për mësuesit dhe për punën e tyre, për të ndihmuar nxënësit që këta t'i drejtojnë ndjesitë dhe përjetimet e ndryshme emocionale në mënyrë intelegjente.
- Me pjekuri emocionale të individit duhet të kuptojmë zhvillimin e aftësisë për të kontrolluar si duhet ndjesitë dhe përjetimet e ndryshme emocionale e sidomos reagimet emocionale, kur këto marrin forma ekstreme në shprehjen e tyre. Kjo do të thotë se rritja e vetëdijes emocionale mund të ndikojë pozitivisht, jo vetëm për një kontroll më të mirë të tyre, por dhe për reduktimin e përjetimeve apo reagimeve emocionale, kur këto janë të padëshirueshme dhe të papranueshme nga rrethi social.
- Arritja e pjekurisë emocionale të njeriut është proces që zhvillohet në kohë dhe prek aspekte të tilla si: *aftësinë për kontroll të përjetimeve dhe reagimeve emocionale, kultivimin e ndjenjave dhe përjetimeve të dëshirueshme, aftësinë për të shndërruar*

ndjenja të padëshirueshme në ndjenja të dëshirueshme dhe sidomos aftësinë për të reaguar emocionalisht në përputhje me përcaktimet dhe me zakonet e qëndrueshme të mjedisit të caktuar shoqëror.

- Në këtë punim, përveç shqyrtimit teorik të pjekurisë emocionale dhe të moshës së adoleshencës është bërë një hulumtim empirik i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në shkolla të ndryshme të Republikës së Kosovës. Për këtë qëllim, për shqyrtim janë marrë mostrat përfaqësuese të nxënësve adoleshentë me shtrirje në tri rajone(qytete) dhe në gjashtë shkolla të ndryshme.
- **Qëllimi** kryesor i këtij punimi doktoral është të studiojë nga afër dhe të bëjë një analizë konkrete, të plotë e sistematike mbi pjekurinë emocionale të nxënësve adoleshentë, për të evidentuar e vlerësuar profesionalisht problematikën dhe lidhjet e ndërsjellta të saj me moshën dhe gjininë e nxënësve adoleshentë si dhe ndikimin e drejtpërdrejtë të përvojave emotive në rezultatin e procesit mësimor dhe edukativ, që zhvillohet në shkollat e mesme në Republikën e Kosovës.
- **Metodologjia** që përdoret për analizën e pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë është metodologji empirike, kryesisht sasiore, por ajo ndërthuret edhe me të dhëna e informata të tjera që kemi siguruar përmes kontakteve e bisedave të drejtpërdrejta me mësues e drejtues të shkollave të mesme në Kosovë. Pra, përmes metodës kryesore dhe metodave specifike janë mbledhur të dhëna të mjaftueshmeve, të cilat, më pas, janë strukturuar dhe janë përpunuar nga ana jonë përmes metodës statistikore.
- Metodologjia e kërkimit që ne përdorim nuk mund të jepte dëshmi të mjaftueshme për vërtetësinë e teorisë së formuluar për emocionet dhe formimin e përvojave emotive tek nxënësit. Prandaj, për të vërtetuar saktësinë e teorisë, na është dashur të kërkonim fakte, dëshmi dhe njohuri të tjera për të shkuar deri në fazën përfundimtare të studimit. Në këtë drejtim, ka qenë e nevojshme të analizohen të gjithë faktorët, të cilët kanë efekt dhe rritin cilësinë e përvojave emotive të individit. Këta faktorë janë të lidhur me subjektet e përfshira në studim dhe me natyrën e tyre, janë të lidhur me gjendjen psikologjike, nivelin e maturimit emocional të nxënësve adoleshentë dhe ndikimin e tij gjatë të nxënësve të tjerë.

- Instrumenti themelor i kërimit tonë në terren lidhet me aplikimin e ***Testit standard të pjekurisë emocionale*** të nxënësve adoleshentë. Ky test (pyetësor) është i përbërë nga 25 pyetje. Mundësitë e përgjigjeve në këto pyetje janë me **PO** dhe **JO**. Çdo përgjigje në cilëndo pyetje me PO apo me JO vlerësohet me numër të caktuar të pikëve, të cilat nuk janë të njohura nga subjektet e kërimit gjatë plotësimit të testit. Rezultati i përfituar pas përpunimit statistikor përcakton pjekurinë emocionale të nxënësit adoleshentë.
- Përveç pyetjeve kërkimore, ky punim ndërtohet mbi bazën e hipotezave, prandaj analiza dhe interpretimi i të dhënave synojnë t'u japin përgjigje pyetjeve dhe hipotezave, që ngrihen dhe shtjellohen konkretisht në kapitullin mbi metodologjinë. Veç kësaj, punimi shoqërohet edhe me analiza të tjera për të provuar vërtetësinë e hipotezës kryesore dhe të hipotezave ndihmëse me metodën e përpunimit statistikor të të dhënave përmes Hi katrorit (χ^2), duke marrë për bazë mostrat grupore të përgjigjeve për 1200 subjekte, që janë 600 nxënës adoleshentë (300 nxënës të klasës së 10 -të dhe 300 nxënës të klasës së 12- të) të tri gjimnazeve si dhe mostrat grupore të përgjigjeve për 600 nxënës adoleshentë (300 nxënës të klasës së 10 -të dhe 300 nxënës të klasës së 12 -të) të tri shkollave të mesme teknike.
- Nga hulumtimi ynë empirik me mostrën e strukturuar të nxënësve, pas analizës dhe përpunimit të të dhënave të mbledhura nga testi i përdorur për njohjen e pjekurisë emocionale, ka rezultuar një *pjekuri emocionale e nxënësve adoleshentë në nivel mesatar*.
- Rezultatet e hulumtimit të kryera në të gjitha gjimnazet e ku janë zhvilluar testet e pjekurisë emocionale e vërtetojnë një pjekuri më të lartë të femrave krahasuar me meshkujt e grupmoshave të njejta. Këto rezultate janë vërtetuar edhe me nxënësit e tri shkollave të mesme teknike në Prishtinë, Gjilan dhe Gjakovë. Nga këto rezultate konstatohet një *rritje pozitive e pjekurisë emocionale, krahas me rritjen e moshës*.
- Përfundim nga këto rezultate janë shënuar me nxënësit e klasave të 10 -ta në shkollën e mesme teknike “*Mehmet Isai*” në Gjilan, ku pjekuria emocionale e meshkujve ka rezultuar disi më e lartë se sa pjekuria emocionale e femrave.

- Nga rezultatet empirike del se *pjekuria emocionale mesatare më e lartë* e nxënësve të klasave të 10 -ta ka dalë ajo e nxënësve të gjimnazit “*Zenel Hajdini*” në Gjilan (18.46), ndërsa tek klasat e 12 -ta pjekuri më të lartë emocionale kanë treguar nxënësit e gjimnazit “*Sami Frashëri*” në Prishtinë (18.84).
- Rezultatet empirike kanë rezultuar me një diferencë të pjekurisë emocionale në gjimnaze dhe në shkollat e mesme teknike. Kjo diferencë ka është më e theksuar tek nxënësit e klasave të 10 -ta në vlerë prej 2.5%, ndërsa tek nxënësit e klasave të 12 -ta kjo diferencë është zvogëluar deri në 0.05%.
- Me rritjen e pjekurisë emocionale është rritur edhe suksesi i nxënësve adoleshentë në mësimet në përgjithësi dhe, po ashtu, edhe suksesi i tyre në lëndët mësimore gjuhë shqipe dhe matematikë. Lidhur me këtë është vërtetuar hipoteza kryesore e këtij hulumtimi shkencor: *Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është indikator i suksesit të tyre në mësimet.*
- Faktorët të cilët ndikojnë në pjekurinë emocionale të njeriut janë kryesisht faktorët fiziologjikë dhe socialë. Prindërit dhe arsimtarët, me sjelljen e tyre model, ndikojnë për zhvillimin e jetës emocionale të fëmijëve, prandaj ata duhet të njohin mirë këta faktorë. Shembulli konkret i përjetimit dhe i reagimeve emocionale të tyre, konsiderohet se luan një rol të rëndësishëm në zhvillimin emocional dhe në formatimin e jetës emocionale të brezave të rinj.
- Nga kjo analizë mendoj se është arritur të pasqyrohet drejt niveli i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në pjesë të ndryshme të territorit të Republikës së Kosovës. Njëherësh, kjo ka bërë të mundur të sigurohet një material ndihmës i rëndësishëm në favor të një pune më të kualifikuar të mësuesve me nxënësit e tyre, duke patur në konsideratë njohjen e një komponente kaq të rëndësishme, siç është *pjekuria emocionale*.
- Në paraqitjen e punimit është treguar kujdes që analiza dhe interpretimi i të dhënave të shoqërohet përmes paraqitjeve tabelore dhe grafike të shumta (në punim gjenden 78

paraqitje grafike dhe 21 paraqitje tabelore), të cilat besojmë se do të përcjellin informacion të mjaftueshëm, të vlefshëm dhe të besueshëm lidhur me pjekurinë emocionale, për ndikimin që ajo ka për arritjen e suksesit në mësimet e adoleshentëve që frekuentojnë këto shkolla.

- Rezultatet e analizave për gjendjen e pjekurisë emocionale në shkollat e mesme profesionale të nxjerra nga rezultatet e testit të pjekurisë emocionale tek të gjithë nxënësit, meshkuj dhe femrat, të gjimnazeve dhe shkollave të mesme tenike në qytetet Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë të Republikës së Kosovës na kanë treguar nivel *pjekurie emocionale të kënaqshëm*.
- Nga rezultatet e prezantuara në tabelë mund të konstatohet se pjekuria emocionale mesatare e të gjithë nxënësve (femra dhe meshkuj) të klasave të 10 -ta është 17.69, ndërsa nxënësit e klasave të 12 -ta kanë treguar pjekuri emocionale prej 18.54. Prej këndeje del se pjekuria mesatare e të gjithë nxënësve të anketuar të klasave të 12 -ta është rreth 4.75% më e lartë se pjekuria emocionale e të gjithë nxënësve të anketuar të klasave të 10 -ta. Edhe në këtë rast, vërtetohet nënhipoteza se *pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë*.
- Nga analizat empirike të pjekurisë emocionale të bëra me nxënësit e klasave të 10 -ta në vitin 2011 dhe me mostrën e njëjtë me klasat e 10 -ta në vitin 2015 në shkollën e njëjtë “28 Nëntori” në Prishtinë, del se në vitin 2015, krahasur me rezultatet e vitit 2011, tek femrat mund të vërehet një rritje e vogël e pjekurisë emocionale prej 0.67%, ndërsa nuk vihet re rritje e pjekurisë emocionale tek meshkujt. Shqyrimet e bëra në këtë shkollë tregojnë një pjekuri konstante emocionale të nxënësve të moshave të njëjta në harkun kohorë prej 4 vitesh, përkatësisht, me brezin e nxënësve adoleshentë pas katër vitesh.
- Nga krahasimet e mostrave prej (50 femra dhe 50 meshkuj) nxënës të klasave të 10 -ta, del se pjekuria më e lartë emocionale prej 18.62 është ajo e nxënësve të Gjimnazit “Zenel Hajdini” në Gjiilan. Ajo është 5.98% më e lartë se sa pjekuria emocionale e

nxënësve të gjimnazit “*Sami Frashëri*” në Prishtinë. Po ashtu, ajo është 2.36% më e lartë se sa pjekuria emocionale e nxënësve të gjimnazit “*Hajdar Dushi*” në Gjakovë.

- Bashkarisht, femrat dhe meshkujt e klasave të 10 -ta, kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se nxënësit e shkollës së mesme teknike “*Mehmet Isai*” në Gjilan. Pjekuria e tyre e emocionale është rreth 4.22% më të lartë se sa nxënësit e shkollës së mesme teknike në Gjakovë dhe, po ashtu, kjo pjekuri emocionale është për rreth 1.35% më e lartë se sa nxënësit e shkollës së mesme teknike në Prishtinë.
- Bashkarisht, femrat dhe meshkujt e klasave të 12 -ta, kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale krahasuar me dy shkollat e tjera teknike në Prishtinë dhe në Gjilan. Kështu, nxënësit e shkollës së mesme Teknike “*Nexhmedin Nixha*” në Gjakovë kanë treguar pjekuri emocionale për rreth 2.56% më të lartë se sa nxënësit e shkollës së mesme Teknike “*28 Nëntori*” në Prishtinë si dhe pjekuri emocionale për rreth 2.28% më të lartë se sa nxënësit e shkollës së mesme Teknike “*Mehmet Isai*” në Gjilan.
- Nga analiza e suksesit të treguar në mësim me mostrën e njëjtë prej 100 nxënësve nga të cilat 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 10 -ta dhe të 50 femra dhe 50 meshkuj të klasave të 12 -ta është konstatuar sa vijon:
 - Nota mesatare, përkatësisht, sukcesi i përgjithshëm për 50 femra të klasave të 12 -ta është 4.21, ndërsa për 50 meshkuj, po ashtu, të klasave të 12 -ta është arritur 3.45. Nga kjo del se femrat e klasave të 12 -ta kanë treguar rreth 2.17% sukses më të lartë se sa mostra e moshatarëve të tyre meshkuj. Pra, në tërësi, për mostrën prej 100 nxënës të klasave të 12 -ta , është arritur nota mesatare 3.83 që do të thotë sukses shumë i mirë.
 - Nota mesatare e mostrës prej 50 femrave të nxënësve të klasave të 10 -ta është 4.06, ndërsa nota mesatare e 50 meshkujve është 3.59. Edhe në këtë rast, del se femrat e klasave të 10 -ta kanë arritur sukses më të lartë për 11.42% se sa meshkujt e moshës së njëjtë. Në tërësi, 100 nxënës të klasave të 10 -ta kanë arritur notën mesatare 3.82, që do të thotë sukses shumë i mirë.

- Përfundimi: Në këtë rast nuk është vërtetuar hipoteza kryesore e hulumtimit se: *Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim.*
- Në hulumtimin tonë, përveç suksesit të përgjithshëm, është analizuar edhe suksesi në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi shqipe si dhe suksesi në lëndën Matematikë. Për këtë, kemi arritur në këto përfundime:
 - Në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe, tek mostra e nxënësve të klasave të 10 -ta, femrat kanë arritur notën 3.78, ndërsa meshkujt 3.24. Kjo do të thotë se femrat kanë arritur sukses më të lartë në lëndën Gjuhë shqipe se sa meshkujt për rreth 16.66%. Nota mesatare e të gjithë nxënësve të klasave të 10 -ta në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe është 3.51.
 - Në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe, tek mostra e nxënësve të klasave të 12 -ta, femrat kanë arritur notën 4.08, ndërsa meshkujt 3.80. Kjo do të thotë se femrat kanë arritur sukses më të lartë për rreth 7.4%. Nota mesatare në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe për tërë mostrën e përzgjedhur të nxënësve të klasave të 12 -ta është 3.94, ndërsa nota mesatare e të gjithë nxënësve të klasave të 10 -ta është 3.51.
 - Nga rezultatet e këtij hulumtimi mund të konstatohet se nxënësit e klasave të 12 -ta kanë arritur sukses më të lartë në lëndën mësimore Gjuhë dhe Letërsi Shqipe se sa nxënësit e klasave të 10 -ta, për rreth 12.25%.
 - Në lëndën mësimore Matematikë, tek mostra e nxënësve të klasave të 10 -ta, femrat kanë arritur notën 3.5, ndërsa meshkujt 2.76. Kjo do të thotë se femrat kanë arritur sukses më të lartë për rreth 26.8%. Nota mesatare e të gjithë nxënësve të klasave të 10-ta në lëndën e Matematikës është 3.13. Lënda e Matematikës nuk është paraparë të mësohet në klasat e 12 -ta.

- Femrat e klasave të 12 -ta kanë treguar sukses më të mirë, rreth 3.4% më të lartë se sa femrat e klasave të 10 -ta. Meshkujt e klasave të 10 -ta kanë arritur notën mesatare prej 3.59, ndërsa meshkujt e klasave të 12 -ta kanë arritur notën mesatare 3.45. Kjo paraqet një ulje me vlerë të papërfillshme. Marrë në tërësi dhe bazuar në notën mesatare të suksesit në mësim, mostra e njëjtë e analizuar për 100 nxënës të klasave të 10 -ta dhe klasave të 12 -ta tregon sukses të njëjtë.
- Përfundimi: Në këtë rast nuk është vërtetuar hipoteza kryesore e hulumtimit se:
- *Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme të Republikës së Kosovës është indikator për arritjen e suksesit në mësim.*
- Në hulumtimin tonë është bërë edhe një krahasim i përgjithshëm i pjekurisë emocionale të nxënësve adoleshentë në gjimnaze dhe nxënësve në shkollat e mesme teknike në tre rajonet: Prishtinë, Gjiilan dhe Gjakovë si rajonet më shumë të prekur nga lufta e kohëve të fundit në Kosovë. Nga analiza e të dhënave vihet re se në gjimnazin e Gjilanit nxënësit e klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se në gjimnazet e Prishtinës dhe Gjakovës.
- Po ashtu, në shkollën teknike të Gjilanit, nxënësit e klasave të 10 -ta kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale se në shkollat teknike në Prishtinë dhe në Gjakovë. Por bëjnë përjashtim, nxënësit e klasave të 12 -ta të shkollës së mesme teknike në Gjakovë, të cilët kanë treguar pjekuri më të lartë emocionale krahasuar me nxënësit në shkollat teknike në Prishtinë dhe në Gjiilan.
- Edhe pse nxënësit e klasave të 10 -ta dhe të 12 -ta të gjimnazit të Gjilanit si dhe të klasave të 10 -ta të shkollës mesme teknike kanë rezultuar me pjekuri më të lartë emocionale, vetëm pjesërisht vërtetohet mendimi ynë se nxënësit adoleshentë nga rajonet më shumë të prekura nga lufta mund të rezultojnë me pjekuri më të vogël emocionale. Kjo, ndoshta, mund të ndodhë nga që ata nuk mbajnë mend luftën në Kosovë ose prindërit janë kujdesur të mos i ngarkojnë emocionalisht fëmijët e tyre.

6.2. Rekomandime

Në këndvështrimin e punimit tonë, mendoj se aktualisht është bërë mëse e domosdoshme t'i kushtohet vëmendje dhe kujdes i veçantë rolit të prindit për mënyrën e prindërimit dhe rolit të edukatorëve të brezit të ri në përgjithësi për të rritur nivelin e punës së tyre dhe të komunikimeve produktive me nxënësit e adoleshentët. Pikërisht për këtë arsye, sugjerimet dhe rekomandimet tona më poshtë u adresohen prindërve, mësuesve dhe edukatorëve.

I. Rekomandime për prindërit.

Në të gjitha kohërat ka lindur problemi se edhe vetë prindërit duhet të edukohen, kanë nevojë për informacion të kualifikuar dhe praktik, të mësojnë si ta luajnë më mirë rolin e tyre si edukatorë në dobi të fëmijëve. Për këtë, në këndvështrimin e punimit tonë, sugjerohet që ata të ndjekin:

- Leksione e biseda të thjeshta nga specialistë e profesionistë për të mësuar fëmijët si të reagojnë emocionalisht. Psh. si të reduktohet e mënjanohet stresi, ankthi, zemërimi apo agresiviteti e të tjera.
- Botime specifike për prindërit si të rritin fëmijë të shëndetshëm emocionalisht.
- Këshillime nga mësuesit dhe edukatorët e fëmijëve të tyre, sa herë ka probleme lidhur me sjelljen dhe përvojat emotive negative për mënyrat e trajtimit dhe të qëndrimeve ndaj tyre.
- Këshillime me psikologun apo drejtimi tek qendra të kualifikuara, sa herë që fëmija ka probleme emocionale, të cilat janë serioze për të ardhmen e tij.
- Zhvillimi i pjekurisë emocionale dhe përsosja e përvojave emotive nuk mund të vijë vetiu, prandaj gjithë sistemi i punës edukative në shkolla, në familje apo në organizata e grupime shoqërore është e nevojshme të planifikojnë dhe organizojnë seri aktivitete në qendër të të cilave vihen probleme:

- Rreth shprehive dhe shkathtësive sociale dhe emocionale: si të kontrollojmë e përballojmë stresin, si të mposhtim zemërimin, si të gjejmë zgjidhje për probleme shoqërore të grupit ku mësojmë. Nga ky lloj mësimi janë krijuar dhe duhen krijuar edhe në të ardhmen programe të reja për trajtimin e veçantë të mangësive në shkathtësitë emocionale dhe sociale, të cilat vihen re tek fëmijë e sidomos tek adoleshentët.
- *Temave të ditës. të drejtuara nga specialistë* si psikologë, mjekë e të tjerë mbi probleme të tilla siç janë psh. droga dhe varësia prej saj, pirja e duhanit, AIDS, braktisja e shkollës, së fundit, edhe dhuna e të tjera dhe të tregohet si mund të reagojnë konkretisht të rinjtë, kur ballafaqohen me realitete të tilla.
- Studiuesit e inteligjencës emocionale theksojnë se leksionet që ligjërohen duhet të jenë të shkurtëra dhe me shumë shembuj ilustrues të marrë nga jeta e përditshme. Por e rëndësishme është që këto të jenë *të vazhdueshme dhe të përsëriten gjatë një periudhe më të gjatë kohore*. Në këtë mënyrë do të ngulitet mësimi i nevojshëm emocional, pasi shumë përvoja emocionale negative përsëriten rishtaz. Në mendje duhen krijuar modelet e shprehje më forta emocionale, të cilat mund të japin efekte pozitive në të ardhmen për të përballuar më mirë momente të frustrimit, të tensionimit apo të dhimbjes.

II. Rekomandime për mësuesit dhe edukatorët

Aktualisht sot është mëse e nevojshme që në programet edukative të zenë vend qëndror edhe tregues të *Inteligjencës dhe përvojave emocionale*. Për këtë sugjerohet që pjesë e këtyre programeve të bëhen:

- ***Shkathtësitë emocionale:*** përpjekje për identifikimin dhe emërtimin e ndjenjave dhe ndjesive të ndryshme nga nxënësit, shprehja e ndjenjave, vlerësimi i intensitetit të ndjenjave, menaxhimi i ndjenjave, pengimi i plotësimit të disa kënaqësive, mbikqyrja e impulseve, reduktimi i stresit, bërja e dallimit mes ndjenjave dhe veprimeve e të tjera.

- **Shkathësitë njohëse:** Vetëbiseda apo mbikqyrja e “*dialogut të brendshëm*”, si metodë e ballafaqimit me problemet, që ka si synim mbështetjen apo përkrahjen e sjelljes; leximi dhe interpretimi i sinjaleve shoqërore si psh. njohja e influencave shoqërore në sjelljen dhe shikimin e vetvetes nga këndvështrimi i të tjerëve, nga një rreth më i gjerë; përdorimi i masave për zgjidhjen e problemeve dhe marrja e vendimeve si psh. kontrolli i impulsivitetit, arritja e qëllimeve, njohja e veprimeve alternative, parashikimi i pasojave; respektimi i mendimeve të të tjerëve; respektimi i normave të sjelljeve; qasja pozitive ndaj jetës; vetënjohja; zhvillimi i optimizmit dhe shpresave reale e të tjera.
- **Shkathësitë e sjelljes:** *Kuptueshmëria jo-verbale:* me ndihmën e shikimit, grimesave të fytyrës, tonit të zërit, gjestikulacioneve e të tjera. *Kuptueshmëria verbale.* Paraqitja e qartë e kërkesave, largimi nga influencat negative, përgjigje e shkathtë ndaj kritikave, dëgjimi i të tjerëve, përpjekja për t’i ndihmuar të tjerët, pjesëmarrja në aktivitete të përbashkëta shoqërore e të tjera.
- Është koha që specialistët e shëndetit mendor, mjekët apo psikologët si dhe çdo njeri normal, të kuptojnë gjithnjë e më mirë rëndësinë dhe përparësitë që merr *vlerësimi i aspekteve themelore të inteligjencës dhe të pjekurisë emocionale*, qysh në moshën e fëmijërisë së hershme, me qëllim që leksionet emocionale, shprehinë e saj të fituara në fëmijëri, të krijojnë themele të shëndosha për ta pasuruar përvojën emotive, krahas me rritjen e individit në moshë.

Në mbyllje të këtyre përfundimeve do të shtonim se kujdesi dhe përpjekjet për edukimin e inteligjencës dhe pjekurisë emocionale, përpjekjet për pasurimin e përvojave emotive duhet të fillojnë qysh herët, krahas me rritjen e individit në moshë. Po kështu, mësimi, rimësimi apo korrigjimi i çrregullimeve të gjendjes psikike emocionale duhet të kapet dhe të trajtohet sa më herët, përndryshe, kjo mund të sjellë vështirësi, pse jo edhe pasoja të pa imagjinueshme për të ardhmen e individit.

BIBLIOGRAFIA:

I. Burime Parësore:

1. Averill, J. R. (1983). *Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. American Psychologist*, 38, 1145–1160.
2. Averill, J. R. and More, T. A. (1993). *Happiness (Handbook of Emotions)*.
3. Boyle, G. J., Stankov, L. M, Cattell, R. B. (1995). “*Mesaurment and statistical models in the study of personalit and intelligence*”, New York.
4. Cannon, W. B. (1927). *The James - Lange Theory of Emotions: A critical examination and Alternative Theory. The American Jurnal of psychology*, 39(1), 106 - 124.
5. Cannon,W. B. (1972). *The James - Lange theory of emotions: A critical examination and analternative theory. American Journal of Psychology*, 39, p. 106 - 124.
6. Carlson, J. & Hatfield, E. (1989). *Psychology of emotion*.
7. Caruso, D., & Salovey, P. (2004). *The Emotionally Intelligent Manager: How to Develop and Use the Four Key Emotional Skills of Leadership*.
8. Carroll, J. B. (1982). *The measurment of intelligence*, New York.
9. De Rivera, J. (1977). *A structural Theory of the Emotions*.
10. De Rivera, J. (1986). *Emotions as social relationships*.
11. De Rivera, J. H. (1984). *The structure of emotional relationships. In P. Shaver (Ed.), Review of personality and social psychology: Emotions, relationships, and health*.
12. Ekman, P. (1992). *Facial expressions of emotions*.
13. Ekman, P. (1982). *Emotion and the human face*.
14. Frijda, N. H. (1986). *The emotions*.
15. Frijda, N. H. (1988). *The laws of emotion. American Pshychologist*, 43, p. 349 - 358.

16. Feist, G.J. and Barron, F. (1996). *Emotional intelligence and academic intelligence i career and life success.*
17. Feldman Barret, L., Mesquita B., Ochsner K. N. & Gross J. J. (2007). *The experience of emotion. Annual Review of Psychology, 58, p. 373 - 403.*
18. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence. Bantham, New York, NY, 1995.*
19. Goleman, D. (1995). *What's your emotional intelligence quotient?*
20. Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence.*
21. Goleman, D. (1998). *What makes a leader? Harvard Business Review, November - December.*
22. Goleman, D. (2000). *Emotional intelligence. In Sadock, B. And Sadock, V. Comprehensive textbook of psychiatry, seventh edition.*
23. Goleman, D. (2000). *Leadership that gets results, Harvard Business Review, March-April.*
24. Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations. New York: Wiley.*
25. Hein, S. (2007). ***Definition of Emotional Intelligence.***
26. H. Weisinger. *Emotional intelligence at work: The untapped edge for success, San Francisco: Jossey - Bass, 1998.*
27. Izard, C. E. (1971). *The face of emotion. New York.*
28. Izard, C. E. (1977). *Human emotions.*
29. Izard, C. E. (1991). *The psychology of Emotions.*
30. Izard, C. E., Kagan, J., Zajonc, R. B. (1984). *Emotions, cognition and behavior.*
31. Izard, C. E. (1990). *The face of emotion. New York: Appleton-Century-Crofts, 1971.*
32. J. D. Mayer, P. Salovey. *Emotional intelligence, Imagination, Cognition and Personality, Vol. 9 No. 3, p. 185-211.*
33. J. D. Mayer, P. Salovey & D. R. Caruso(1999). *Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence, vol. 27, pp. 267-298.*
34. J. D. Mayer, P. Salovey & D. R. Caruso(2000). *Emotional intelligence as zeitgeist, as personality, and as a mental ability, In R. Bar - On & J. D. A. Parker (Eds.), The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment and application at home, school and in the workplace (pp. 92-117). San Francisco: Jossey - Bass.*

35. Johnson – Laird (1989). *The language of emotions*.
36. James, W. (1884). *What is an emotion?* *Mind*, 9(34), p. 188 - 205.
37. Kiefer, T. (2005). *Feeling bad: Antecedents and consequences of negative emotions in ongoing change*. *Journal of Organizational Behavior*, 26(8), 875 - 897.
38. Kirk, B., Schutte, N. & Hine, D. (2009). *The role of emotional self - efficacy, emotional intelligence and affect in workplace incivility and workplace satisfaction*.
39. Lazarus, R. S. (1982). *Thoughts on the relations between emotion and cognition*. *American Psychologist*, 37, p. 1019–1024.
40. Lazarus, R. S.(1993). *From psychological stress to the emotion*. New York, p. 3-33.
41. Lee - Baggley, D., Preece, M. & DeLongis, A. (2005). *Coping with interpersonal stress: Role of big five traits*. *Journal of Personality*, 73(5), 114 -1180.
42. Lazarus, R. S. (1968). *Emotion and adaptation*.
43. Mayer-Salovey-Caruso (2002). *Emotional Intelligence Test (MSCEIT)*, Toronto, Ontario: Multi-Health Systems, Inc.
44. Mayer J. D. Salovey P. Caruso D. & Sitarenios G. (2001). *Emotional intelligence as a standard intelligence*. *Emotion*, 1, 232-242.
45. Mayer J. D. Salovey P. & Caruso D. (2000). *Emotional intelligence as zeitgeist, as personality, and as mental ability*. In: R. Bar-On & D.A. Parker (Eds.). *The handbook of emotional intelligence* (92-117). San Francisco: Jossey-Bass.
46. Mayer, J. & Salovey, P. (1997). *What is emotional intelligence?* In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications* (pp. 3-31).
47. Mayer, J., Salovey, P. & Caruso, D. (2000). *Models of Emotional Intelligence*. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of Intelligence* (pp. 396-420).
48. Mayer, J. D., Caruso, D. and Salovey, P. (2000). *Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence*.
49. Mayer, J. D. and Salovey, P. (1997). *What is Emotional Intelligence. Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators*.

50. Mayer, J. D., Salovey, P. and Caruso, D. (2000). *Competing models of emotional intelligence*.
51. Mayer J. D. Salovey P. Caruso D. R. & Sitarenios G. (2003). *Measuring emotional intelligence with the MSCEIT V2.0*. *Emotion*, 3, p. 97-105.
52. J. D. Mayer, P. Salovey & D. R. Caruso(2002). *Mayer – Salovey – Caruso. Emotional Intelligence Test (MSCEIT) user’s manual*, Toronto, ON: MHS.
53. J. D. Mayer, P. Salovey & D. R. Caruso.(2004). *Emotional intelligence: Theory, findings and implications*. *Psychological Inquiry*, vol. 15, pp. 197 - 215.
54. Mandler, G. (1990). *A constructivist thory of emotion*.
55. Mandler, G. (1992). *Emotions, evolution and aggression*.
56. Nadler, J. & Lowery, M. (2009). Emotional expression, gender, personality, and workplace appropriate behaviours. In C. Härtel, N. Ashkanasy & J. Zerbe (Eds.), *Research on Emotion in Organizations* (Vol. 5, pp. 23 - 43).
57. Plutchik, R. (1980). *Emotion: A psychoevolutionary synthesis*.
58. Plutchik, R. (1993). *Emotions and their vicissitudes*.
59. Schachter, S. & Singer, J. (1962). *Cognitive, social and pshychological determinants of emotional state*.
60. Strongman, K. T. (1996). *The psychology of emotion, Theories of emotion in perspektive*.
61. Schachter, S. & Singer, J. (1962). *Cognitive, social and determinants of emotional state*. *Psychological Review*, 69(5), p. 379 - 399.
62. Tolman, E. C. (1923). *A behavioristic account of the emotions*. *Psychological Review*, 30, pp. 217 – 227.
63. Tavis, C. (1984). *Anger: The misunderstood emotion*.
64. Weisinger, H. (1998). *Emotional intelligence at work: The untapped edge for success*, San Francisco: Jossey - Bass.

II. Burime Dytësore

1. A. L., Day & S. A. Carroll (2004). Using an ability-based measure of emotional intelligence to predict individual performance, group performance and group

- Citizen-ship behaviors, *Personality and Individual Differences*, vol. 36(6), p. 1443 - 1458.
2. Barbara de Angelis (2003). *Secrets about men every woman should know*.
 3. Boyatzis, R. Goleman, D. and Rhee, K. (2000). *Clustering competence in emotional intelligence (ECI)*.
 4. C. Wong & K. S. Law. 2002. *The effect of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study*, *Leadership Quarterly*, vol. 23, pp. 243 – 274.
 5. Dragoti, E. (2005). *Adoleshenti, Albdesign, Tiranë*.
 6. Ekman, P. (1983). *Autonomic nervous system activity distinguishes among emotions*. *Science*, 221, 1208 – 1210.
 7. Gardner, H. (1983). *Intelligence Reframed*. New York: Basic Books.
 8. Goleman, D. (2001). *An EI - based theory of performance*, in Cherniss, C. and Goleman, D. (Eds), *The Emotionally Intelligent Workplace*, Jossey - Bass, San Francisco.
 9. Goleman, D. R. Boyatzis & A. McKee (2002). *Primal leadership: Realizing the power of emotional intelligence*, Boston, MA: Harvard Business School Press.
 10. J. M. George (2000). *Emotions and leadership: The role of emotional intelligence*, *Human Relations*, vol. 53, pp. 1027 – 1055.
 11. J. D. Mayer & P. Salovey (1997). *The intelligence of emotional intelligence*. *Intelligence*, vol. 17, pp. 433 – 442.
 12. J. M. George (2000). *Emotions and leadership: The role of emotional intelligence*, *Human Relations*, vol. 53, p. 1027 – 1055.
 13. K. Kafetsios (2004). *Attachment and emotional intelligence abilities across the life course*, *Personality and Individual Differences*, vol. 37(1), pp. 129 - 145.
 14. Krasniqi, N. (2011). *Ndikimi i pjekurisë emocionale në suksesin e nxënësve adoleshent, Punim magjistrature, Tetovë*.
 15. Krasniqi, N. (2015). *The empirical Analysis of the Impact of the gender on Emotional Maturity of Teenage Students*, *European Journal of Sustainable Development*, Romë.

16. Krasniqi, N. (2014). *Anxiety/Depression And Academic Achivement In Adolescents In Prishtina, Journal of Educational and Social Research*, Vol. 14, No. 2, Romë.
17. Krasniqi, N. (2015). *The Empirical Review of Several Hypotheses of the Emotional Maturation of Teenage Students at the Secondary School, 28 November in Prishtina with the Assistance of Chi - Squared Test*, Vol 4, No. 1, Bucharest.
18. K. S. Law, K. C. Wong & L. J. Song (2004). *The construct and criterion validity of emotional intelligence and its potential utility for management studies*, *Journal of Applied Psychology*, vol. 89, pp. 483 – 496.
19. Mayer, John (2000). *Presentation at Linkage Emotional Intelligence Conference, London, May 18*.
20. Nushi, P. (2004). *Inteligjenca dhe masa e zhvillimit të saj ndër shqiptaret e moshës madhore*, ASHAK, Prishtinë.
21. Nushi, P. (2014). *Leksion i psikologjisë, Vëllimi I dhe II*, ASHAK.
22. Orhani, Z. (2014). *Psikologjia e emocioneve, Shtëpia botuese ‘Vllamasi’*, Tiranë.
23. Oriole, E. & Cooper. R. (1997). *EQ - Map: Interpretation Guide. An integrated EQ assessment and individual profile*, San Francisco, C A: Essi System, Inc.
24. Pango, Y. (2005). *Psikologji sociale. ILAR*, Tiranë.
25. Plutchik, R. (1980). *A general psychology*, 58, p. 373 - 403.
26. Russell, J. A. (1983). *Pancultural aspects of the human conceptual organization of emotions. Journal of Personality and Social Psychology*, 45, p. 1281 – 1288.
27. R. E. M. Oriole & R. K. Cooper(1997). *EQ-Map: Interpretation Guide. An integrated EQ assessment and individual profile*, San Francisco, CA: Essi System, Inc.
28. R. Bar – On (1997). *The Emotional Intelligence Inventory (EQ -i)*, Toronto: Multi - Health systems.
29. R. Bar – On (2002). *EQ - I Bar On Emotional Quotient Inventory: Technical Manual*, Toronto, Canada: Multi - Health Systems.
30. Salovey, P. & Roden, J. (1985). *The heart of jealousy*.
31. Schachter, S. (1971). *Emotions, obesity and crime*.
32. Selye, H. (1980). *The stress concept today*.

33. Solomon, R. L. (1980). *The opponent - process theory of acquired motivation: The costs of pleasure and the benefits of pain.* *American Psychologist*, 35, p. 691 – 712.
34. Solomon, R. C. (1993). *The philosophy of emotions.*
35. Terry, F. Pettijohn (1989). *Psychology. A concise introduction.*
36. T. Sy & S. Cote (2004). *Emotional Intelligence: A key ability to succeed in the matrix organization, Journal of Management Development*, vol. 23, pp. 437 – 455.
37. Weiner, B. (1986). *An attributional theory of motivation and emotion.*

SHTOJCË

I. MODELI I TESTIMIT

Vendi (Qyteti)

Emri i shkollës

Nxënës i vitit

Klasa nr.

Numuri rendor në ditar

Gjinia (rretho) F M

Testi i njohurisë emocionale

Ky test është anonim dhe i njejtë përdoret vetëm për hulumtime të caktuara empirike.

Përgjigjet në pyetjet PO apo JO rrumbullakosen vetëm pasi pyetjet të lexohen me kujdes, të kuptohen dhe për të njejtat të shprehni vetëm vlerësimin tuaj real.

Faleminderit!

Nota mesatare e arritur:

Nota në gjuhë shqipe:

Nota në matematikë:

11.TESTI I NJOHURISË EMOCIONALE

PO	JO	1. A e humb lehtë guximin dhe disponimin e mirë dhe a ke sulme të kohë pas kohshme të plogështisë?
PO	JO	2. A turpërohesh nga veshja jote dhe a të gëzon fakti se me sjelljen tënde e tërheq vëmendjen?
PO	JO	3. A je gjakftohtë dhe i/e vetëdijshtëm në situata të rënda (të rrezikshme)?
PO	JO	4. Derisa diskutohet për ndonjë pyetje, a je kokëfortë ose i/e ndjeshëm kur dikush kundërshton pikëpamjet tuaja?
PO	JO	5. A të tërheq vetmia dhe dëshira të jesh vetë ?
PO	JO	6. A flet shpesh për disa gjëra, që pastaj edhe pendohesh?
PO	JO	7. Marrëdhënia jote me familjen a është e mirë dhe stabile?
PO	JO	8. A mund të ofendojnë lehtë të tjerët me fjalë ose vepra?
PO	JO	9. A je i/e gatshëm e të pranosh kur nuk ke të drejtë, kur me të vërtetë e di se nuk ke të drejtë?
PO	JO	10. A je i/e gatshëm t'i akuzosh të tjerët për shkak të gabimeve dhe dobësive tuaja?
PO	JO	11. A e vendos veten në vend të parë dhe të biesh në sy pothuajse në të gjitha sjelljet tuaja ndaj të tjerëve?
PO	JO	12. A mendon se në jetë nuk ke pasur mundësi t'i shprehësh aftësitë tuaja?
PO	JO	13. A je i/e gatshëm të qash, kur gjendesh në situata shqetësuese emocionale?
PO	JO	14. A ke predispozitë ndaj mënyrës së jetesës, që i tejkalon mundësitë tuaja?
PO	JO	15. A të mundon një ndjenjë e fshehtë se vlen më pak se të tjerët?
PO	JO	16. A të shqetësojnë pengesat e vogla dhe të këqija?

PO	JO	17. A mendon se duhet të tregosh forcë ndaj të tjerëve?
PO	JO	18. A insiston që të sundosh dhe t'i urdhërosh njerëzit rreth vetes?
PO	JO	19. A kërkon shpesh përkrahje te të tjerët?
PO	JO	20. A të mundon nëse dikush nuk të tregon kujdes ose nuk je simpatik-e?
PO	JO	21. A je në gjendje dikë ta marrësh shumë inat, dmth. a ndien antipati të fortë ndaj disa njerëzve?
PO	JO	22. A ndien varshmëri ose xhelozë kur të tjerët janë të suksesshëm?
PO	JO	23. A ke kujdes ndaj ndjenjave të njerëzve të tjerë që të mos i lëndosh?
PO	JO	24. A ndodh që shpesh të kesh sulme të tërbimit ose mosdisponimit dhe a bie shpesh në konflikt me të tjerët?
PO	JO	25. A të ka ndodhur ndonjëherë që të dëshirosh ta vrasësh dikë ose të bësh vetëvrasje?

Tabelë shitesë 1. Numri i pikëve sipas përgjigjeve (PO ose JO) në pyetjet e parashtruara në Testin për vlerësimin e gjendjes emocionale

Nr. rendor	Përgjigja PO	Përgjigja JO
1	21	11
2	7	20
3	26	7
4	12	30
5	40	8
6	10	20
7	31	9
8	11	20
9	26	10
10	7	26
11	6	25
12	11	21
13	13	15
14	7	13
15	5	14
16	11	28
17	7	25
18	12	30
19	7	24
20	5	20
21	7	21
22	11	21
23	22	7
24	10	20
25	5	20

Tabela shitesë 2: Vlerësimi i gjendjes emocionale sipas numrit të pikëve nga Pyetësi
(Testi i njohjes së pjekurisë emocionale)

Pjekuria e plotë emocionale vlerësohet kur numri i pikëve është më shumë se	23 pikë
Gjendje emocionale shumë e mirë, vlerësohet personi me	20 gjer 23
Gjendje emocionale e kënaqshme, vlerësohet personi me	16 gjer 20
Gjendje rinore emocionale, vlerësohet personi me	12 gjer 16
Gjendje fëmijërore emocionale, vlerësohet personi me	10 gjer 12
Gjendje infantile emocionale vlerësohet personi me më pakë se:	10

Tabela shitesë 3. Testi për analizën e e vertetësisë së hipotezës kryesore dhe të nënhipotezave (Hipotezave ndihmëse) me ndihmen e Hi katrorit

Po	Jo	Nuk e di	Hipoteza kryesore e hulumtimit : Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë të shkollave të mesme në Republikën e Kosovës është indikator për arritjen e suksesit të mirë në mësim
Po	Jo	Nuk e di	Hipoteza ndihmëse: Pjekuria emocionale varet nga mosha e nxënësve adoleshentë
Po	Jo	Nuk e di	Hipoteza ndihmëse: Pjekuria emocionale varet nga gjinia e nxënësve adoleshentë
Po	Jo	Nuk e di	Hipoteza ndihmëse: Pjekuria emocionale e nxënësve adoleshentë në Republikën e Kosovës është në nivel të kënaqshëm

